

ALLISON HOOVER BARTLETT
Omul obsedat de cărți

Traducere din limba engleză
DANA IONESCU

Editura Nemira

2014

NEMIRA

Colecție coordonată de

Dana Ionescu

BABEL

Allison Hoover Bartlett
THE MAN WHO LOVED BOOKS
TOO MUCH
2009

All rights reserved including the right of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Riverhead Books, a division of Penguin Group (USA) Inc.

© Nemira, 2014

Redactor: Monica ANDRONESCU

Tehnoredactor: Mihaela SIPOȘ
Tehnoredactor ebooks: Mihai Eftimescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BARTLETT, ALLISON HOOVER

Omul obsedat de cărți / Allison Hoover Bartlett ; trad.:

Dana Ionescu. - București: Nemira Publishing House, 2014

ISBN print: 978-606-579-803-8

ISBN epub: 978-606-758-218-5

ISBN mobi: 978-606-758-207-9

I. Ionescu, Dana (trad.)

821.111(73)-31=135.1

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

Americanca ALLISON HOOVER BARTLETT a colaborat cu publicații prestigioase precum *New York Times*, *The Washington Post*, *San Francisco Chronicle Magazine* etc., fiind autoarea multor materiale pe teme din sfera artei, educației, călătoriei și științei. Primul ei articol despre John Gilkey, protagonistul volumului de față, bestseller în America, a fost selectat în *Best American Crime Reporting 2007*. În 2010 autoarea a devenit San Francisco Library Laureate și este membră a asociațiilor North 24th Writers și San Francisco Writer's Grotto.

Pentru John, Juliet și Sonja

„Să-l lovească damblaua pe cel care fură cartea aiasta, o ia cu împrumut ori nu o dă înapoi stăpânului ei (...) și tot trupul să i se prefacă în praf și pulbere (...). Viermii să-i roadă măruntaiele în numele Viermelui fără de moarte și la sfârșit, când va ajunge la osânda cea de pe urmă, flăcările ladului să-l mistuie pe veci.“

Blestem dintr-un manuscris medieval aflat în
Mănăstirea San Pedro de la Barcelona

„Știu oameni care și-au riscat averea, au străbătut jumătate de lume, au uitat de prieteni ori au mințit, au înșelat și au furat numai și numai pentru a pune mâna pe o carte.“

A.S.W. ROSENBACH, anticar din secolul XX

PROLOG

La un capăt al biroului meu se află o carte veche de patru sute de ani, învăluită într-o pânză de sac bej și într-o aură nespus de misterioasă. Amicul Malcolm a dat de ea în timp ce se achita de trista misiune de a face ordine în lucrurile fratelui său, care s-a sinucis. Pe pânză era un bilet scris de mână, care începea cu *Oricui ar putea fi interesat* și continua cu explicațiile. În urmă cu câțiva ani o prietenă găsisese lucrarea cu pricina în biblioteca facultății la care lucra și, când își schimbase slujba, o luase din greșeală. Ea își exprima dorința ca tomul să fie returnat anonim, numai că el nu avusese timp să se ocupe.

Malcolm a ridicat cu atenție ceaslovul mare și greu, scoțându-l din sacul cu mânere de alamă sclipitoare.

- Nu e frumoasă? m-a întrebat când mi-a dat-o.

Ba e frumoasă, a fost primul gând care mi-a trecut prin cap. Și al doilea: *e furată*.

În dimineața următoare m-am trezit cu gândul la ea. O fi fost adevărată povestea de pe bilet? Dacă nu, atunci de unde era cartea? Era scrisă în germană, cu ceva elemente de latină, dar despre ce o fi? O fi de valoare? Malcolm a zis că mi-o împrumută. Un prieten care știa germană, bibliotecar și negustor de cărți rare, mi-a spus că este un *Kräutterbuch* – „atlas botanic” (1) de plante medicinale al lui Hieronymus Bock, botanist și medic. După arderea cărților în Evul Mediu, cunoștințele de medicină tradițională se pierduseră, astfel că în 1630, anul în care s-a tipărit, acest *Kräutterbuch* era o cale de întoarcere la străvechile metode de vindecare, carte revoluționară pe vremea aceea (2).

Tomul cântărește cinci kilograme și jumătate, iar coperta e netedă, din lemn de stejar îmbrăcat în piele de porc (3), și are modele concentrice în emboss, cu flori, frunze și înflorituri întunecate de la urmele de degete lăsate de oamenii care au atins-o. Am dus-o la San Francisco, la John Windle, anticar de rarități, care mi-a zis că la 1600, când cumpărai un exemplar din *Kräutterbuch*, trebuia să plătești în plus dacă voiai unul cu ilustrații, ceea ce proprietarul acestui exemplar se pare că a și făcut. Culorile, în cea mai mare parte nuanțe de măsliniu și verde-argintiu, de galben-muștar și roșu-aprins, trădau o anumită stângăcie, ceea ce, m-a informat Windle, stă mărturie pentru autenticitatea cărții. Dacă dai de un exemplar pictat de mână cu toată meticulozitatea, e foarte posibil să fie opera vreunul ucenic de anticar din cine știe ce secol, care și-a dat silința să ridice valoarea cărții (4). Ca să deschizi *Kräutterbuch*-ul despre care vorbesc trebui să-l apeși tare, ținându-l cu ambele mâini, pentru ca astfel

să se desfacă cele două mânere de alamă gravate, în formă de coloane egiptene, care se ramifică în partea de sus ca niște palmieri regali. Când întorci paginile, se aude un fel de șuierat înfundat, asemănător cu fâlfâitul unui drapel într-o după-amiază vântoasă, și se simte un miros uscat, lemnos, o combinație de mucegai și un iz dulce, care mă trimite cu gândul la cărțile vechi ale bunicilor. Întotdeauna asociez aroma unei cărți cu vremea în care a fost scrisă, de parcă parfumul ar veni direct din decorul poveștii. În cazul respectivului *Kräutтерbuch*, mirosul bătuse cale lungă în timp și în spațiu, ajungând la mine din Germania renascentistă. Când îmi trec degetele peste foi simt niște unduiri fine, probabil pentru că hârtia e încovoiată de la umezeală, dar nicio pagină nu e sfâșiată. Forzatzul lipsește, însă am aflat că nu e ceva neobișnuit. Hârtia era scumpă la 1600 și o pagină goală dintr-o carte se putea tăia ca să fie folosită la scris, la împachetat peste (5) ori în cine știe ce alt scop mai util, decât să stea goală la începutul cărții. Când l-am întrebat cât valorează lucrarea, Windle mi-a zis că, fiind într-o stare relativ bună, prețul ei e undeva între trei mii și cinci mii de dolari. Ceea ce m-a surprins plăcut, deși, rațional, n-aveam niciun motiv, din moment ce cartea nu era a mea...

Împreună cu o prietenă vorbitoare de germană și cu mama ei (care era mai familiarizată cu ortografia arhaică) am cercetat-o îndelung și am găsit remedii pentru tot felul de boli fizice și psihice, de la astm la schizofrenie și până la suferințe mărunte (6). La pagina 50, de exemplu, am dat peste un lung șir de ingrediente recomandate pentru combaterea „mirosului urât de la subsuoară”: ace de brad, bulbi de narcisă, frunze de laur, migdale, alune de pământ, castan, stejar, tei și mesteacăn, deși nu se preciza cum anume trebuie folosite. Cireșele uscate sunt bune pentru cei care au pietre la rinichi sau viermișori. Smochinele și

migdalele uscate combat epilepsia. Dar leacul meu preferat este cel pentru alungarea gândurilor negre: „Adesea ne lipsește fericirea cuvenită și, dacă încă n-avem vin, o să fim foarte mulțumiți când o să facem rost.”

Rândurile scrise pe verso-ul fiecărei pagini pătrund ca niște umbre sângerii în foaie și literele de pe față se pot contopi cu ele în orice clipă sau se pot face nevăzute. Dar uite că au rezistat trei sute șaptezeci și cinci de ani! *Kräuttbuch* s-a păstrat în cea mai mare parte ca atunci când a fost legat. Lucrarea a rămas întreagă și trupul dintre clapete nu și-a pierdut nici rezistența – iată una dintre calitățile ei cele mai înspăimântătoare. E ca o creatură încăpățânată și virtuoasă, care a reușit să supraviețuiască atâția ani, iar mie mi-a luat ceva timp să înțeleg că nu-i fac niciun rău dacă dau paginile.

Am aflat o groază de lucruri despre carte, dar niciun indiciu despre locul de unde provine. Am căutat pe Internet informații despre cărți rare furate și n-am găsit nimic despre *Kräuttbuch* – până și bibliotecara de la biblioteca pomenită în bilet mi-a zis că nu există nicio consemnare în acest sens –, dar am dat de ceva mult mai provocator: povești, multe povești despre furturi! Unele perezute cu câteva săptămâni sau luni în urmă, altele, cu câțiva ani în urmă, la Copenhaga, în Kentucky, la Cambridge [\(7\)](#). Hoții erau fie savanți, fie oameni ai Bisericii, fie escroci care furau ca să facă bani. Și mai erau unii care mi s-au părut mult mai interesanți: hoții îndrăgostiți de cărți, care le furau pur și simplu pentru că le iubeau. În mai multe materiale erau referiri la un anume Ken Sanders, negustor de rarități, care se făcuse detectiv amator. Trei ani se chinuise să pună mâna pe John Gilkey, un tip care devenise cel mai bun hoț de cărți din ultimii ani. Când am vorbit cu el, Sanders mi-a spus că în urmă cu

câțiva ani dăduse o mână de ajutor la prinderea lui Gilkey, care ajunsese după gratii, dar că acum era iar un om liber. Habar n-avea pe unde e și i se părea puțin probabil să am norocul să dau de el. După părerea lui, Gilkey e genul care fură din iubire... Iată genul de hoț ale cărui motive s-ar putea să le înțeleg. Deci trebuia să-l găsesc.

Cu cât aflu mai multe despre colecționari, cu atât eram mai tentată să mă consider și eu unul dintre ei, dar nu colecționar de cărți, ci colecționar de fragmente din toată povestea asta și, asemenea oamenilor pe care i-am cunoscut și care deveneau din ce în ce mai înrâncenați și mai hotărâți pe măsură ce-și completau colecțiile de carte, cu cât aflu mai mult, cu atât tânjeam mai mult. Am învățat despre pergamentul subțire și despre hârtia scrobită, despre erate și margini netăiate. Am citit despre inscripții, falsuri și descoperiri celebre. Caietele mele de notițe se tot înmulțeau și se adunau în grămezi mai groase decât zece *Kräutterbuch*, așa cum vor fi fost ele la 1630. Tot strângând informații despre hoț, despre anticari și despre piața de carte rară, mi-am dat seama că povestea asta nu e numai despre infracțiuni, ci și despre legăturile intime, complexe și uneori periculoase dintre oameni și cărți. Bibliofili rafinați și escroci lacomi s-au confruntat secole de-a rândul în lumea cărților rare, așadar, e o poveste foarte veche. De asemenea, cartea mea poate fi și un avertisment pentru cei care au de gând să se apuce de comerț cu rarități. Și o lecție pentru alți scriitori care, ca și mine, se apucă să scrie o poveste. Și care cred, cu naivitate, că o vor putea urmări așa cum un spectator urmărește o paradă: pasiv și fără să se implice.

Cât am scris cartea, nobilul *Kräutterbuch* a stat înfășurat în pânza lui la capătul biroului meu. Știam că prietenul meu vrea să-l returneze, dar, dacă bibliotecara îmi spusese că,

din câte știe, tomul nu e de la biblioteca ei, deci de ce atâta grabă? și am aflat că, dacă o carte lipsește de mulți ani, bibliotecarii mai aruncă actele de proprietate – uneori din frustrare, dar alteori și din instinctul de autoapărare: nu vor să se afle că s-a rătăcit o carte, mai ales una rară și valoroasă. Tipa de la biblioteca de care ar fi aparținut atlasul botanic m-a informat că, atunci când s-au actualizat sistemele computerizate, s-au pierdut documente în care erau înregistrate proprietățile instituției. Poate că despre asta era vorba în cazul acestui *Kräutterbuch*. Treceau săptămânile, treceau lunile, tomul era tot la mine, iar eu îmi spuneam că *o să mă ocup de asta mai târziu*. Între timp, deschideam cartea și o răsfoiam. O imagine înfățișând un măr (*Apffelbaum*) arată, printre fructele căzute lângă pom, un craniu și un os. Un măr otrăvitor! Sub alt copac vomită niște bărbați cu tichii și pantaloni până la genunchi. Lângă un altul, băieți ca niște heruvimi, purtând doar centuri de stofă în jurul pântecelui generos, stau pe vine și se ușurează. Pe altă pagină, sub alt soi de pom, dansează femeii și bărbați beți. Chiar și celor care nu știau să citească le-ar fi fost clare toate efectele respectivelor plante. În ultima parte se află una dintre ilustrațiile mele preferate: o imagine elaborată, circulară, cu douăsprezece chipuri reprezentând douăsprezece vânturi, fiecare venind din altă direcție și fiecare suflându-și, cu obraji umflați, propriul leac sau propria amenințare. Pe această imagine se văd pete maronii, neregulate, petele acelea care trădează vechimea unei cărți și care se formează de obicei de la umezeală ori din cauza lipsei de ventilație (8). Unele dintre petele închise la culoare de pe ceaslovul ăsta par să se fi format pentru că s-a vărsat ceva acolo. Mied? Ceară de lumânare? Lacrimi? Fiecare pagină e un mister, o poveste care trebuie deslușită.

Când închideam atlasul și copertele se strângeau la loc, parcă ieșea un abur până când fixam mânerile. Bineînțeles că o s-o duc înapoi, îmi tot spuneam, ca să mă liniștesc. Dar, până atunci, aveam o carte ce nu-mi aparținea și încercam să nu mă gândesc la cum aș putea fi privită din cauza asta.

1

CA FLUTURELE LA LUMÂNARE

28 aprilie 2005, o zi senină și blândă, una dintre zilele alea de primăvară din New York City care par promițătoare, iar la colțul dintre Park Avenue și East Sixty-sixth Street niște oameni optimiști se înghesuiau la o coadă. Începea Târgul Anticarilor de la New York și așteptau să pornească la vânătătoare de comori. Târgul anual are loc la Park Avenue Armory, clădire anacronică, un fel de castel cu turnuri și porți cu muschete în care încăpeau, zicea un istoric, un grup de patru oameni. Când am ajuns eu nu se vedeau astfel de grupuri, dar tot înainta un șir drept de oameni însetați de carte, ahtiați să fie primii care văd și ating obiectele mult visate: ediții princeps moderne, manuscrise cu anluminuri, volume americane, cărți de drept, cărți de bucate, cărți pentru copii, istorii ale celui de-Al Doilea Război Mondial, incunabule (cuvântul latinesc, care înseamnă „în leagăn“, se referă la volume de la începuturile tiparului, adică din anii 1450–1500 (9), cărți scrise de câștigători ai Premiului Pulitzer, volume de științele naturii, scrieri erotice și nenumărate alte tentații.

Înăuntru, agenții de pază erau la datorie, gata să explice – iar celor care se indignau, să le explice chiar de două ori –

că nu au voie să intre decât cu genți mici, iar celelalte obiecte personale trebuie lăsate la garderobă. Luminile de sus străluceau și emanau căldură ca reflectoarele dintr-o sală de teatru și, când am intrat, m-am simțit ca un actor care nu știe scenariul. Frecventasem asiduu târgurile de vechituri încă din adolescență. Printre cele mai recente achiziții se numărau o geantă de doctor veche, pe care o foloseam ca poșetă, niște forme din lemn, în chip de pinioane de vapor, acum agățate pe un perete la mine acasă, și o trusă de ceasornicar din alte vremuri, cu sticlute din bucăți minuscule (când eram puștoaică mă jucam cu ele și le foloseam pe post de bijuterii și viniluri în furgoneta prietenului meu). Dar târgul ăsta era altfel. Hibrid între muzeu și piață, era înțesat cu cărți de milioane de dolari și cu atâtea coperte din piele tocită, cât să dea pe spate orice designer. Colectționarii se plimbau înspre anumite maghernițe, anticarii își etalau marfa pe rafturi, trăgând cu ochiul la cele mai recente și cele mai valoroase descoperiri ale vecinului, cocoțate în casete de sticlă strălucitoare. Și chiar își expuneau unele obiecte pe un fel de tejghele de deasupra, iar cine avea chef putea să le ia și să le întoarcă pe toate fețele. Ce anume căutam eu nu era limpede, nu voiam ediții princeps sau manuscrise cu anluminuri. Îmi place să citesc și îmi place și farmecul estetic al cărților, dar nu le colecționez. Venisem la târg ca să înțeleg de ce simt alții nevoia să le colecționeze. Voiam să privesc de aproape lumea cărților rare, un loc ale cărui obiceiuri îmi erau absolut străine. Și, cu ceva noroc – pe care și-l dorea, fără îndoială, fiecare om de acolo –, speram și să aflu câte ceva despre cei care de-abia așteaptă să fure cărțile pe care le iubesc.

Pentru asta urma să mă întâlnesc cu Ken Sanders, negustor de carte veche din Salt Lake City și detectiv autodidact, cu care vorbisem la telefon. Era un fapt notoriu

că-i place să prindă hoți de cărți și că, la fel ca orice polițist care a lucrat singur ani în șir, nu ratează nicio ocazie de a spune o poveste bună. Îl sunasem cu câteva săptămâni în urmă ca să stabilim întâlnirea și la prima noastră discuție îmi zisese de Jaguarul Roșu, tipul care-i șterpелise exemplare prețioase din *The Book of Mormons*¹, despre Scammers iugoslavul, pe care FBI-ul îl înhățase într-un weekend, cu ajutorul lui, despre Gașca de la Benzinăria Irlandezilor, specialistă în comenzi online frauduloase, înhățată la o benzinărie din Irlanda de Nord. Dar astea au fost doar niște povești de încălzire, care să pregătească terenul pentru povestea cea mare: în 1999, Sanders se oferise să devină coordonator de securitate la Antiquarian Booksellers' Association of America². Pe scurt, trebuia să anunțe toți anticarii când îi ajungea la ureche vreun jaf, pentru ca ei să fie cu ochii în patru după volumele dispărute. La început lucra ocazional. O dată la câteva luni primea un e-mail sau un telefon despre un jaf, după care le comunica imediat colegilor. Dar pe măsură ce trecea timpul numărul jafurilor creștea. Nu părea să existe o tipologie anume sau un mod de operare anume, doar că majoritatea erau sustrate printr-o operațiune frauduloasă cu cardul de credit. Nimeni n-avea habar dacă era opera unui singur om sau a unei bande întregi. Într-o zi, un anticar din Bay Area a pierdut un jurnal din secolul al XIX-lea. În ziua următoare un colecționar din Los Angeles a anunțat că i s-a furat un exemplar din prima ediție *The*

¹ *Cartea mormonilor*. Lucrare sacră pentru mormoni, despre care se crede că ar cuprinde scrierile străvechilor profeți care fi trăit în America în perioada cuprinsă între anul 2200 î.Hr. și 421 d.Hr. Prima ediție a apărut în anul 1830, îngrijită de Joseph Smith.

² Asociația Anticarilor din America.

*War of the Worlds*³ de H.G. Wells. Așa că Sanders a început să-și negligeze anticariatul, încercând să afle ce se întâmpla.

A tras adânc aer în piept, după care a început să-mi spună o poveste despre un incident bizar, petrecut la Târgul Anticarilor din California, ediția 2003, San Francisco. Evenimentul e găzduit anual de Centrul Expozițional Concourse, o clădire banală, ca un depozit, aproape de centrul orașului, lângă penitenciarul din zonă, între vitrine cu obiecte casnice, semn al bunăstării, unde era afișată și o listă de infractori. Spațiul se va dovedi potrivit. Târgul respectiv, care numără două sute cincizeci de mii de expozanți și zece mii de participanți, e cel mai mare din lume. „Hambaru’ ăsta mare parc-ar avea șapte vieți“, așa l-a descris Sanders. În prima zi, ca de obicei, colecționarii și vânzătorii erau înnebuniți de posibilitățile care se profilau la orizont. Dar Sanders se plimba fără chef prin standul lui. Era înconjurat de câteva dintre cele mai faine daruri – *The Strategy of Peace*⁴, cu autograful lui John F. Kennedy, și un exemplar din *Book of Mormons*, ediția princeps, dar nu-i stătea mintea la cărți. Cu câteva zile înainte de târg, când se afla în biroul din Salt Lake City, printre teancuri de cărți și documente pline de praf, primise un telefon de la un detectiv din San Jose, California. Aflase că hoțul pe care se chinuia de trei ani să-l reperi (Sanders avea deja indicii că e vorba despre un

³ *Războiul lumilor*. Roman SF al lui H.G. Wells, publicat în volum la Londra în 1898, după ce fusese tipărit în foileton.

⁴ *Strategia de pace*. Lucrare scrisă de John F. Kennedy în 1960, înainte de a deveni președinte al SUA, pentru campania de la alegerile prezidențiale, punând în discuție principalele evenimente socio-politice ale epocii și oferind soluții strategice pentru toate zonele de conflict din lume.

singur individ, nu despre o bandă întreagă) se numea acum John Gilkey și era în San Francisco.

Cu câteva zile înainte să înceapă târgul, Sanders a primit o fotografie a lui Gilkey făcută de poliție. Își imaginase cum arată, dar nu și-l închipuise așa.

– Un lucru e clar, i-a spus. Nu seamănă cu Moriarty deloc.

Observația făcea trimitere la personajul pe care Sherlock Holmes îl numea „Napoleon al crimei”.

În fotografie se vedea un tip oarecare, de treizeci de ani, brunet, tuns scurt, cu cărare într-o parte, într-un tricou roșu sub cămașa albă, încheiată la nasturi, și cu un aer mai degrabă dezamăgit decât amenințător. Din câte știau ei, Ken Lopez, prieten cu Sanders, un anticar din Massachusetts, un individ înalt, cu părul până la umeri, cu un pachet desfăcut de țigări Camel în buzunarul de la tricou, era ultima victimă a lui Gilkey (comandase un exemplar din prima ediție a romanului *The Grapes of Wrath*⁵). Chiar înainte să se deschidă târgul, Sanders vorbise cu Lopez să le dea fotografia lui Gilkey tuturor anticarilor prezenți la eveniment și să facă chiar și un afiș pe care să-l lipească pe ușă, în care să anunțe că individul e căutat de poliție. Dar apoi s-a răzgândit. S-ar putea ca, într-o bună zi, victimelor hoțului, multe dintre ele aflate la târg, să li se ceară să-l identifice într-o serie de imagini și nu voia să riște să compromită operațiunea. Nu putea decât să fie vigilent și să se întrebe dacă tipul o să aibă tupeu să-și arate mutra la târg.

⁵ *Fructele mâniei*. Celebrul roman publicat de scriitorul american John Steinbeck în 1939.

- Mă gândeam că o să vină la un târg bun ca fluturile la lumânare, mi-a zis. Ca să fure cărți...

Târgul nu începuse nici de o oră, când Sanders a dat cu ochii de un tip necunoscut. Nu era deloc ceva ieșit din comun. Tot uita nume și fețe. Dar întâlnirea asta fusese altfel.

- Eu m-am uitat la el și el s-a uitat în ochii mei, mi-a povestit Sanders. Și am avut cel mai ciudat sentiment din lume.

Nu la fotografia primită de la poliție se gândea. Chipul din imagine deja i se estompase în memorie. Altceva îi atrăsese atenția, un sentiment straniu care-l copleșise o clipă. Melissa, fiica lui, se ocupa de un client la celălalt capăt al standului. S-a dus spre ea ca s-o roage să arunce și ea o privire la brunetul cu chip banal pe care-l suspecta că ar fi Gilkey. Numai că până să se întoarcă el, individul dispăruse.

- Trebuie să te relaxezi, bătrâne, i-a zis Crichton, mângâindu-l pe umăr. Devii paranoic.

Așa că, în timp ce mă gândeam la toate astea, mă plimbam prin târgul din New York, așteptând să mă întâlnesc cu Sanders la standul lui, privind în jur și întrebându-mă câți dintre oamenii ăia or fi ca Gilkey. Poate bătrânul din dreptul tejghelei, la câțiva metri mai încolo, care se uita la două cărți identice, legate în piele roșie ca sângele, când la una, când la alta? Sau cuplul ăla, cu el și ea în costum închis la culoare, șușotind în timp ce răsfoiau o carte despre arhitectura franceză din secolul al XIX-lea? Greu de găsit o persoană care să nu-ți stârnească

suspiciunea, dar m-am străduit să-mi țin în frâu imaginația și m-am apropiat de primul stand.

Chiar în față se afla standul Aleph-Bet, unde m-a atras un șir fermecător de cărți pentru copii și unde am recunoscut, aducându-mi aminte de copilărie, ceva exemplare din ediții princeps, printre care *Pinocchio*, un exemplar din ediția princeps din Italia, care costa 80000 de dolari, de vreo douăzeci de ori mai mult decât exemplarul meu din copilărie, pe care-l aveam acasă (de la Editura Golden Book). În stand zumzăiau puzderie de colecționari ahtiați, dar tot am reușit să vorbesc cu Marc Younger, unul dintre proprietari, care mi-a explicat de ce se îmbulzesc atâția vizitatori la ei. Oamenii sunt atașați emoțional de cărțile pe care le-au citit în copilărie, zicea el, și, foarte des, anumiți colecționari pe ele și le doresc cel mai mult. Alții trec mai departe, la alte lucrări, însă unii colecționează toată viața poveștile preferate din copilărie. Mi-a arătat prima ediție populară din *A Tale of Peter Rabbit*⁶ (15000 de dolari).

– E o poveste interesantă. Nimeni nu voia să publice cartea, așa că ea (Beatrix Potter) a tipărit pe cont propriu două sute cincizeci de exemplare. Prețurile au ajuns până la 100000 de dolari.

Apoi mi-a arătat un exemplar din prima ediție *The Cat in the Hat*⁷, care costa 8500 de dolari. Mie mi se părea că seamănă mult cu un exemplar nou, iar el a recunoscut că poate fi greu să identifice exemplare din ediția princeps

⁶ *Aventurile lui Peter iepurașul*. Carte pentru copii scrisă de Beatrix Potter, aflată la debut, și publicată în volum ilustrat în 1901, pe cheltuiala autoarei. Inițiativa a avut succes, iar ediția tipărită în 1902 a dat lovitura. Cartea va deveni celebră, va fi tradusă în zeci de limbi și va deveni una dintre cele mai vândute cărți din lume.

când e vorba de cărți pentru copii. Asta și pentru că edițiile nu au întotdeauna trecute toate informațiile. Se pare că trebuie să cauți alte indicii. Younger mi-a povestit că la primul tiraj *The Cat in the Hat* avusese îmbrăcăminte (adică niște coperte, că tocmai învățam jargonul) din hârtie netedă, dar că la edițiile ulterioare se folosiseră hârtie lucioasă (strălucitoare). Începeam să mă simt un insider. La următorul târg de vechituri s-ar putea să vânez un exemplar din ediția princeps *The Cat in the Hat*.

Younger mi-a făcut pe plac și mi-a arătat ceva și mai rar. Avea două scrisori ale lui L. Frank Baum, autorul seriei *The Wizard of Oz*⁸, către John R. Neill, care a ilustrat multe cărți din serie. „În general chestiile într-adevăr extraordinare merg bine“, mi-a zis. „Ca astea.“ Younger se aștepta ca prețurile să urce până undeva între 45000 și 65000 de mii de dolari. Și atât de multe dintre volumele lui (ca să nu mai spun de scrisori, ilustrații originale și alte opere efemere) păreau „chestii într-adevăr extraordinare“, încât am preferat să mă îndepărtez. Parcă eram apucată de un fel de patimă arzătoare.

Vizavi de culoarul cu Aleph-Bet se aflau cele mai mari cărți pe care le-am văzut în viața mea: lucrări de științele naturii, ilustrate somptuos, mari cât măsuțele de cafea și de două ori mai groase decât ele, volume cărora negustorul, un gentleman cu papion, cu vorbă molcomă, le spunea „elefanți în folio“. Date fiind dimensiunile și greutatea, denumirea era numai bună, așa că n-am putut

⁷ *Pisica din pălărie*. Carte pentru copii scrisă și ilustrată de Theodor Geisel, sub pseudonimul Dr. Seuss, publicată în anul 1957.

⁸ *Vrăjitorul din Oz*. Titlul real al romanului publicat de L. Frank Baum în 1900 la Chicago a fost *The Wonderful Wizard of Oz*, modificarea intervenind odată cu tipărirea edițiilor populare ulterioare.

să nu mă întreb unde s-ar putea folosi, în afară de muzeu, sau cum să iei un astfel de cărțoi ca să-l pui pe masă, de exemplu. După ce m-am admirat într-un elefant din ăștia, mai exact în *The Night-Blowing Cereus*⁹ de Robert John Thornton (1799), o ilustrație florală stranie, verde-închis, am luat-o în direcția cealaltă, spre un stand unde am văzut o primă ediție rară a *Simfoniei a V-a* a lui Beethoven (13500 de dolari) și un exemplar valoros din *Molecular Structure of Nucleic Acids*, adică primul și al doilea articol despre ADN scrise de Watson și Crick.

Potrivit ghidului târgului de la New York, Sanders era în standul D8. În drum spre el, m-am oprit la alte câteva standuri. La Bruce McKittrick Rare Books of Philadelphia proprietarul McKittrick vrăjea cu panseurile lui mitraliate despre cărți pe oricine se oprea să-l asculte. Standul lui atrăgea mai multă lume decât oricare altul din zonă, dar poate și pentru că își trata oaspeții cu șampanie. Mi-a povestit despre Pietro Aretino, un scriitor italian din secolul al XVI-lea, care a așternut pe hârtie o serie de sonete destinate să însoțească șaisprezece gravuri înfățișând poziții sexuale, opera lui Marcantonio Raimondi (care s-a inspirat din niște picturi ale lui Giuliano Romano, un învățăcel de-ai lui Rafael). Ele rămân o ilustrare celebră a artei erotice din Renaștere.

– Edițiile originale ale acestor lucrări sunt foarte rare. Lectura lor putea aduce moartea, erau groaznic de scandaloase, mi-a explicat McKittrick, nu doar ușor pornografice. Nu sunt ca pornografiile cuminți din Franța secolului al XVIII-lea. Pe la 1520 așa de multă lume tânjea după ele la Veneția, că pur și simplu au dispărut.

⁹ *Cactusul de noapte*. Gravură realizată la 1800 de artistul menționat.

Mi-a zis că există falsuri după scrierile lui Aretino și că acum vinde la târg un fals de la jumătatea secolului al XVII-lea al unui exemplar piratat.

– Falsul unui fals, mi-a spus. Foarte interesant!

Înainte de târg îmi dădusem seama că „raritate” înseamnă altceva pentru fiecare anticar sau colecționar în parte. Majoritatea preferă definițiile îndrăznețe. Se zice că Burt Auerback, un evaluator din Manhattan, ar fi spus astfel: „O raritate este o carte care acum merită mai mulți bani decât merita când a fost publicată” (10). Răposatul colecționar american Robert H. Taylor era de părere că o raritate este „o carte pe care mi-o doresc pătimaș și n-o găsesc” (11). Când răspund serios, toți sunt de acord că „raritate” e un cuvânt folosit cât se poate de subiectiv.

Cea mai veche întrebuințare a termenului s-a detectat în catalogul de vânzare dedicat cărților englezești, datând din noiembrie 1692 (12). Însă abia la începutul secolului al XVIII-lea erudiții au încercat să definească ce anume face ca o carte să fie numită raritate, bibliofilul J.E. Berger făcând deosebiri gen Monty Python între *rarus*, *rerior* și *rarissimus* (13). Gradul de raritate al unei lucrări rămâne o chestiune subiectivă și se pare că negustorii și colecționarii sunt de acord numai în privința ideii că raritatea ar fi o combinație între lipsa de pe piață, importanța și starea bună a unei cărți. Gustul personal și tendințele joacă, și ele, anumite roluri. Când ajunge în cinematografe vreo adaptare, fie *Pride and Prejudice*¹⁰, fie *Nancy Drew*¹¹, exemplarele din ediția princeps sunt, o vreme, la mare căutare pentru colecționari. Dickens va fi, aproape sigur, o alegere eternă, însă steaua lui Dr. Seuss

¹⁰ *Mândrie și prejudecată*. Celebru roman publicat de scriitoarea britanică Jane Austen în anul 1813.

s-a înălțat în timp. Copiii care au crescut cu cărțile lui s-au făcut oameni mari, care au cu ce să-și alcătuiască propriile lor colecții (14).

Așteptând în dreptul unui stand cu o impresionantă expoziție de supracoperte artistice, am auzit un anticar spunându-i unui trecător: „Să nu judecați o carte după conținut!” Citisem destul despre colecționarii de carte înainte de târg ca să prind gluma: mulți nu-și citesc, de fapt, cărțile. La început m-am mirat, dar, după ce m-am gândit puțin, mi-am dat seama că nu e deloc șocant. La urma urmei, mare parte din iubirea pentru cărți a cititorilor avizi și a colecționarilor este cu siguranță legată de corpul fizic al cărții. În măsura în care sunt vehicule pentru povești (sau poezii, informații etc.), cărțile sunt artefacte istorice și depozite ale memoriei – ne place să ne aducem aminte cine ne-a dat o anumită carte, unde eram când am citit-o, câți ani aveam și așa mai departe.

Pentru mine, cea mai importantă carte-obiect din copilărie e *Charlotte's Web*¹², prima carte pe care am comandat-o prin poștă după ce m-am înscris într-un club de lectură. Și acum mi-aduc aminte ce fior m-a străbătut când s-a înființat poștașul cu ea la ușa de la intrare, într-o dimineață însorită de duminică. Avea o supracopertă aspră, spre deosebire de volumele de bibliotecă, cu copertele lor plastifiate cu care eram obișnuită și, după

¹¹ Serie de romane polițiste scrise de mai mulți autori și semnate cu pseudonimul Carolyn Keene. Primul roman din această serie populară a apărut în 1930, protagonistă fiind Nancy Drew.

¹² *Pânza lui Charlotte*. Roman pentru copii de E.B. White, publicat în America în 1952.

cum se dezlipseau paginile, mi-am dat seama că sunt prima care o deschide. Câteva zile am trăit în lumea din Wilbur și singurul lucru la fel de trist ca moartea lui Charlotte, poate chiar mai trist, era că ajunsesem la sfârșitul poveștii. Îmi plăcea așa de mult starea aia, pe jumătate de vis, când te pierzi într-o carte, că mi-am stabilit un anumit număr de pagini pe care să le citesc în fiecare zi, ca să amân sfârșitul inevitabil, expulzarea mea din lumea aceea. Fac asta și acum. Dar n-are niciun rost, pentru că plăcerea de a fi acolo nu se sfârșește cu adevărat. Poți s-o iei de la capăt oricând, să începi de la prima pagină și să-ți aduci aminte. Ori de câte ori dau cu ochii de vechiul meu exemplar din *Charlotte's Web* (pe raftul fiului meu, apoi pe raftul fiicei mele), îmi amintesc cum am primit cartea. Iată consemnarea personală a unui capitol din viața mea, așa cum alte capitole le asociez cu alte cărți. Și mecanismul merge mai departe. Fiică-mea s-a întors din tabără vara trecută cu exemplarul ei din *Motherless Brooklyn*¹³ într-un hal fără de hal. Mi-a zis că l-a scăpat într-un pârau, dar că n-a avut inima să-l lase, deși terminase de citit. Corpul acestei cărți e legat inseparabil de experiența ei de a o citi. Sper s-o păstreze în continuare, căci astfel paginile ei ondulate, înfoiate, îi vor aminti de ziua aceea toridă când a citit-o stând cu picioarele în apă și de fata de paisprezece ani care era atunci. O carte e mult mai mult decât un vehicul care livrează un conținut și, în ceea ce mă privește, târgul respectiv tocmai asta sărbătorește.

La standul de răcoritoare, în partea din spate a pavilionului, am auzit pe cineva spunând că tocmai l-a văzut pe Al Pacino și pe altcineva susținând că a zărit un

¹³ Roman polițist de Jonathan Lethem, publicat în 1999 și recompensat cu National Book Critics Circle Award pentru ficțiune în același an.

expert de la *Antiques Roadshow*. Sloganul respectivei emisiuni PBS (vechiturile tale s-ar putea să fie cât se poate de valoroase!) era și una dintre atracțiile târgului. Nimic nu părea chiar o porcărie, doar că multe dintre primele ediții moderne lăsau impresia că sunt absolut ordinare. M-am întrebat de câteva ori *Oi mai avea cartea aia? Dar părinții mei? O fi din prima ediție?*

Mergeam mai departe prin târg și negustorii cu care intram în vorbă parcă erau mai încântați de tipul de la *Roadshow* decât de Al Pacino. Eu însă mă uitam cu atenție la fiecare brunet care trecea pe lângă mine, sperând să-l zăresc. Evident că Pacino se potrivea în mulțime mult mai bine decât mine, care sunt femeie. Majoritatea colecționarilor erau bărbați (15), majoritatea aveau peste patruzeci de ani. Mulți păreau erudiți, hippy ajunși la o vârstă ori oameni îndrăgostiți de cărți, care avuseseră norocul să primească vreo moștenire care-i ustura la buzunar. Pentru unul ca ei, un exemplar cu autograf din prima ediție a romanului *Portnoy's Complex*¹⁴ valora cam cât un Porsche roșu. Când dădeau peste o carte ca asta, o mângâiau, o deschideau pe jumătate, ținând-o cu amândouă mâinile, să nu cumva să se rupă cotorul sau să se sfâșie, să se îndoiaie ori să se aleagă cu vreo pată de cafea. Consultau ghiduri și hărți ale pavilionului ce găzduia târgul, scrutau din spatele ochelarilor standurile, se aplecau să vadă mai bine cotoarele cărților, încercând să găsească un exemplar din prima ediție *Harry Potter and the Philosopher's Stone*¹⁵, de exemplu, care a avut un tiraj

¹⁴ *Complexul lui Portnoy*. Cunoscutul roman publicat de americanul Philip Roth în 1969.

¹⁵ *Harry Potter și piatra filozofală*. Primul roman din celebra serie fantasy a scriitoarei britanice J.K. Rowling, apărut în 1997 și vândut în milioane de exemplare în lumea întreagă.

de numai cinci sute de exemplare (unul costa 30000 de dolari), sau vreo mostră foarte rară din prima ediție *The History of the Expedition Under the Command of Captain Lewis and Clark*¹⁶ (139000 de dolari). Cei cu mijloace mai puțin extravagante probabil că vânau trofee mai modeste, cum ar fi un exemplar din prima ediție a romanului *Beloved*¹⁷ de Toni Morrison (125 de dolari) sau, și mai ieftin, un exemplar din prima ediție a romanului *Rabbit is Rich*¹⁸ (45 de dolari) (16) al lui John Updike. Alții bântuiau pe culoare sperând să dea de vreo surpriză, visul oricărui vânător de comori; în cazul de față, să dai de o carte a cărei raritate, frumusețe, istorie sau proveniență sunt chiar mai seducătoare decât povestea cuprinsă între coperte.

La un astfel de târg e evident că alura oricărei cărți este în mare parte senzuală. Urmăream felul în care colecționarii își bucură ochii, mâinile, nasul. Un englez și-a lăsat ceașca de cafea pe tejghea, ca să evite orice pericol, înainte să adulmece un exemplar din *Alice in Wonderland*¹⁹, după care a alunecat în gaura iepurelui din ilustrațiile fermecătoare ale lui John Tenniel. Privindu-l, mi-am dat seama că pur și simplu îi place cum miros cărțile vechi,

¹⁶ *Istoria expediției conduse de căpitanii Lewis și Clark*. Lucrare în două volume, tipărită la New York în 1814, la ordinul guvernului american.

¹⁷ *Iubire*. Pentru acest roman, apărut în 1981, scriitoarea a primit Premiul Nobel pentru Literatură un an mai târziu.

¹⁸ *Rabbit e bogat*. Pentru acest roman care face parte din tetralogia *Rabbit* și a fost tipărit în 1981, americanul John Updike a fost recompensat cu Premiul Pulitzer și National Book Award în 1982.

¹⁹ *Alice în Țara Minunilor*. Titlul complet al cărții pentru care englezul Lewis Carroll a rămas în istoria literaturii universale este *Alice's Adventures in Wonderland* (1865).

dar mai târziu am aflat că adulmecatul e și o măsură practică de precauție: mucegaiul poate distruge un volum și, dacă-i inspiri cum trebuie mirosul, îți dai seama dacă există riscul să se răspândească (17). Umblând de la un stand la altul, de la o carte la alta, simțeam eu însămi o asemenea atracție senzorială: atingerea paginilor din hârtie groasă, cu margini necizelate, frumusețea stridentă a literelor, pânza bine strânsă, cu copertele din piele de porc, mirosul de hârtie.

Documentându-mă înainte de târg ,aflasem că nu numai iubirea pentru rarități, ci și patima de a achiziționa așa ceva există de douăzeci și cinci de secole (18). În jurul anului 400 î.Hr. Euripide era ținta batjocurii din cauza pasiunii pentru cărți (19). Peste câțiva ani Cicero avea să scrie: „Puneam deoparte tot micul meu venit” – ca să-și îmbogățească colecția (20). În „epoca de aur a colecționarilor”, în speță perioada 1870-1930, lumea era plină de colecționari împătimiți. Reprezentau și reprezintă o rasă hotărâtă, iar dorința li se poate preface dintr-o iubire inocentă pentru cărți, bibliofilia, într-o afecțiune mult mai înverșunată, bibliomania, cuvânt inventat de reverendul Frognall Dibdin în anul 1809 (21). Bibliograf și colecționar înveterat, englezul nota: „Afecțiunea aceasta este deosebit de puternică, fiindcă face ravagii în orice anotimp și în toate perioadele existenței omenеști” (22). Atunci când cărțile au un trecut – secret, scandalos sau dulce –, atracția e cu atât mai mare. Că în paginile lor găsim istorie, poezie, știință și povești poate părea un fapt chiar mai puțin important. La târg se înghesuiau oameni aflați sub vraja de ei înșiși țesută.

O vrajă ce pare și mai puternică grație poveștilor despre descoperiri pe care colecționarii și le spun unii altora. Una dintre poveștile mele preferate s-a petrecut într-o zi din

primăvara anului 1988 (23). În dimineața cu pricina, un tip din Massachusetts care colecționa cărți despre istoria zonei respective scotocea într-un container în New Hampshire, într-un hambar plin cu cărți vechi, când ceva i-a atras atenția. Sub volume despre fertilizatori și mașinării agricole zăcea un pamflet, un volumaș subțire, ponosit, cu coperte din hârtie de culoarea ceaiului, pe care scria *Tamerlane and Other Poems*²⁰, al unui autor anonim care se semna, simplu, „un bostonian”. Era sigur că a dat peste ceva ieșit din comun, a plătit cincisprezece dolari și s-a dus acasă, unde *Tamerlane* avea să petreacă numai o noapte. În ziua următoare a vorbit la Sotheby’s și de-acolo i-a venit confirmarea că a făcut una dintre cele mai incitante descoperiri din lumea cărții, una cum nu se mai făcuse de ani buni. Pamfletul era un exemplar din primul text al lui Edgar Allan Poe, scris la paisprezece ani, o descoperire la care căutătorii de comori visau, probabil, mai mult decât ar recunoaște. Cărticica asta umilă, de patruzeci de pagini, a fost publicată în 1827 de Calvin F.S. Thomas, editor oarecum necunoscut din Boston, a cărui specialitate erau etichetele pentru medicamente, prețul inițial al unui exemplar fiind doisprezece cenți. Exemplarul acesta, care se ținea bine la cei o sută șaiszeci și unul de ani ai lui, majoritatea petrecuți cel mai probabil în cine știe ce cutii din vreun pod plin de praf, va fi achiziționat în curând la licitație, cumpărătorul plătind pe el 198000 de dolari. Valoarea lui *Tamerlane*, care n-a fost mare scofală când a văzut lumina tiparului și care nici măcar n-a avut parte de o ediție revizuită, n-are nicio legătură cu calitatea lui literară, ci, mai degrabă, cu numele autorului și, ori de câte ori ieșea la iveală încă un exemplar, prețul sărea în aer. Potrivit estimărilor, *Tamerlane* s-ar fi tipărit inițial într-un număr de exemplare cuprins între cincizeci și cinci

²⁰ *Tamerlan și alte poezii.*

sute, însă până acum nu s-au descoperit decât paisprezece, majoritatea aflându-se în posesia unor instituții publice. În jurul anului 1890, un anticar din Boston a șterpelit un exemplar de pe masa ieftină a unui coleg de breaslă și mai târziu l-a vândut pe 1000 de dolari. În anii 1950 doi poștași au dat de modesta cărticică într-un cufăr plin cu scrieri pe care-l luaseră de la un târg de vechituri. Peste șase luni l-au vândut contra sumei de 10000 de dolari. Poate că mai sunt câteva exemplare răspândite cine știe pe unde, o ispită pentru orice colecționar devotat și acum și pentru mine, o ispită care ne momește spre vreo ladă plină cu tomuri în fundul unui hambar doldora de obiecte vechi, în vreo curte unde se vând vechituri ori în vreun cotlon uitat dintr-un magazin de obiecte furate, în care vom răscoli cu cea mai mare atenție, în speranța că norocul o să ne surâdă din spatele unor coperte de culoarea ceaiului.

La un alt stand un vânzător mi-a povestit o năzdrăvănie faimoasă. E vorba despre o carte de Hemingway și una de Thomas Wolfe. Primul îi scrisese o dedicație lungă celui de-al doilea și vice versa. Unui expert i-a revenit misiunea de a-l informa pe nefericitul cumpărător care tocmai plătitise o sumă frumoasă pe cele două exemplare că dedicațiile nu sunt autentice și că volumele nu sunt atât de valoroase pe cât crede el, plin de speranță. Un alt anticar avea să descopere mai târziu că era vorba despre două falsuri spectaculoase: Wolfe scrisese dedicația lui Hemingway și viceversa (24).

Înaintând prin târg, auzeam o mulțime de povești de genul ăsta, despre tot felul de furturi, care mă făceau și mai curioasă în privința lui Sanders, pe care de-abia așteptam

să-l cunosc. Bruce McKittrick, anticarul care-mi zisese de Aretino, „falsul falsului“, m-a trimis la un individ cu părul creț, „un tip foarte bun“, după părerea lui.

Tipul ăsta foarte bun era Alain Moirandat, un anticar înalt, slab, bine făcut, din Elveția. Ieșea în evidență chiar și într-un grup mare de erudiți și de iubitori de carte. În primele minute ale discuției a pronunțat numele lui Nietzsche și Goethe și a pomenit de niște arhitecți florentini. A scos dintr-o casetă de sticlă un manuscris nelegat, pus într-o cutie subțire. Îl cumpărase în 2004 la o licitație, unde fusese prezentat pur și simplu ca „o operă completă a lui Flaubert, având 254 pagini“. Prețul de pornire fusese „stupid de mic“, spunea Moirandat.

– Eram disperat. Nu prea aveam eu capital, dar era ridicol de ieftină. Cred că au citit greșit descrierea sau poate-au crezut că are doar douăzeci și cinci de pagini. M-am hotărât să licitez... Și am cumpărat-o la jumătate de preț.

A scos-o din cutie și, spre surprinderea mea, m-a invitat să răsfoiesc paginile ușor îngălbenite. Erau scrise cu cerneală maro care se cam ștersese, ca și picăturile sau petele, și destule rânduri dispăruseră cumva brutal. Flaubert scrisese cartea, mi-a explicat Moirandat, în timp ce călătorea, dar omul avea îndoieli în privința asta.

– Sunt convins că n-a scris când era pe drum. E prea bine alcătuită.

Mi-a citit un paragraf în franceză cu voce tare, după care mi l-a tradus *grosso modo*.

– *Mă voi abține de la orice declamație și nu-mi voi îngădui să folosesc cuvântul pitoresc decât de maximum șase ori într-o pagină, iar cuvântul admirabil doar de cinci-șase ori.*

Vreau ca propozițiile mele să miroasă cum miroase pielea de la pantofii mei de călătorie...

- E ca și cum ai trage cu ochiul în atelier, a comentat Moirandat oftând și uitându-se la manuscris peste umărul meu.

N-aveam cum să nu fiu de acord. Era o scriere neterminată, cuvintele erau doar schițate pe hârtie, unde se vedeau pete de cerneală, și de aceea manuscrisul părea o mărturie autentică, intimă. M-a lăsat să-l cercetez câteva minute, timp în care el s-a ocupat de un client. L-am atins paginile și mi-am dat seama ce mult mi-ar plăcea să am și eu așa ceva. *Așa se întâmplă*, m-am gândit. Aș putea să-mi strecor foile sub pulover și s-o zbughesc spre ușă. Așteptând să se întoarcă Moirandat, am observat alte cărți atrăgătoare pe care le lăsase pe teighea. Nu era el mai nelijent decât alții. Aproape toți anticarii la care fusesem până atunci erau la fel. Când s-a întors m-am abținut cu greu să nu-i zic să nu mai aibă atâta încredere. Dar ar fi fost ca și cum i-aș fi sugerat unui gazde japoneze să invite oaspeții să rămână încălțați. Era evident că încrederea face parte din cultura negoțului cu rarități și, la urma urmei, cine eram eu să-mi dau cu părerea dacă e nevoie de vigilență?

Când l-am întrebat dacă i s-a furat vreodată ceva, mi-a povestit că s-a dus o dată în Germania, pe urmele unui hoț care-i șterpelise o carte din anticariatul de la Basel. Când l-a prins, tipul a susținut sus și tare că nu fusese la Basel în momentul comiterii furtului. Numai că proprietarul cunoștea cartea ca un părinte care știe foarte bine pistruii și zgârieturile de pe fața copilului. La proces i-a zis judecătorului, care ținea cartea în mână, să se uite la pagina 28: „Acolo o să găsiți niște găurele și, dacă mergeți

la ultima pagină, o să dați de însemnul fostului proprietar al cărții”. Judecătorul a verificat, iar suspectul, profesor la școala de stat, a fost condamnat.

Moirandat mi-a mai povestit despre un individ care apelase la metoda „firului ud”.

– Într-o zi s-a dus la bibliotecă cu un fir de lână ascuns în gură. A pus firul ud într-o carte, de-a lungul cotorului, mi-a explicat. Iar cartea a dus-o la locul ei, pe raft, și apoi s-a întors peste câteva săptămâni. Firul se uscaser, se scurtaser, deci fusese floare la ureche s-o taie.

N-avusese nevoie să intre cu vreo lamă ascunsă pe undeva. Nu i-a trebuit decât un fir de lână ca să plece acasă cu o pagină valoroasă: un Manet autentic. La ceva timp a ajuns la anticariatul lui Moirandat și a încercat să-i vândă o carte.

– Era un exemplar dintr-o ediție rarissimă, chiar prima ediție a unei scrieri de Goethe, de la catedrala din Salzburg. Una dintre scrierile cu adevărat mari ale lui Goethe, de o importanță crucială pentru dezvoltarea romantismului. Fusese șampilată la o bibliotecă, o șampilă cu un diametru de optsprezece milimetri, pe care încercase s-o șteargă. Încă i se zărea urma, dar nu puteam desluși de la ce bibliotecă era. Am sunat la toate bibliotecile din Elveția până am aflat.

A anunțat poliția, iar tipul, hoț de Manet și Goethe, a fost prins.

Am plecat, gândindu-mă că e o minune că așa ceva nu se întâmplă zi de zi.

Am trecut din nou pe lângă standul lui McKittrick, care mi-a făcut semn să aștept puțin, până schimbă repezitor o vorbă cu Sebastian Hesselink din Olanda, care era vizavi. Mai devreme, când îmi povestise despre falsul Aretino care fusese falsificat, îl întrebaseram de alte chestii de genul ăsta. Nu știa. Dar s-a dus să-l întrebe pe Hesselink dacă n-ar vrea să stea de vorbă cu mine – îi spunea în șoaptă – despre *furtul acela*. Omul a vrut, așa că McKittrick a făcut prezentările. Bănuiesc că nu toți din breaslă sunt dispuși să povestească despre furturi, așa că m-am simțit norocoasă că Hesselink a vrut. L-a lăsat pe fiul lui să aibă grijă de stand și a mers cu mine. Am ieșit împreună din târg, am desfăcut niște scaune pliante și ne-am așezat într-un coridor întunecat și liniștit, la care se ajungea din holul principal.

Vorbind cu un accent clar olandez, Hesselink mi-a zis că în urmă cu câțiva ani îl sunase un tip să-l întrebe dacă-l interesează ceva rarități, printre care un exemplar din *A Book of Hours*²¹ sau scrisori ale mai multor președinți americani. Da, îl interesau, numai că a devenit suspicios de cum a văzut obiectele cu pricina. Hesselink locuiește la țară, lângă Amsterdam, „la dracu’n praznic“, și, cu toate astea, iată un tip care bate atâta drum de la New York ca să vină să-i vândă lui niște cărți pe care le-ar fi putut vinde foarte bine în America.

– Era deja ciudat, mi-a spus el, adăugând că a devenit mai precaut decât de obicei.

²¹ Culegere de texte religioase ce-și are originea în cultura monastică, fiind realizată în mai multe variante și în mai multe regiuni din Europa. Popular în Evul Mediu, acest gen de manuscris cu anluminuri cuprindea în general scrieri și rugăciuni creștine în limba latină, istoria a cunoscut și câteva ediții în olandeză, de exemplu.

S-a uitat la toate obiectele și i-a făcut o ofertă, pe care individul a acceptat-o imediat. „și asta era o ciudățenie”, mi-a zis el. Ca să tragă de timp, i-a spus vânzătorului că îi completează un cec, dar știa dinainte că o să prefere bani gheață. Așa că i-a propus să se întâlnească în ziua următoare, când va putea să-i dea cash. Cum a plecat tipul, și-a sunat colegii din Statele Unite să vadă dacă au idee despre ceva cărți dispărute care să semene cu oferta pe care tocmai o primise. I-a luat doar câteva ore să afle că toate lucrările pe care voia să le cumpere erau furate de la Columbia University. A vorbit la Interpol, la FBI, la autoritățile locale din Olanda și s-a pus la cale un flagrant pentru ziua următoare, la ora patru, în piața publică din oraș.

Parcă era un roman polițist, însă detaliul după care mă dau în vânt încă nu mi-l dezvăluisse: în noaptea aceea Hesselink și băiatul lui au decupat vrafuri de ziare în dreptunghiuri mici, de forma bancnotelor cu fir auriu – „plata” –, pe care le-au legat în teancuri și le-au pus într-un sac de plastic pentru gunoi. În ziua următoare, la ora patru, individul s-a înființat în piața centrală din Utrecht, cu tot cu geanta în care-și ținea prada. Zona era înconjurată de polițiști în veste antiglonț. Hesselink i-a zis tipului să meargă împreună până la mașină, unde erau banii. După ceva gafe ca-n filme, polițiștii au reușit să-l aresteze. Acțiunea de a-l pune sub acuzare se va dovedi însă și mai complicată (25).

L-am întrebat dacă i-a fost frică atunci când i-a întins sacul cu „bani”, căci tipul putea să fie înarmat, iar viteza de reacție a poliției putea să lase se dorit, dar el mi-a răspuns că nu. Fusesse foarte calm. M-a impresionat. În definitiv, nu era un detectiv călit, ci un negustor de cărți vechi care făcea pe James Bond pentru o zi. Am ieșit din coridor și ne-

am întors la târg, cu încă o poveste pe care trebuia să mi-o notez în carnetul în care începusem să strâng din ce în ce mai multe astfel de întâmplări. Ascultându-le, cred că eram la fel de încântată precum erau colecționarii cei mai satisfăcuți când veneau la târg.

Presupunând că directorul evenimentului trebuia să știe dacă se comisese vreun furt în ziua în care începuse târgul, m-am oprit la el la birou să întreb. M-a asigurat că nici gând de așa ceva și că, oricum, la târguri nu prea se fură. Nu eram deloc sigură că trebuie să-l cred pe cuvânt. Ken Sanders îmi explicase deja că de multe ori e greu să rezolvi problema furturilor și din cauză că mulți anticari să feresc să facă publică fapta. N-are nicio relevanță cât de șiret a fost hoțul; în breaslă, și poate și mai abitir în rândul bibliotecarilor specializați în carte veche (ale căror volume e posibil să fi fost donate), se merge pe ideea că victima e de vină, pentru că n-a fost destul de vigilentă. Uneori, anticarii care, se știe, învârtesc obiecte de milioane de dolari, simt că, dacă anunță o pierdere, riscă să ajungă pe lista neagră. „Dacă ți s-a furat ceva“, îmi explicase McKittrick, „ești terminat“. De vreme ce li se încredințează frecvent obiecte de valoare, cărți mult iubite pe care trebuie să le vândă, fiind angajați pentru asta de colecționari, anticarii nu vor să riște să fie considerați vulnerabili.

Luasem cu mine un carnetel subțire și deja îmi părea rău că nu venisem cu unul mai mare. Fiecare negustor avea o altă poveste de spus. Singurul lucru pe care l-am auzit de mai multe ori a fost că „orice carte rară e o carte furată“. Naziștii au furat colecții pe viață și pe moarte, susțineau negustorii, ceea ce făcuseră și romanii, care prădaseră biblioteci întregi de la greci, sau regina Christina a Suediei, care strânsese o colecție amplă în Războiul de Treizeci de

Ani (26). Pomeneau însă și de hoți care acționează pe cont propriu. Că sunt la mijloc cine știe ce cuceritori sau colecționari corupți, cărțile de valoare dispar și, îmi povesteau ei, se prea poate să nu reușească nimeni să le dea de urmă, dacă nu apare vreun hoț care încearcă să-i vândă așa ceva vreunui anticar cunoscut ori vreunei instituții la scurtă vreme după ce a șterpelit obiectul cu pricina. După aceea, poate peste un an, poate peste un deceniu, poate peste un secol, cartea e cumpărată de cineva care habar n-are de trecutul ei, de originea ei dubioasă. E imposibil să reconstitui întreaga istorie a fiecărei cărți când vine vorba despre posesorii ei. O chestie pe care o știe, mă gândeam eu, orice hoț de carte care are ceva creier.

M-am întors într-un colț și am dat cu ochii de standul lui Ken Sanders. Abia așteptam să-i văd fața acestui povestitor impresionant. Nici el nu se potrivea mai mult ca mine în peisajul de la târgul de carte veche. Era burtos, avea părul prins la spate într-o coadă și o barbă înspicată, alb cu negru, ale cărei fire le mângâia și le răsucea între degete. Sprâncenele îi formau la rădăcina nasului un V ascuțit, cu susul în jos, ceea ce îi dădea un aer curios sau indignat; în curând aveam să aflu că se întâmplă foarte des să fie când așa, când așa... Deși ceva din prezența lui arată că e genul care are alergie la proști, în schimb, dacă te interesează o carte sau o poveste, are tot timpul din lume. Își spune „polițaiul de cărți”. Prietenii l-au poreclit Bibliotrocar²².

Ne-am așezat pe două scaune la marginea standului și am început să vorbim despre cum merge târgul.

²² În original, *Bibliodick*.

- La un târg ca ăsta, a început el, eu sunt sursă zero. Nu ca ăia din Park Avenue.

Așa le spunea el celor din zona de lângă intrarea în pavilion, o zonă scumpă, pe care nu și-o permite nimeni, cu excepția negustorilor celor mai gomoși de carte rară. Sanders, care zicea că merge la șase-opt târguri pe an, e egalitarist și preferă târgul din San Francisco, unde se trag la sorti spațiile care li se repartizează exponanților.

- Sunt o groază din New York cărora nu le place, comentează el. Ar vrea să fie tot pentru obraz subțire. Dar mie-mi place amestecul.

- Am auzit c-ar fi venit Al Pacino pe-aici să cumpere cărți, l-am informat eu, dar nu l-a impresionat.

Mi-a zis că la alte târguri a vorbit de două ori cu Steve Martin, colecționar de cursă lungă (o dată aproape că a lovit-o cu spatele pe Diane Keaton), dar nu și-a dat seama cine era era, până când nu l-a tras fiică-sa de mână.

L-am întrebat cum merge treaba.

- Am început să despachetăm ieri la nouă dimineața, mi-a povestit. Unii vor să-ți dea o mână de ajutor la despachetat ca să vadă ce marfă ai. Și totuși, contează atât de mult ce știi...

Mi-a pomenit de o carte pe care în dimineața aia unul i-o vindea cuiva cu două sute de dolari, după care l-a văzut, după-amiază, cerând 3500 de dolari pe ea. Unul recunoscuse valoarea acolo unde altul nu văzuse nimic.

Stăteam la taclale de câteva minute, când a început să-și aducă aminte de primul târg din New York la care participase.

- În seara în care a fost deschiderea, la zece minute după ce a început, am pierdut o carte de o mie de dolari. Amicul meu Rob Rulon-Miller a pierdut una de Roger Williams în valoare de 35000. Ne-am dus amândoi la secția de poliție, care e chiar lângă Armory, dacă ieși pe ușa din spate. Îți imaginezi cum arată o secție de poliție de la New York. Și cum am ajuns noi acolo, amândoi în *costum*... L-am lăsat pe Rob primul.

Negustorii sunt obișnuiți ca polițiștii să-i ia peste picior când se duc să anunțe vreun furt de carte, mi-a spus. Mai ales când e vorba de vreuna cu un preț exorbitant. „Adică cineva dă atâta bănet pe o carte?” întreabă ei sceptici.

- Eu, cum sunt isteț, a continuat Sanders, l-am lăsat pe Rob să spargă gheața și să-i explice ofițerului de serviciu că am venit să denunțăm niște furturi de carte. El îi povestește în amănunt și polițistul se uită la el neîncrezător, întrebând „*Roger Williams?* Adică unul dintre tipii care au înființat Rhode Island?”. Omul știa despre cine e vorba. M-a impresionat din cale-afară. După care a adăugat: „Adică cineva v-a furat un exemplar din ediția princeps *Roger Williams?!*”. Și i-a aruncat lui Rob o privire de genul *Ești dobitoc, nu?* După care mi-am dat seama că n-are rost să fac cine știe ce tamtam pentru cartea mea de o mie de dolari.

Trecând apoi la furturi mai recente, mi-a povestit că, după toate informațiile primite de la colegii de breaslă, estimează că, de la sfârșitul anului 1999 până la începutul lui 2003, John Gilkey ar fi sustras volume în valoare de 100000 de dolari de la anticari din toată țara. Era hoțul deceniului, neîntrecut în această perioadă. Și mai ciudat era însă că nimic din ce fura nu apărea mai târziu de vânzare pe Internet și în niciun alt loc public. Și asta, și

detaliul că Gilkey ținea o gamă variată de titluri (dintr-o mulțime de genuri și publicații periodice), precum și faptul că unele cărți pe care le șterpelea n-aveau nicio valoare l-au convins pe Sanders că, de fapt, tipul fura din iubire. Iubea anumite cărți și voia să fie ale lui. Numai că Sanders nu putea dovedi asta.

Peste câteva săptămâni, când am vorbit prima oară la telefon, mi-a zis că e aproape sigur că Gilkey ar fi fost încarcerat la penitenciarul de stat din San Quentin și că acum era în libertate. Un gând care-i dădea fiori și care l-a făcut să mă avertizeze că o să fie greu, dacă nu chiar imposibil, să dăm de el.

După ce am vorbit la telefon în ziua aceea m-am apucat să fac săpături (27). După cum bănuise Sanders, Gilkey fusese într-adevăr închis o vreme la San Quentin, dar între timp fusese eliberat. Ce nu știa Sanders era că bărbatul ajunsese iar la închisoare, de data asta în Tracy, California. I-am scris o scrisoare lui Gilkey, în care-l întrebam dacă ar fi dispus să stea de vorbă cu mine. Știind că la proces nu recunoscuse niciun furt, nu mă așteptam să se deschidă în fața mea. I-am explicat că vreau să scriu o poveste despre oameni care au întrecut toate limitele ca să pună mâna pe cărți rare. Era un eufemism care, speram eu, nu-l va face să ia o atitudine defensivă.

În așteptarea unui răspuns, mi-am comandat mai multe studii despre colecționarii de cărți și am citit o grămadă de articole. Unul publicat în *The Age*, un ziar din Australia, mi-a atras atenția pentru că susținea că furtul de carte e la ordinea zilei (28). Eu de ce nu auzisem de așa ceva? De ce nu auzise de așa ceva niciunul dintre prietenii pe care-i întrebam? Articolul din 2003 îi sfătuia pe cei care păzesc Arhivele Secrete de la Vatican, boltă subterană ce se

întinde pe optzeci și cinci de kilometri în care sunt depozitate documente istorice, manuscrite cu anluminuri, cărți străvechi și scrisori rare, să fie cu ochii pe hoți. Și, ca și cum n-ar fi fost suficient de palpitant, mi-a atras atenția o anumită informație. Vivianna Padilla, agent Interpol, dezvăluia că, potrivit statisticii realizate de Global Police Agency, furtul de carte e mai frecvent decât furtul de obiecte de artă.

Și am mai remarcat ceva. O trimitere online la descrierea a cinci prototipuri de hoți de cărți, reperate de Antiquarian Booksellers' Association of America: cleptomanul, care fură pentru că nu se poate abține; hoțul care fură ca să obțină un profit; hoțul care fură pentru că e furios pe sistem; hoțul oarecare; hoțul care fură pentru uzul personal. Organizația menționată propunea aceste categorii, bănuiesc, pentru ca, astfel, negustorii și bibliotecarii să-i detecteze și să se poată apăra, să cunoască motivele care îl pot determina pe un om să fure. *Cunoaște-ți dușmanul!* Dintre toate astea mă interesa categoria hoțului care fură pentru uzul personal, a celui care fură pentru că pofteste la o carte. Prin ce s-ar deosebi el de colecționarul tipic? Și unul, și altul par pățimași și călăuziți de dorință. Câțiva negustori deja îmi mărturisiseră că în deceniile pe care le-au petrecut în compania cărților au fost tentați nu numai o dată să șterpească o carte, dar până la urmă au rezistat tentației. Iar la târg am văzut ce ușor e să pleci cu ceva cu adevărat unic și minunat (chiar documentele lui Flaubert!). Ce anume îl poate face pe un om să încalce limita și, din admirator, să devină hoț? Și cât de subtilă este această limită? Voiam să aflu.

După ce mi-am verificat cutia poștală săptămâni întregi, am găsit în sfârșit ce așteptasem: un plic ștampilat pe

diagonală, cu litere mari, roșii: CORESPONDENȚĂ AVIZATĂ DE PENITENCIARUL DE STAT. Înăuntru, o scrisoare cu un scris frumos, mic, pe o foaie dictando. *Da, aș fi încântat să vă spun povestea mea*, îmi răspundea Gilkey.

Alături de scrisoare îmi trimitea o pagină ruptă dintr-un manual cu instrucțiuni de la Departamentul Rectificări. Făcuse două steluțe în dreptul capitolului „Accesul reprezentanților media la facilități” și scrisese pe margine *Aprobarea se obține ușor!*

Stăteam lângă standul lui Sanders de la târgul din New York, privindu-l în timp ce vorbea cu clienții, pe unii cunoscându-i foarte bine, pe alții deloc. În ambele situații era o gazdă bună, căreia-i face plăcere să se bucure de cărțile ei împreună cu oameni care le apreciază. Am avut din nou impresia că târgul de carte e un fel de teatru, iar Sanders, un actor versat. Când standul s-a golit o clipă, s-a așezat iarăși lângă mine.

– Mi-a scris Gilkey de la închisoare, m-am hotărât să-i spun, și mi-a zis că vrea să stea de vorbă cu mine.

Nu mi-a răspuns imediat. Mă așteptam să fie încântat și curios să afle amănunte (în definitiv, asta era oful lui cel mare), dar părea încruntat și neîncrezător. Înainte să scoată un cuvânt mi-a zâmbit câș.

– Ar trebui să-l întrebi unde sunt toate cărțile pe care le-a furat, mi-a zis țăfnos. Pun pariu că are un depozit secret prin Modesto, prin locurile natale. Apoi a adăugat, după ce m-a privit țintă o clipă: N-o să-ți spună, bineînțeles.

Gilkey furase cărți de la colegii lui cu mai mult de doi ani în urmă, dar era clar că Sanders era și acum la fel de revoltat. Pe mine mă intrigau furturile lui pur și simplu, dar lui Sanders îi zdruncinaseră stilul de viață. Suferea, și pe drept cuvânt, din cauza lui Gilkey. Venise momentul să plec. Chiar înainte să ies din stand a simțit nevoia să mă avertizeze:

– Îți spun eu, m-a prevenit, în ideea că o să mă întâlnesc cu Gilkey curând. Toți, dar absolut toți hoții de cărți sunt mincinoși din naștere.

2

JUMĂTĂȚI DE ADEVĂR

Când m-am întors la San Francisco, am găsit în cutia poștală încă un plic ștampilat CORESPONDENȚĂ AVIZATĂ DE PENITENCIARUL DE STAT. Gilkey mă încuraja și mă informa despre programul de vizită (numai în weekend), precizând că va ieși din închisoare în scurt timp (în iulie) și că *poate ar fi o idee bună să sunați la DVI (la închisoare) și să stabiliți o dată*. Și așa am făcut.

Deuel Vocational Institution se află la 65 de mile la est de San Francisco, în Tracy. În ziua aceea de primăvară târzie în care mă îndreptam într-acolo cerul era de un albastru monoton, vântul bătea cu putere, iar dealurile se unduiau ușor, într-o nuanță de maro uscat. Lângă autostradă, pe marginea drumului principal se vedeau motociclete Harley-Davidson, bărci de viteză și mașini de teren stricate, unele încă funcționale, altele pe butuci. Am luat-o

pe Casson Road, drumul care ducea la închisoare, un grup de clădiri bej, cu două și trei etaje, înconjurat de un gard cu două rânduri de sârmă ghimpată.

Era de-abia zece fără zece, dar deja se făcuse cald. I-am spus femeii în uniformă din spatele geamului de la recepție că am venit pentru o întâlnire. „Vă anunțăm când vă vine rândul“, a mârâit ea, adăugând că, dacă am cumva monede, trebuie să le pun într-o pungă de plastic și că nu e voie să intru cu bancnote de hârtie. Așa că, înainte să mă așez lângă oamenii care așteptau în hol, am dat fuga la mașină și mi-am încuiat banii în compartimentul pentru mănuși.

Nu mai fusesem niciodată într-o închisoare, dar auzisem povești de la o prietenă care luase un interviu într-un penitenciar. Femeile care vin în vizită, îmi explicase ea, sunt puse la patru ace, de obicei au bluze mulate, scurte, iar în aer parcă simți zvâcnind dorința și pericolul.

Înăuntru, la recepție, era o atmosferă mai degrabă de comunitate bisericească decât de bar sordid. Părinți, soți, bunici și copii, majoritatea hispanici, stăteau jos și așteptau să fie strigați pe nume. Câte unul se ridica din când în când și se ducea în colț, la un magazin de cadouri unde se vindeau obiecte confecționate de condamnați. O pictură cu un lup ce părea îngrozit, cu ochi galbeni, atârna pe perete, deasupra a trei lămpi-talisman, făcute din lemn și toate la fel, 24 de dolari bucata. Lângă ele, niște ceasuri cu imagini ale lui Iisus sau peisaje din deșert, lăcuite.

Așteptam de o oră, încercând să nu iau în seamă nodul din ce în ce mai mare din stomac. Dacă Gilkey o să fie mai ostil decât îmi închipui eu? O să fiu în siguranță când o să vorbesc cu el? Stăteam cu ochii pe un perete, unde erau

scrise de mână niște indicații: „Interzis Levi’s“, „Interzis bluze fără mâneci“ și „Interzis sandale“. Alta zicea „Interzise sutiene cu sârmă“. Probabil că le simt detectoarele de metal. Am fugit în parcare, am intrat în mașină, m-am lăsat jos în scaun, mi-am desfăcut sutienul și l-am scos pe mânecă. Ce bine că n-aveam bluză albă! M-am dus fuga înapoi. Peste o jumătate de oră m-au chemat.

După ce am trecut în sfârșit de detectorul de metal și de două rânduri de uși cu încuietori de maximă siguranță, am ajuns la vorbitor și m-am dus spre birou să anunț cu cine trebuie să mă întâlnesc. Am așteptat o vreme care mi-a părut o eternitate până ce autoritățile au ajuns la Gilkey, dorindu-mi mai mult decât orice să se termine odată întreprinderea asta. Într-un târziu l-au adus în cabină, unde s-a așezat în spatele unui panou de plexiglas. M-am apropiat, încercând să dau impresia că eu fac chestia asta tot timpul. Era îmbrăcat într-o cămașă portocalie de penitenciar, cu anchior, la gât i se vedea tricoul de pe dedesubt și avea niște pantaloni strânși pe elastic. Mi-a zâmbit și a înclinat din cap, de parcă m-ar fi invitat să iau loc. Mi-am zis că e semn bun; nu părea supărat – încă... Eu eram tot cu haina pe mine și transpiram întruna. Am aruncat o privire peste întrebările pe care mi le notasem, care începeau cu subiecte mai degrabă banale: *Unde ați crescut? Când a apărut prima dată interesul pentru cărți rare?* Nu mă aventuram încă în subiectele delicate... Și continuam tot așa. Doar la sfârșitul listei scrisesem: *Ați furat vreo carte?* Dar m-am gândit că să mai aștept și să las întrebarea asta pe altă zi. M-am prezentat în receptorul negru și greu de pe birou, iar el, pare-se la fel de emoționat ca mine, m-a salutat imediat. După care a atacat brusc subiectul:

- Deci vreți să vă zic cum am pus mâna pe prima carte?

Am expirat și m-am apucat să scriu. Atunci, când ne-am cunoscut, Gilkey avea treizeci și șapte de ani. E un bărbat nici înalt, nici scund, are în jur de 1,80 metri. Are ochi căprui, păr brunet și subțire, degete lungi și se vede că-și roade unghiile. Cadența vocii lui liniștite, calme îmi aducea aminte de domnul Rogers, un prezentator de televiziune din copilărie. Încercând să nu mă gândesc la asemănarea cu el, l-am întrebat cum au început să-l intereseze cărțile.

- Ai mei aveau acasă o bibliotecă mare, cu mii de cărți, și țin minte că mă uitam la ele tot timpul, mi-a zis. Și mă uitam și la filmele alea englezești cu povești victoriene, la chestii gen Sherlock Holmes. Îmi plăceau la nebunie filmele cu un gentleman care are o bibliotecă veche și poartă smoching.

Părea că-i face plăcere incursiunea asta în motivele din spatele faptelor, numai că ea nu dezvăluia nimic: omul părea să se simtă bine cu faptul că visul de a duce o viață englezească, o viață de modă veche, de om cultivat, așa cum era înfățișată pe marele ecran, l-a împins să fure cărți.

- Atunci când mă uitam la filmele alea mi-a venit prima dată ideea să iau ceva cărți.

A zâmbit și a ridicat din umeri, ca și cum ar fi știut că pare un pic ridicol, dar ăsta era adevărul. Dacă nu te naști într-o societate cultivată, înstărită, de ce nu te-ai putea strecura cumva în ea? Atitudinea lui afabilă era, tulburător, în contradicție cu lucrurile despre care vorbeam, dar datorită ei mi-a fost mai ușor decât îmi imaginasem să-i pun întrebări.

Cum regulamentul închisorii le interzicea vizitatorilor să intre cu un stilou sau cu un reportofon (asta însemna și mai mult metal), scriam cât puteam de repede cu un creion și mi-era frică să nu se rupă, fiindcă-l ascuțisem prea mult (și nu era voie cu creioane de rezervă). Mă străduiam să le ignor pe cele două femei de lângă mine, una de-o parte, alta de cealaltă, care se veseleau gălăgioase cu toate veștile bune de acasă, în timp ce Gilkey îmi povestea despre librăria lui preferată.

– Pe la sfârșitul anilor '90 cea mai importantă librărie la care mă duceam era Heritage Books, o minunăție din L.A. E într-un fost mausoleu. Trebuie neapărat s-o vedeți, mi-a spus.

Mai târziu aveam să aflu că nu numai că „se ducea” la Heritage, ci și că fura de acolo.

Heritage Books, care s-a desființat în 2007, era, am descoperit eu, una dintre cele mai reușite afaceri cu carte rară din țară, pusă pe picioare la inițiativa fraților Ben și Lou Weinstein, foștii proprietari ai unui magazin de vechituri, care au intrat în negoțul cu rarități în anii 1960 (29). Situată într-o clădire cu vitralii, cabinete englezești și tavan boltit, librăria avea aerul bunăstării din lumea de altădată. La spiritul lumii noi și la bunăstarea de tip Hollywood făceau aluzie scaunele, pe vremuri parte din decorul în care se filmase *Pe aripile vântului*. Combinația de rafinament de altădată și stălucirea din industria cinematografică fusese o combinație irezistibilă pentru Gilkey, care se gândea că, dacă o să-și deschidă vreodată o librărie – un vis de-ale lui – i-ar plăcea să arate ca Heritage.

- Bănuiesc că aveam o imagine deformată despre ce se poate face într-un astfel de loc, mi-a mărturisit. Am început să visez că o să construiesc o bibliotecă uriașă și o să stau la un birou frumos. O să citesc sau o să scriu. O să am un glob pământesc lângă birou, a adăugat, fără să-și dea seama cât de relevantă era schimbarea timpului verbal, de la trecut la viitor... La Heritage mi-a venit ideea să-mi fac o colecție.

Îmi mai spusese că prima dată se gândise la asta în copilărie, dar nu l-am întrerupt. L-am văzut că era nerăbdător să povestească mai departe, așa că i-am pus puține întrebări. Vorbea blând, plăcut, aproape curtenitor și anticipând felul cum avea să-și facă propria lui colecție de carte, totuși fără a folosi cuvinte precum „furt”, „închisoare” sau „jaf”. Povestea, în schimb, despre cum „lua” cărți și cum ajunsese „departe” pentru că „făcuse chestia asta”. Părea inteligent, dar pronunța greșit o mulțime de cuvinte, cum fac adesea oamenii cultivați care n-au crescut într-un mediu cultivat.

Omul zicea că nu colecționează numai cărți rare, ci și cutii de tutun chinezești, instrumente muzicale, cărți de baseball, cristale, monede și autografe, precizând că are autografe de la Stephen King, Anne Perry, prințesa Diana și Ronald Reagan. Dar era limpede că-l atrag în primul rând cărțile. În privința asta era un colecționar tipic, adică nu se rezuma la a colecționa un singur tip de obiecte. Dar cu toți au o preocupare principală... În cazul lui, cărțile. Dar de ce? Și cum se face că dorința lui era atât de arzătoare, încât a fost dispus să-și riște libertatea să și-o îndeplinească? S-a întors la imaginea gentlemanului englez cu bibliotecă impresionantă și mi-a explicat mai departe.

- Îmi place să simt că țin în mână o carte care face cinci-zece miare. Și mai e și admirația celorlalți.

Se pare că dorința de-a stârni admirația celorlalți pentru colecția lui de carte era principalul motor. Pe Gilkey nu-l domina doar dragostea pentru cărți. Era convins că faptul că era proprietarul lor spune ceva despre el. La fel cum credem că muzica pe care o ascultăm, mașinile pe care le conducem și pantofii pe care-i avem ne exprimă în mod relevant personalitatea. O ambiție firească dusă la extrem. În cele câteva zile cât am stat printre colecționarii și anticarii de la târgul anticarilor din New York, simțisem că mulți dintre ei își construiau identități cu ajutorul colecțiilor, achiziționând cărți pe post de talismane, prin care să-și exprime gustul, cunoașterea și bunăstarea. Cu puțin timp înainte să merg în vizită la Gilkey, răsfoind o revistă, dădusem de o reclamă pentru o companie de management bogată, în care se vedea o tipă bine îmbrăcată ieșind dintr-un magazin de cărți rare. Cam în aceeași perioadă promisem un catalog de obiecte vestimentare pentru femei trendy, în care cel puțin jumătate din fotografii erau făcute într-o bibliotecă veche. În ambele cazuri, cărțile vechi simbolizau traiul bun, bunăstarea, care însemnau proprietăți la țară și vacanțe lungi în țări străine. Iată o fantezie seducătoare: dacă pui mâna pe cărțile alea, poate pui mâna și pe un stil de viață sau, cel puțin, poți să le dai altora impresia că duci o astfel de viață. Citind ca să mă documentez, descoperisem și alte motive. Unii colecționari (de cutii de cereale, de utilaje agricole, de orice) își descriu obsesia ca pe o modalitate de stabili o anumită ordine și de a-și umple golul din viață (30). Și nu-i așa că majoritatea oamenilor tânjesc după un fel de ordine? Și nu-i așa că în viețile multora există un gol - o copilărie nefericită, probleme de sănătate sau vreo căsnicie chinuită? Din nou, acest impuls pare unul firesc,

dus la extrem. În multe privințe Gilkey nu părea să se deosebească de alți colecționari de carte. Din câte știam, singurul lucru care-l deosebea de ei era istoria infracțiunilor comise.

Cu cât vorbea mai mult, cu atât apăreau neconcordanțe mai multe. Combinația dintre fața plină, rotundă, și părul negru, rar, îl făcea să pară tânăr și bătrân în același timp. Deși ras cu grijă, urmele lamei nu erau la fel pe pe ambii obraji, ceea ce-i dădea un aer rătăcit și voluntar în același timp. Motivul cel mai șocant: colecționa cărți ca să se simtă „măreț, regal, ca fețele regești, bogat și cultivat”. Dar ajunsese un infractor... Totul, ca să-și creeze lui însuși iluzia bogăției și a erudiției.

Aveam la dispoziție doar treizeci de minute timp în care el și-a spus cu plăcere povestea, sărind înainte și înapoi în timp, lăsându-se călăuzit de amintiri despre diverse cărți pe care le furase, și nu de ordinea cronologică a întâmplărilor. Se pare că voia să povestească o mulțime de lucruri. Poate că se gândea, ca și mine, că e singura noastră întâlnire. Când am ajuns la eliberarea din închisoare și la ce ar putea face după, mi-a dezvăluit ce planuri are.

– Sunt un tip tare ingenios, mi-a spus. Când stai închis aici șapte zile din șapte, douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru, îți vin o groază de idei.

Șș mi le-a expus repede, una după alta.

– Vreau câte o carte de la fiecare scriitor celebru. Vreau să scriu la biblioteca prezidențială să văd dacă-mi trimit o carte. O să dau anunț la ziar. O să scriu așa: „Ajutați-mă să nu mai intru la închisoare: trimiteți-mi o carte.” O să deschid o librărie. Am scris o carte mare. M-a inspirat

opera lui John Kendrick Bangs. A scris proză și teatru în secolul al XIX-lea. Am schițat un omagiu pentru el. Și ceva povestiri polițiste.

De data asta era în penitenciar pentru că la doar trei săptămâni de la eliberare – după o sentință de trei ani la care fusese condamnat pentru că furase o lucrare – se dusese la un târg de carte, unde emisese un cec fals. Nu-i place la închisoare.

– Ăstora le sar în ochi imediat, mi-a mărturisit, făcând aluzie la tentative de agresiune sexuală.

Privindu-l prin fereastra de plexiglas, parcă-l simțeam pe băiețelul stânjenit din fața clasei, în pantalonii lui prea scurți, cu părul pieptănat cum se cuvine, trezindu-se printre violatori și hoți de mașini.

– Nivelul intelectual e foarte jos aici, mi-a spus. Eu am fost la facultate, la Universitatea din Santa Cruz (31). Mi-e foarte greu aici.

Totuși, a avut timp să citească.

– Citesc Tom Clancy. Primul meu coleg de celulă vorbea întruna și nu prea puteam să citesc. Acum citesc romane de spionaj de R. Ludlum, *The Bourne Supremacy*, și James Patterson. Am citit vreo 20-25 de cărți aici. Dar prefer volumele de referință, fiindcă-mi place să aflu mai multe despre antichități și rarități, ca să-mi îmbogățesc cunoștințele.

Zicea că în 1998, când era închis la penitenciarul de stat din Stanislaus pentru înșelăciune, citise *Booked to Die*,

romanul lui John Dunning²³, în care o colecționară cercetează temeinic cărțile rare și face și profit din cunoștințele ei. Cartea asta îl făcuse să devină mai serios, mai riguros cu propria documentare despre raritățile din lumea cărții.

Recunoștea că nu-i place să-și cheltuiască „banii personali” pe cărți și că nu e drept că n-are suficienți bani să-și permită să cumpere toate cărțile rare pe care și le dorește. Pentru el, „dreptatea” pare sinonimă cu „satisfacția”: dacă e satisfăcut, declară că totul e drept; dacă nu e, declară opusul. Habar n-aveam cum să reacționez, mai ales când îi vedeam calmul imperturbabil în timp ce-și expunea părerile.

– Sunt licențiat în economie, mi-a zis, căutând o explicație pentru impulsul de a fura. Cu cât fac rost gratis de mai multe cărți, mă gândesc că, dacă trebuie să le vând, iau 100% profit.

Mi-a luat câteva secunde să-mi dau seama că nu glumește. Era atât de calm și de politicoș, încât astfel de afirmații perturbau echilibrul, te speriau, atrăgând brusc atenția asupra părerii lui deformate despre ce e drept, corect și de bun-simț. Când înapoi, când înainte, ca un pendul care intră și iese din conștiința lui, ba susținea că n-ar mai comite niciodată un furt, ba venea cu cine știe ce idee să „facă rost” de mai multe cărți.

– Nu mai vreau infracțiuni. Nu merită, mi-a zis, după care a adăugat: E așa de palpitant să ții cartea cu mâinile tale!

²³ *Moarte rezervată*, carte publicată în 1992, în care povestea urmează o intrigă polițistă. Este romanul care l-a consacrat pe autorul american ce, de altfel, va scrie o întreagă serie de romane polițiste unde este protagonist un detectiv specializat în furturi de carte rară.

Discuția a continuat tot așa, de la dorința de a avea cărți la intenția de a nu mai fura. Doar una dintre cele două dorințe părea adevărată sau realizabilă.

Gilkey a fost arestat de mai multe ori pentru că a emis cecuri false ca să cumpere cărți, dar el mi-a spus că nu știa că e ilegal.

- Adică am crezut că e o chestie de drept civil, nu de penal, mi-a explicat.

Știam că scuza asta nu ține, așa cum nu ține nici povestea pe care mi-a turnat-o despre cum a făcut rost de *Madeline*, o carte pentru copii.

- M-am dus la un târg de vechituri și am dat un dolar pe un exemplar din prima ediție a cărții lui Ludwig Bemelmans²⁴, *Madeline*. Acum face 1500.

Multe dintre cele povestite erau adevărate (pe unele le știam de la Sanders), dar nu toate, fără îndoială.

Am îndreptat discuția spre târgul de carte de la San Francisco, din 2003, unde Sanders crede că l-ar fi văzut, dar nu i-am pomenit de el.

- Da, am fost, mi-a răspuns, și cred că oamenii mă cunoșteau deja.

Tocmai depusese cautiunea și venise la târg cu câteva cărți pe care spera să le vândă unor negustori mai puțin suspicioși, ca să facă rost de bani pentru avocat. Umblase printre standuri, stătuse de vorbă cu diverși anticari,

²⁴ Scriitor american de origine austro-ungară, care a trăit în perioada 1898-1962. A rămas în istorie ca autor de literatură pentru copii. Seria *Madeline* cuprinde șapte cărți ilustrate, ultima fiind publicată postum.

admirase cărți și ilustrațiile color dintr-o ediție folio a scrierilor lui Audubon. Unul dintre volumele pe care le avea la el era, cât se poate de potrivit, *The Invisible Man*.²⁵

– Dar am avut sentimentul că sunt urmărit, mi-a povestit, așa că am plecat.

Prin urmare, poate că Sanders nu era paranoic, cum sugerase colegul lui. Poate că omul a cărui privire o întâlnise în prima zi a târgului fusese într-adevăr Gilkey.

– Știi, mi-a spus, poliția nu m-a prins niciodată. M-a prins cineva de la Antiquarian Booksellers' Association of America, cineva de la pază. Unul, Ken. Ken și nu mai știu cum.

S-a uitat la mine să vadă dacă știu, dar n-am vrut să par de partea lui Sanders, așa că n-am zis nimic. În acea jumătate de oră încercasem să-i separ adevărul de minciună, iar acum jumătatea de adevăr din tăcerea mea se insinua ea însăși ca propria ei minciună.

Gilkey s-a apucat să-mi spună titlurile altor cărți de care ar vrea să facă rost pentru colecție, dar s-a oprit la jumătatea propoziției, pentru că i-a făcut semn un agent de pază. Cele treizeci de minute se terminaseră.

La volan, în drum spre casă, mergând din uscatul ținut Tracy spre însoritul San Francisco, am memorat în gând discuția noastră. Gilkey nu era infractorul dur, războinic, la care mă așteptasem, dar nici nu fusese sincer până la capăt. Dar eram sigură că omul e absolut fascinat de cărți și de felul cum îi pot exprima ele sinele ideal. Un colecționar ca alți colecționari, și totuși altfel... La început, politețea lui fusese o eliberare, dar după aceea devenise

²⁵ Celebrul roman SF *Omul invizibil*, de H.G. Wells, editat în 1897.

enervantă. Să înțeleg cum se împacă fața lui calmă cu istoria înșelăciunilor pe care le comisese nu era deloc floare la ureche, ba, mai mult, avea să devină o treabă din ce în ce mai grea.

3

RICHIE RICH

Peste câteva luni, când a ieșit de la închisoare, ne-am întâlnit unde a vrut el, la Café Fresco din Union Square. Se află undeva pe strada care începe din Saks Fifth Avenue, unde a lucrat el. Cafeneaua e un kitsch în stil italian, cu conserve prea mari de roșii și paste pline de praf, așezate pe rafturi metalice, în fața unor gogoși congelate de la recepție, pe care apasă chelnerițele hispanice care servesc clienții. Parcă cineva s-a gândit că s-ar potrivi un simulacru de farmec rustic din Italia, dar a renunțat la idee când era pe jumătate pusă în practică.

Gilkey era într-o cămașă albă, călcată, avea o șapcă bleumarin de baseball, pe care scria PGA GOLF, și niște pantofi sport bej, din piele, nou-nouți, din cei pe care nu-i prea vezi la oameni sub șaiszeci și cinci de ani. Cămașa și jacheta fuseseră ale tatălui său, care murise când el era la închisoare. Mi-a zis că-i e tare dor de el și a scos un șervețel mototolit din buzunar.

- Da, mi-a spus, uitându-se la șervețel, a fost al lui, după care l-a pus la loc în buzunar.

Eu am luat o ceașcă de cafea de pe teighea, el a comandat suc de portocale și o gogoasă, pentru care mi-a mulțumit de o mie de ori. Ne-am așezat la o masă și două

ore mi-a răspuns la întrebări, cele mai multe foarte directe, de genul „cine“, „ce“, „unde“, „când“ și „de ce“, ultima, *de ce*, interesându-mă în mod special. De ce îi plăceau cărțile rare? De ce le fura? De ce-și risca libertatea de dragul lor? și de ce era dispus să-mi vorbescă atât de sincer despre toate astea?

Înainte să ne întâlnim, citisem câte ceva despre locul în care a crescut, sperând să aflu indicii despre el și despre ce-l mână-n luptă. S-a născut în anul 1968 în Modesto, California, un oraș nici mare, nici mic din zona rurală San Joaquin Valley, a cărei populație a ajuns de atunci la două sute de mii de locuitori (32). Primii oameni s-au stabilit acolo în anii când Goana după Aur²⁶ făcea furori, având buzunarele goale-golule și capul doldora de visuri despre cum se vor îmbogăți, dar, ca majoritatea emigranților atrași de California la jumătatea anilor 1890, cei mai mulți n-au reușit să se îmbogățească din aur. Un secol mai târziu, Modesto a devenit suburbia idealizată și popularizată în *American Graffiti* de George Lucas, născut în acele locuri. Azi orașul le cere industriilor de film și televiziune să folosească imaginea *all-American* drept fundal (33). În spatele fațadei proaspăt renovate, oricum, se află un oraș în care furtul de mașini atinge cele mai înalte culmi din Statele Unite (34), unde calitatea aerului este adesea un risc și unde au loc, potrivit statisticii FBI din 2007, mai multe violuri, crime sângeroase, delapidări și infracțiuni cu proprietăți pe cap de locuitor decât la New York. Nu e de mirare că un tip ca Gilkey, dornic să-și construiască o fațadă falsă, a crescut într-un loc ca Modesto, unde imaginea publică e atât de înșelătoare.

²⁶ 1848-1855, ani în care California a atras sute de mii de oameni din restul Statelor Unite și din alte țări, veniți în căutare de aur.

Sorbind din sticla cu suc de portocale, mi-a spus că era cel mai mic dintr-o familie cu opt copii. Taică-său fusese administrator de transport la Campbell's Soup Company, iar maică-sa, casnică.

– Părinții mei erau un cuplu obișnuit, cred. Mama era casnică. Avea grijă de casă și de copii, asta-i tot ce-i plăcea. Tata era tot timpul la serviciu, de la opt la cinci, că trebuia să aducă bani în casă. Și se ocupa mult de grădină. Mamei îi plăcea să meargă la târgurile din garaje. Chestii obișnuite, presupun. Chestii obișnuite, de familie.

L-am întrebat când a început să adune cărți:

– Aveam în bucătărie niște cărți de benzi desenate din seria *Richie Rich*.

Richie Rich era un personaj ciudat, în pantaloni scurți și cu un papion mare, un băiețel simpatic dintr-o familie putred de bogată. Pe micuți îi făcea să viseze la bogății fără margini și recompense ad-hoc. Richie Rich putea obține orice voia cu minimum de efort. Faptul că Gilkey, care visează să ajung om bogat și rafinat, nu avea o colecție *Superman*, *X-Men* sau *Fantastic Four*, ci cărțile *Richie Rich* părea genul de detaliu pe care un scriitor de mâna a doua l-ar propune unui regizor. El nu și-a dat seama de ironia asta când mi-a explicat ce-l atrăsese.

– Îmi plăcea puștiul, avea papion... Și coperta colorată. Erau povești simpatice, care se citesc ușor. Era atât de bogat! Juca baseball cu Pee Wee sau cu Freckles, făceau ce fac copiii. Dar ei erau bogați, aveau tavane boltite și chestii de-astea, unde țineau tot bănetul, toate diamantele și bijuteriile, toate comorile. Toată lumea vrea să fie bogată, cred.

Poate, numai că nu toată lumea își dorește cu disperare ca toți ceilalți s-o creadă bogată... Iată ce-l deosebea pe Gilkey de alți colecționari pe care-i cunoscusem și despre care citisem. Oricât le-ar plăcea să fie admirați și invidiați, nu asta e motivul pentru care colecționează obiecte. Fără îndoială că unii o fac din dorința de a impresiona (Sanders zice că seamănă cu vânătorii ambițioși din Africa: „țintești, tragi, ai trofeul!“), dar sentimentul meu era că asta joacă doar un rol secundar în toată povestea. O colecționară pe care am cunoscut-o mi-a arătat încântată ampla și variata ei colecție de carte (35). Colecționa volume de mai bine de un deceniu, dar înaintea mea nimeni n-o rugase să i le arate. „Niciun prieten nu pricepe“, îmi spusese. Biblioteca ei, din ce în ce mai mare, era o plăcere personală, pură și simplă. Gilkey avea alte motive, după cum arăta entuziasmul pentru benzile desenate cu Richie Rich...

N-aș putea să spun titlul niciunei cărți de benzi desenate din copilărie. Din când în când aruncam un ochi la revistele *MAD* ale fratelui meu mai mare ori la numerele din *Archies* ale unei prietene, dar nu mă interesau benzile desenate. Și totuși, colecționez și eu câte ceva. Pe rafturile copilăriei mele stăteau îngrămădite animale de sticlă, pietricele de carneol pe care le găsisem pe plajă, animăluțe din ceramică, pe care le descopeream împachetate în cutiile de ceai ale mamei și, din motive care acum îmi scapă, paiele din hârtie în dungi de la acadelele Pixy Stix. Oricum, diferența dintre dorința mea de a strânge astfel de lucruri și dorința unui adevărat colecționar era că eu adunam cu o plăcere cuminte, nu cu înverșunare arzătoare. Colecția mea se îmbogățea la întâmplare, din când în când, și asta-mi dădea un anumit simț al permanenței (încă o carneolă! mai mare decât celelalte, dar *la fel ca* ele) și-mi confirma

propria identitate (nu știam pe nimeni care să colecționeze așa ceva; era o chestie numai *a mea*), două motive obișnuite de satisfacție în copilărie. Numai că după aceea, după ce strângeam câteva obiecte de același fel, uitam de ele. Mă plictiseam repede, ceea ce probabil că niciun colecționar n-ar putea spune despre el însuși. Când eram mică, singura mea pasiune adevărată a fost baletul, drept care nu colecționam decât mușchi încordați, bășici și, înainte de orice, o profundă conștientizare a scopului și a bucuriei. În anii aceia mă atrăgeau colegii de clasă care iscau tot felul de necazuri, cei care le replicau profesorilor și făceau pozne din pricina cărora aterizau în biroul directorului de la școală. (Am auzit că doi au ajuns la pușcărie.) Eu personal n-am îndrăznit niciodată să mă răzvrătesc, dar mă străbătea un fior tainic ori de câte ori auzeam că ei fac chestii de-astea. Să mă aflu în preajma lui Gilkey era la fel de palpitant, deși, în loc de fiorul visceral pe care țin minte că-l simțeam când eram copil, acum mă străbătea un fior intelectual. Nu-mi dădeam seama cum se face că de dragul cărților riscă tot timpul să înfunde pușcăria.

Incursiunea în copilăria lui Gilkey părea un bun început pentru un drum la capătul căruia să-mi satisfac curiozitatea. Mi-a povestit că într-o după-amiază, când avea vreo zece ani, se urcase în rulota familiei cu părinții și cu sora lui Tina și plecaseră spre centrul orașului, la Montgomery Ward, unde fusese cât pe ce să comită primul furt. Tot umblând de colo-colo prin magazin, admirase mașina Hot Wheels de 39 de cenți și figurinele *Superman* și *The Incredible Hulk*. Ai lui nu l-au văzut când a luat o mânășă de baseball și n-au observat nici când au ieșit. În fața magazinului, le arătase trofeul: „la uitați ce-am

făcut!“ Ai lui nu i-au zis nimic, continuându-și drumul printre mașinile din parcare. Ajungând acasă, Gilkey și-a dat seama că mănușa sterpelită era pentru stângaci și că n-o putea folosi.

Când l-am întrebat de ce nu-l pedepsiseră ai lui, a ridicat din umeri.

- Nu m-a mirat că nu mi-au zis nimic. Dacă aș fi dus-o înapoi, ar fi intrat într-o belea și mai și.

Mi se părea o ocazie importantă, nu puteam s-o ratez, dar lui i s-a părut ciudat că insist. Probabil că, așa cum se întâmplă cu majoritatea poveștilor de familie, amintirea asta căpătase o logică a ei de-a lungul anilor și pentru el nu mai era nicio enigmă. Totuși, în timp ce-mi povestea cum furase mănușa și-a adus aminte și de alte episoade și s-a dezlănțuit. Mi-a spus că la el în familie să fure unul de la altul era ceva obișnuit. Se pare că fratele și sora lui îi șterpeleră niște cărți când el era la închisoare. El însuși, împreună cu unul dintre frații lui, a săltat nu știu ce de la sora lor când au ajutat-o să-și mute bagajele dintr-un apartament în altul. Sora și fratele furaseră diverse obiecte de la maică-sa... Pesemne că furtișagul devenise obicei de familie cu o generație înaintea lor.

- Bunica, mama lui taică-meu, colecționa cărți, mi-a zis. I le-a dat lui, dar pe unele le-a furat soră-sa.

Am revenit la ce mă interesa în primul rând: pasiunea lui pentru cărți. L-am întrebat dacă părinții lui fuseseră colecționari. Mi-a răspuns că aflase de la ei la o vârstă fragedă că unele obiecte aparent fără nicio valoare pot deveni valoroase, așa că, dacă poți să le iei ieftin, cu atât mai bine.

- Mă duceam la talciocurile din garaje când eram mai tânăr și așteptam în mașină, cu tata. Nu mă interesa cu adevărat, dar ai mei spuneau tot felul de povești când se întorceau acasă. „Uite ce-am luat cu un pol și pun pariu că face vreo 70-80 de dolari... Pomană, nu alta!”

Aduceau acasă târguielile și le puneau pe rafturi sau în cutii, lângă celelalte obiecte mult iubite din colecție, după care așteptau să le crească valoarea (36).

La întrevvedere din penitenciar îmi spusese că ai lui au mii de cărți. Câteva dintre preferatele lui erau „vreo două volume legate în piele, de la Time-Life, mai ales din seria Western”. Mi-a zis, tot fără să-și dea seama de ironia sortii, că o altă carte pe care o iubea, era *Crime and Punishment*²⁷, o enciclopedie ilustrată a infracțiunilor, care nu trebuie confundată cu romanul *Crimă și pedeapsă* al lui Dostoievski, stă și acum pe un raft, la loc de cinste, spre deosebire de un set de o mie de lucrări de Drept cumpărate de ai lui.

- Le-am luat de pe raft să facem loc pentru alte cărți, mi-a zis. Știi, o bibliotecă se face mai mare, mai valoroasă, mai arătoasă cu cât pui mai multe în ea... Când e plină de cărți, e frumoasă, poți să citești și face parte din atmosfera casei, nu? Iar valoarea crește. Nu crezi c-ar trebui să existe o bibliotecă în fiecare casă? Să zicem că vine cineva care n-a mai văzut-o niciodată, inviți omul să intre și-i spui „Asta-i biblioteca mea” (37).

Asta-i biblioteca mea? Mie cărțile mele mi s-au părut întotdeauna o chestie intimă, care nu trebuie etalată, dar pentru Gilkey părea ceva esențial. Un întreg perete din

²⁷ *Crimă și pedeapsă*. Titlul în engleză al celebrului roman scris de clasicul rus F.M. Dostoievski.

sufrageria mea e acoperit de rafturi de cărți și oricine intră acolo vede ce-am citit. Dacă sunt sinceră cu mine însămi, trebuie să recunosc că într-o anumită măsură cărțile mele sunt ca niște simboluri: cotorul decolorat de la *Ulysses* de James Joyce (dispus să mă conserv! strigă), *Terra Nostra* de Carlos Fuentes (deci nu citește numai europeni sau americani!), *A Room of One's Own*²⁸ de Virginia Woolf (uite, o feministă printre clasici!) etc. Deci diferența dintre interesul meu pentru cărți și interesul lui Gilkey era doar o chestiune de măsură? Trebuie să fie ceva mai mult. Dar latura infracțională a pasiunii lui? L-am întrebat și așa a început să-mi povestească despre falsurile cu cardurile de credit și cum s-a apucat de ele.

Era prin 1996... leșise cu un amic la Lion Doubletree Inn din Modesto.

- Am găsit pe jos o chitanță de la un card. L-am zis că vreau să încerc să iau ceva folosind numărul de pe ea, iar el mi-a spus că n-o să meargă. Peste câteva ore, am comandat una-alta de la telefonul din hotel: un ceas, o pizza, un afiș de la filmul *Psycho*.

Cum cardul nu era furat, a ieșit basma curată. Când i se fură cardul, proprietarul poate anunța autoritățile ca să anuleze orice tranzacție. În schimb, dacă folosea numărul de pe chitanță, proprietarul cardului nu afla de tranzacție decât la factura următoare. În cele din urmă, vina cădea pe vânzător. Și, chiar dacă are asigurare, mi-au explicat mai târziu niște anticari, suma dedusă e de multe ori destul de mare, în unele cazuri cât suma sustrasă.

²⁸ *O cameră separată*, celebrul eseu publicat de scriitoarea britanică în anul 1929, rezultat dintr-o serie de prelegeri susținute la Cambridge și la alte universități.

Se prea poate ca „amicul”, complicele de care a pomenit, să fi fost chiar tatăl lui, cu care umbla tot timpul. După aceea mi-a descris tranzacțiile frauduloase de parcă ar fi fost niște pozne oarecare, vorbind cu aceeași ușurință cu care făcea toate matrapazlăcurile.

- Era atât de ușor...

Propoziția asta avea s-o repete aproape ori de câte ori îmi va povesti cum a furat o anumită carte.

Pe-atunci lucra la oficiul poștal din Modesto și era plătit cu unsprezece dolari pe oră.

- Banii pe care-i câștigam îmi ajungeau pentru unele chestii, dar nu pentru cărți...

Ceva îmi spunea că, oricâți bani ar avea, lui tot nu i-ar ajunge să ia toate cărțile după care tânjește. Sigmund Freud a descris patima colecționarilor de antichități ca „ocupând locul al doilea, din punct de vedere al intensității, înaintea ei clasându-se doar dependența de nicotină” (38). El a explicat că imboldul și plăcerea vin din sentimentul că faci o cucerire, sentiment care există în spatele oricărei pasiuni de colecționar. „Prin firea mea nu sunt decât un conquistador”, scria el, „un aventurier, dacă vrei, cu toată toată curiozitatea, cu toată îndrăzneala și cu toată tenacitatea de care e în stare un astfel de om” (39).

Diferența dintre un om care apreciază cărțile sau chiar le iubește și un colecționar nu este doar o diferență a gradului de afecțiune, am înțeles eu. Pentru cel dintâi, biblioteca este un fel de *memento*: uite cărțile copilăriei mele, cărțile adolescenței, romanele mele preferate, alegerile mele inexplicabile. Multe website-uri

matrimoniale și rețele de socializare le oferă membrilor un spațiu în care să înșire ce citesc numai din acest motiv: cărțile dezvăluie mult despre un om. E valabil mai ales în cazul colecționarului, pentru care biblioteca este o reflexie nu numai a lecturilor sale, ci și a întregii sale personalități. „Proprietatea este cea mai intimă relație pe care o poți avea cu obiectele. Nu că ele ar prinde viață în proprietar; proprietarul e cel care prinde viață în ele“, scria Walter Benjamin, filosof al culturii (40).

Așa a prins viață Gilkey în primăvara anului 1997, când a mers pentru prima oară la un târg al anticarilor. Mi-a povestit că tocmai își pierduse slujba de muncitor care sortează corespondența de la oficiul poștal, iar taică-său o părăsise pe maică-sa. Acum erau de nedespărțit, ca doi frați. Așadar, tatăl și fiul s-au dus la Los Angeles, unde s-au gândit să-și închirieze un loc în care să stea amândoi. Într-o dimineață, citind *Los Angeles Times*, Gilkey a dat cu ochii de o reclamă la un târg de carte din Burbank și s-a hotărât să vadă ce și cum.

Umblând prin târg, l-a impresionat numărul mare de anticari. Avea de gând să găsească niște cărți bune și să „ia“ vreo mie de dolari pe ele. Unele colecții îl fascinau pur și simplu. *Ar putea fi ale mele*, se gândea. Cum fusesem cu puțin timp în urmă la un târg de carte de la New York, îi înțelegeam fascinația. Când se află printre atât de multe cărți care-ți iau mințile, chiar și un om căruia-i plac cărțile cu măsură e fascinat, iar pentru Gilkey un asemenea eveniment era extrem de important. Această experiență nu numai că i-a întărit pofta, ci i-a dat și mai multă încredere în propria lui capacitate de a obține ce vrea cum vrea. A pus ochii pe un spațiu al anticarilor specializați în literatură horror, unul dintre genurile lui preferate, și a ales trei titluri din ediții princeps: *The Dunwich Horror* de H.P.

Lovecraft²⁹, *Rosemary's Baby*³⁰ de Ira Levin și *Seven Gothic Tales* de Isak Dinesen.³¹

S-a gândit că totul depinde de cât de repede intră și iese de-acolo, înainte să-și dea cineva seama ce pune la cale. Și a reușit. Odată cu cărțile a șterpelit și un exemplar din *Firsts*, o revistă pentru colecționarii de carte. Mai târziu, răsfoind-o, a găsit o reclamă la Bauman Rare Book Shop, care se pare că avea la vânzare „niște cărți foarte drăguțe”. A dat telefon și a cerut să i se trimită un catalog, care a sosit peste câteva zile.

A povestit cum l-a răsfoit și a început să se gândească serios cum ar fi să aibă o colecție de cărți ca acelea descrise în paginile pe care le avea în fața ochilor. A sunat iar la anticariat, cerând să i se recomande niște lucrări. I-au zis de un exemplar din prima ediție a romanului *Lolita*, de care auzise. I-au explicat că volumul e într-un fel de apărătoare verde (o cutie care-l protejează, obiect des întâlnit la cărțile rare). Nu auzise de așa ceva și i-a plăcut cum sună. Pe deasupra, s-a gândit el, nici nu era așa de scump pentru o carte de genul ăsta, costa cam 2500 de dolari. A comandat-o și *Lolita* a venit în două-trei zile.

Înainte reușise să achiziționeze ceva cărți de colecție, dar asta a fost prima pe care a considerat-o cu adevărat valoroasă, nu numai datorită prețului (celelalte de care

²⁹ Povestire celebră apărută în 1929 și mai târziu ecranizată.

³⁰ *Copilul lui Rosemary*. Roman publicat în 1967, care a devenit bestseller, vânzându-se în patru milioane de exemplare și devenind una dintre cele mai populare volume horror din anii '60. În 1968, Roman Polanski l-a adaptat.

³¹ Pseudonim al scriitoarei daneze Karen von Blixen-Finecke (1885–1962), baroneasă, care a scris în daneză, franceză și engleză.

făcuse rost costaseră sub 1000 de dolari fiecare), ci și datorită importanței istorice și notorității ei. *Lolita*, povestea provocatoare a lui Vladimir Nabokov despre un bărbat între două vârste îndrăgostit de o adolescentă, a apărut la Paris în 1955, ocupând de atunci un loc de cinste în listele de cărți interzise. În 1959, autorul i-a scris o dedicație pe un exemplar colegului său de breaslă, romancierul Graham Greene: „Pentru Graham Greene de la Vladimir Nabokov, 8 noiembrie 1959”. Expert în lepidoptere, Nabokov a schițat și un fluture, adăugând o explicație dintre cele mai poetice: „Coada-rândunicii verde dansând din talie”³². Fiind un exemplar personalizat (unul pe care autorul îl dăruiește unei persoane care-l interesează în mod special, având adesea și o dedicație), valoarea lui crește în timp. În anul 2002, exemplarul lui Graham Green s-a vândut la o licitație Christie’s la prețul de 264000 de dolari (41).

Deși se ridica numai la o părticică dintr-o astfel de sumă, fiind prima lui carte de valoare, exemplarul acela era o carte de suflet pentru Gilkey. A pus-o pe pian și o admira. Îi plăcea să-i pipăie cutiuța cu cleme în care venise, îi plăcea că e înfășurată într-o pânză fină, moale. Ar fi vrut ca toate copertele să fie așa. Cartea s-a publicat în două volume, cu supracoperte din hârtie verde, în dreptul marginilor de sus apărând numele autorului, *Nabokov*, la mijloc fiind titlul, *Lolita*, iar jos era numele editurii, *The Olympia Press*. Avea un design simplu, elegant. A citit-o, ceea ce nu făcuse cu celelalte cărți de colecționar, dar i s-a părut „dezgustătoare”. Am simțit că-mi spune asta ca

³² *Green swallowtail dancing waistthight*. Caracterul poetic este accentuat de ambiguitatea creată de polisemia subst. *swallowtail* - „coada-rândunicii” (denumirea populară a unei specii de fluturi) și, în limbaj colocvial, „frac”.

să-mi câştige respectul – o fi el infractor, dar e un om moral. Povestea din *Lolita* l-a dezgustat, dar asta nu i-a schimbat părerea despre exemplarul lui şi abia aştepta ca, în timp, să-i crească valoarea. Nu pentru că ar fi avut de gând să-l vândă, ci pentru că i-ar fi conferit un statut superior colecţiei lui. În plus, cartea era pe locul patru în topul celor mai bune o sută de romane din secolul XX scrise în engleză, realizat de Modern Library (42). Tocmai se apucase să citească şi să colecţioneze cărţile din acest top, de care a dat în timp ce se documenta despre cărţile rare şi a hotărât că vrea să facă rost de toate.

A precizat că-şi folosesise propriul card American Express ca să cumpere *Lolita*, deşi nu-l întrebaser.

La câteva luni după ce a pus mâna pe *Lolita*, stătea cu taică-său la un hotel din Beverly Hills, când s-a apucat să emită cecuri false din carnetele pe care le folosisese la târgul de carte din Burbank, de data asta ca să cumpere valută. A fost arestat şi încarcerat patruzeci de zile, apoi l-au trimis înapoi la Modesto cu arest la domiciliu, timp în care a fost obligat să poarte o brăţară electronică la gleznă.

Peste vreun an, în 1998, în ajunul Anului Nou, a emis încă un cec fals ca să plătească pierderile de la un joc de noroc pe care-l jucase într-un cazinou. A fost arestat din nou.

– Nu voiam decât nişte bani în plus şi am pierdut, mi-a spus, de parcă explicaţia asta ar fi fost de-ajuns.

A ieşit din închisoare abia în octombrie 1999. Când i-au dat drumul, se simţea tras pe sfoară şi gata să-şi ia revanşa. Iată un ciclu pe care-l va parcurge în mod repetat: el era sigur că nu-l vor mai prinde niciodată, ei îl arestau, el executa sentinţa în închisoare, apoi îl eliberau, el se simţea îndreptăţit şi abia aştepta să se răzbune, aşa că o

lua de la capăt. Pentru că stătea luni în șir în spatele gratiilor, simțea că nu mai are timp.

- Când stai la închisoare începi să simți asta, mi-a zis.

Prin urmare și-a promis lui însuși și lui taică-său, care îmbătrânea, deja se apropia de optzeci de ani:

- O să construiesc o mare proprietate pentru noi doi.

4

O MINĂ DE AUR

La începutul anului 1999, când a primit o scrisoare prin care Antiquarian Booksellers' Association îl ruga să voteze pro sau contra desființării filialei din sud-vest de care aparținea, Ken Sanders a votat contra, numai de dragul de a se contrazice (43). Această aripă a organizației, care avea numai șaptesprezece membri, era printre cele mai mici și, spre deosebire de cele mari, nu organiza târguri sau întruniri. Sanders avea să afle în scurtă vreme că e singurul membru care a votat împotriva dizolvării și, deși voturile pro erau suficiente pentru a hotărî închiderea filialei, comitetul a decis invers. Și, cum orice filială are nevoie de un reprezentant și de un președinte, l-au întrebat pe el ce post ar prefera - întrebare cinstită, s-a gândit Sanders, dat fiind votul lui împotriva desființării.

- Nu-mi pasă, câtă vreme n-are a face cu banii, a răspuns el, care toată viața a avut probleme financiare. Fie ce-o fi, numai trezorier să nu mă faceți!

Apoi și-a început mandatul de reprezentant.

- Mai știu că trebuie să particip la ședințele edililor din New York. Asta ce dracu' o mai fi? a întrebat.

A aflat răspunsul la etajul șaptesprezece al unui clădiri Rockefeller Center, unde l-au pus într-un comitet de membri. N-a trecut mult și l-au făcut și responsabil cu securitatea, post despre care n-avea nici cea mai vagă idee.

Peste câteva săptămâni, când stătea la biroul lui, într-o cameră din care-și vedea jos anticariatul, a primit un telefon de la secretara filialei din New York a Antiquarian Booksellers' Association of America.

- Ați studiat foile roz?

- Ce foi roz? a întrebat-o el.

Nici nu deschisese cutia pe care i-o trimisese ea. Se gândise că e plină cu cine știe ce materiale. Când a desfăcut-o s-a trezit într-o belea mult mai mare decât foile roz abandonate, cum le zic anticarii proceselor-verbale pe care le întocmesc pentru a constata un furt.

Încă din 1949, ABAA depune eforturi pentru sprijinirea și menținerea unor standarde etice în domeniu. Numărul membrilor organizației a crescut acum la 455 anticari, pentru înscriere fiind obligatorie o experiență de minim patru ani în domeniu, după care urmează o analiză amănunțită și ai nevoie și de recomandări din partea membrilor ABAA. (44) Până să devină Sanders responsabil cu securitatea, când li se fura o carte, membrii ABAA completau un formular roz și-l trimiteau la sediul central ABAA de la New York. De acolo mesajul se transmitea peste tot, unde se nimerea, pentru ca toți membrii să fie cu ochii în patru după lucrările dispărute. Ceea ce dura

mult mai mult decât îi lua unui hoț s-o tulsească pe ușa unei librării după ce a ascuns sub haină o primă ediție din *Abatorul 5* de Kurt Vonnegut, de exemplu, după care să deschidă altă ușa, unde să vândă volumul și astfel să facă rost de câteva mii de dolari (în funcție de starea în care se află și de existența a nu cine știe ce însemnări pe pagini, o carte dintr-o ediție princeps, cu supracopertă de hârtie, poate ajunge la un preț de până la 6500 de dolari). În cutia cu formulare roz moștenită de Sanders erau și foi completate cu un an în urmă, dar nedistribuite. Știa că probabil era deja prea târziu să le trimită anticarilor din toată țara.

La ce dracu' folosește chestia asta? se întreba Sanders. Odată cu noua slujbă nu primise și instrucțiuni și el n-avea habar de tehnologie. „Știi scena aia din *2001: O odisee spațială*, filmul lui Kubrick, cu maimuțele care mormăie în jurul unui monolit negru?” îi place să spună. „Așa și eu, în fiecare dimineață la computer, să văd dacă merge.”

Dar el voia să găsească un mijloc prin care să comunice imediat ce se comitea un furt. La început a recurs la o rețea de comunicare internă, prin care îi putea contacta pe toți membrii asociației. După care a pledat în ședința comitetului edililor, declarând cu tot zelul care-l caracterizează: „Eu sunt responsabil cu securitatea, vreau un canal de securitate! Vreau un mijloc prin care să pot contacta pe toată lumea și, din moment ce jumătate din membri nu s-au înscris în rețeaua de comunicare internă, am nevoie de altceva!”. Deși zice despre el însuși c-ar fi „un Luddite în cyberspațiu”, a convins comisia care se ocupă de Internet să facă o bază de date a cărților furate și un sistem de e-mail prin care să fie alertați sutele de membri ABAA și, la scurtă vreme după aceea, și membrii International League of Antiquarian Booksellers (ILAB),

organizație din care fac parte două mii de anticari din treizeci de țări.

În noiembrie, cam la jumătate de an după ce au pus la punct sistemul de e-mail, John Gilkey citea *San Francisco Chronicle* și i-a atras atenția un anunț: Saks Fifth Avenue angajează vânzători. A doua zi și-a pus cămașă, cravată și pantalonii de la un costum prea strâmt, în dungi, și a luat trenul 99 de la Modesto la San Francisco.

Saks Men's Store se află în Union Square, chiar lângă centru, într-o clădire cu alei strălucitoare, care se învecinează cu magazine Armany, Burberry și Cartier. E un cartier în care chiriașii plătesc o grămadă de bani ca să stea acolo, un cartier de care galantonii sunt atrași ca muștele de miere, ceea ce lui Gilkey îi cam plăcea. Se gândea că lucrând într-un astfel de loc ar intra în contact cu o clientelă înstărită, „nu cu terchea-berchea”. Credea și că, fiind un loc unde calitatea și produsele de lux sunt la ele acasă, o să aibă un salariu mai mare, poate chiar o să câștige comisioane și o să aibă reduceri. Așa și era. (Saks mi-a refuzat cererile repetate de a răspunde oficial la afirmațiile lui Gilkey.)

Pentru el, Saks se va dovedi locul de muncă aproape ideal, unde avea ocazia să stea de vorbă cu oameni dintr-o lume din care voia cu disperare să facă parte. Aproape *ideal*, oricum, pentru că, deși erau bogați, oamenii cu pricina nu erau automat și foarte cultivați și nu aveau neapărat biblioteci mari, așa cum știa el că o să aibă atunci când o să dispună de aceleași mijloace ca ei.

În biroul de angajări al companiei a completat cererea, precizând că a mai lucrat la magazinul Robinson-May din Los Angeles. Bineînțeles că părea perfect pentru slujba

aia: era manierat, avea experiență și nici nu era îmbrăcat prea prost. Când i se cerea numele, completa rubrica așa cum trebuie, dar când ajungea la rubrica în care era întrebat dacă a fost condamnat vreodată pentru comiterea unei infracțiuni o lăsa goală.

I-au cerut să înceapă lucrul chiar în ziua următoare.

Ori de câte ori îl rog să-mi explice fascinația pe care cărțile o exercită asupra lui, face eforturi, iar în cele din urmă rămâne la aspectul estetic.

– E o chestie vizuală, contează cum arată, așa cum stau ele înșirate pe raft.

O dată a făcut aluzie la o formă de atracție aproape sexuală.

– Habar n-am. Poate pentru că sunt bărbat, dar îmi place să mă uit.

Cum scria Patricia Hampl într-o carte despre calitățile hipnotice ale frumuseții: „A colecționa nu înseamnă pur și simplu a strânge obiecte. Înseamnă a privi într-un anumit fel: o privire care este în ea însăși un fel de dorință arzătoare. A privi astfel înseamnă a fi posedat, a te rătăci” (45).

Atunci când vorbesc despre cărțile pe care tocmai le-au cumpărat, despre cele pe care n-au reușit să pună mâna ori despre cele șterpelite de un coleg de breaslă, colecționarii sunt ca niște crai care cad la picioarele femeilor de care sunt îndrăgostiți. La un târg de carte din San Francisco, Peter Stern, un negustor grizonant din Boston, într-o haină de tweed, cu o eșarfă ecosez la gât,

susținea sus și tare că el nu mai colecționează, dar că, din când în când, îi mai atrage atenția câte o carte. Când se întâmplă asta, „nu mă liniștesc până n-o cumpăr, sunt disperat” (46). Și, când o obține, totul se schimbă. „Când e a mea, chiar dacă doar pentru câteva secunde, mi-e de ajuns. Data viitoare aş putea s-o vând și câteodată nici n-o mai țin minte. De-abia o aștept pe următoarea.”

Există colecționari împătimiți care spun adesea lucruri ce te fac să-ți dai seama că *mania* din *bibliomanie* e un eufemism. „Prea puțini își dau seama că și cărțile au sentimente”, scria colecționarul Eugene Field, autorul lucrării *The Love Affairs of a Bibliomaniac*³³ din 1846. „Dar, dacă știi bine ceva, acest ceva e că volumele mele mă cunosc și mă iubesc. Când mă trezesc de dimineață arunc o privire în cameră să văd ce fac mult iubitele mele comori și, când le spun *Bună dimineată, scumpe prietene!*, ele îmi răspund strălucitoare și tare se mai bucură că sentimentele mele sunt neschimbate” (47).

La Saks, Gilkey era în universul luxului de bun-gust. Fusesse repartizat la Departamentul Bărbați de la parter, mai exact la „echipament pentru bărbați”, unde erau tot felul de obiecte vestimentare prezentate cu tot dichisul, din bumbac de calitate, din mătase și lână, expuse în vitrine de sticlă, cu rame de lemn, din podea până-n tavan. Primul lucru pe care-l făcea când își începea ziua de muncă era să verifice podeaua, ca să curețe cine știe ce murdărie rămasă de la cumpărători de ieri. Se plimba pe lângă cămăși cusute manual de la Borelli (costau de la 350 de dolari în sus) și cravate Etro (prețul începea de la 130 de dolari) și mai schimba o vorbă cu colegii. Cum era

³³ *Aventurile sentimentale ale unui biblioman.*

vacanță și clienții parcă nu se mai săturau să cumpere produse de lux, pe jos era murdar tot timpul. Aveau nevoie de ajutoare, de „zburători” care să pună osul la treabă în diverse departamente, de-aia îl și angajaseră pe Gilkey. Îi plăcea slujba și mai ales îi plăcea să spioneze celebritățile locale și personalitățile de seamă, gen Ann Getty și Sharon Stone, pe-atunci măritată cu Phil Bronstein, editorul de la *San Francisco Chronicle*. Era mândru că e un angajat bun, întotdeauna punctual. Era prietenos și avea impresia că toată lumea de la magazin, „mai ales cei din departamentul de prevenire a pierderilor”, e prietenoasă cu el. Păcălise până și iscoadele și-mi dau seama de ce. Felul politicos în care vorbea, purtarea oarecum ceremonioasă, calmul lui erau lucruri prețioase pentru departamentul de vânzări de la parter, unde bogătașii cu dare de mână erau obișnuiți să fie tratați cu toată considerația.

Clienții nu numai că-l consultau cu privire la obiecte, ci uneori voiau și să deschidă pe loc o linie de credit. Serviabil, le nota imediat datele personale – numele, numărul de telefon, adresa etc. –, iar când îi spuneau că vor o sumă mai mare, suna la departamentul de afaceri să le comunice solicitarea. Când se verifica linia de credit a unui client și se hotăra să i se pună la dispoziție o sumă mai generoasă, adică să i se ridice plafonul, să zicem de la 4000 la 8000 de dolari, Gilkey era la curent.

Era o slujbă part-time, lucra de două-trei ori pe săptămână, dar nici dacă ar fi fost una permanentă nu și-ar fi permis să cumpere tot ce voia. Într-o zi, când deschidea un cont nou pentru un client, și-a dat seama de ce are la dispoziție. *O mină de aur*, s-a gândit. Când deschidea un cont pe loc, putea foarte bine să bage în buzunar o copie a raportului de audit, după care n-avea

decât să meargă să ia prânzul și să transcrie pe o altă hârtie datele personale, pe care să le folosească după aceea, când o să facă vreo comandă la telefon. Ceea ce a și făcut în ziua aceea la masa de prânz. A luat-o pe stradă spre Westin Hotel, a urcat cu liftul până în holul de la etajul unu, care asigura o anumită intimitate, și și-a notat numerele cardurilor de credit de la conturile deschise pe loc. În ziua următoare a repetat figura. Și tot așa, toată vacanța. Oricum, a avut grijă să nu ia rapoartele de la toate conturile, sperând că așa n-o să stârnească nicio bănuială.

N-a trecut mult și și-a dat seama că mai are la dispoziție o sursă de informații despre cardurile de credit. Pe vremea aia pe chitanță se tipărea tot numărul cardului. Fiecare chitanță se emitea în două exemplare, una pentru client și una pentru departamentul de audit de la Saks.

Vânzătorilor li se cerea să taie numărul de pe exemplarul clientului, ca să nu se vadă, dar exemplarul pentru audit rămânea intact. După spusele lui Gilkey, când se grăbesc, oamenii aruncă de multe ori chitanța, așa că, dacă mai uita să aducă vreuna din când în când, n-avea să observe nimeni.

Nu folosea informațiile ca să cumpere ceva imediat. Aștepta un timp, pentru ca acei clienți care vor fi anunțați că se fac operațiuni frauduloase cu datele lor să nu repereze ultima dată când și-au folosit cardul la Saks. Păstra numerele conturilor pentru zile negre. Făcând economie, reușea să strângă între cinci și zece pe săptămână.

Anticariatul Ken Sanders Rare Books se află lângă centrul din Salt Lake City, într-un fost magazin de anvelope, cu o suprafață de patru sute de metri pătrați, tavan înalt și multă lumină naturală. E plin până la refuz de lucrări vechi, frumoase, ciudate – cărți, fotografii, afișe, vederi, pamflete, hărți – și chiar pentru o scurtă incursiune îți trebuie ceva mai multă energie decât are în general un om care iubește cărțile doar până la un punct... Când am fost în vizită prima dată, Sanders, îmbrăcat în blugi și într-o cămașă înflorată, mi-a arătat locul.

Încă de la intrare mi-a făcut semn spre o încăpăre din dreapta, unde ținea cărțile cele mai rare. Deși nu e un om religios, printre ele se numărau multe scrieri ale mormonilor. În definitiv, ne aflăm în Utah, unde astfel de texte sunt la mare căutare și trebuie să câștige și el o pâine, după cum mi-a atras atenția. După aceea m-a dus la dulapul de sticlă unde ține raritățile departe de ochii celor pe care i-ar putea tenta ideea de a strecura un volumaș drăguț în pantaloni, în dreptul curelei (o ascunzătoare pe care hoții de cărți o folosesc frecvent). În dulapul respectiv erau mai multe lucrări la care ținea în mod deosebit: exemplare din primele ediții ale unor cărți de Ginsberg, Burroughs, Ferlinghetti și Kerouac, plus exponate pe care le aranjase special cu o săptămână înainte de aniversarea a cinzeci de ani de la publicarea poemului *Howl* de Ginsberg.

M-a condus apoi în spațiul principal din magazin. În afară de cele peste 100000 de cărți și alte materiale („Dacă e o chestie tipărită, sigur o am aici”), se aflau acolo busturi ale lui Mark Twain și Demostene, figuri din carton înfățișând personajele R. Crumb și tricouri expuse pe manechine fără cap, pe care erau tipărite personaje din *The Monkey Wrench Gang* de Edward Abbey. Magazinul este o expresie

a principalelor preocupări ale lui Sanders: cărți de Wallace Stegner, Edward Abbey și B. Traven, muzica anilor '60, politica radicală, mediul înconjurător, grafica frumoasă. Dar fără îndoială că pe primul loc pe lista de preocupări se află propriii lui copii. Câteodată Mellisa, fiica lui, care a lucrat la magazin, vine în vizită din California și-i mai dă o mână de ajutor. Când ea și Michael, fratele ei, erau mici, căsnicia lui Sanders s-a dus pe apa sâmbetei și el a trebuit să-i crească de unul singur.

- Să ai o astfel de ancoră... Probabil că ei m-au salvat și datorită lor n-am luat-o razna în unele momente din viața mea, mi-a explicat. Pentru niciun părinte nu e ușor să-și crească singur copiii, fie că e mamă, fie că e tată, numai că e un pic mai neobișnuit ca grija asta să-i revină tatălui... Nu-mi pare rău deloc. Probabil că i-am crescut ca pe niște lupi sălbatici, dar am făcut și eu cât m-am priceput. Melissa ține minte și acum vara aia în care i-am târât prin Valea Morții la 58 de grade. I-am scos din mașină și i-am pus să meargă pe dunele de nisip. „Tata a încercat să ne omoare pe amândoi“, așa zice fiică-mea.

Sanders avea să-mi spună povestea asta de mai multe ori, întotdeauna cu un zâmbet de mândrie și de malițiozitate întipărit pe față.

Lângă birou se aflau niște fotolii și câteva pahare roșii, de plastic, rămase de seara trecută. În fiecare după-amiază, pe la cinci, Sanders le oferă prietenilor care trec pe-acolo vin, whisky și bere, pe care le ia dintr-un mic frigider de lângă birou. Unul dintre acești prieteni, „Captain Eddie“, adică artistul digital Edward Bateman, mi-a zis că locul ăla e centrul vital al contraculturii în Salt Lake City. Și era clar de ce. Magazinul atrăgea ca podul din casa unei mătuși excentrice și minunate, unde se putea să dai de o

comoară în fiecare colțișor. Și mai era și farmecul lui de povestitor, așa că nu e de mirare că anticariatul a devenit locul de întâlnire preferat al unora. Din fundal, răzbat murmururile admiratorilor care se mișcă în tihnă, scriitorii, artiștii, cineăștii mai iau o gură din pahar, mai schimbă o vorbă despre ce-au mai citit în ultima vreme în magazin, alții vorbesc grav despre evenimente din lumea literară, iar Sanders deja pune la cale următoarea întâlnire. De jur-împrejurul lor, personajele R. Crumb din carton, busturile de care-am pomenit și mutrele din *The Monkey Wrench Gang* sunt ca niște stafii care participă la discuții. Pe peretele din spatele biroului e un portret mare al lui Sanders, pictat de un amic.

– Ăsta-i Dorian Gray al meu, spune el. Mereu mi-am dorit să am ochi din ăia, gen Disney, ca să nu-mi scape nimic din ce se întâmplă aici.

E drept, anticariatului i-ar fi de folos așa niște ochi. Înainte să trec pe-acolo, când vorbisem prima dată la telefon, Sanders îmi zisese de tipul cu Jaguar roșu și, când mă apucasem să fac săpături îi cerusem detalii. La care el îmi răspunsese cu o întrebare: *Ești pregătită pentru chestia asta?* Auzisem deja destule povești ca să-mi dau seama că așa își pregătește Sanders terenul pentru o poveste bună și parcă niciodată nu era mai fericit decât atunci când simțea că are cui să povestească.

– De fapt, e o poveste jenantă. De șase ani conduc ofensiva contra furturilor – cum să se apere anticarii de fraudele cu carduri de credit – și uite că m-a făcut un puști neisprăvit de douăzeci de ani. Deci „Ryan” vine la magazin și-mi zice că el și taică-său vând cărți pe Internet și le merge bine. Săptămâna următoare cumpără niște

exemplare din *The Book of Mormons*³⁴ și altele. Trei comenzi, în valoare totală de 5500 de dolari, iar compania bancară avizează toate cele trei tranzacții cu card de credit. După care mă sună alt anticar din Salt Lake City și mi se plânge că tocmai a primit o chitanță pentru o tranzacție cu plata la vânzător pentru un exemplar din *The Book of Mormons* pe care-l vânduse cu o lună în urmă. Eram curios și m-am dus la el la anticariat. Tipul pe care mi-l descrie seamănă cu Ryan. Începe să-mi fugă pământul de sub picioare. Sun la alte anticariate ca să aflu că Ryan trecuse cel puțin pe la două dintre ele. Sun la compania bancară care a emis cardurile, dar *porcii* ăia nu fac nimic. Dau alerta la toți anticarii din zonă, de la Provo până la Logan, și descopăr că Ryan a fost în vizită la cinci, printre care și la mine. După care primesc un telefon de la un anticar din Provo, care văzuse la vânzare pe eBay unul dintre exemplare din *The Book of Mormons* (o ediție din 1874) furate de la mine. Convins c-am dat de hoț, sun la vânzător, care era însă un bătrân, Fred, care vindea mai mult cărți ieftine pe eBay, și-l sperii de moarte. „Nu v-am furat eu cărțile, dar îl cunosc pe Ryan“, îmi zice el. Îmi spune că se întâlnește cu el în parcări și că-i plătește cu bani gheață.

Sanders l-a pus pe Fred să aranjeze o întâlnire cu Ryan, apoi a sunat la poliție.

– Ryan e de acord să se vadă cu Fred la ora trei, în parcare de la aprozarul Smith's, îmi explică mai departe. „O să vin cu un Jaguar roșu“, îl anunță Ryan. Le dau telefon polițailor, dar pe ei îi doare-n cot. „Cine sunteți? De ce sunați?“, așa m-au întrebat. Pur și simplu încerc să dau de-un polițist pe care să-l intereseze niște cărți furate. Și-i spun: „Cinci anticari, cînșpe miare“. „Dacă nu faceți nimic,

³⁴ *Cartea mormonilor*.

mă duc eu și-l umflu cu mâna mea”, îi zic. Drept care polițaiul vine la anticariatul meu și, sceptic, e de acord să organizeze toată treaba, sfătuindu-mă să nu mă bag.

Exprimarea lui Sanders, care s-a aprins, e lipsită de nuanțe. A prins viteză și turația motorului care-l îndeamnă să povestească e din ce în ce mai mare, așa că gonește mai departe, tot mai furios.

– Mă sună Fred și-mi zice că tocmai au apărut polițiștii în parcare și l-au speriat de moarte pe Ryan, după care mă anunță: „Stai! Tipul a luat-o la sănătoasa!”. Pornesc într-acolo imediat și ajung la timp să văd – și ce mai *frumusețe* am văzut, pe cuvântul meu! – un Jaguar roșu, nou-nouț, de la Hertz, cu portierele larg deschise.

Povestitorul de apleacă în față și trage repede aer în piept.

– În mașina poliției, un puști care urlă, cu capul în mâini. Polițiștul îl întreabă: „Îl cunoști pe domnul?”. Puștiul se uită la mine cu niște ochi care parcă spuneau *Vai, nu se poate! Sunt terminat*. Și, după aia, imaginează-ți: polițaii *uită* de mine. Lasă portierele deschise, puștiul e acolo, așa că mă duc în fața lui și-l întreb: „Unde dracu’ sunt cărțile mele?”. El îmi răspunde că la mijloc e o gașcă de drogați. Că mai sunt implicați paispe tipi. Puștiul se sperie, pentru că știe că o să-l prindă. În ziua următoare sun la poliție să văd ce se întâmplă și-mi zic că au încercat să-l interogheze de dimineață, dar că vrea avocat. Nu-mi venea să cred! De ce naiba nu l-au luat la întrebări când era speriat? De ce au așteptat atâta?

Se oprește în sfârșit să tragă aer în piept, după care spune mai departe:

- Oricum, de dimineată primesc un telefon. Se pare că puștiul e dintr-o familie avută. L-au pus să promită că o să se ducă la dezintoxicare, ca să nu-l bage la zdup.

Sanders își încheie povestea așa cum încheie o groază de povești despre hoți de cărți.

- Indivizii ăștia nu pătesc niciodată nimic, absolut *nimic*, îți spun eu.

E o minune că afacerea lui Sanders a mers bine atâția ani (omul declară vânzări de 1,9 milioane de dolari în 2007), date fiind hotărârile pe care le ia. De obicei, devotamentul lui față de iubitorii de carte alungă orice șansă de profit. Pe la mijlocul vizitei mele la anticariat, a observat un client la teighea. Tipul avea un exemplar din *History of the Scofield Mine Disaster*³⁵ de J.W. Dilley, carte publicată în 1900, o cronică a celei mai îngrozitoare catastrofe petrecute vreodată în minele din Utah. Zicea că bunicul lui a fost unul dintre puținii supraviețuitori ai dezastrului. Sanders i-a luat cartea din mână, a desfăcut coperta și s-a uitat la preț: 500 de dolari.

- Nu-l luați pe ăsta, i-a spus, închizând volumul. Mai am unul, mult mai ieftin, sunt sigur.

S-a întors spre Mike Nelson, angajatul lui, și i-a zis:

- Caută alt exemplar în spate.

Mike i-a răspuns că e sigur că ăla e singurul exemplar, dar Sanders a insistat. Peste câteva minute, când angajatul s-a

³⁵ *Istoria dezastrului de la mina din Scofield.*

întors cu un exemplar ponosit, pe care a reușit să-l găsească, șeful i l-a întins clientului.

- Vedeți? l-a întrebat, încântat de el însuși. E doar 80 de dolari și arată de parc-ar fi supraviețuit unui incendiu! Asta e bonus!

Sanders evaluează o carte la 500 sau la 80 de dolari în funcție de mai multe criterii. „În domeniile despre care știu câte ceva și în puținele domenii în care sunt specialist, experiența contează mult când mă hotărâsc să achiziționez anumite lucrări sau anumite colecții“, mi-a explicat el într-un e-mail lung, „și, în cele din urmă, experiența și cunoștințele mele au ultimul cuvânt când stabilesc prețul“.

Valoarea unei cărți depinde considerabil de ce e la modă în literatură, iar gusturile se schimbă. Oferta și cererea afectează, și ele, valoarea. De exemplu, volumul *In Our Time*³⁶ de Hemingway s-a tipărit într-un tiraj foarte mic (1225 exemplare), în comparație cu primul tiraj din *The Old Man and the Sea*³⁷, care a fost de 50000 de exemplare. Asta se reflectă și în preț. Alte detalii care contează sunt supracoperta (dacă n-are așa ceva, prețul volumului e neglijabil) și dacă ea are prețul vechi lipit pe undeva, dacă e ruptă sau murdară. Exemplarele ponosite din ediții princeps ale unor cărți semnate de scriitorii moderni costă cam 10% din prețul unui exemplar „perfect“.

³⁶ *În vremea noastră*, volum de proză scurtă, publicat la New York în 1925.

³⁷ *Bătrânul și marea*, roman scris în Cuba, în 1951, și apărut un an mai târziu.

Așa că un exemplar din *History of the Scofield Mine Disaster* poate avea un preț mai mic decât o cincime din prețul altui exemplar – în cazul de față, din cauza stării în care se află cartea. Prețul de 80 de dolari era, fără îndoială cinstit, dar sunt sigură că Mike, care știa foarte bine la ce se referă șeful lui când vorbește despre „provocările *cash flow*-ului“, mai că n-a căzut de la biroul lui din spatele tejghelei când l-a auzit pe Sanders spunându-i cumpărătorului cât costă exemplarul ăla murdar.

Născut în anul 1951, Ken Sanders a crescut într-o familie modestă de mormoni din foarte evlaviosul Salt Lake City. A fost încurajat să citească și să colecționeze cărți, ca și tatăl lui. (Bătrânul Sanders, care a murit în 2008, a alcătuit remarcabila colecție de sticle produse în Utah, aflată în muzeul amenajat într-un garaj de lângă casa lui.) Societatea mormonilor i-a stârnit un oarecare scepticism lui Sanders chiar de la început. În schimb, iubea peisajul din locurile natale atât cât iubea cărțile. Povestea că, înconjurat de credincioși la școală și în comunitate, a învățat despre religie „atât cât trebuie ca să stea dracului departe de ea“. N-ar fi exagerat să spunem că lectura a fost credința lui încă din copilărie.

– Tata avea o glumă. Zicea că am ieșit din burta mamei cu o carte în mână, mi-a mărturisit.

Când era copil, devora orice carte-l lăsau bibliotecarii să ia, dar și unele volume de care n-avea voie să se atingă. Odată a făcut o vizită cu colegii de clasă la biblioteca din oraș și a încercat să ia *Dracula* și *Frankenstein*, dar bibliotecara nu i le-a dat pentru erau din secțiunea pentru adulți. Dar el tot a reușit să le citească. Deși-i plăcea să

împrumute cărți de la bibliotecă, prefera să aibă cărțile lui. La școala generală Woodrow Wilson se ducea numai pentru Departamentul de Carte Educațională și pentru cărțile de la Weekly Reader.

- Una costa cam 25-35 de cenți. Eu strângeam sticle de plastic pentru reciclare și luam vreo 5 cenți pe una, bani pe care-i puneam deoparte. O dată pe lună, profesorii făceau comenzi. Și venea cutia plină cu cărți, profesorul ne striga pe nume și ne dădea unuia o carte, altuia mai multe. Pe mine mă strigau întotdeauna ultimul pentru că eu aveam mereu o cutie întreagă de cărți. Comandam mai multe decât toți colegii mei la un loc. Titluri clasice, minunate, gen *The Shy Stegasaurus of Cricket Creek*³⁸. Mi-a plăcut la nebunie cartea aia.

Și azi mai are cel puțin un exemplar, așa cum are în anticariat și alte cărți preferate din copilărie: *Danny Dunn and the Antigravity Paint*³⁹ și *Mrs. Pickerell Goes to Mars*.⁴⁰

La liceu a rămas același băiețel încăpățânat și hotărât, care făcea totul ca să obțină ce-și dorea, chiar dacă trebuia să se lupte pentru asta. O trăsătură pe care o va folosi la maximum când va ajunge responsabil cu securitatea în ABAA. Sâmbăta se ducea în centru, mergea pe jos cinci mile, în loc să ia autobuzul, ca să facă economie. Cu câțiva bănuți în plus în buzunar, încerca să-

³⁸ Stegozaurul rușinos din Cricket Creek de Evelyn Sibley Lampman, carte pentru copii apărută în 1955 și devenită foarte populară.

³⁹ *Danny Dunn și vopseaua antigravitațională* (1956), primul volum din seria *Danny Dunn* (literatură de aventuri) semnată de americanii Raymond Abrashkin și Jay Williams.

⁴⁰ *Domnișoara Pickerell pleacă pe Marte* (1951), unul dintre romanele SF pentru copii din seria *Miss Pickerell* de Ellen MacGregor.

și ia inima-n dinți pentru ce știa că urmează. Pe-atunci era înnebunit să pună mâna pe cât mai multe volume de benzi desenate, dar pentru asta trebuia să dea ochii cu proprietarul magazinului de vechituri, o acritură, căruia-i plăcea să necăjească puștii.

- Mi-era frică de moș, îmi povestește. Dacă intrai, țipa la tine, dar eu ardeam de nerăbdare să fac rost de cărțile alea de benzi desenate. Așa că intram, mă sprijineam cu burta de butoiul ăla de slănină și mă aplecam să scormonesc în el, ca să găsesc benzile desenate din anii '40 și '50, după care mă duceam la teighea tremurând, iar el, în tot timpul ăsta, urla la mine. Probabil că glumea, dar eu eram prea mic ca să-mi dau seama.

La scurtă vreme după ce a început să strângă cărți vechi de benzi desenate l-a descoperit pe Spider-Man.

- Tipul avea puteri, dar era un amețit. Asta-mi plăcea la el. Ce copil neghiob n-ar fi atras de așa ceva?

Spre deosebire de Spider-Man, Superman era invincibil și plictisitor. Spider-Man era un rebel, un visător, care știa că face bine ce face, numai că ceilalți îi erau ostili. Peste ani, când mandatul lui de reponsabil la ABAA cu securitatea se apropia de sfârșit, un prieten de-ai lui, și el anticar, avea să-l descrie pe Sanders ca pe „un paria care a fost însăși întruchiparea legii în ultimii șase ani”.

Când avea paisprezece ani, Pop și Grammy, buncii lui l-au luat într-o excursie care avea să-i așeze viața pe un anumit făgaș. L-au dus la fratele lui, Doug, din sudul Californiei, unde au vizitat Disneyland, Knotts's Berry Farm

și singurul loc în care Sanders își dorise neapărat să meargă: Bertrand Smith's Acres of Books.

- Habar n-am cum naiba auzisem de ei, dar și azi țin minte adresa: 240 Long Beach Boulevard, Long Beach, California. Era o zi toridă. Am trecut cu Pop prin șantierul din Long Beach, mergând cu un Ford Sedan din anii '50. A parcat chiar în fața anticariatului. Am stat acolo ore întregi și în timpul ăsta bunicul m-a așteptat în mașină, fumând țigară de la țigară. Camel fără filtru. De la Camel fără filtru i s-a și tras moartea mai târziu.

Există o diferență între cei care doar iubesc cărțile și cei care colecționează cărți, iar un anticar experimentat recunoaște imediat un colecționar - e de-ajuns să întrebe unde sunt exemplarele din prima ediție din *The Hobbit*⁴¹ (puțin probabil să fie pe rafturile deschise). Lui Bertrand Smith sigur i-a bătut inima când tânărul Sanders a pășit înăuntru, cu ochii larg deschiși.

- Magazinul părea infinit, mi-a povestit Sanders. Teancuri peste teancuri, încurcate, puse unele peste altele, ca o pădure deasă, adâncă, numai că în loc de copaci erau cărți. A trebuit să urcăm pe o scară șubredă și nu prea se vedea bine, pentru că nu erau decât luminițele de pe cer departe, departe. În stânga era o încăpere încuiată în care se aflau raritățile. Bertrand Smith era un bătrân ursuz, dar mi-am luat inima-n dinți, așa că l-am întrebat despre ce mă pasiona: Lewis Carroll, Edgar Allan Poe, Maxfield Parrish. M-a lăsat să intru în camera cu cărți rare, unde m-am așezat la o masă și am răsfoit *The Raven*⁴² al lui Edgar Allan Poe. Fiecare catren era însoțit de o gravură cu o lungime de 35 de centimetri și o lățime de 25, semnată

⁴¹ *Hobitul*. Romanul fantastic pentru copii, publicat de J.R.R. Tolkien în anul 1937, carte care a cucerit imediat cititorii.

de artistul francez de secol XIX Gustave Doré. Eram teribil de încântat. Țin minte foarte clar – 60 de cm înălțime, aproape 40 în lățime, la prețul de 17,50 de cenți. Am cumpărat și un Maxfield Parrish, *Arabian Nights*⁴³, pe câțiva dolari, și un exemplar din *Alice's Adventures in Wonderland*, cu niște ilustrații de Gwynedd Hudson, pe care-am dat 20,5 dolari. Gwynedd a făcut desene pentru numai două cărți în toată viața ei, dar e una dintre preferatele mele. Strânsesem bănuți în pușculița de la Pop și Grammy, iar bunica-mi păzise economiile. În ziua aia am cheltuit și ultimul sfanț binecuvântat pe cărți. Și acum fac la fel. Sunt mai bătrân, mai chel, mai gras, dar nu neapărat și mai înțelept.

În 1975 Sanders a preluat, împreună cu niște prieteni, un magazin hippie, Cosmic Aeroplane, din Salt Lake City, l-au mutat în altă parte și s-au apucat să vândă cărți. Printre cei aflați în căutare de ediții paperback ieftine se aflau colecționari în devenire. Umplea rafturile cu marfă pentru ei, timp în care asculta melodiile preferate, cum ar fi *I Had Too Much to Dream Last Night* de la Electric Prunes. Magazinul a fost un succes uriaș. Câștigul cel mai mare, pentru el și cei doi parteneri, a fost de 1,4 milioane de dolari pe an din vânzări și tot atunci au ajuns la un număr de 30 de angajați. Dar asta nu înseamnă că n-aveau greutate.

– Cosmic Aeroplane era mare, se extindea și hoții erau tot timpul o pacoste, mi-a povestit. În cel mai tare dintre cazuri a fost implicată soția unui vechi prieten. Prima dată

⁴² *Corbul*. Poemul celebru al scriitorului american, publicat pentru prima oară în 1845.

⁴³ Titlul sub care s-a tradus și editat în limba engleză celebra serie arabă de basme *O mie și una de nopți*.

mi-a vândut colecția ei de cărți despre tricotat. Venea cu câte o geantă plină cu volume în fiecare săptămână, pe urmă a început să vină mai des și să aducă tot mai multe. Ciudat e că ne vindea volume din ce în ce mai noi, până când a fost dureros de evident că le fura de undeva.

A oftat. De data asta nu povestea cu aceeași poftă. Femeia era hoată, dar îi era și prietenă. Situația fusese penibilă și era evident că rana îl durea la fel de tare, chiar dacă trecuseră douăzeci și cinci de ani de-atunci.

- Am pus pe cineva să stea cu ochii pe ea când vine la magazin. Se pare că geanta pentru trusa de tricotat, în care ne aducea cărțile pe care voia să le vândă, era plină de alte cărți când pleca de la noi, după ce răsfoia diverse volume... Chestia e că toate erau furate. Am întrebat la anticariatele lui King și Sam Weller și am aflat că era de-a casei și acolo. Le-am citit o listă cu cele mai recente titluri pe care le luasem de la ea și bineînțeles că erau cele care le ieșiseră lipsă când făcuseră inventarul titlurilor noi. Când a venit data următoare am sunat la poliție. Au așteptat-o afară și au arestat-o când a ieșit, cu geanta de tricotat doldora de cărți.

Dar ăsta a fost unul dintre puținele episoade reușite. Majoritatea hoților n-au fost prinși niciodată, iar furia și frustrarea lui Sanders nu s-au domolit niciodată.

În anul 1981, când a plecat de la Cosmic Aeroplane, a comis și el o infracțiune... Însă pentru o cauză nobilă. Se împrietenise cu Edward Abbey, care a scris *The Monkey Wrench Gang*, *Desert Solitaire* și *The Fool's Progress*, „deși i-am zis că nu mi se pare frumos că Hayduke Țeroul din *The Monkey Wrench Gang*; umblă pe la țară și murdărește peisajul, aruncând cutii de bere pe-acolo. M-a ascultat

tăcut, dar nu cred c-a dat nici doi bani pe vorbele mele. Într-o zi, m-a sunat, chestie pe care n-o făcea aproape niciodată pentru că ura telefoanele, și mi-a spus cu o voce ursuză «O să conduc ritualurile de primăvară de la Glen Canyon Dam. Dacă vrei să vorbim ȃdespre publicarea unei lucrări, proiect propus de Sandersȃ, hai să ne ȃntȃlnim acolo.»“

Cȃnd a ajuns Sanders, Abbey și cȃȃiva amici se pregȃteau sȃ ȃntindȃ o folie de plastic negru, ȃn formȃ conicȃ, de vreo 90 de metri, pe vȃrful din Glen Canyon, astfel protestȃnd simbolic ȃmpotriva barajului. A fost prima acȃiune publicȃ la nivel naȃional a grupȃrii ecologiste radicale Earth First! Abbey, Sanders și ceilalȃi au scȃpat fȃrȃ sȃ fie arestaȃi pentru ȃncȃlcarea unei proprietȃȃi și au plecat dornici de alte acte care sȃ deschidȃ ochii societȃȃii civile sȃ ia ȃn consideraȃie infracȃiunile ȃmpotriva mediului ȃnconjurȃtor.

Sanders fȃcuse editura Dream Garden Press și ȃn anii care au urmat a tipȃrit calendare cu imagini din Vestul sȃlbatic, cu fragmente din cȃrȃile lui Abbey, o ediȃie cu ilustraȃii de R. Crumb din *The Monkey Wrench Gang*, plus alte cȃteva proiecte. I-a chemat la Utah pe Abbey și Crumb pentru sesiuni de autografe. Una dintre ȃntȃmplȃrile lui preferate din perioada aia s-a petrecut ȃn librȃria universitȃȃii.

– Aveam o mașinȃ plinȃ de cutii cu cȃrȃi. Douȃ sute de oameni stȃteau la coadȃ sȃ ia autograf. Crumb și Abbey le scriau numele, așȃ cum se obișnuieșȃ. Un tip se duce la Crumb și-l ȃntreabȃ: „Sunteȃi domnul Abbey?“ ȃnainte sȃ-i rȃspundȃ, Crumb schimbȃ o privire cu Abbey. Dupȃ care se uitȃ la tipul care-l ȃntrebȃse, ȃi zice cȃ e Abbey și-i semneazȃ exemplarul pe care voia autograf cu „Edward Abbey“ ! Dupȃ care-i dȃ cartea lui Abbey, care semneazȃ cu „R. Crumb“! Ce n-aș da sȃ am exemplarul ȃla!

recunoaște Sanders. Sunt sigur că tipul habar n-are nici acum că l-au tras pe sfoară. Și mă rog ca într-o zi cartea aia să aterizeze aici. O tot caut de douăzeci de ani.

Mai târziu, din cauza neînțelegerilor cu partenerii de afaceri, Sanders avea să plece de la Cosmic Aeroplanes. În aceeași perioadă i s-a destrămat și căsnicia și atunci a început să-i crească singur pe Michael, care avea nouă ani, și pe Melissa, cu doi ani mai mică.

Și-a întreținut familia vânzând cărți într-un birouaș și într-un depozit, iar în 1996 a deschis anticariatul Ken Sanders Rare Books. Clădirea din cărămidă albă are două vitralii lângă ușa din față. În una e un stegozaur, dinozaurul lui preferat, iar cealaltă e de la o biserică catolică demolată și-l înfățișează pe Sfântul Iuda, ocrotitorul cauzelor pierdute. Iar înăuntru sunt atâtea cărți, încât, dacă ar veni acum un puști de paisprezece ani cu o listă de titluri în buzunarul de la spate, așa cum a intrat el odată la Bertrand Smith's Acres of Books, ar avea de ce să fie cucerit. În schimb, dacă i-ar trece prin cap să plece pe furiș cu vreo carte fără s-o plătească, ar regreta... Sanders alergea după hoți pe străzi, pe alei, prin parcuri. Îi ducea la poliție. Băga spaima-n ei. Făcea orice ca să-și ia cărțile înapoi și să-i facă pe toți să renunțe pentru totdeauna, dar absolut pentru totdeauna, la ideea de a mai fura vreo carte.

Era începutul unui nou mileniu, iar Gilkey presimțea că-i va merge bine anul următor. Avea un vis și dăta lista cu numere de carduri de credit cu ajutorul cărora să și-l îndeplinească. Cum vacanța se încheiase, terminase cu slujba de la Saks și, ca să înceapă anul bine, s-a hotărât să-și ducă tatăl la Los Angeles, unul dintre orașele lui preferate.

– Ne plăceau mall-urile, magazinele, vremea. Acolo sunt o groază de celebrități și ai mai multe oportunități, mi-a zis.

Una dintre ele a apărut într-o după-amiază însorită. Gilkey a luat prânzul împreună cu tatăl lui la un hotel șic din Beverly Hills, după care au vrut să facă o plimbare și să arunce un ochi prin magazine. Era o zonă bogată, unde oamenii avuți pe care-i conducea la cumpărături șoferul nu erau o raritate, și l-a atras un magazin mic, dar cu adevărat impresionant, care avea o dată secțiunea pusă sub cheie. Vindea puști de 500000 de euro, bijuterii cu prețuri din șase cifre și cărți stivuite cuminte. Gilkey s-a gândit că poate ia și el ceva mic, ceva în jur de 2000 de euro. (Când l-am întrebat ce făcea taică-său în timp ce el pune ochii pe pradă, mi-a răspuns că stătea afară și-l aștepta. Mă cam îndoiam, dar a început să mă intereseze de ce-l protejează atât Gilkey.) Dacă la magazinul ăsta au prețuri așa de piperate, sigur n-o să fie mare pagubă dacă ia și el un flecușet, s-a gândit. S-a uitat la cărți și și-a notat ce-și dorea. În ziua următoare, în timp ce-și aștepta hainele de la o mașină de spălat automată dintr-o spălătorie, a sunat la magazin de la un telefon public. Era timpul să folosească primul număr de card de credit luat de la Saks.

- Am fost la magazinul dvs. ieri, le-a zis. Mai aveți exemplarul acela din prima ediție *The Tale of Mrs. Tittlemouse*⁴⁴ de Beatrix Potter?

- Da, îl mai avem, i-a răspuns vânzătoarea după ce a verificat.

- Mda..., păi, atunci cred c-o să-l cumpăr, i-a zis el, de parc-ar fi stat pe gânduri.

I-a explicat că e un cadou și a rugat-o să i-l împacheteze, adăugând:

- Vă deranjează dacă plătesc acum?

I-a dat numărul cardului, după care a rezolvat cu rufele. A sunat de la spălătorie să i se confirme efectuarea tranzacției.

- Gata, acum se face, l-a anunțat ea.

- Ar putea veni altcineva să ia cartea? Știți, eu nu prea am timp, i-a explicat. Mă pregătesc de o petrecere.

S-a gândit că, dacă le zice asta, n-o să se aștepte nimeni să aibă cardul la el când ajunge la magazin.

S-a dus într-o fugă până acolo chiar înainte să închidă, la șase. A intrat, s-a uitat repede la cărți și a exclamat:

- Super! Aveți un magazin tare de tot!

Era foarte mulțumit de el însuși că-l descoperise.

Vânzătoarea i-a dat volumul și Gilkey a plecat.

⁴⁴ *Povestea domnișoarei șoricel*. Carte pentru copii scrisă și ilustrată de Beatrix Potter, publicată în 1919.

Cum ar spune el însuși, a fost atât de ușor...

Sistemul de e-mail propus de Sanders funcționa deja de câteva luni și din când în când primea informații despre furturi, dar în cea mai mare parte a timpului se ocupa de propria lui afacere. Melissa, fiica lui, lucra cu clienții, înregistra obiectele achiziționate de anticariat, aranja rafturile și răspundea la telefon, iar el se ocupa de vânzările de proprietăți, evalua lucrări și se ocupa, și el, de clienți. De multe ori stătea la biroul de sus, care era o harababură, și scria notițe bibliografice. Cumpărătorii lui erau alte anticariate, colecționari, biblioteci și alte instituții, așa că atunci când face rost de marfă care i-ar putea interesa, le trimite obiectele respective însoțite de o prezentare bibliografică. Așa poți să atragi puțin atenția când anunți marfa de luna viitoare. Un număr surprinzător de oameni vin la anticariat cu cutii și geți pline de cărți pe care vor să le vândă și Sanders trebuie să arunce un ochi. De cele mai multe ori nu sunt cine știe ce, dar din când în când mai dă de câte o nestemată, ca atunci când un tânăr de vreo douăzeci de ani a adus un volum pe care i-l dăduseră părinții lui. Fusese al bunicii și habar n-aveau dacă are vreo valoare.

– N-aș vrea să vă faceți speranțe, i-a zis Sanders ținând în palmă cărticica, de format de 10 x 15 cm. Dar, dacă e autentică, are un preț din șase cifre.

I-a zis că trebuie să facă rost de certificat de autenticitate.

Și era autentică: *The Book of Commandments*⁴⁵ de la mormoni, din 1833, scrierea care a precedat *Doctrine and*

⁴⁵ *Cartea Poruncilor.*

*Covenants*⁴⁶, unul dintre cele trei texte esențiale ale Bisericii mormonilor. Pe-atunci mormonii erau la cuțite cu vecinii și ca să-și ia revanșa în fața lui Joseph Smith, care desființase un ziar antimormoni, o mulțime furioasă a dat buzna în tipografie exact când se tipărea volumul și a aruncat colile tipărite pe fereastră. Povestea, pe care cei mai mulți o consideră apocrifă, zice că două fete de mormoni ar fi strâns colile în fustele lor lungi și s-ar fi ascuns în lanul de porumb până au plecat protestatarii. Iar paginile acelea lungi ar fi fost cusute de mână și așa s-ar fi făcut cărțile. Iată de ce majoritatea exemplarelor au fost incomplete, deși peste câțiva ani s-a adăugat o pagină de titlu. În termeni tehnici, pentru că n-a fost încheiată niciodată și nici legată profesionist, cartea nu s-a publicat nicicând. În ultimii o sută șaptezeci de ani au ieșit la iveală doar douăzeci și nouă de exemplare (48).

Sanders a ținut *The Book of Commandments* într-un seif până i-a vândut-o, așa cum îi promisese tânărului, unui colecționar care a plătit pe ea 200000 de dolari, din care a luat și el un comision (49). Dar, oricum, astfel de rarități nu prea apar pe la anticariate. În schimb, cărțile valoroase care dispar sunt la ordinea zilei. Însă habar n-avea că s-a furat exemplarul *The Tale of Mrs. Tittlemouse*... Proprietarii anticariatului respectiv nu erau membri ABAA.

Au urmat câteva luni pline. În februarie, înarmat cu o listă de numere de carduri, Gilkey l-a luat pe taică-său într-o excursie de două săptămâni în Franța și Germania, unde au vizitat cazinouri, crame, restaurante și muzee. Au jucat la pariuri și au câștigat o sumă frumoasă, deși nu cine știe ce, ceea ce lui i-a confirmat încrederea în propria

⁴⁶ *Doctrina și Legământul*.

capacitate de a risca și de a scăpa basma curată, dacă nu de fiecare dată, măcar de cele mai multe ori. S-au întors la timp pentru festivalul cărții de la Los Angeles, unde a mai „luat” vreo zece volume, printre care un exemplar cu autograf din prima ediție *Ragtime* de E.L Doctorow⁴⁷. Era pe locul 86 în topul celor o sută cele mai bune romane scrise în limba engleză, realizat de Modern Library.

Obiectele pe care le colecționăm spun ceva despre noi. Faptul că Gilkey preferă cărțile din clasamentul Modern Library merge mână-n mână cu dorința lui de a fi admirat. Nu-și urmează propriul lui gust, ci pe cel al specialiștilor. Cărțile sunt deja validate, sunt hituri care-ți garantează succesul, care sigur impresionează.

În primăvara aceea a ținut pasul, furând cam o carte sau două pe lună. Îi place să-și explice gesturile astea așa cum îi place și să le facă. Mi-a spus așa: când intră într-un magazin de rarități și ochește la raft cărțile cele mai scumpe, le consideră aproape colecția personală a proprietarului magazinului. Ce mai bogătaș! Ia uite câte cărți are! Nu e cinstit să ia atâția bani pe un singur volum, se gândește Gilkey. Cărțile care costă între 10000 sau 40000 de dolari și jumătate de milion nu sunt pentru el. Cum mi-aș putea permite așa ceva? se întreabă, pe bună dreptate indignat. Așa că nu-i rămâne decât să ia ce vede în fața ochilor, ca și cum i-ar aparține. Nu pare să-i treacă prin cap că anticarii dau o groază de bani pe lucrările lor și, cu excepția câtorva norocoși sau mai strânși la pungă, abia dacă le rămâne vreun ban profit. Nici când am făcut această precizare n-a vrut să-și recunoască vina. După părerea lui, dacă el are mai puține rarități decât următorul colecționar sau anticar înseamnă că nu e dreptate în lume și, atunci, are de gând „să egalizeze” situația.

⁴⁷ *Ragtime*. Roman apărut în anul 1975.

Mă întrebam ce anume-i alimentează opinia asta deformată despre dreptate. O mulțime de colecționari își construiesc o imagine prin intermediul colecțiilor, însă majoritatea nu încalcă limita dintre a-și dori ceva și a fura... Gilkey nu-și făcea doar o colecție de carte, ci și o imagine a lui însuși destinată lumii. Din acest punct de vedere nu se deosebea deloc de alți colecționari. Însă saltul de la colecționar la hoț este unul uriaș din punct de vedere moral și etic. Dar pentru Gilkey, care încalcă limita în repetate rânduri, faptul că nu dă bani pe ele – le achiziționează gratis, cum zice el – face cărțile și mai tentante. Mi-a povestit că înainte, când le ținea acasă la mama lui, înainte să le ducă într-un loc sigur și secret, avea obiceiul să le pună separat pe cele pe care le plătise de cele pe care le furase, pe primele le așeza pe un raft, iar pe celelalte, pe altul. Oricum, furate sau nu, nu era niciodată mulțumit: colecționarul, cu cât face rost de mai multe cărți, cu atât vrea mai multe. În privința asta Gilkey e ca oricare alt colecționar. Așa își explică patima colecționarii: e ca atunci când ți-e foame. Mănânci un fel, dar ți-e poftă de altul...

Mai era puțin și venea vara, iar Gilkey voia alte și alte cărți, dar pentru că fusese eliberat condiționat după ce sustrăsese ceva bani (ca să cumpere niște cărți și să plătească facturi curente), simțea c-ar trebui să fie mai circumspect. Încetinind ritmul achizițiilor, a găsit alte metode de a fi în apropierea cărților spectaculoase. Măcar atât. În iunie a fost la The Huntington Library Museum din San Marino, California. Pentru iubitorii de carte și de artă, acolo este paradisul; pentru el, acolo sigur a fost paradisul care i-a hrănit fanteziile.

Născut pe 27 februarie 1850 în Oneonta, New York, Henry Huntington a crescut într-o familie înstărită, într-o casă

plină de cărți (50). Toată viața a citit și a iubit cărțile, pe la douăzeci și unu de ani devenind deja un colecționar împătimit. Peste decenii, după ce a înființat The Pacific Electric Railway și un sistem de transport interurban în California, a moștenit 30 de milioane de dolari și a început să colecționeze cărți rare și manuscrise. În 1919, a înființat biblioteca The Huntington Library, care deține în prezent peste șapte milioane de lucrări rare, manuscrise, fotografii, gravuri și hărți importante pentru cultura britanică sau pentru istoria Americii, precum și pentru literatură. La documente au acces numai oamenii de știință, dar Gilkey a putut vedea câteva mostre expuse pentru public.

Una dintre ele era *The Prologue to the Wife of Bath's Tale*⁴⁸, din *The Canterbury Tales*⁴⁹ de Geoffrey Chaucer, așternută pe hârtie în Anglia cândva în anii 1400-1405, un manuscris cu anluminuri pe pergament subțire, decorat cu un chenar sofisticat, ca o viță-de-vie împodobită cu elemente fabuloase (51). Astfel de artificii literare par înrudite cu practica de a monta o capodoperă într-o ramă de aur sau de a împacheta un colier cu smarald într-o hârtie marmorată sau cu funde din satin – efortul de a împacheta o minune într-o minune pe măsură. Și Biblia Gutenberg (1455), un alt manuscris cu anluminuri expus, este împodobită cu un chenar fantastic, broderia din mătase, cusută manual, păstrându-și contururile clare, fermecătoare.

⁴⁸ *Prologul târgoveței din Bath.*

⁴⁹ *Povestiri din Canterbury*, opera crucială a poetului englez, apărută la sfârșitul secolului al XIV-lea.

La cât de des, de-a lungul istoriei, au fost înhățate, azvârlite la grămadă și apoi arse în piața publică atâtea scrieri, mai ales cele religioase sau legate de rasă – printre care și *Kräutterbuch* de pe biroul meu, cu ilustrații care la momentul publicării lucrării au fost considerate nepotrivite pentru ochii femeilor (52) – , este fără îndoială un miracol (53) că astfel de tomuri străvechi mai există și astăzi. Acum, privind în urmă, profunzimea și minuția acestor opere ne par expresia unui remarcabil optimism. Deși oricine poate căuta pe Internet fotografii ale unor asemenea cărți și poate vedea în detalii infinitesimale elementele definitorii de pe fiecare filă, totuși, an de an mii de oameni vin să vadă cărțile cu ochii lor. Nu sunt doar obiecte frumoase, ca toate cărțile din vechime, ci creează și un alt tip de legătură cu trecutul, o legătură fizică. Iată unul dintre efectele lor cele mai puternice și mai de durată.

La Huntington, și textele mai moderne sunt la fel de tentante. Pe pagina de titlu a manuscrisului original de la *Walden*, cartea lui Henry David Thoreau, se vede scrisul de mână al autorului, înclinat spre dreapta, fluid, elegant, în cerneală neagră. În colțul din dreapta jos, niște pete de cerneală îți aduc aminte că această scriere a fost așternută pe hârtie de o ființă umană în carne și oase, supusă greșelii, o ființă care a avut degetele pătate cu cerneală neagră când a ajuns în partea aceea a paginii. Pentru Gilkey, toată expoziția era o încântare, dar a stat mai mult în dreptul unui anumit volum. Nu-și putea lua ochii de la jurnalul lui Samuel Pepys din secolul al XVII-lea, fascinat de obiectul acela fragil, mic, așezat într-o casetă de sticlă.

Asemenea lui Gilkey, Huntington s-a folosit de colecția personală ca să influențeze felul în care-l vedeau ceilalți.

Ediția din 25 decembrie 1910 a ziarului *Los Angeles Examiner* a publicat un articol în care se spunea că, pentru Huntington, „este o mare plăcere să fie abordat de un iubitor de carte plin de admirație și că în astfel de momente magnatul transportului feroviar își deschide casetele, scoate la lumină cine știe ce bijuterie din splendida sa colecție și i-o prezintă vizitatorului”.

Am auzit colecționari vorbind despre pasiunea lor ca despre un sport și aveam impresia că Huntington juca pentru că voia să câștige. Într-o caricatură tipărită pe 27 martie 1920 în *Los Angeles Times* se vedeau doi domni cu mustață într-o bibliotecă, imaginea fiind însoțită de următorul text: „Henry E. Huntington și Herschel V. Jones, care publică *The Minneapolis Journal* și colecționează cărți rare, discutând chestiuni profesionale în San Marino”. Caricatura surprindea perfect instinctul competițional al colecționarilor. „Tocmai am luat jurnalul Evei”, zice Huntington. Iar Jones îi dă replică: „Vai! Asta îmi aduce aminte că zilele trecute am pus mâna pe *Bușteanul de la Arcă*, știi, cartea lui Noe!”

Tot la Los Angeles, într-o zi însorită și caldă, Gilkey s-a dus la Century Plaza Hotel, unul dintre locurile lui preferate, numai bune pentru încheiat tranzacții, fiindcă avea un șir de cabine telefonice care asigurau suficientă intimitate. Plus că se afla lângă Melrose Avenue, unde erau două anticariate pe la care avea de gând să dea o raită.

De la hotel a sunat la unul dintre ele, Dailey's Rare Books on Melrose, și a întrebat de niște autori, printre care Mark Twain. Era ziua lui norocoasă: aveau un exemplar din prima ediție a volumului *Life on the Mississippi*. Le-a dat

numărul unui card de credit și le-a zis că o să vină altcineva să ia cartea, iar ei n-au avut nimic împotriva. Gilkey a ajuns acolo și, ca să nu trezească vreo bănuială, s-a purtat cât mai destins. Nu voia să pară grăbit sau să se ascundă în spatele ochelarilor de soare, să se bâlbâie și să bâjbâie. *Poartă-te normal*, s-a gândit. Când a ieșit, a rupt chitanța tranzacției și a aruncat-o la gunoi, o măsură de precauție pe care și-o lua după aproape fiecare înșelăciune. Va reveni la această librărie de două ori în anul următor.

Până la hotel era puțin de mers, dar a condus cu viteză, pentru că nu suportă să fie cineva în fața lui când e la volan. De la hotel a sunat la librăria lui preferată, Heritage, care era tot pe Melrose Avenue. Gilkey e un om foarte manierat și asta se simte și când vorbește la telefon, dar nu se crede vinovat nici cât negru sub unghie când înșală oamenii, ceea ce nu se simte când vorbește la telefon... A întrebat dacă au vreun titlu de H.G. Wells. Aveau. Le-a dictat un număr de card și, ca de obicei, le-a spus că o să vină altcineva după carte, un tip, Robert. După ceva timp s-a dus să-și ia volumul.

– Ce librărie extraordinară aveți! le-a zis „Robert“.

A stat de vorbă cu Ben sau Lou (nu era sigur) vreo zece minute și s-a uitat la câteva cărți. A lui era deja împachetată, așa că „Robert“ a semnat tranzacția și a plecat cu *The Invisible Man*.

Gilkey mi-a zis că atunci când ține în mână o carte rară îi stie vârsta după miros, îi pipăie textura aspră, se asigură că totul e în regulă și o deschide cu mare grijă. Răsfoiește câteva pagini. Dacă autorul e în viață, se gândește dacă ar

vrea un autograf. Zice că o carte ca *The Invisible Man* e ca un vin bun. Îți face plăcere s-o ții în mână și s-o adaugi la colecție – dar nu s-o citești, aproape niciodată s-o citești. Ca majoritatea colecționarilor de carte, nu e atașat atât de poveste, cât de ce reprezintă ea.

Winston S. Churchill, bibliofil care-și cumpăra cărțile, avea același tip de atașare intimă:

Ce să fac cu toate cărțile mele? era întrebarea. Iar răspunsul, *Citiți-le*, îl trezea la realitate. Dar, oricum, dacă nu puteți să le citiți, n-aveți decât să le mângâiați. Să aruncați un ochi pe ele. Să le lăsați să se deschidă unde vor ele. Și să citiți de la prima propoziție care vă atrage atenția. Apoi să luați alta. Să faceți o călătorie de descoperire, explorând mări necartografiate. Apoi să le puneți înapoi la raft cu propriile dumneavoastră mâini. Să le așezați cum vă convine, căci, dacă nu știți ce e în ele, să știți măcar unde sunt. Dacă nu vă pot fi prieteni, să vă fie cel puțin cunoștințe. Dacă nu vă pot intra în cercul vieții, nu ezitați să le dați măcar un strop de recunoaștere (54).

Întorcându-se în zona golfului, Gilkey a început să comande carte după carte. Prima care i-a atras atenția lui Sanders a fost un exemplar de 113 dolari din *Toddle Island*, jurnalul din 1894 al lordului Bottsford, furat de la Serendipity Books din Berkeley. Proprietarul, Peter Howard, era un vechi camarad de-ai lui Sanders, cu care se întâlnea tot timpul la târgurile de carte din țară. Nu era un exemplar scump, dar pe Sanders tot l-a pus pe gânduri.

- N-au decît să fure roți, zicea, numai să nu se-atingă de cărți.

A trimis un e-mail în care semnala problema, în speranța că după *Toddle Island* n-o să mai urmeze niciun furt multă vreme. Dar peste câteva luni a fost anunțat de membrii ABAA din aproape toată California de Nord, care susțineau că sunt victimele hoților care fură cărți la întâmplare, singurul element pe care-l aveau în comun furturile respective fiind faptul că erau comise cu carduri de credit. În e-mailuri sarcastice, Sanders a început să-i spună infractorului „Hoțul cu Carduri de Credit din California de Nord“.

În noiembrie 2000, în toiul sărbătorilor, Saks l-a angajat iar pe Gilkey.

California de Nord e un paradis pentru orice iubitor de carte și nu duce nici pe departe lipsă de colecționari. Umblând prin pavilioanele unui târg al anticarilor recent deschis în San Francisco, m-am ciocnit cu o cunoștință: Cecilia Sack, proprietara unui magazin de hrană pentru animale de companie. Mergeam des la magazinul ei să cumpăr mâncare pentru câini și pisici, dar habar n-aveam că e colecționară de cărți. Ne-am salutat, dar abia la următoarea raită pe care am dat-o prin magazin am început să vorbim despre cărți. Când vine vorba despre ele se însuflețește imediat și dezvăluie o cunoaștere impresionantă a literaturii, după cei șapte ani petrecuți la o casă de licitații specializată în carte. Am aflat că e o colecționară împătimită, ca și părinții ei, dar că nimeni dintre ai ei și nici dintre prieteni nu iubește cărțile ca ea, așa că n-are cine să-i țină isonul când se extaziază în fața unui trofeu nou. Peste câteva săptămâni a luat mai multe

volume despre grădinărit și cărți de bucate și ne-am înțeles să-i fac o vizită ca să le văd.

Stă într-un apartament dintr-o frumoasă casă victoriană, modestă ca dimensiuni, din cartierul Castro. Magazinul ei e plin de obiecte din anii 1950 și de accesorii pentru animale din alte vremuri, așa că mă așteptam să dau cu ochii de câteva titluri excentrice, dar n-a fost așa. Își transformase sufrageria într-o bibliotecă impresionantă. În pereți erau încastrate rafturi de sus până jos, majoritatea doldora de odoare îmbrăcate în piele sau pânză, iar pe masa din lemn masiv din mijloc se aflau câteva dintre preferatele ei. Era ca un muzeu personal și m-a făcut să mă întreb câte apartamente din San Francisco or ascunde asemenea colecții secrete. Când faci turul unei biblioteci de genul ăsta e ca și cum ai răsfoi un album cu fotografii de familie, în cazul ăsta unele făcute de Edward Weston sau Roy DeCarava. Precum instantaneele luate cu ochi de profesionist, fiecare volum avea o poveste în spate și, cu toate că n-a scos de pe rafturi decât câteva dintre cărțile care-i erau cel mai dragi, turul meu tot a durat vreo oră și jumătate.

Sack părea interesată de tot felul de domenii: literatură modernă și de orientare lesbiană pe peretele din stânga, care merge până pe peretele de alături, unde se vedeau cărți de Edward Gorey, despre Primul Război Mondial și științele naturii, cărți de bucate sau despre Expoziția Internațională Pan Pacific ori literatură practică pentru retaileri. Nu mă mai săturam să admir atâtea cărți minunate, aranjate cu o asemenea artă. Mi-ar plăcea să am o astfel de bibliotecă – deci ce mă oprește? Multe dintre volumele pe care mi le-a arătat nu erau scumpe. Eu cumpăr pantofi care costă mai mult. Mult mai mult. Cred că cel mai tare mă sperie anvergura acțiunii:

documentarea de care ai nevoie ca să-ți dai seama ce e de valoare și faptul că trebuie să fii tot timpul cu ochii în patru. Și, când așa ajunge la lucrările de mare valoare, la care, din câte înțeleg, nu ajung toți colecționarii, mi-ar fi greu să-mi explic mie însămi o asemenea cheltuială, deși știu că astfel de cărți merită investiția și deși îi respect pe cei care o fac. Și totuși, chiar și colecționarii cu mijloace modeste reușesc să cumpere cărți de colecție. Diferența dintre mine și ei este că eu îmi doresc cărți, pe când ei simt că nu pot să trăiască dacă nu fac rost de ele... Nimeni nu-i poate opri.

Nu toate cărțile lui Sack erau valoroase din punct de vedere financiar, dar fiecare însemna ceva special pentru ea. Printre exemplare din prime ediții erau amestecate unele care o fascinau pur și simplu. Mi-a arătat câteva dintre volumele ei preferate de autodezvoltare: *The Whole Art of Curing*⁵⁰, *Pickling and Smoking Meat and Fish both in the British and Foreign Modes*⁵¹, publicată în 1847, și *Roadside Marketing: A Complete Advisor for the Everyday Use of Gardeners, Fruit Growers, Poultrymen and Farmers, on the Marketing of their Products to the Consumer District*⁵², un ghid din vremea Marii Depresiuni despre standurile stradale. Fărăme de istorie pe care puținii oameni de azi le-au văzut.

Înainte să plec, Sack mi-a arătat câteva dintre volumele preferate, cărți din acelea cu semnificație emoțională. Mai

⁵⁰ *Arta vindecării totale.*

⁵¹ *Murături și afumături din Anglia și din alte țări.*

⁵² *Marketing la margine de drum. Cum să-ți vinzi produsele pe piața consumatorilor. Ghidul complet al grădinarului, cultivatorului de fructe, crescătorului de păsări domestice și fermierului.*

multe erau scrise de lesbiene și aveau autografe către iubite. A luat un exemplar din *No Letters to the Dead*⁵³ de Gale Wilhelm, din 1936. Helen Hope Rudolph îi scrisese în autograf partenerei: „Dragă Helen, cineva a zis cândva că ediția asta e ca o cutie cu bomboane de ciocolată. Așa că uite, odată cu dragostea mea, o cutie cu bomboane de ciocolată de 6 șilingi, Gale.”

– Parcă ești martor la un moment intim din viața autorului, a comentat Sack.

Femeie fiind și având sub patruzeci de ani, era altfel decât majoritatea colecționarilor, dar am cunoscut și alții care nu se încadrau în tipar. Prima oară când am dus *Kräuterbuch*-ul la John Windle Books din San Francisco, am observat un tânăr hispanic intrând în magazin. Windle i-a zis pe nume, era de-ai casei. E ciudat să vezi o persoană de culoare la un târg sau la anticariat de carte rară, care e de multă vreme fief al albilor. Dar atunci mi s-a părut că lucrurile s-ar putea schimba.

Joseph Serrano, 36 de ani, a crescut la San Francisco, alături de o mamă care i-a citit literatură sud-americană când era copil. E un tip bine făcut, amabil, cu ochi căprui și gene lungi, în spatele ochelarilor dreptunghiulari, cu ramă metalică. Mi s-a prezentat așa: „Eu sunt altfel. Eu am o educație superioară. Nu sunt vreun savant sau ceva. Sunt doar un excentric când vine vorba de cărți...” Când ne-am cunoscut avea pe noptieră *Huis Clos*⁵⁴ de Sartre și *Portboy's Complex*⁵⁵ de Roth (în format paperback, mi-a explicat, exemplarele din prima ediție nu sunt pentru citit).

⁵³ *Moșilor nu li se scriu scrisori.*

⁵⁴ *Cu ușile închise.* Cunoscuta piesă de teatru publicată de autorul francez în 1944.

Când era mic, Serrano a primit de la mătușa lui, care lucra la o legătorie în El Salvador, un set de cărți legate în piele și a văzut ce obiecte speciale sunt. La șaisprezece ani livra flori, fiind angajat la Pacific Hights, o firmă șic. „Aproape în fiecare casă în care intram era un perete mare plin de cărți”, zicea el. Și a început să viseze că într-o zi va avea și el un astfel de perete. La douăzeci și cinci de ani, când era șofer pe un camion cu remorcă, și-a cumpărat prima carte de valoare, *Franny and Zooey*⁵⁶ de J.D. Salinger, pe care a dat o sută de dolari. „*Catcher in the Rye*”⁵⁷ e una dintre preferatele mele”, mi-a spus, „dar nu mi-o permiteam”. După prima achiziție s-a pus pe studiat vânzările de teren, la firmele Goodwill și Salvation Army. Nu-i plăcea să fie șofer de camion, dar avantajul era că în pauză putea să citească diverse cataloage de la colecționari, să rețină informații și să facă săpături. „Intram într-un magazin ieftin și-mi dădeam seama imediat ce e de valoare”, povestea el. Voia să-și câștige pâinea din asta, așa că la început cheltuia doi-trei dolari pe o carte, pe care apoi o scotea la douăzeci, la o sută... În același timp își alcătuia propria lui colecție, deci cumpăra volume ale unor autori obscuri în care mirosea valoarea, iar mai târziu le comercializa, găsindu-le un loc în zona tematică de interes pentru colecția lui: scriitori din California, scriitori sud-americieni, scriitori din secolul XX. Unul dintre obiectele la care ține cel mai mult e prima descriere publicată a Revoltei Steagului cu Urs, revolta americanilor din 1846 împotriva autorităților la putere în provincia mexicană

⁵⁵ *Complexul lui Portnoy*. Scriitorul american a tipărit acest roman în anul 1969.

⁵⁶ Volum ce cuprinde două povestiri, apărut în 1961.

⁵⁷ *De veghe în lanul de secară*. Romanul celebru al lui J.D. Salinger, publicat în anul 1951.

California, care avea să devină mai târziu statul cu același nume.

- A fost odată... mi-a zis Serrano. Eram fericit când găseam cărți de o sută de dolari bucata și dădeam numai câțiva bănuți pe ele. Dar pe urmă am început să descopăr cărți controversate, importante, din cele care schimbă oamenii, *1984* de Orwell, din astea vreau de fapt să colecționez. Vânătoria după ele mă ține-n viață. Mă duc să văd proprietăți scoase la vânzare, unde oamenii trec pe lângă cărți, îi interesează numai mobila sau obiectele de artă. Odată m-am așezat pe jos și-am început să scot volume din raft: exemplare ale unor cărți de Hemingway și Faulkner, din prima ediție. Incredibil!

Ca și în cazul aventurierilor ce continuă să străbată mările-n lung și-n lat ca să dea de comori ascunse pe fundul apei, adică vase scufundate, speranța și hotărârea de care dau dovadă vânătorii de carte se hrănesc din povești precum cea a lui Serrano. Și acum merge la magazine ieftine, dar îi place și să se ducă la târguri și la anticariate de rarități, unde-și poate măsura cunoștințele cu ale anticarilor. A învățat ca un autodidact, ca un amator de cărți, iar acum își face propria lui afacere cu cărți rare online. Și explică așa:

- Vezi o chestie pe care nu-ți permiți s-o cumperi, dar o cumperi oricum. Nevastă-mea zice că e o dependentă, dar te simți așa de bine când pui mâna pe cartea cutare!

Uneori același sentiment bun îi încearcă pe aceia care-i ajută pe colecționari să se documenteze. Sanders a pomenit de mai multe ori un tip de la Londra, David Hosein, care umblă cu treburi în toată lumea și se oprește

la magazine să caute cărți scrise de vagabonzi și alți paria. Iată cum mi-a descris colecția lui într-un e-mail:

Colecția mea se concentrează pe oameni (iconoclaști, culte și grupuri) și activități (legale și ilegale) ce desfid normele din societate. De exemplu: condamnați la închisoare, bicicliști răzvrățiți, indivizi care fac de toate, pești, drogați, escroci, activiști în slujba unei cauze ecologice, pregătirea colecționarilor de pantofi, cultura care a precedat fenomenul hip hop și Manifestele japoneze). Un număr mare de cărți scrise de delincvenți reprezintă linia de forță a colecției.

De peste zece ani cumpăr o mulțime de scrieri documentare de primă mână din secolul XX și monografii ilustrate din aceste domenii. Mă interesează numai lucrările aflate în stare bună. În privința asta sunt la fel de încăpățânat ca fanii înrăiți ai lui Stephen King.

Sanders e îndrăgostit de originalitatea colecției și eu la fel. De fapt, astea sunt colecțiile care păstrează viu interesul colecționarilor și anticarilor ca Sanders, care acum pândește cărți scrise de terchea-berchea, golani și alte scursuri, pe care le pune deoparte pentru el.

– Hosein a luat-o înaintea vremurilor, zice el, se uită în viitor și aduce un nou tip de colecție, iar oamenii-i acordă atenție.

Sanders zice că pentru a găsi un cumpărător interesat să achiziționeze colecția lui Hosein ai nevoie de tot atâta ingeniozitate câtă îți trebuie ca să o strângi și probabil că va ajunge mai degrabă la vreun anticar cu viziune sau la o instituție decât la un colecționar particular.

- În definitiv, explică Sanders, și colecționarul, și pasiunea lui se hrănesc în clipa în care el găsește ceva valoros și cumpără. Deseori colecționarii sunt epuizați sau renunță la colecție când teritoriul e prea strâmt și nu mai pot achiziționa niciun material nou. Colecția ajunge la stază, iar colecționarul e istovit.

Probabil că un colecționar ca Hosein nu stă prea mult pe gânduri, întrebându-se cine o să-i cumpere cărțile. O astfel de colecție pare un scop personal. Iar atunci când hotărăște s-o vândă, eforturile pe care le-a făcut ca s-o alcătuiască vor fi recompensate: valoarea ei va fi mai mare decât suma componentelor.

Deși nu face parte dintr-o colecție, dacă are ștampila de „clasic”, valoarea unui volum crește. O prietenă mi-a dat un articol din revista *Worth* unde se spune că scriitorii clasici au depășit bursa și piața de acțiuni în ultimii douăzeci de ani. Avea un grafic aproape ca o caricatură, o linie orientată în sus, care arăta ce investiție bună poate fi o asemenea colecție. Naivă, m-am gândit că e o veste bună pentru anticari: dacă oamenii vor afla că este o investiție deșteaptă să colecționezi cărți rare, afacerile vor lua amploare. I-am scris lui Sanders, iar el mi-a răspuns:

De fapt, nu cred că e neapărat bine. Cărțile trebuie cumpărate întotdeauna pur și simplu pentru că-ți plac și te bucură. Dacă te gândești la ele ca la niște obiecte în care să investești, devin o marfă. Își pierd din importanța culturală și asta le face să pară mai neînsemnate decât sunt, diminuând importanța autorilor și a cititorilor deopotrivă. Să lăsam viitorul cu burta plină pentru Wall Street.

Și fără Wall Street, colecționarului de rând sau chiar celui mai înstărit îi sunt deja inaccesibile multe tipuri de cărți, incunabule, mostre fierbinți de literatură modernă. *The Great Gatsby*⁵⁸ la peste 100 de dolari, ia gândește-te... Uită-te la ce s-a întâmplat pe piața de artă, unde tablouri care costau mii au ajuns acum sute de mii și picturi de sute de mii de dolari au urcat la milioane de dolari...

Dacă Wall Street pune mâna pe cărți și le transformă în obiecte pentru investiții mari, trebuie să avem mare grijă. Nimeni n-o să și le mai permită și parte din bucuria de a le colecționa va dispărea. Majoritatea colecționarilor se vor limita la zona dintre câteva sute și câteva mii de dolari...

Dacă o să colecționezi obiectele care-ți plac și care te bucură și o să cumperi întotdeauna tot ce-ți poți permite mai mult, dacă achiziționezi cărți în cea mai bună stare posibilă, ele se vor dovedi întotdeauna o investiție bună.

N-a trecut mult și Gilkey s-a apucat iar de șterpelit chitanțe la Saks. Pentru el era o afacere, scopul lui fiind să facă rost de două-trei numere de cărți de credit în fiecare zi. Iar planul îi mergea de minune. *E distractiv*, așa i se părea. Când le fura se însuflețea pe moment, după care trebuia să treacă la următoarea chitanță.

Uneori situația îi cerea să dea o mână de ajutor și să facă și alte treburi în afară de curățat podeaua. Chema clienții într-o cameră special amenajată, cu telefon, calculator și un plic negru, plin cu chitanțe, ca să-i informeze despre unele evenimente speciale. Era o tentație prea mare ca să-i poată rezista.

⁵⁸ *Marele Gatsby*. Celebrul roman publicat de americanul Francis Scott Fitzgerald în 1925.

Nu era foarte ocupat, așa că stătea la un computer și căuta cărți sau naviga pe website-uri ale anticarilor. Când hotăra că-i place ceva, un autor sau un titlu de care auzise, aștepta pauza de prânz, după care se ducea la un hotel din apropiere, Crowne Plaza sau St. Francis, la oricare avea o cabină telefonică unde intimitatea clientului era asigurată. N-a comandat niciodată o carte de la Saks, de frică să nu fie reperat după apel.

Totuși, după o vreme, succesul parcă era prea mare ca să fie adevărat. A început să fie suspicios față de clienții din cale-afară de bogați. Mi-a povestit că de-abia a rezistat ispitei de a șterpeli chitanța, când președintele companiei Netscape și-a cumpărat pantofi. Odată, când tipul a sunat să întrebe de nu știu ce pantofi și șeful l-a trimis pe el la departamentul respectiv să dea o mână de ajutor, a crezut că e o capcană. În ziua aia l-au abordat o mulțime de clienți cu card platinium, care au cumpărat pantofi de 800, de 900 de dolari. Era sigur că oamenii de la Saks sunt cu ochii pe el, că-l atrag în cursă. La sfârșitul zilei a rupt toate chitanțele pe care le furase.

N-avea niciun motiv să se teamă că îl urmăresc colegii de la magazin. Dar în ianuarie 2001, când a aflat că lucrează la San Francisco, ofițerul care-l eliberase i-a venit de hac. Eliberarea condiționată îl obliga să stea în Modesto, așa că ofițerul i-a zis că mai bine-și găsește ceva de lucru acolo. A fost o lovitură pentru Gilkey. Slujba de la Saks fusese unul dintre cele mai bune lucruri din toată viața lui. Nu făcea mare lucru, trebuia să se îmbrace frumos și-i plăceau colegii. Și, bineînțeles, cel mai important era că avea la îndemână toate cardurile alea de credit cu ditai sumele. În plus, tocmai făcuse rost de încă o slujbă part-time la San Francisco, unde făcea cercetare de piață pentru un distribuitor de film, și era la fel de bine ca la Saks. Lucra în

industria cinematografică, își spunea el, și pentru un om fascinat de celebritate era incitant. Numai că, după ce a făcut ceva verificări și a aflat că are cazier și a fost condamnat, angajatorul l-a concediat. După ce lucrase pentru el două săptămâni.

Ca și cum n-ar fi fost de-ajuns că și-a pierdut slujba, pe 14 ianuarie echipa lui preferată, Oakland Raiders, a fost învinsă în campionat de Baltimore Ravens cu un scor zdrobitor: 16 la 3. Se uitase la meci cu taică-său, amândoi siguri că preferații lor vor câștiga. Când a văzut că pierde, Gilkey s-a simțit disprețuit, așa cum se simțise desconsiderat și de ofițerul care-l urmărise după eliberarea condiționată. Prin urmare a făcut ce făcea de obicei când se simțea nedreptățit: a furat o carte, de data asta folosind un cec fals. O eliberare de moment pentru lucruri pe care le resimțea ca fiind nedreptăți. S-a gândit că nu e mare lucru, numai 200 de dolari, doar că poliția fusese anunțată, așa că l-a arestat.

Gilkey zice că la proces avocatul numit din oficiu a sugerat o afecțiune psihică, ceea ce lui i s-a părut o idee groaznică. Când l-a anunțat judecătorul că va trebui să stea un an la o clinică pentru persoanele cu asemenea probleme, i-a replicat „Las-o baltă! N-am nimic” și a fost de acord să fie condamnat la șase luni și jumătate închisoare. După cum se dădeau sentințele pentru genul ăsta de infracțiune, știa că nu va sta după gratii nici trei luni. A cerut apoi o amânare, iar judecătorul a fost de acord să înceapă ispășirea pedepsei în iunie, până când mai erau patru luni. Înverșunat că-și pierduse slujba și primise o sentință pe care o considera nedreaptă, știa exact cum anume o să-și petreacă timpul.

Vrei luptă? se întreba în gând. Era o provocare adresată lumii și mai ales negustorilor de cărți rare. *Atunci, luptă să fie!*

7

CEI TREI KEN

Cu patru luni înainte să meargă la închisoare, a plecat cu taică-său într-o plimbare de-a lungul coastei californiene, stând câteva zile în Lake Tahoe, San Francisco, Los Angeles și San Diego, oprindu-se și acasă, în Modesto. A fost o vacanță prelungită care se apropia de sfârșit, plătită din economiile bătrânului și din banii sustrași de pe cardurile de credit de numerele cărora făcuse rost Gilkey.

Pe 14 martie s-au oprit la un hotel în aeroportul din San Francisco, pentru că parcare era mai ieftină decât la hotelurile din centrul orașului. Era o zi minunată și au plecat cu o mașină închiriată spre Westin Hotel. Acolo a deschis Pagini Aurii și s-a uitat la magazinele de cărți rare. Le căutase deja la computerul lui din Modesto și îl impresionase în mod deosebit colecția amplă de la Brick Raw Book Shop. A format numărul, scoțând din buzunar o hârtie cu numărul unui card.

A zis că-l cheamă Dan Weaver și a vorbit cu Andrew Clark, pe care l-a impresionat numele de „Weaver” și care i-a vorbit respectuos, pentru că părea un om care-ar putea deveni un client bun.

- Caut un cadou, i-a spus „Weaver“, cu tonul lui politicoș. Ceva între două și trei mii de dolari. Poate *Vanity Fair*⁵⁹, cartea lui Thackeray.
 - Mă tem că n-o avem, i-a răspuns Clark. Dar am un alt roman din secolul al XIX-lea care v-ar putea interesa: *The Mayor of Casterbridge*⁶⁰ de Thomas Hardy.
 - Îî... s-a prefăcut „Weaver“ că se gândește.
 - Sunt două volume într-o casetă, a adăugat Clark, din marochin maro de Riviere, marmorate, cu decorațiuni aurite și cotor inscripționat. O frumoasă ediție princeps, la 2500.
 - Da, cred că mă încadrez în sumă, i-a zis „Weaver“, care i-a dictat apoi numărul de card, spunând că va trece după-amiază să ia cartea.
- Clark i-a împachetat cu grijă *The Mayor of Casterbridge* în hârtie maro, simplă, și, înainte să plece la masa de prânz i-a zis proprietarului John Crichton că o să vină cineva s-o ia.
- Mai târziu, un domn de aproape optzeci de ani a intrat grăbit în magazin. I-a spus lui Crichton că a venit să ia cartea pentru fiului său, Dan Weaver.
- Mă grăbesc, i-a zis încruntat. Am parcat aiurea și blochez pe cineva. Vreau cartea.

Crichton a verificat dacă s-a aprobat tranzacția cu cardul. Se aprobase, așa că i-a dat cartea și factura.

⁵⁹ *Bâlciul deșertăciunilor*. Romanul clasic publicat de englezul W.M. Thackeray în 1847–1848.

⁶⁰ *Primarul din Casterbridge*. Romanul lui Thomas Hardy, apărut în anul 1886.

Tatăl lui Gilkey a coborât cu liftul, s-a urcat în mașina închiriată și i-a înmănat volumul fiului.

Mi-a spus că exemplarul l-a ridicat taică-său pentru că el trebuia să meargă la toaletă. A insistat că bătrânul nu știa că el cumpăraseră cartea cu numărul pe care-l furase de la un card de credit. Și totuși, spusese că a venit după o carte pentru Dan Weaver, așa că imposibil să nu fi fost complice. Fiul a negat vehement că tatăl ar fi fost implicat, ceea ce m-a intrigat încă o dată mai mult chiar decât implicarea bătrânului. De fapt, amândoi mă intrigau în continuare.

Pentru Gilkey, era o mare satisfacție să țină în mână o carte ca *The Mayor of Casterbridge*, o veche și frumoasă capodoperă din istoria literaturii. Nimic nu se compara cu ea. O ținea, știind că valorează ceva, că „și-o dorește toată lumea”, dar că el este singurul ei proprietar. Era palpitant. După ce a studiat-o, a pus-o cu grijă pe bancheta din spate. Avusese ceva emoții când se dusese taică-său s-o ia, dar se descurcase. Când au plecat, amândoi au răsuflat ușurați.

Peste o lună un tip pe nume Dan Weaver, deținător de drept al unui card de credit, a sunat la magazin și a întrebat: „De ce mi-ați luat 2500 de dolari pe *o carte?!*”. Crichton a verificat și a văzut că e într-adevăr o tranzacție ilegală. Cum se întâmplase? Fusesse responsabil cu securitatea la ABAA cândva și verifica întotdeauna. l-a scris imediat un e-mail lui Sanders și i-a dat detalii. Sanders a scris imediat la ABAA și ILAB, dând informații despre apelurile telefonice ale hoțului la Brick Row, despre particularitățile exemplarului furat și, mai ales, despre hoț: în vârstă, oarecum neprezentabil, cu o voce aspră.

Acum toată lumea putea să fie cu ochii-n patru.

Peste câteva luni Gilkey de-abia aștepta să pună mâna pe o carte din altă parte. Repurtase victorie după victorie și avea curaj, era încrezător. A sunat la Heldfond Book Gallery din San Anselmo, un orășel din Marin County, chiar la nord de San Francisco. A vorbit cu Lane Heldfond, proprietara, căreia i-a spus că e pe drum și-ar vrea să cumpere ceva cadouri: o carte pentru copii și un volum cu autograf. Heldfond i-a sugerat *The Patchwork Girl of Oz*⁶¹, la 1800 de dolari, și *Joseph in Egypt*⁶², scriere a unuia dintre autorii lui preferați, Thomas Mann, într-un exemplar cu autograf, la 850 de dolari. El i-a zis că se uită chiar în momentul acela pe website-ul lor, ceea ce a fost o greșeală din neatenție, de vreme ce tocmai îi spusese că sună de pe drum (55), dar Heldfond, care observase scăparea, n-a luat-o în seamă. Gilkey a anunțat-o că o să vină vărul lui să ia cărțile în ziua următoare.

Ziua următoare a fost frumos afară, cerul era limpede, așa că Gilkey s-a hotărât să plece într-o plimbare cu vaporul în golf. San Anselmo e un orășel somnoros, unul dintre puținele din înstăritul Marin County unde se mai simte farmecul cafenelelor anonime de unde poți lua o cafea pe care s-o bei în altă parte și al magazinelor ieftine. Heldfond Gallery, care se află în capătul unei clădiri în formă de triunghi, e un magazin tot în formă de triunghi, cu o banchetă capitonată la fereastra din colțul cel mai strâmt. Doamna Heldfond e o femeie micuță, la vreo patruzeci și

⁶¹ Roman pentru copii, al șaptelea din seria Oz de L. Frank Baum, apărut în 1913.

⁶² Roman publicat în anul 1938.

ceva de ani, cu ten măsliniu și cu păr negru, ondulat și lung, având un zâmbet încântător. Lucrează ca librar și sculptează, rafturile oglindindu-i simțul estetic. Ea și soțul ei Erik erau colecționari de o viață când au deschis magazinul, în 1991. Au cumpărat ce și-au permis și au sperat că vor crește prețurile. În principiu au avut dreptate, pentru că, deși era o zonă prielnică magazinelor cu obiecte practice, totuși afacerea lor s-a dezvoltat.

După ce Gilkey a comandat cele două cărți, Heldfond a închis și și-a sunat soțul.

– Ceva nu e în regulă, i-a zis.

Presimțea ceva rău în legătură cu tranzacția. Fusesse prea ușor.

– A fost aprobată? a întrebat-o el.

A fost, așa că el a asigurat-o că n-are de ce să-și facă griji.

Heldfond a scos cărțile din raft – *Joseph in Egypt*, cu copertă neagră, sobră, *The Patchwork Girl of Oz*, cu supracopertă în culori vii –, le-a împachetat în hârtie și le-a pus pe teighea.

Când a ajuns în San Anselmo, Gilkey s-a dus la poștă, care era la câțiva pași de magazin, și i-a mai dat un telefon lui Heldfond, să se asigure că se făcuse tranzacția. Se făcuse.

S-a oprit în prag la Heldfond Book Gallery, s-a uitat de jur-împrejur, să fie sigur că nu sunt mașini ale vreunor polițiști sub acoperire, după care a intrat, ținând o mână la gură.

– Vin de la dentist, i-a zis lui Heldfond, vorbind din colțul gurii ca să-și distorsioneze vocea, pentru ca ea să n-o poată identifica mai târziu cu vocea de la telefon.

Știa că joacă la risc și a început să se simtă agitat. În definitiv, se presupune că era vărul unei persoane care făcuse o comandă telefonică. A hotărât să nu facă nicio conversație. A rămas în dreptul ușii și a ieșit imediat ce a luat cărțile, alergând spre stația de autobuz de cum s-a îndepărtat. Acum mai avea două volume pe care trebuia să le ducă în depozitul secret.

Pe un perete din Heldfond Gallery era un semn de carte cu un citat din Oscar Wilde: „Rezist la orice, mai puțin unei tentații.”

Am început să cred că dorința de a colecționa nu apare dintr-odată, ci prinde puteri după ce cumperi unul-două obiecte, să zicem. Dacă iau câteva exemplare din primele ediții ale unor cărți din care m-am inspirat pentru scris, mă întrebam, oare o să simt ce simt colecționarii? Oare chiar o să devin unul dintre ei? Un bun început ar putea fi edițiile princeps ale unora dintre cărțile mele preferate de nonficțiune: *In Cold Blood*⁶³, *The Spirit Catches You and You Fall Down*⁶⁴, *The Professor and the Madman*⁶⁵, *The Orchid Thief*⁶⁶. Am început să navighez pe website-uri ale

⁶³ *Cu sânge rece*. Romanul publicat de scriitorul american Truman Capote în 1966, pornind de la o crimă adevărată.

⁶⁴ *Duhul te prinde și cazi*. Carte scrisă de Anne Fadiman în 1997 despre interacțiunea dintre o familie de refugiați din Laos și sistemul de sănătate din California.

⁶⁵ *Profesorul și nebunul*. Cartea lui Simon Winchester, apărută în 2003, despre un geniu obsedat de un nou dicționar al limbii engleze.

⁶⁶ *Hoțul de orhidee*. Cartea din 1998 a jurnalistei Susan Orlean despre furturi de orhidee rare din rezervația naturală Fakehatchee.

anticariatelor să văd cam cât ar costa. Tot citind prezentări despre autografe și nu știu câte alte particularități ale volumelor, am simțit primele împunsături ale ceea ce-mi închipuiam că ar fi pofta colecționarului.

Citind despre această patimă, am găsit nenumărate dovezi despre pasiunea pentru exemplarele din ediții princeps. În afară de manuscrisele originale, ele sunt punctul cel mai apropiat în care cititorul se poate întâlni cu autorul. Ideea de carte ca prelungire a unei ființe nu e deloc nouă. În 1633, John Milton scria: „Cărțile nu sunt obiecte moarte, ci au o viață latentă, ce poate fi la fel de activă ca sufletul acela din care-au fost plămădite; nu, ele păstrează ca într-o sticlută cea mai pură și cea mai tare esență a intelectului viu care le-a nutrit” (56). Peste aproape trei sute de ani, Walt Whitman se făcea ecoul aceluiași sentiment: „Camerado! Asta nu-i o carte,/ Cine o atinge atinge un om” (57). Un colecționar de tablouri poate pune mâna pe cel mai cel; în afară de manuscrisul original, un colecționar de cărți poate pune mâna, în cel mai bun caz, pe un exemplar din ediția princeps. Și nu se mai satură de aceste exemplare. Cum zice o ghicitoare, iată o predilecție ce se poate dovedi problematică: Cine e mai fericit? „Cel care are o bibliotecă plină cu toate scrierile clasicii sau cel care are treisprezece fiice? Al doilea e mai fericit, pentru că știe că are suficient” (58).

Oricum, am mers mai departe și m-am hotărât să încep cu câteva cărți de Gay Talese, care urma să vină la San Francisco pentru o sesiune de autografe. Fusesem avertizată că-mi asum riscuri, în cazul în care comand lucrări de la anticari care nu sunt membri ABAA, dar mă grăbeam și puținii membri ABAA pe care-i știam n-aveau ce căutam. Am cumpărat exemplare din edițiile princeps

ale volumelor *The Overreachers*⁶⁷ și *The Bridge*, cam 40 de dolari bucata, de la doi negustori care nu erau în ABAA și pe care i-am găsit pe Internet. Cum au ajuns, cum am deschis cu mare nerăbdare pachetele în folie. Prima era în stare „foarte bună”, prima mea primă ediție! Deși era tot în stare „foarte bună”, a doua nu era o ediție princeps. Pe pagina cu drepturi de autor din *The Overreachers* se menționa foarte clar „ediție princeps”. În *The Bridge*⁶⁸ nu se specifica nimic. Habar n-aveam ce ediție e. Am sunat la vânzător și a recunoscut că e o greșeală, fiind de acord să-mi dea înapoi diferența de bani. Am învățat lecția.

Gay Talese mi-a dat un autograf pe un exemplar din *The Overreachers* și, când l-am dus acasă, l-am pus pe raftul pe care nu mai aveam nicio altă ediție princeps. M-am gândit că poate i-ar trebui un loc mai special, dar n-am mai ajuns să-l mut niciodată... Atingând paginile manuscrisului lui Flaubert la târgul de carte de la New York, mi-am dat seama de ce și-ar dori cineva un manuscris original. Da, a trebuit să recunosc, nu înțelegeam cu adevărat dorința pătimașă de a pune mâna pe cine știe ce primă ediție. În patima colecționarilor, emoția e sentimentul care domină, numai că, deși cu mintea înțelegeam fascinația exercitată de edițiile princeps, cu sufletul n-o simțeam. Pentru mine, cărțile cele mai dragi sunt cărți legate de trecutul meu personal. Când eram copil și am făcut gripă, mama mi-a dat *Anne of Green Gables*⁶⁹, cartea ei de când era mică. M-au fermecat

⁶⁷ Carte publicată de autorul citat în 1965.

⁶⁸ Altă carte a aceluiași autor, apărută în anul 1964, ce reconstituie istoria podului Verrazano-Narrows din New York.

⁶⁹ Cunoscută serie de romane pentru copii scrise de canadianca Lucy Maud Montgomery, începând din 1908. O carte din seria care poartă

și frumusețea de modă veche a volumașului, și povestea în sine. Avea o pânză gălbuie, decolorată, pe copertă fiind o ilustrație în care se vedea Anne din profil. Înăuntru se afla o dedicație: „Pentru Florence de la mătușa Freddie, de Crăciun, 1911“, ceea ce arăta că n-o citise numai mama, ci și mama ei, Florence. Mi-e drag și exemplarul tatei, cu ilustrații în culori vii, din *Peter Rabbit*⁷⁰ (în care Peter arată ca un lunatic cu ochi de drac), așa cum țin și la toate cărțile lui cu pisici (*Mother Cat*, *Fluffy Kitty*, *Muffy Kitty* și, cel mai mult, la *Puffy Kitty*). Dintre toate cărțile bunicilor, pe mine mă vrăjește fără scăpare *Lettres de mon moulin*⁷¹, un volum din 1948, cu ilustrații în acuarelă – peisaje din Franța rurală. (Oare faptul că ador o carte din care nu-nțeleg o iotă arată cel puțin o tendință bibliomană?) Are o copertă moale, cu o moară de vânt, și e îmbrăcată într-o hârtie de calc ruptă. Felul în care acoperă ilustrația mă trimite cu gândul la o fereastră dintr-un tren de altădată. Pe piață niciuna dintre cărțile astea n-are nicio valoare (am verificat), dar eu le voi iubi mereu pentru poveștile dintre copertele lor, adică și pentru cele din paginile lor (pe cele în engleză, vreau să zic), și pentru cele ale cărților în sine. Mă îndoiesc că aș simți altfel dac-ar fi exemplare din ediții princeps. Asta dacă nu cumva ar fi atât de scumpe, încât să pot plăti cu banii ăia școala copiilor, să zicem, caz în care ar trebui să mă despart de ele. Dar ar fi o despărțire tristă.

chiar acest titlu.

⁷⁰ *Povestea iepurașului Peter*. Una dintre cărțile ilustrate pentru copii în care e protagonist iepurașul Peter. Autoarea seriei este scriitoarea britanică Beatrix Potter (1866–1943).

⁷¹ *Scrisori de la moara mea*. Volum de povestiri scris de prozatorul francez Alphonse Daudet și publicat în 1869.

Așa că prima mea ediție din volumul lui Talese a stat frumos la raft, între exemplare din edițiile a doua, a treia sau a douăsprezecea ale altor cărți. Deși sunt o cititoare împătimită și cu simț estetic, farmecul cărților vechi, boala colecționarilor, încă nu m-a sedus.

Când a fost anunțată că la achiziționarea celor două exemplare din edițiile princeps ale volumelor *Joseph in Egypt* și *The Patchwork Girl of Oz* s-a folosit fraudulos numărul unui card de credit, Lane Heldfond a avut un șoc, dar și-a dat seama că asigurarea va coperi cumva pierderea, adică suficienți bani cât să se ducă în vacanță în Hawaii cu Erik și cu fetița lor de șase ani. Numai că s-a înșelat: asigurarea nu acoperea paguba. (Dacă nu obțin semnătură de la adevăratul proprietar al cardului, trebuie să suporte costurile bunurilor furate.) I-a scris furioasă lui Ken Sanders, dându-i toate detaliile. Citise ultimele informații postate de el și, spre deosebire de mulți dintre colegii ei, care nu și-ar expune vulnerabilitatea pentru nimic în lume, simțea că e important să se afle ce a pățit și cum a rămas fără cărți. A povestit cum un tip relativ isteț sunase la magazin, spunând că vrea cărți ca să le dea cadou. Ca și hoțul despre care Sanders informase toată breasla, și ăsta plătise cu un card de credit, anunțând că o să ridice marfa o rudă. Dar hoțul ăsta nu era în vârstă. Avea vreo treizeci de ani, bănuia ea, și era brunet.

Sanders tot trimisese atenționări cu titlul „Hoțul cu carduri de credit din nordul Californiei”, dar poate că se înșela. Poate că erau „hoții”. Să fie vreo bandă? Se simțea la vânătoare de stafii. Munca de detectiv i s-ar fi ușurat dacă toți colegii de breaslă ar fi fost dispuși să vorbească despre pierderile suferite.

Vacanța pe care Gilkey a petrecut-o cu tatăl lui a fost o plăcere, însă nu o plăcere mai mare decât reușita de a obține lucruri gratis. Ca să stea o noapte la hotel avea două posibilități: folosea numărul de la un card de credit furat ori anunța personalul că s-a înfundat toaleta din camera lui și, ca atare, cerea restituirea banilor. A văzut că majoritatea hotelurilor garantează satisfacție 100%, așa că, dacă se plângea la directorul general, de cele mai multe ori nu mai trebuia să plătească. Cât despre masă, lucrurile stăteau la fel. A dat greș numai de câteva ori: la St. Francis Hotel din San Francisco, unde i-au reținut bagajul până face rost de bani gheață ca să achite cazarea, și la Mandarin Oriental, tot din San Francisco, unde se dusesse pentru că avusese chef să vadă cum e într-un hotel de cinci stele. S-a apucat să spună că i s-a înfundat toaleta, dar nu i-au propus să-i dea banii înapoi, iar el, ca să se răzbune cumva, a săltat din cameră toate șampoanele, săpunurile și toți papucii.

Săptămânile treceau, se apropia luna iunie și Gilkey păstra ritmul: fura cam două cărți pe săptămână. Deși n-avea cine știe ce valoare, una dintre preferatele lui era un exemplar din *The Dead Zone*⁷² de Stephen King datorită felului în care făcuse rost de ea. Când îți contempli propria colecție, una dintre marile plăceri e să-ți aduci aminte cum ai obținut fiecare volum. Gilkey comandase *The Dead Zone* de la un telefon public din biblioteca din Beverly Hills, aflată chiar vizavi de secția de poliție.

Era o perioadă palpitantă pentru el. Își lua măsuri de precauție, îi studia îndeaproape pe anticari, să vadă ce-ar

⁷² *Zona moartă*. Roman horror publicat de scriitorul american în anul 1979, adaptat pentru marele și micul ecran.

putea fi în neregulă dacă ar suna la poliție. Și-a stabilit niște reguli: să pară relaxat, să stea de vorbă cinci-zece minute, să verifice întotdeauna mașinile sau oamenii care-i stârnesc suspiciuni, să se asigure că vânzătorul nu e suspicios, să facă eventual câteva complimente... De obicei se ducea chiar el să ridice cărțile, dar uneori recurgea la vreun șofer de taxi. Îi spunea: „Mi-e lene. Îți dau un bacșiș gras“. Sau lăsa impresia că nu e în stare să coboare, pentru că se prefăcea că șchiopătează, că îl doare capul sau că nu se simte bine. După părerea lui, „taximetriștii sunt tare calici, ar face orice pentru bani, chiar și pentru cinci dolari“. O dată i-a trecut prin cap să-și bună odăjdii de preot ca să se ducă la un anticariat după o carte, dar s-a gândit că exită, totuși, o limită.

În 2001, între lunile ianuarie și iunie, a furat cărți de 2000, de 5000 și de 10000 de dolari. Valoarea totală se ridica la cel puțin 100000 de dolari. Și-a zis că, la ritmul ăsta, dacă n-ar mai avea niciun fel de slujbă și s-ar ocupa numai de colecție, ar strânge cărți de milioane de dolari.

Pe de altă parte, și-a dat seama că începe să aibă un comportament-tip care ar putea atrage atenția, mai ales în California de Nord. Așa că s-a hotărât să opereze și în alte părți, să fure din cât mai multe anticariate importante care vând rarități și să facă rost de cincizeci de asemenea lucrări rare. Autoritățile n-aveau decât să caute un tipar, că nu vor găsi. O să comande o carte din Oregon, una din Idaho și alta din Arizona. O să acționeze la New York, în Philadelphia, peste tot. Știa că e o piață internațională și, chiar cu vorbele lui, că „pot să cumpăr o raritate din Argentina, una din Anglia, una din Africa de Sud și una din Bahamas.“

S-a gândit să-și schimbe modul de operare și să nu mai ridice el însuși marfa (sau să trimită pe cineva). Să i se livreze la hotel, de unde să le ia el mai târziu. Nu trebuie să-i spună vânzătorului că e vorba despre un hotel, poate foarte bine să-i dea o adresă și gata.

În iunie s-a dus în sfârșit la închisoare, să execute pedeapsa primită pentru cecul fals emis în ianuarie. Va avea la dispoziție trei luni și jumătate, cât va sta în spatele gratiilor, să pună la cale următoarele mișcări. Înainte să plece i-a spus lui taică-său să uite de promisiunea din trecut.

- Lasă casa, i-a zis. O să construiesc un imperiu pentru noi.

După ce și-a ispășit pedeapsa, Gilkey a ieșit pe ușa penitenciarului de stat din Los Angeles și în câteva săptămâni s-a angajat iar la Saks Fifth Avenue. În anul următor, cât a fost sub supraveghere a vândut haine scumpe, creații de designer, notând pe furiș numerele cardurilor de credit ale clienților care le cumpărau și folosindu-le după aceea ca să fure cam o carte pe lună sau poate mai mult, după propria lui estimare.

Pe la sfârșitul anului 2002, de sărbători, în plin sezon de cumpărături, firma era atât de mulțumită de prestația lui, că i-a propus să fie promovat la departamentul Servicii Clienți, unde avea acces la bani, precum și la liniile de credit sau la cardurile de cadouri. Temându-se că asta va duce la verificări și istoria infracțiunilor comise va ieși la iveală, a încercat să refuze oferta. Dar măsura de precauție n-a fost convingătoare. Când șeful a insistat și i-a dat să completeze niște formulare, n-a fost atent și și-a trecut adresa din Modesto, unde petrecuse șaiszeci de zile

în închisoare, în 1998, pentru că emisese un cec fals. La puțin timp după aceea, când a ajuns la slujbă într-o dimineață, a fost chemat de adjunctul de la Resurse Umane, care i-a pus în față falsurile pe care le comisese, ceea ce a însemnat sfârșitul carierei lui la Saks.

Slujba de acolo îi plăcuse cel mai mult. Colegii erau amabili, clienții păreau să-i aprecieze cordialitatea, fapt confirmat de Tony Garcia, un coleg de la departamentul „Bărbați”. „Liniștit și bun profesionist”, așa l-a descris acesta. „Mereu gata să dea o mână de ajutor” (59).

Văzându-se obligat să plece, a simțit încă o dată că lumea nu e dreaptă cu el, că-i pune șampilă. Dar, oricum, stocul de chitanțe îi asigura mijloacele cu care să-și ia revanșa. Numai când se gândea la asta se înviora.

Peste câteva săptămâni, pe 28 ianuarie 2003, într-o zi de marți, s-a trezit în casa copilăriei lui și s-a îmbrăcat. A sărit peste micul dejun, a luat autobuzul spre centrul orașului, a hoinărit puțin, după care s-a dus la Doubletree Hotel, unde s-a instalat într-un scaun comod, lângă telefoane, într-un fel de alcov spațios de lângă coridor. Era scrupulos când venea vorba să țină evidența cărților pe care și le dorea și a celor pe care le fura, își nota ce card de credit folosește și împrejurările în care comite fiecare înșelăciune. Una dintre regulile după care acționa era să nu facă mai mult de două-trei comenzi pe zi, dar, de vreme ce nu toate tentativele îi reușeau, pe lista din dimineața aceea avea mai multe magazine la care trebuia să sune. În afară de cărți, îi rămăsese gândul la câteva documente de demult și la o jucărie veche pentru sugari, din argint, autentică, pe care o văzuse în catalog. A sunat un vânzător din Idaho și a comandat un exemplar din *The Monkey Wrench Gang*. Întâmplarea făcea ca romanul să fie scris de Edward

Abbey, prietenul lui Sanders. A cerut să i se livreze la o adresă din Palo Alto, care era, de fapt, Westin Hotel.

Apoi a sunat la un magazin din New York, după aceea la un vânzător din Chicago, dar ori n-au avut ce căuta el, ori numerele de card au fost respinse. La sfârșit a format numărul lui Ken Lopez, un anticar din zona de vest din Massachusetts. Văzuse o reclamă în *Firsts*, revista colecționarilor. I-a zis că-l cheamă Heath Hawkins (60) și că vrea să cumpere ceva de 5000-7000 de dolari. După care l-a întrebat despre exemplarul din *The Grapes of Wrath* de John Steinbeck. Lopez i l-a descris, precizând că volumul costă 6500 de dolari, și au stat un pic de vorbă. „Hawkins” părea un tip plăcut și oarecum inteligent. După ce a vorbit cu el, Lopez a lăsat prețul la 5850 de dolari.

„Hawkins” a vrut să știe dacă i se pare o idee bună să facă o casetă pentru carte, iar lui Lopez i s-a aprins un becuț. În urmă cu vreo șase luni, îl sunase alt tip, „Andrew Meade”, care se interesase de un exemplar din prima ediție a cărții *One Flew Over the Cuckoo's Nest*⁷³ de Ken Kesey, care costa 7500 de dolari, și întrebase și dacă n-ar fi bine să-i facă o casetă. Tranzacția cu cardul de credit fusese respinsă și, deși zisese că o să revină cu alt număr de card, „Meade” nu mai revenise, pentru că era Gilkey și avea un singur card de credit pe numele Meade.

Lopez știa că încă un coleg de breaslă, Kevin Johnson de la Royal Books din Baltimore, fusese abordat de „Andrew Meade” în urmă cu câteva luni și rămăsese fără un exemplar din ediția princeps a romanului *On the Road*⁷⁴ de Jack Kerouac, în valoare de 4500 de dolari. Lopez citise destule e-mailuri de avertizare de la Sanders despre

⁷³ *Zbor deasupra unui cuib de cuci*. Roman publicat de autorul american în 1962.

„Hoțul cu card de credit” ca să-și dea seama că tocmai în clipa aia vorbește la telefon cu individul. După ce „Hawkins” i-a dat un număr de card American Express, Lopez i-a zis că procesează comanda și să revină cu un telefon. A sunat imediat la American Express și a aflat pe loc că adresa pe care i-o dăduse nu coincidea cu adresa înscrisă în contul respectiv.

Când „Hawkins” a sunat iar, l-a întrebat:

– Dar adresa pe care se emite factura?

– A, da, i-a răspuns Gilkey. Nu e asta. De fapt, e o adresă din New York.

– Serious? a insistat Lopez.

Și atunci „Hawkins” i-a dat adresa corectă.

– Mai procesez o dată comanda, i-a zis anticarul. Așa că vă rog să sunați din nou peste câteva minute.

Lopez a căutat pe Google adresa dictată de „Hawkins”. Era de la Sheraton Hotel din Palo Alto, la o aruncătură de băț de Westin. (Gilkey avea de gând să ridice ambele volume în aceeași zi.) Lopez a sunat la American Express, care a contactat-o pe deținătoarea cardului, Heather Hawkins din New York, și a întrebat-o dacă a comandat o carte rară. Habar n-avea de așa ceva.

Când „Hawkins” a revenit să vadă dacă s-a aprobat tranzacția, colegul lui Lopez l-a rugat să rămână la telefon o clipă, timp în care Lopez a făcut un apel pe altă linie. La celălalt capăt al firului se afla Ken Sanders, pe care Lopez

⁷⁴ *Pe drum*. Roman-cult al scriitorului american apărut în 1957, definitoriu pentru spiritul generației Beat.

Îl anunțase ce se întâmplă. Când a auzit detaliile, i-a sugerat lui Lopez să-l prindă-n capcană pe „Hawkins”, să-i completeze comanda și să-i trimită cartea cu livrare rapidă. Lopez a închis, apoi a luat celălalt telefon la care aștepta clientul și i-a confirmat efectuarea tranzacției.

În timp ce Gilkey era încântat că „a făcut-o”, Sanders n-a stat cu mâinile-n sân. L-a contactat pe ofițerul de poliție Ken Munson din San Jose, despre care-i vorbise Kevin Johnson, anticarul din Baltimore, când depusese o plângere pentru furtul exemplarului din *On the Road*. I-a amintit lui Munson despre acel incident și despre celelalte furturi de care-l suspecta pe individul ăsta, „Hawkins”, cu care Lopez tocmai vorbise la telefon. „Cei trei Ken”, adică Sanders însuși, Lopez și Munson, s-au apucat de treabă.

Detectivul Ken Munson citește romane polițiste, mai ales pe-ale lui Michael Connelly (61). E un om curios, care se cam plictisește de cazurile obișnuite de fraude pe Internet de care se ocupă, și povestea cu tipul care fură cărți l-a intrigat. În mod normal, nu era genul de caz care să-i revină lui, mai ales pentru că victima era din Massachusetts, nu din San Jose, dar departamentul high-tech, în care lucra și care soluționa mai ales fraude, avea oarece autonomie. Și, așa e, hotelul se afla în jurisdicția lui.

Odată ce a primit mesajul lui Sanders, trebuia să se miște repede: o carte – o ediție de librărie în facsimil pe care o trimisese Lopez, în caz că nu le iese flagrantul – urma să fie livrată în dimineața următoare. Munson avea impresia că e vorba despre un hoț destul de isteț. Vânzătorii și deținătorii cardurilor de credit pe care-i înșelase aflau despre fraudă numai la o lună sau două după comiterea ei, când veneau facturile. Odată atenționați, anticarii luau

facturile din urmă și nu găseau decât un număr de telefon, care se dovedea a fi un telefon public, și o adresă, care se dovedea a fi a unui hotel. În plus, hoțul operase în diverse zone, aflate sub diverse jurisdicții. Chiar dacă poliția ar fi emis un mandat pe numele cuiva din alt stat, procuratura nu cheltuia o mie de dolari ca să extrădeze persoana respectivă ori să-i cumpere bilet de avion. Munson avusese de-a face cu destui infractori care știau că, dacă fură o sumă de bani suficient de mică de la un număr suficient de mare de oameni din state diferite, s-ar putea să scape basma curată. S-a gândit că Gilkey e unul dintre ei. A fost de acord cu Sanders și Lopez că tipul care furase de la Kevin Johnson era foarte probabil să fie aceeași persoană cu cel care tocmai îl sunase pe Lopez. În cel mai rău caz, credea el, o să piardă cinci ore cu chestia asta, după care o s-o lase baltă dacă n-apare hoțul.

Munson a vorbit la Sheraton și a aflat că există o rezervare pe numele Heather și Heath Hawkins, făcută de Gilkey cu puțin timp înainte să le ceară celor de la hotel să-i rețină toate livrările. Hotelul se află lângă Stanford University și are, parcă o personalitate scindată: în exterior, arhitectură în stil spaniol (arcade ornamentate cu stuc, acoperiș din țiglă roșie), iar în interior, detalii asiatice universale (lei chinezești, paravane pictate). Înăuntru erau deja doi detectivi sub acoperire, o femeie și un bărbat, îmbrăcați comod în blugi și polo, ca un cuplu în vacanță. Sosiseră devreme, să fie siguri că sunt acolo când se face livrarea FedEx, programată la zece și jumătate. Au presupus să hoțul o să vină imediat după. Afară Munson aranjase operațiunea de supraveghere, cu mașini fără însemnele poliției în parcare. Angajaților li se ceruse să facă semn când o să vină „Hawkins” la recepție să întrebe de pachet. Bineînțeles că niciunul n-avea habar pe cine sau ce caută

polițiștii. Infractorul putea fi un bărbat, o femeie sau doi bărbați – habar n-aveau.

Cât a așteptat Munson, Sanders și-a organizat colegii. Ca să se ajungă la condamnarea lui Gilkey, era nevoie de informații de la ei cât mai repede, după cum le-a scris în e-mail. Informații despre furturi recente care se potriveau cu modul de operare al hoțului.

A primit o mulțime de răspunsuri, dar nu toate erau de ajutor (62). O femeie care avea un anticariat la New York i-a povestit că a fost abordată de două ori de un bărbat care i-a zis că vrea să cumpere cărți pentru copii și pentru prietena lui, dar, pentru că a văzut că adresa de livrare nu se potrivește cu adresa de facturare, nu a procesat comanda.

Sanders i-a răspuns:

Îmi trebuie detalii. Dacă vă mai abordează, vă rog să intrați în joc și să-i spuneți că-i trimiteți cartea. Chiar acum poliția a împânzit un motel din California, iar el urmează să primească un exemplar din The Grapes of Wrath în dimineața asta. Confidențial: dacă nu-l prindem, trebuie să facem altă înscenare.

Mai târziu, în aceeași zi, Peter Howard de la Serendipity Books din Berkley i-a scris că în anul 2000 a rămas fără două cărți din cauza unui tip care-și trimisese „unchiul” în vârstă să le ridice.

A urmat Erik Heldfond de la Heldfond Book Gallery, de unde Gilkey furase două volume în 2001, care i-a povestit

că Lane, soția lui, fusese la anticariat în acea zi. Crezuse că-i dă cărțile vărului clientului. *Poate că ar ajuta-o să vadă o fotografie a tipului, că are spirit de observație și o memorie foooarte bună*, i-a scris. Lane era de părere că individul are *în jur de treizeci de ani, e brunet, nici gras, nici slab, proaspăt ras și îmbrăcat în haine sport, gen GAP*. A observat că nu vorbea normal și ținea minte că i-a zis că vine de la dentist.

Ed Smith din Washington i-a amintit lui Sanders că a pierdut un exemplar din *Catch-22*⁷⁵ de Joseph Heller, *în stare aproape bună, cu supracopertă, un exemplar chiar bun, și un exemplar dintr-o ediție limitată 1/99 a unei cărți de Samuel Beckett, intitulată No's Knife, legat în piele și învelit în hârtie de calc, într-o casetă (stare bună, aproape nou)*. Despre flagrant a zis așa: *O veste extraordinară...*

În scurt timp Sanders le-a trimis un e-mail în care punea cap la cap tot ce știau și-i întreba pe cei care-i picaseră în plasă dacă ar putea identifica hoțul într-un set de imagini.

Gilkey și-a petrecut noaptea la Windham Hotel din San Francisco. A doua zi de dimineață și-a golit buzunarele de orice obiect care-ar fi putut fi un indiciu despre identitatea lui, luând doar cheia camerei de la hotel, o cartelă de telefon, câteva chitanțe de la carduri de credit și 20 de dolari cu care să-și ia de mâncare la prânz. Pe la unsprezece era în tren, gata să facă un drum de o oră. Se uita pe fereastră la clădirile industriale pline de graffiti ce rămâneau iute în urmă. În spate era partea nevăzută a cartierelor marginase. După aceea, palmierii și reprezentanțele fabricilor de mașini străine la margine, în

⁷⁵ Cunoscut roman satiric publicat de scriitorul american în 1961.

Palo Alto. Acolo a coborât și a făcut câțiva pași până la Sheraton.

Mergând agale prin parcare, a observat afară camionul FedEx. În caz că nu s-a livrat, cartea o să vină dintr-o clipă-ntr-alta. Apropiindu-se de recepție, i s-a părut că aude un clic și niște oameni vorbind cum vorbesc polițiștii între ei la stație, dar și-a zis că nu e nimic și a continuat. Mai avea doar câțiva metri până la exemplarul din *The Grapes of Wrath*.

Când i-a cerut pachetul, recepționarul s-a dus în spate, unde țineau corespondența. În câteva clipe ofițerii sub acoperire i-au și pus cătușele. Apoi, l-au anunțat Munson, care aștepta în parcare.

– Vin de la San Francisco, le-a explicat Gilkey. Mă duc la biblioteca de la Stanford pentru o documentare.

– Și ce cauți aici? l-a întrebat Munson.

– Un tip din tren mi-a zis că-mi dă 20 de dolari dacă-i iau o carte de la hotel.

Lui Munson nu prea-i venea să înghită gogoașa și tipul i s-a părut „emoționat și șmecher”, dar mai avusese de-a face cu fraude mari, în care un oarecare era plătit să ridice o marfă. Cine știe? Poate că povestea era adevărată.

– OK. Atunci, să mergem mai departe, a zis unul dintre ofițeri. Îți scoatem cătușele, te ducem înapoi la gară, îți iei pachetul și acolo i-l dai omului, pe care ni-l arăți.

– Și nu-ncerca s-o iei la fugă! l-a averizat alt polițist. Suntem cu ochii pe tine.

Gilkey se gândea la avertismentul lui în timp ce se îndrepta spre gară, urmat de vreo cinci-șase polițiști. Stanford University se afla la vreo milă distanță și, dacă-și lua inima-n dinți, poate scăpa de sticleți. *Care e cel mai rău lucru care mi se poate întâmpla?* s-a întrebat. *Nu cred c-o să mă-mpuște.* Dar o milă era drum lung. Pentru că era urmărit de polițiștii sub acoperire, a scos pe furiș chitanțele de la cardurile de credit din buzunar, le-a băgat în gură, le-a mestecat și le-a scuipat. Au ajuns la gară, iar el nu numai că n-a luat-o la goană, ci chiar s-a oprit, s-a dus la diverși oameni și i-a întrebat dacă nu l-au văzut cumva pe domnul despre care le zisese polițiștilor.

Munson a întrebat angajații de la gară dacă au observat pe-acolo un tip care să semene cu cel descris de Gilkey: bărbat, alb, de vreo 45-50 de ani, cu păr alb și baston. Nu, nu observaseră. Gilkey s-a fâțâit prin gară vreo jumătate de oră, după care le-a fost foarte clar că omul minte. L-au dus la interogatoriu.

La secția de poliție s-a prezentat drept un cetățean de bună-credință, care a vrut doar să-i dea o mână de ajutor unui infirm cu baston, care nu prea putea să meargă (63). Le-a zis cum îl cheamă, dar n-a răspuns la celelalte întrebări. N-a vrut să spună unde locuiește. I-au scos din buzunar cheia camerei de la hotel, dar a refuzat să le spună de la ce hotel e. Munson a aflat apoi că Gilkey – care de fapt le spusese numele lui real – se afla sub supravegherea autorităților...

Apoi au început să se descurce itele. Gilkey le-a explicat polițiștilor că domnul din tren îl rugase „doar să ia cartea care-l aștepta pe Heath Hawkins“, deși la recepție spusese: „Am venit să ridic cartea pentru Heather Hawkins“.

- De unde știi numele Heather? Ne-ai zis doar Heath, i-a replicat Munson.

- A, da. Poate mi-o fi spus el Heather și Heath Hawkins.

- Minți! i-a răspuns Munson.

Gilkey, care părea să se fi liniștit deja, a ținut-o langa cu povestea fără să-i pese prea mult, numai că Munson avea un as în mânecă. I-a găsit în buzunar o cartelă de telefon prepay, mototolită, pe care compania telefonică a identificat-o ca fiind cartela de pe care se făcuseră trei apeluri cu o zi în urmă, la 10.11, 10.56 și 11.25. Toate apelurile fuseseră către Ken Lopez, anticarul din Massachusetts.

- Da, bine. Atunci v-am mințit, a recunoscut el, referindu-se la scăparea cu numele deținătorului cardului de credit. Dar acum nu vă mint.

Și a ajuns la închisoare.

8

COMOARA DIN INSULĂ

Gilkey urma să stea la închisoare două zile. Sanders i-a scris anticarului Ed Smith, posibilă victimă a acestuia:

Subject: știi drumul spre San Jose?

După cum ai aflat, l-am prins. Dar numai pentru 48 de ore. Încercăm din răspuț să-l ajutăm pe ofițer cu fapte care să convingă procuratura să intenteze proces vineri dimineață.

E un ticălos mincinos (bineînțeleș). Toți sunt așa. Am nevoie de informații de la mai multe persoane.

În ziua următoare a primit mai multe povești despre furturi.

După cum i s-a sugerat, Munson i-a trimis niște fotografii prin e-mail lui Lane Heldfond de la Heldfond Book Gallery, rugând-o să identifice infractorul. Femeia avea nu doar o memorie bună, ci mai ales o excelentă memorie vizuală. După ce s-a uitat la șase poze, a zis că unul dintre indivizi seamănă mult cu el, numai că parcă are o piele mai închisă la culoare, mai puțin păr și o față mai pufoasă decât bărbatul pe care-l ținea minte. Diferențe de nuanță, dar, oricum, ea le-a menționat.

Impresionat de spiritul ei de observație, Munson i-a explicat de ce tipul arăta altfel. Gilkey făcuse tratament împotriva căderii părului, afecțiune din cauza căreia pielea pare mai roșie și mai pătată. Nu numai că-l identificase corect, ci identificase și în ce fel i se schimbase fizionomia, pe care ea o zărise o clipă în anul 2001.

Heldfond a avut ultimul cuvânt. Acum Munson avea o identitate clară.

Pe 1 februarie 2003, Sanders le-a scris un e-mail membrilor ABAA în care le povestea cum hoțul fusese prins și-i anunța să fusese eliberat pe cauțiune (plătită din bani strânși în contul lui de economii). *Nu se știe pe unde umblă.*

Inbox-ul i s-a umplut imediat de mesaje în care oameni-i transmiteau felicitări. Deși fusese eliberat, datorită

eforturilor lui Sanders, comunitatea anticarilor era mai aproape ca niciodată de clipa în care-și va recupera cărțile și hoțul va fi încarcerat.

Deși furtul fusese întotdeauna o amenințare pentru negustorii de cărți vechi în secolul trecut, Internetul era mană cerească pentru hoți, care-și puteau vinde ușor bunurile obținute pe căi frauduloase. Ce-l interesa cel mai mult pe Ken Sanders din tot ce discutasem cu el pe e-mail erau furturile de carte și portalul eBay. Este un website pe care apar obiecte de mare valoare, dar și făcături de toate felurile, spunea el. Nici măcar vânzătorii de bună credință nu reușesc întotdeauna să facă deosebirea între un exemplar din ediția princeps și unul din ediția book club, iar unii nu sunt în stare să facă diferența nici măcar dintre o carte din prima ediție și un exemplar dintr-o ediție ulterioară, după cum aflasem deja. Alții știu exact, dar trag pe sfoară clienții naivi.

- M-a sunat o tipă de aici, din zonă, mi-a povestit Sanders, și mi-a zis: „Tocmai am cumpărat un *The Catcher in the Rye* cu 1500.” I-am răspuns: „Uite ce e. Nici măcar nu vreau să văd cartea. Să n-o aduci la anticariat. N-are rost, e un fals. Te-ai păcălit. Du-te să-ți iei banii înapoi! N-ai cum să cumperi un exemplar cu autograf dintr-o carte a lui J.D. Salinger nici la un preț de zece ori mai mare și în niciun caz *The Catcher in the Rye*.” Am întrebat-o: „De ce ai crezut tu că, dintre sutele de colecționari și anticari cunoscători de pe-aici, tu ai fost norocoasa? E unul dintre cele mai dorite autografe din secolul XX, unul dintre cele care se obțin cel mai greu, pe cartea cea mai râvnită. Firește că nu e prima ediție! Doar falsificatorii n-ar strica

un asemenea exemplar! Ei iau unul ieftin și pun autograful pe el.”

Unul dintre motivele pentru care oamenii se lasă păcăliți de făcături este, după părerea lui, ceea ce el numește „sindromul expoziția de antichități de pe eBay”. Datorită emisiunii de televiziune (la care participă încă de atunci ca expert în cărți rare) și website-ului, cumpărătorii au mai multe cunoștințe despre valoarea potențială a unui volum, dar nu suficient încât să nu se păcălească.

– Mă sună și-mi zice: „Am luat un exemplar din prima ediție a romanului *Gone with the Wind*”⁷⁶, mi-a povestit Sanders. Ei bine, nu, n-a luat. (În primul rând, s-au publicat peste o sută de ediții princeps, fiecare prezentată astfel, dar autentice sunt numai cele din primul tiraj, pe care scrie *Published May, 1936*. E aproape imposibil să găsești un exemplar de colecție, mai ales cu supracopertă.) Nu știu ce înseamnă prima ediție, dar știu ei că are valoare, știu că e o chestie bună... Pentru că au văzut prea multe emisiuni. La asta se adaugă viteza comunicării pe Internet și gorila aia care e eBay... Orice om cu respect pentru lege va spune că eBay este cea mai mare piață neagră legalizată din univers.

L-am sunat pe Mark Seiden, analist specializat în securitatea sistemelor informatice, pentru o opinie mai puțin detașată (toate opiniile lui Sanders sunt pline de patimă), numai că el a confirmat părerea lui Sanders aproape cuvânt cu cuvânt, susținând că „eBay e cea mai mare piață neagră legalizată din lume pentru bunuri furate”. Că nu e trasă la răspundere fiindcă nu e propriu-zis o casă de licitație, pentru că nu are un mediator și un

⁷⁶ *Pe aripile vântului*. Celebru roman publicat de Margaret Mitchell în anul 1936.

loc fizic unde să se desfășoare licitațiile. „Ei zic că sunt o piață. Punct“, a conchis Seiden. Dar, oricât de legală ar fi toată afacerea, adevărul e că vânzătorii fără scrupule se înghesuie pe eBay.

Într-o altă discuție i-am spus lui Sanders că Seiden e de aceeași părere și s-a inflammat iar. Mi-a zis că vede falsuri pe eBay tot timpul. „O dată un tip vindea un autograf al lui John Lennon pe un dolar“, mi-a povestit. L-am sunat pe cumpărător și l-am întrebat dacă are evaluare. Iar el mi-a răspuns: „Anticarii mi-au cerut o sută de dolari ca să-mi facă o evaluare.“ „De ce nu ați făcut-o?“ l-am întrebat eu. „Dacă e autentic, aveți o semnătură de cinci mii de dolari.“ Mi-a zis să mă duc dracului.

Sanders mi-a explicat că în urmă cu câțiva ani el și Ken Lopez, coleg din ABAA, se întâlniseră cu reprezentanți de la eBay pentru a veni cu strategii de combatere, nu de încurajare a fraudei.

– Ne-am pierdut nouă luni ca să negociem cu ei. N-au pus în aplicare nici măcar o idee. Ne-au tot tras de limbă, dar n-au schimbat absolut nimic.

Ironia face ca unul dintre motivele pentru care oamenii sunt trași pe sfoară, zice Sanders, este obiceiul de a garanta certificate de autenticitate.

– Când primești marfă, mi-a explicat el cum procedează un anticar, încerci să-i stabilești proveniența, dar de multe ori e imposibil, așa că la un moment dat îi pierzi urma. Trebuie să te uiți, să știi în ce împrejurări a ajuns la tine, să le ceri părerea celor care se consideră experți, să-i rogi să arunce o privire. Încerci să iei în considerație cât mai multe elemente. Din cauza tranzacțiilor pe eBay, acum toată lumea vrea certificat de autenticitate. Dar eu îi iau

mereu la întrebări. Cine a semnat documentul? Din câte știu eu, niciun anticar autentic și niciun negustor de autografe pe care l-am cunoscut în viața mea n-ar oferi niciodată certificat de autenticitate. Simplul fapt de a garanta așa ceva stârnește suspiciuni. Și chestia asta a ajuns la modă din cauza comerțului de tip eBay. De aici, succesul escrocilor, care o duc atât de bine.

Pe unul dintre anticarii pe care l-am cunoscut la târgul din New York, Dan Gregory de la Between the Cover Books din Merchantville, New Jersey, îl îngrijorează alt fenomen pe care l-a observat pe eBay: supracopertele falsificate. Gregory e specialist în supracoperte și mi-a explicat cum stau lucrurile. Un exemplar fără supracopertă din prima ediție *The Great Gatsby* costă 150 de dolari, iar unul cu supracopertă costă 4000 de dolari, așa că ești tentat să tipărești tu o supracopertă (e posibil, cu ajutorul tehnologiei de azi și cu multă pricepere) sau să faci un schimb cu supracoperta de la o ediție mai puțin valoroasă.

- Dacă-ai fi un om rău, asta ai face, mi-a zis Gregory, care anticipează că peste zece-douăzeci de ani, când se vor hotărî să-și scoată la vânzare colecțiile, aceia care cred că afacerile de pe eBay sunt prea bune ca să fie adevărate vor vedea că într-adevăr, respectivele afaceri erau prea bune ca să fie adevărate...

Le-a fost așa de greu să pună mâna pe Gilkey și pentru că omul nu-și vindea cărțile pe eBay și pe niciun alt website. Este și unul dintre motivele pentru care Sanders a fost atât de satisfăcut când l-au prins. La scurtă vreme după ce și-a anunțat colegii printr-un email că a hoțul a fost arestat, a plecat la Târgul Internațional al Anticarilor din California,

care a avut loc la San Francisco. Așa cum se întâmplă întotdeauna la acest eveniment, prima zi a atras mii de colecționari, care de cum pătrund în pavilion, încep să scotocească după cărți. Nici măcar în timp ce se afla în mulțimea de colecționari avizi și cu toate că avea un stand plin de bijuterii ca *The Book of Mormons* și *The Strategy of Peace*, cartea lui Kennedy, nu reușea să nu se gândească la Gilkey. De trei ani își tot bătea la cap colegii de breaslă să anunțe furturile suferite și să fie cu ochii în patru, ca nu cumva să le scape vreo tentativă de a recicla marfa furată, dar degeaba. Ajunseseră în punctul fierbinte, și totuși nu pusese mâna pe ticălos, care între timp nu numai că ieșise din închisoare pe cauțiune, dar acum era sub supraveghere chiar în San Francisco.

Sanders și Lopez au hotărât să nu umble cu jalba-n proțap prin târg, să nu lipească afișe cu poza lui Gilkey, pe care scrie *căutat* (ca nu cumva să pervertească procesul de identificare a infractorului, în caz că anchetatorii le-ar cere unor martori să se uite la câteva fotografii și să spună dacă seamănă vreuna cu hoțul), așa că erau printre foarte puținii anticari care l-ar fi putut recunoaște.

Prin urmare, când omul a intrat pe ușa din față și a simțit imediat că e urmărit, e posibil să i se fi părut. Oricum, era hotărât să găsească un cumpărător pentru una dintre cărțile pe care le avea la el, fiindcă trebuia să facă rost de bani pentru avocat. A mers de la stand la stand, a admirat lucrări, a făcut cercetări. La standul Heritage Books Shop, unul dintre preferatele lui, i-au rămas ochii la un exemplar din *Fountainhead*, romanul lui Ayn Rand. I s-a părut că-l recunoaște pe unul dintre proprietari, Ben sau Lou Weinstein, pentru că, după cum spune el însuși, „am făcut afaceri cu el”, ceea ce la Gilkey e un eufemism pentru „am

furat cărți de la el“. „Nu, n-am luat nimic de la el“, a protestat însă. „Am trimis un taxi să ia pachetul.“

A încercat să vândă la Heritage exemplarul furat din *The Invisible Man* de H.G. Wells, dar s-a izbit de un refuz. Voia cel puțin 1000 de dolari, dar i-au oferit numai 500. L-a abordat și pe John Crichton de la Brick Row Books, care nu și-a dat seama că e tipul al cărui tată venise după *The Mayor of Casterbridge*. La Sumner and Stillman Rare Books a pus ochii pe un exemplar din prima ediție a romanului *1984* de George Orwell, estimat la vreo 2000 de dolari. La alt stand, a aflat cu stupeoare că scriitorul Lewis Carroll a inventat supracoperta (64).

Citise că o să țină un discurs John Dunning, autorul seriei de romane polițiste cu Cliff Janeway, ediție rară, dar nu l-a zărit prin târg. I-ar fi plăcut să-i ceară un autograf.

Mi-a povestit că s-a oprit la standul lui Sanders. S-a uitat la câteva titluri de Wallace Stegner, de care n-auzise în viața lui, și a văzut cărți despre mormoni, care nu-l interesau nici cât negru sub unghie, așa că a plecat mai departe. Pe-atunci habar n-avea că Sanders era omul care pusese la cale urmărirea lui.

Deși câțiva anticari s-au dovedit mai vigilenți și deși Gilkey avea motive să se lase acolo ceva din marfa furată, în cele trei zile de desfășurare a târgului nu s-a comis nicio infracțiune (65). Nimeni n-a denunțat că i s-ar fi furat vreo lucrare și nimeni n-a observat vreo persoană care vinde chestii dubioase. Abia în luna următoare, pe 25 martie, lui Sanders i-a ajuns la ureche că hoțul s-ar fi reapucat de meserie. Gilkey colindase prin San Francisco, încercând să cumpere cărți cu cecuri prin tranzacții frauduloase. Sanders le-a mai scris un e-mail membrilor ABAA:

Azi după-amiază, mai devreme, s-a dus la magazinul lui Tom Goldwasser și a vrut să cumpere mai multe exemplare din prima ediție John Kendrick Bangs. Aveți grijă! Gilkey are 1,75, vreo 60 de kilograme, e trecut de treizeci de ani, brunet, cu părul drept și umeri rotunzi. Se spune că e domol la vorbă, proaspăt ras, de obicei poartă o jachetă din fâș și șapcă. Azi, la magazinul lui Goldwasser, avea niște ziare, inclusiv un exemplar din Art News. A spus că are o colecție de John Kendrick Bangs. E posibil să-l fi ajutat un domn mai în vârstă, care a intrat și el în anticariat. Un bărbat de vreo 50 de ani, de 1,80, grizonant.

Peste două zile Sanders a aflat de la Munson că Gilkey se prezentase la proces fără avocat. Dar înfățișarea s-a amânat. S-a hotărât să se mai prezinte o dată, dar Munson zicea că asta nu se poate întâmpla decât peste șase luni sau, în orice caz, în nu mai mult de un an. Amânările, conform uzanțelor, i-au adus încă un an de libertate.

Un an de libertate după ce a stat după gratii și și-a plătit cauțiunea. Era un fel de răzbunare. Chiar și după ce fusese prins sau poate tocmai din cauza asta, era convins că de-acum o să poată face orice are chef. Ce era mai rău trecuse. Era sigur că după un an niciun judecător n-o să-l condamne la mai mult de câteva luni de închisoare, ceea ce era o nimica toată, adică doar o mică amânare pentru

planurile lui. Momentan, tot ce conta doar era să-și facă o colecție.

La mai puțin de o săptămână după ce a scris e-mailul, pe 1 aprilie, Sanders a primit următorul mesaj de la Cynthia Davis Buffington, de la Philadelphia Rare Books and Manuscripts:

Azi s-a făcut o comandă telefonică în valoare de 6500 de dolari. Un tip cu American Express: Isser Gottlieb. Vorbea normal, tranzacția a fost aprobată. Individul care a sunat a zis că nu e sigur dacă adresa de livrare e una și aceeași cu adresa deținătorului de card. Spunea că tocmai s-a mutat din Savannah și mi-a lăsat și adresa de acolo. Am căutat pe Google adresa de livrare: e a Hotelului Hilton. Prefixul local: san fran... Am dat telefon la American Express. Mi-au zis că e o înșelăciune.

Sanders a pus-o să trimită în ziua următoare un pachet fals la adresa menționată de cumpărător. A fost livrat la Hotelul Hilton de dimineață, dar n-a apărut nimeni să-l ia. Gilkey nu făcuse rezervare pe un nume fals. Munson și echipa lui au așteptat afară de la zece dimineața la patru după-amiaza.

Trebuie să așteptăm următorul furt, i-a scris el lui Sanders.

Peste câteva săptămâni, acesta a aflat că omul pe care-l vâna (care nu folosea un alias) e în Los Angeles și a vrut să vândă un set de exemplare din seria *Winnie-the Pooh* de A.A. Milne, în valoare de 9500 de dolari, la un preț mult mai mic decât cel real, mai întâi la William Dailey Rare Books, apoi la Heritage Books Shop. Era vorba despre următoarele volume: *When We Were Very Young*, 1925; *Winnie-the Pooh*, 1926; *Now We Are Six*, 1927, *The House at Pooh Corner*, 1928. Recunoscând numele lui Gilkey, pe care-l știau din e-mailuri, l-au sunat pe Sanders de la ambele anticariate. Dailey i-a povestit că, după ce a ieșit, individul s-a urcat într-un Nissan pe care scria SHERBET. Sanders și-a pus în temă colegii.

Dailey i-a trimis adresa din Gateview Court lui Sanders. *Vă rog, să mă ajute cineva din San Francisco cu informații despre adresa asta*, le-a scris Sanders, deși bănuia că e o gogoasă.

A primit mai multe răspunsuri și a aflat de la Munson că e o adresă din Treasure Island, un limb de pământ făcut de mâna omului în mijlocul golfului dintre San Francisco și Oakland. Proiect al Works Progress Administration de prin anii 1930, insula fusese construită cu nămol adus din Delta Sacramento, denumirea ei venind de la zăcămintele de aur ascunse, din câte se pare, în sol. Primul aeroport din San Francisco a fost cel de pe Treasure Island, ca și baza militară și situl Expoziției Internaționale Golden Gate din 1939, dar multe dintre construcțiile din zonă sunt acum goale. Astăzi, mare parte din insulă e un oraș pustiu, înconjurat de apă și de siluetele din San Francisco, Marin County și East Bay. Foarte puțini oameni locuiesc acolo.

Un hoț de cărți care să trăiască și poate să-și și ascundă comoara în Treasure Island pare o poveste perfectă pentru

o carte de basme, nu numai pentru că are un nume identic cu titlul unei cărți celebre, foarte dragi colecționarilor⁷⁷ (exemplarele din prima ediție, care se găsesc foarte greu, ajung și la 30000 de dolari), ci și pentru că atmosfera ei te trimite cu gândul la vânătoarea de comori, adică la ce fac adesea colecționarii.

Sanders se îndoia că Gilkey i-ar fi dat cuiva adresa corectă, dar, conștiincios fiind, l-a sunat, totuși, pe Munson.

- Nu-mi face nicio plăcere să-ți pierzi timpul din cauza mea. Mă îndoiesc că ne ajută la ceva.

Arnold Herr, un anticar din L.A., tocmai citea cea mai recentă atenționare de la Sanders cu privire la tentativa lui Gilkey de a vinde niște cărți de A.A. Milne, când a ridicat ochii și a văzut un tip care semăna cu acel Gilkey, pe care-l văzuse în fotografie. Parcă ar fi invocat hoțul să-și facă apariția prin simplul fapt că se gândise la el. Și iată-l chiar acolo, apropiindu-se de teighea. (66)

- Aveți un magazin tare drăguț, i-a spus clientul. Am patru exemplare din seria *Winnie-the-Pooh*. În stare bună. V-ar interesa cumva?

Herr s-a uitat la cărți și s-a gândit câteva momente.

- Cred că știu o clientă care-ar putea fi interesată, i-a răspuns. Dați-mi un telefon peste o oră, după ce vorbesc cu ea.

⁷⁷ *Treasure Island*, celebrul roman de aventuri scris de scoțianul Robert Louis Stevenson și publicat în 1883, tradus în limba română cu titlul *Comoara din insulă*.

- Plec de la hotel pe la unu sau două, așa că trebuie să rezolv repede.

Nici n-a terminat de vorbit, că Sanders a și aflat.

Urmându-i sfatul, Herr l-a sunat pe Dailey, care i-a zis că nu pot dovedi că volumele sunt furate. După aceea Herr a dat de Gilkey la Hyatt, în West Hollywood, iar acesta l-a asigurat că este în continuare foarte interesat să le vândă. Herr i-a spus că potențiala clientă e plecată din oraș în weekend, dar că ar putea-o contacta luni. Gilkey i-a dat numărul de la telefonul mobil.

Peste douăsprezece minute Sanders a primit un e-mail de la George Houle de la Houle Books din L.A., care-l anunța că Gilkey tocmai ieșise din anticariatul lui cu seria lui Milne, pe care încercase să i-o vândă. Îi zisese lui Houle că-l așteaptă un taxi, dar anticarul îl văzuse intrând într-o mașină neagră, fără număr de înmatriculare. Nu reușise să vadă șoferul. Mașina fusese parcată undeva în apropiere, deși în fața anticariatului erau destule locuri de parcare.

Sanders i-a informat pe membrii ABAA despre ultimele încercări ale lui Gilkey, precizând că omul are o jachetă albastră Caesars Palace și pantaloni sport. Apoi a sugerat ca anticarii din California de Sud să stabilească un sistem telefonic care să-i alerteze pe cei care n-au acces la lista de emailuri ABAA.

Pe la unsprezece noaptea, Malcolm Bell de la Bookfellows Fine and Rare Books, anticar neafiliat la ABAA, care primise o alertă pe telefon, i-a scris lui Sanders următoarele:

Din păcate, am fost informat prea târziu. Gilkey a fost aici sâmbătă, la ora 16.00, și a vrut să vândă patru exemplare

din seria Winnie-the-Pooh la 2000 de dolari. Oferta nu mă interesa deloc. A fost politicoș și a făcut conversație. Mi s-a părut că e colecționar. S-a uitat la cărțile noastre. A rugat-o pe soția mea să-i deschidă zona SF. A ales două cărți: Raising Demons de Shirley Jackson, un exemplar din ediție princeps, la 100 de dolari, și unul din prima ediție a titlului Conan the Barbarian de Robert E. Howard, la 200 de dolari.

A plătit cu un cec, legitimându-se cu pașaportul și cu codul numeric personal. Trimitem tranzacția luni, dar nu prea sunt șanse să se aprobe. Avea la el o valijoară cu roțile și a zis că merge cu avionul.

În dimineața următoare, Bell i-a scris lui Sanders pe e-mail:

Am făcut cerere să ne înscriem în
ABAA.

Peste câteva zile, pe 24 aprilie, detectivul Ken Munson a dat lovitura. Înarmat cu mandat de percheziție, s-a hotărât să facă săpături la adresa din Treasure Island furnizată de Gilkey. A sunat la intrare, dar n-a răspuns nimeni. A folosit cheia de care făcuse rost de la administrația blocului și, cum a deschis ușa, și-a dat seama că a ajuns unde trebuie. Era într-adevăr adresa lui Gilkey. Peste tot erau numai cărți. Umblând prin apartamentul fără viață, cu trei dormitoare, care fusese subvenționat de guvern, Munson și cei trei ofițeri cu care venise au dat de cărți în bucătărie, în bibliotecă, în dormitor, pe mese, pe scaunele din sufragerie. Printre lucrările de o vechime remarcabilă se număra o filă cu anluminuri aparținând unui exemplar din

A *Book of Hours*, datând din jurul anului 1480, învelit într-o foiță din plastic, un act de proprietate funciară din 1831 și o semnătură a lui Andrew Jackson. În afară de volume, colecții de monede, timbre, documente, totografii cu jucători de baseball, afișe și fotografii cu autograf. Și peste tot puzderie de anunțuri și articole de ziar despre aceste obiecte și valoarea lor. Polițiștii au pus mâna pe ceea ce părea să fie lista de cumpărături a hoțului, pe care erau titluri și nume de autori. Au găsit și facturi de la hoteluri, carduri și documente cu antetul unor case de licitații și librării, la unele dintre ele petrecându-se, după cum și-a amintit imediat Munson, destule fraude în ultimii trei ani. De asemenea, chitanțe de la diverse hoteluri și documente de călătorie. Se pare că John Gilkey și tatăl lui, Walter Gilkey, locuiau în apartament, iar în dormitorul fiului au descoperit un plic crem, cu chitanțe de la carduri de credit folosite la Saks Fifth Avenue și bucăți de hârtie pe care erau scrise numele unor deținători de carduri, numere de carduri și datele până la care era valabilă semnătura înscrisă pe ele (67).

Munson a scos telefonul mobil și l-a sunat pe Ken Sanders din livingul lui Gilkey.

Lui Sanders nu-i venea să creadă. Voia să sară în primul avion, dar între timp l-a pus pe investigator să-i descrie scena.

– Nu poți să strângi tot, să aduci înapoi și să te ocupi mai târziu de ale cui sunt toate cele? i-a sugerat el.

Munson i-a explicat că nu poate ridica nimic, dacă nu are informația că este vorba despre un obiect furat. Din fața unei biblioteci doldora de volume ce păreau de mare

valoare i-a cerut lui Sanders să-i spună câteva titluri despre care știa sigur că au fost furate.

Acesta a căutat în calculator cât a putut de repede.

– Ai văzut vreun exemplar din *On the Road* de Jack Kerouac?

Polițistul i-a zis că da.

– Ia-l! i-a replicat anticarul. Dar unul din *The Mayor of Casterbridge*?

– Da.

– Și *Lord Jim*?⁷⁸

– Și.

Și așa mai departe. Cu ajutorul lui Sanders anchetatorul a identificat în ziua aceea în apartamentul lui Gilkey douăzeci și șase de cărți furate. Sanders își freca mâinile de bucurie că „cei trei Ken” au reușit să dea de lucrările furate de la Malcolm Bell, anticarul din L.A., la numai trei zile după ce le șterpelișe Gilkey.

– Sigur e un record, a comentat Sanders.

Numai că, neexistând alte dovezi ale furtului, anchetatorii au fost nevoiți să lase majoritatea cărților la locul lor.

Mai târziu, în aceeași zi, Gilkey s-a întors acasă. Când s-a apropiat de bloc a observat că unul dintre tomberoanele de afară nu era cum îl lăsase, cineva ridicase capacul și împrăștiase gunoiul de jur-împrejur pe trotuar. A simțit că

⁷⁸ *Lord Jim*. Celebru roman scris de Joseph Conrad și publicat în foileton în 1899-1900.

poliția dăduse o raită pe-acolo. Când a intrat în casă, a înțeles imediat. Cedase tentației de a-și ține cărțile aproape, bucurându-se de prezența lor, în loc să le ascundă într-un loc de depozitare pe care-l închiriasse, și acum uite ce se întâmplase.

În ziua următoare Sanders le-a scris colegilor lui următorul e-mail:

Îmi face mare plăcere să vă anunț că brigada high-tech de combatere a infracțiunilor din San Jose a descins în apartamentul lui Gilkey din Treasure Island (...). Am nevoie să mă contacteze urgent oricine a rămas fără vreo carte din cauza lui sau a șlehtei lui!

Apartamentul e o insulă a comorilor, înțesată cu cărți pe care le-a furat, cărți pe care detectivii le strâng chiar în clipa de față. În plus, autografe, monede, afișe de cinema... Gilkey e tot în libertate, dar probabil că va fi arestat în viitorul apropiat.

Și în încheiere avertismentul obișnuit:

Purtați-vă ca atare!

În următoarele două zile, căsuța de email i s-a umplut cu titluri de volume furate și semnele lor distinctive (pagini rupte, rânduri scrise de mână, pete etc.), trimise de anticari din toată țara. Și, de asemenea, mesaje de felicitare. Florence Shay din Chicago i-a scris astfel bărbosului de Sanders: *Sunteți egalul lui Poirot, deși aveți părul de pe față aranjat altfel.*

Pe 24 aprilie Gilkey a ajuns la tribunal pentru încă un interogatoriu. Când s-a aflat de la poliști ce a făcut la Los Angeles și la San Francisco, i s-a stabilit o cauțiune mai mare: 200000 de dolari.

Lipsa informațiilor despre complicele sau complicitii lui era din ce în ce mai frustrantă pentru cei trei Ken. Șoferul mașinii pe care scria SHERBET și domnul în vârstă care fusese văzut când ridicase niște volume, de mai multe ori, atât. Gilkey spunea de obicei că o să vină tatăl, fratele, unchiul sau nepotul lui să ia cărțile, dar oare câți erau? Chiar erau membri ai familiei sau doar simpli părtași la înșelăciuni? *Munson lucrează la un set de imagini cu Crichton*, le-a scris Sanders membrilor ABAA.

În ziua aceea Munson a verificat mașina pe care scria SHERBET. Era a lui Janet Coleman, o femeie care se ocupa cu afișe în industria cinematografică, proprietara companiei Hollywood Poster Exchange. N-a trecut mult și, făcând săpături în continuare, a aflat că Doamna cu Înghețata, cum îi zicea Sanders, e nevinovată. Gilkey îi vânduse un poster, iar ea se oferise să-l ia la o plimbare cu mașina prin zonă. N-avea nicio legătură cu furturile.

Oricum, existau o mulțime de dovezi care demonstrau vinovăția lui Gilkey. Munson a aflat că toți deținătorii cardurilor pe care infractorul le folosea fraudulos trecuseră pe la Saks și că numerele de telefon pe care omul le dicta la diverse anticariate se potriveau cu numerele de telefon ale unor hoteluri la care se cazase sau ceruse să i se livreze cărți. Desfășurătorul convorbirilor pe care le-a avut cât a stat la Hotelul Radisson din Brisbane arăta că sunase la Lion Heart Autographs, la Butterfield & Butterfield Auctioneers, la R&R Enterprises (o casă de licitații), precum și la University Stamp Company.

Pe 30 aprilie, Sanders i-a scris lui Lopez că Gilkey va fi pus sub acuzare în săptămâna următoare și i se va asigura un avocat din oficiu, în caz că nu ar avea posibilitatea de a achita cauțiunea sau de a plăti un avocat pe care să-l aleagă chiar el. Munson trăgea speranță că o să aibă avocat din oficiu, fiindcă așa erau mai multe șanse ca acuzatul să-și recunoască vinovăția și să fie condamnat la trei ani de închisoare. Dacă susținea că e nevinovat, ajungea în fața juraților.

În ziua următoare detectivul s-a dus la Brick Row, San Francisco, împreună cu un coleg, și i-au arătat lui Crichton șase fotografii, una după alta. În Foto 2 era Walter, tatăl lui Gilkey (era fotografia de la permisul de conducere). Crichton s-a uitat la toate și a zis că Walter e unul dintre primii trei, după care, când i-au arătat din nou imaginile, n-a mai fost sigur și le-a indicat doar Foto 2 și Foto 3. Când s-a uitat ultima oară, l-a identificat corect pe tipul care ridicase *The Mayor of Casterbridge*: Foto 2. Și așa Munson a identificat fără dubiu încă un complice. A adăugat în dosarul anchetei numele tatălui lui Gilkey. Walter nu mai fusese acuzat decât de folosire de proprietăți furate, iar acum era trimis în judecată pentru aceleași infracțiuni de care era acuzat fiul lui: „John Gilkey (S) și Walter Gilkey (S) ar trebui acuzați de uneltire (182 PC), furt calificat (487 PC), sustragere de identitate (530.5 PC), sustragere de card acces (484 g PC) și luare în posesie de bunuri sustrase (496-PC)“.

De la începutul lui iulie până în septembrie Munson l-a ținut la curent pe Sanders. Gilkey n-a ales avocatul din oficiu și în primele săptămâni a angajat avocat după avocat, concediindu-i unul după altul și astfel întârziind desfășurarea procesului (68). În cele din urmă, procurorul general a zis că o să asculte tot ce are de spus acuzatul,

dar că tot trebuie să pledeze vinovat și să accepte o condamnare de trei ani la închisoare. Altfel, completul nu va renunța la celelalte zece sau douăsprezece capete de acuzare, nici la cele împotriva tatălui său. Aducându-și aminte că în urmă cu doi ani avocatul îi sugerase că s-ar putea să-i fie de folos un examen psihologic, Gilkey a apelat la această stratagemă, dar n-a mers, așa că a pledat vinovat. I-a spus judecătorei că are de gând să facă recurs, închipuindu-și că așa o să stea mai mult la închisoarea regională, unde avea condiții mult mai bune decât la penitenciarul de stat. Judecătoria nici n-a vrut să audă. L-a trimis la San Quentin.

La aproape un an de la flagrant, pe 24 februarie 2004, Munson l-a anunțat pe Sanders printr-un e-mail că Gilkey a fost dus la penitenciarul de stat. *Așa că, dacă o să facă recurs, i-a explicat, n-o să-l facă dintr-un loc la fel de plăcut ca închisoarea regională.*

La Penitenciarul de Stat din San Quentin, Gilkey stătea închis în celulă 23 de ore din 24 (69), gândindu-se în fel și chip cum să facă să câștige recursul. Și, oricum, știa că, și dacă ar pierde, probabil că ar executa numai jumătate din sentința de trei ani. Totuși, 18 luni păreau „groaznic de mult timp în care să stai în spatele gratiilor pentru faptul că-ți plac cărțile”, cum spunea el. În lunile alea dormea aproape toată ziua, ca să nu fie nevoit să interacționeze cu tovarășii de celulă, și stătea treaz noaptea, gândindu-se la cât de nedreaptă e lumea, la cum merită el o viață mai bună și mai multe cărți rare. Un punct dintr-un cerc care se repeta, un punct în care ajunsese de multe ori și care, deși revenea mereu, rămânea la fel de important. În caz că avea vreun efect, această repetare nu făcea decât să-i facă iar poftă de răzbunare.

BRICK ROW

În 2005, la câteva luni după ce a ieșit de la închisoare, m-am întâlnit cu el în San Francisco, pe Geary Street, la numărul 49, în dreptul unei clădiri în care se află mai multe galerii de artă și anticariate. Era o dimineață de septembrie, iar el purta o cămașă de un alb sclipitor, pantaloni bej, cu fermoar, pantofi sport, din piele tot bej, și șapca de baseball pe care scria PGA. Avea o mapă pe care se vedea o listă scrisă de mână, cu lucrurile pe care trebuia să le facă în ziua aceea, așezate în ordine și numerotate.

- Deci cum vrei? m-a întrebat.

Cu o săptămână în urmă fusese de acord să mă ia cu el într-o zi, când dă o raită prin oraș să mai pună ochii pe câte ceva, ca să văd cum își alege cărțile. Îi sugerasem să mergem la Goodwill, unde se aciuia des de când devenise *persona non grata* în majoritatea anticariatelor din San Francisco. Dar el a vrut să mă ducă la Brick Row, de unde furase *The Mayor of Casterbridge*. Am încercat să-mi ascund neîncrederea, sperând că o să găsească alt loc.

- Ești sigur? am insistat. La Goodwill nu e bine? Sau nu mai sunt altele unde să mergem?

Simțindu-mi probabil disconfortul, a ezitat.

- Poate mă vor recunoaște, mi-a replicat, după care s-a răzgândit. Dar, de fapt, cred că n-o să fie nicio problemă.

Când am ajuns acasă i-am scris un e-mail lui Sanders să văd ce părere are. Oare proprietarul, John Crichton, s-ar supăra ori s-ar înfuria dacă aş veni la magazinul lui, de bună voie şi nesilită de nimeni, cu un hoţ de cărţi rare? Nu-mi surâdea ideea să o calc pe nervi pe una dintre victimele lui Gilkey, nici măcar pe departe. „Crichton e om bun“, mi-a zis Sanders şi mi-a dat impresia că, aşa cum zisese hoţul, n-o să fie nicio problemă.

Eram în continuare foarte prudentă, dar şi prea curioasă ca să ratez ocazia de a-l vedea pe Gilkey în elementul lui. Ce fel de om se întoarce la locul crimei? Până la momentul respectiv nu-l cunoşteam pe Gilkey decât din discuţiile noastre particulare. N-aveam habar cum se comportă în lume, mai ales în lumea idealizată a cărţilor rare. Avea multe dintre trăsăturile tipice colecţionarului, numai că era hoţ şi de aceea era altfel. Mă bulversa: era amoral sau bolnav psihic? Şi, până la urmă, care e graniţa dintre amoralitate şi boală psihică? Însoţindu-l la Brick Row aveam şansa irezistibilă de a vedea cu ochii mei. În plus, auzisem că e un anticariat apreciat de colecţionarii de rarităţi, dar în primul rând voiam să-l văd. Aranjasem să public un articol despre Gilkey şi Sanders în *San Francisco Magazine* şi, după ce bătusese palma, mă apucasem să-l studiez într-o situaţie în care încă nu-l văzusem.

Când am ajuns pe trotuar, în faţă la Brick Row, mi-a spus c-o să-mi arate ce caută de obicei şi cum acţionează.

Nu părea să-i fie frică. Dar eu eram pe un butoi cu pulbere. Habar n-aveam ce-ar putea să facă atunci când o să intre. O să fie un moment cel puţin jenant.

Am luat liftul până la etajul doi. Semnul din faţa ascensorului arăta că Brick Row Books e la stânga, dar

Gilkey a luat-o spre dreapta. I-am făcut semn spre indicator și mi-a răspuns că știe sigur că se mutaseră. Pe urmă a comentat satisfăcut că nu prea o duc bine în perioada asta, de vreme ce se mutaseră dintr-un spațiu mai mare, de la celălalt capăt al holului.

Am trecut pe lângă anticariatul cu rarități al lui John Windle, care mă ajutase cu ceva luni în urmă, când îi cerusem părerea despre atlasul botanic din secolul al XVII-lea, cartea care mă făcuse curioasă și datorită căreia ajunsesem la povestea cu Gilkey și Sanders. Eram sigură că Windle o să mă recunoască și mi-era frică să nu cumva să-l recunoască și pe Gilkey, așa că m-am întors și m-am uitat în partea cealaltă ca să nu fiu pusă în situația de a da explicații.

Astfel de anticariate sunt magazinașe liniștite, locuri în care nu prea intră mai mult de un client o dată, dacă intră doi înseamnă că e aglomerat, iar dacă vin trei înseamnă că e pur și simplu înghesuială. Am ajuns amândoi în fața ușii de la Brick Row. Am intrat și am dat ochii cu doi bărbați: John Crichton, proprietarul, care stătea în spate, și un angajat aflat la teighea, lângă intrare. Oare l-au recunoscut pe Gilkey? Oare o să sune la poliție?

Mă întrebam cum ar reacționa Gilkey dacă ar suna. La o altă întâlnire de-a noastră, când îl întrebasem ce pune la cale și mă așteptam să-mi povestească despre cărțile pe care le citește sau ce săpături mai face, sau cum se duce el aproape zi de zi la bibliotecă, îmi dezvăluisese încă un lucru.

- Trebuie să am grijă ce vorbesc. Sunt niște anticari care fac plângeri întruna, tot încearcă să mă bage-n belea.

Gilkey susține că, la una dintre întrevederile săptămânale supravegheate la care avea dreptul în penitenciar, ofițerul i-ar fi zis că un newyorkez care vinde cărți cu autograf, un tip pe nume Roger Gross, ar fi anunțat poliția despre o vedere pe care a văzut-o la vânzare pe eBay. (Sanders o detectase, de fapt.) Era o vedere cu semnătura lui Johannes Brahms, compozitor din secolul al XIX-lea, pe care Gilkey o subtilizase de la Gross cu câțiva ani în urmă (dar, neavând nicio dovadă, pentru că Gross nu denunțase dispariția ei, poliția i-o returnase lui Gilkey, după raidul din Treasure Island).

Cu o săptămână înainte de eliberare, Gilkey i-o vânduse lui Tod Mueller, negustor de autografe din Colorado, dar nu se simțea vinovat. „Presupun că tipul, Roger Gross, era deja despăgubit pentru pierdere și-și voia înapoi vederea“, mi-a spus, clătinând din cap neîncrezător. Distanțându-se cumva de infracțiunile comise, într-un fel bizar, dar care acum îmi părea deja tipic, mi-a zis:

– Mie mi se pare că nici măcar n-am fost implicat. Gross a vrut-o de la omul care a cumpărat-o de la mine. Și, cumva, s-a ajuns la numele meu.

Cumva? Din moment ce a scăpat de vedere, simțea că a scăpat și de vină.

La Brick Row razele soarelui pătrundeau prin ferestre, luminând cărțile așezate pe rafturi dispuse pe fiecare perete, sub ferestre și pe un șir elegant de rafturi ce trecea prin mijlocul anticariatului. O oază de liniște în care te puteai refugia de pe străzile orașului de jos și, dacă ignori calculatorul și biroul de stejar masiv al lui Crichton, parcă erai într-o librărie din secolul al XIX-lea. Lumina bătea în mii de cărți maiestuoase, legate în piele, multe cu

litere aurite pe copertă, când am trecut pe lângă ele. Știind fanteziile lui Gilkey legate de bibliotecile victoriene, înțelegeam de ce-i plăcea locul și de ce a ales să mă ducă acolo. Spre deosebire de anticariatul lui Sanders din Salt Lake City, la Brick Row domneau curățenia și ordinea. Am avut sentimentul că numai colecționarii serioși s-ar aventura să intre aici, nu ca la magazinul lui Sanders, unde colecționarii se amestecau cu oameni aflați în căutarea unui volum paperback folosit, dar în stare bună (avea așa ceva în partea din spate anticariatului). Ușile rafturilor încuiate de pe peretele din dreapta, de lângă intrare, erau întărite cu ecrane din metal într-un model hașurat, așa că era o provocare să descifrezi titlurile. Acolo erau unele dintre cele mai valoroase lucrări ale proprietarului. Pentru un regizor de film care vrea ca decor o bibliotecă elegantă, de gentleman, Brick Row ar fi o alegere bună. „E o atmosferă mai clasică decât în alte librării, unde cărțile sunt trântite pe rafturi obișnuite“, așa mi-o descriuse Gilkey.

– Cu ce vă pot fi de folos? a întrebat Crichton din spatele mesei lui.

Dar parcă întrebase ceva mai mult rostind aceste cuvinte. Îl fixa cu privirea pe Gilkey.

– N-am venit să cumpăr, i-a răspuns el amabil, vreau doar să arunc o privire, dacă nu vă deranjează. Vrem doar să ne uităm.

Niciun răspuns.

Crichton era în fața noastră și nu ne slăbea din ochi. Avea vreo cincizeci de ani, păr alb, piele aspră și ochii de un albastru deschis. Părea stăpân pe sine, genul pe care nu prea-l duci cu preșul.

Gilkey a invocat topul celor 100 cele mai bune romane realizat de Modern Library și mi-a explicat că de multe ori caută cărți din el. Mi-a arătat numele lui Nathaniel Hawthorne.

- Aveți ceva de Hawthorne? I-a întrebat pe Crichton.
- Nu! I-a tăiat-o proprietarul.
- Știu că are ceva, mi-a șoptit mie.

Era o aluzie la ostilitatea față de anticari, despre care-mi vorbise pe șleau la întâlnirea noastră de dinainte. Spunea că în lumea negustorilor de cărți rare se comit o mulțime de înșelăciuni, drept care el este nu numai nevinovat, ci de-a dreptul victimă.

Îmi dăduse exemplu obiceiul de a reface legătura unei cărți. Anticarii, îmi explicase, desprind coperta și pagina de titlu dintr-un exemplar din a doua sau a treia ediție a unei lucrări, după care o leagă iar, punând o pagină de titlu luată dintr-un exemplar din prima ediție, unul în stare proastă.

- O fac să arate ca un exemplar din prima ediție, din primul tiraj, mi-a spus. Face parte din înșelătorie. De fapt, e legal.

Mai târziu am aflat că nu e deloc legal, dar că se practică. Cu cât e mai scumpă cartea, cu atât e mai probabil să fi umblat cineva la legătură. O șmecherie care nu e nicio noutate. În secolul al XVIII-lea, de pildă, se întâmpla ca paginile în facsimil sau „filele” scrierilor vechi să fie făcute manual, efectul fiind aproape perfect. Bineînțeles că asemenea eforturi nu treceau întotdeauna neobservate, mai ales când paginile erau tipărite pe hârtie din veacul al

XVIII-lea, cu un tipic ușor de recunoscut. Chiar și acum anticarii descoperă în unele volume pagini care au fost spălate ca să capete aspect uniform. Anticarii onorabili examinează cărțile, căutând urme care să trădeze refacerea legăturii, dar sunt și unii mai puțin pretențioși, care nu se uită la așa ceva. „Sunt tot felul de chestii de-astea pe eBay“, a confirmat un anticar, dar niciodată de la un membru ABAA. Ar fi dat afară din organizație.”

În timp ce ne tot uitam prin rafturile de la Brick Row, Gilkey mi-a arătat altă carte din lista lui.

– Kurt Vonnegut, mi-a zis. Aș vrea să am o carte de el. Și una de D.H. Lawrence. Și ăsta e bun.

Crichton părea stupefiat, ne-a întors spatele, dar apoi s-a întors la loc, să fie față-n față cu Gilkey. În câteva clipe, când însoțitorul meu îmi explica ce cărți ar vrea să caute, Crichton l-a întrebat:

– Cum vă numiți?

– John.

John! De parcă Crichton s-ar mulțumi cu un prenume! Am aruncat o privire în notițe în timp ce inima-mi bătea să-mi sară din piept.

– John și mai cum?

– Gilkey.

Crichton a așteptat un moment, s-a uitat pe birou, după care a ridicat privirea. Nu și-a dezlipit ochii de Gilkey, care tot arăta spre diverse volume și-mi vorbea în șoaptă, așa

cum se vorbește într-o bibliotecă sau într-un muzeu, explicându-mi ce alți autori l-ar mai interesa: Vladimir Nabokov, Willa Carther. A precizat că se ține departe de Biblie.

– Dar dvs. cum vă numiți? m-a întrebat Crichton.

I-am explicat că sunt jurnalistă și scriu un articol despre colecționarii de carte. M-a fixat cu privirea. Parcă încerca să descifreze enigma. Mi-a dat o carte de vizită și mi-a zis să-l sun.

– Pentru interviuri de documentare, dacă e cazul, s-a oferit el.

Abia așteptam că plec. Abia așteptam să-i explic lui Crichton ce și cum și să văd ce are el de spus în absența lui Gilkey.

– Cred că în ultimii zece ani au ieșit din pământ, din iarbă verde o groază de cărți rare, a comentat ultimul, cântărind din ochi un șir de tomuri ce păreau din vremuri imemorabile, minunății cu titluri aurite. Dacă ar fi să cumpăr, probabil c-aș lua ceva de Salman Rushdie, Jack London și Booth Tarkington. Vezi rafturile astea? m-a întrebat, arătând spre peretele cu rafturi încuiate cu ecrane de metal. Nu se vede prin ele, de fapt.

După ce a încercat să se uite prin ele, a adăugat:

– Mai ales literatură din secolul al XIX-lea, mi se pare, deci niciun Kurt Vonnegut.

Reportofonul era pornit și mai notam câte ceva, dar numai din când în când. Nu reușeam să mă concentrez deloc în atmosfera tensionată și mă rugam să se înregistreze tot. Crichton a venit mai aproape de noi. Mi-am dat seama că

s-ar putea să-i treacă prin cap că și eu sunt o hoată, pentru că puneam prea puține întrebări, deși eram jurnalistă. Îl lasam pe Gilkey să vorbească liber.

– Cum e organizat anticariatul? l-am întrebat pe proprietar.

– Aici, trei-patru rafturi cu literatură engleză din secolul al XIX-lea, a răspuns el, făcând un gest rapid. Acolo, literatură din secolul XX, engleză și americană, a continuat, arătând în partea cealaltă. Și aici, altele, exemplare mai scumpe, din ediții princeps, așezate la fel. Aici, în spate, numai lucrări de... îiii... referință. Of, scuze, a adăugat, vizibil distrat. Scuze, am multe pe cap azi. Ce-ar fi să-mi dați numărul de telefon și vă sun eu? Am o groază de întrevederi cu diverși oameni.

Vorbind puțin mai tare, Gilkey mi-a povestit atunci că la nouă ani își cumpărase prima raritate, un exemplar din prima ediție din *The Human Comedy*⁷⁹ de William Saroyan, publicată în 1943, pe care dăduse 60 de dolari, poveste neverosimilă din capul locului.

– De fapt, m-au tras pe sfoară, mi-a explicat. Acum vreo șase-șapte ani am descoperit că nu era din prima ediție, din primul tiraj, cum îmi spusese. De-aia mă documentez atât în bibliografii și verific detalii.

Nu numai că vorbise mai tare, ci avusese și tonul ăla lăudăros pe care-l mai auzisem când îmi descrisese înșelăciunile din care ieșise basma curată. Apoi a început altă poveste, despre cum cumpărase un volum de 3500 de euro, pe care-ar fi trebuit să-l primească cu supracopertă, dar nu-l primise, drept care valoarea exemplarului scăzuse la jumătate.

⁷⁹ *Comedia umană*.

Gilkey își făcuse un obicei din a mi se plânge când ne întâlneam. O dată mi-a zis că, făcând cercetări, a dat de mai multe companii care vând cărți de bibliotecă.

– Titluri care mă interesează și pe care le tot caut la bibliotecă. Mă uitam la unele și tot dădeam de „volum lipsă“, „volum lipsă“. Bibliotecara mi-a zis că oamenii fură cărți de la bibliotecă.

Mi-a povestit cu indignare și apoi mi-a expus teoria lui:

– Anticarii plătesc oameni să fure. Trimit pe unii să împrumute o carte, după care n-o mai duc înapoi.

În realitate, este posibil să existe câțiva anticari ticăloși care plătesc niște indivizi la fel de ticăloși să meargă în biblioteci și să facă tot felul de mârșăvii, dar n-am găsit nicio consemnare a acestor fărâdelegi. Câteodată bibliotecile vând colecții și așa fac rost de ele anticarii. Dacă li se oferă un volum pe care se vede ștampila bibliotecii, dar nu și ștampila cu „renunțare“, care ar trebui să fie alături, sună la bibliotecă să se asigure că nu e un furt. Sugestia lui Gilkey se potrivea mănășă cu tendința lui generală de a implica pe oricine i-ar fi putut fi victimă.

A continuat să tune și să fulgere împotriva comerțului cu rarități bibliofile când ne întâlneam, iar eu, fiind acolo în calitate de jurnalistă, nu eram în postura de a-l contrazice. Numai că uneori mă abțineam din greu...

– Pentru mine e foarte frustrant, fiindcă n-am vrut decât să verific câteva cărți din prime ediții din bibliotecă, din pură curiozitate, dar ele lipseau de la raft, mi-a zis odată.

Din pură curiozitate? Mă credea tâmpită?

- Ai luat *vreodată* o carte de la bibliotecă? I-am întrebat.

Nu-i vedea să creadă.

- Nu, mi-a răspuns. Asta ar însemna să fur.

La asta n-am știut ce să-i răspund.

La Brick Row era un covor moale, verde, bogat, în care ți se cufundă pașii și nu pot fi auziți. Atmosfera încurajează vorbitul în șoaptă, iar Gilkey, pe un ton puțin mai ridicat, mi-a povestit mai departe cum cumpăra cărți la târguri, iar mai târziu descoperirea că a fost tras pe sfoară. Era evident că spunea poveștile alea și pentru urechile lui Crichton... Deja mi se părea dureros să-l ascult.

Am continuat discuția la câțiva metri mai încolo, în dreptul unui raft.

- Theodor Dreiser, a spus el. Încă unul. El a scris *The Financier* și s-ar putea să aibă un exemplar.

A scrutat raftul cel mai apropiat.

Au început să-mi tremure mâinile. Am scăpat pixul.

Gilkey părea să se simtă bine. Unul dintre visele lui era, mi-am dat eu seama, să se laude cu cărți rare și să-și trâmbețeze cunoștințele despre ele. „Iată lumea mea ideală, iată ce știu“, parcă-mi zicea. „Și iată ce o să fie al meu într-o zi.“

A făcut câțiva pași la dreapta, unde, pe un carton, erau puse niște hărți, acoperite cu o folie de plastic.

- O groază de magazine au și hărți. Uite una a orașului San Francisco, mi-a arătat, întinzând mâna s-o ia și adăugând ceva mai tare: Bănuiesc că le rup din cărți.

Am evitat să mă uit la Crichton, ca să nu-i văd reacția. Gilkey se uita iar prin grătarul din metal al unui raft.

- Și sunt anumite cărți pe care un colecționar oarecare nu va pune mâna niciodată, cum ar fi volumele de Edgar Allan Poe. Nu poate să le cumpere nimeni, în afară de colecționarii de top sau de cei care au din familie așa ceva.

Crichton ne fixa cu privirea de la masa de lucru. Cât o să mai continue Gilkey?

Mă întâlnisem cu el de multe ori în ultimele luni și de fiecare dată, după un șir de diverse tribulații, sărea de la o idee măreață la alta. Am avut sentimentul că multă vreme tânjise să stea de vorbă cu cineva. Una dintre ideile mărețe era despre topul Modern Library al „celor mai bune 100 de romane”. Ar fi vrut să publice un volum în care fiecare dintre aceste o sută de romane să fie reprezentat printr-o ilustrație. Ca să facă economie avea de gând că lucreze cu un singur artist. Mai întâi a zis că o să citească fiecare roman și o să-i facă sugestii artistului, dar după aceea s-a răzgândit și a recunoscut că s-ar putea să nu citească niciun rând: pur și simplu o să întrebe pe cineva despre ele.

Începeam să înțeleg cât de bizar și de inventiv e Gilkey, dar și cât de repede i se potolește foamea insațiabilă de informație. În această trăsătură se reflectau obiceiurile lui de colecționar: nu era dedicat unui singur autor, unei

anumite epoci sau unei anumite teme. Dacă punea mâna pe un roman polițist american din secolul XX, imediat îl tenta un roman englezesc din secolul al XIX-lea. Trecea de la un gen la altul așa cum trece un cititor absent de la un raft la altul într-o bibliotecă, pipăind cotoarele cărților, oprindu-se acolo unde-i atrage atenția un volum și apoi trecând mai departe.

Încercasem să orientez discuția spre muncă, subiect pe care-l exclusese, ciudat, din dialogurile noastre. Această absență mă nedumerea tot atât cât mă nedumereau și explicațiile pe care le găsea ca să-și justifice infracțiunile. Când vorbea despre viitor, nu spunea niciun cuvânt despre cum își va câștiga existența. Sperând încă o dată că voi reuși să abordez subiectul, l-am întrebat dacă are de gând să-și caute o slujbă.

– O slujbă? a reacționat el. Da, de fapt, chiar se deschide o librărie.

Bineînțeles.

– Bănuiesc că aici sunt ceva rarități adevărate, mi-a șoptit, arătând spre rafturile încuiate de lângă intrarea de la Brick Row.

După care a adăugat mult mai tare, probabil ca s-audă Crichton:

– Probabil că *cea mai bună* librărie la care am fost în viața mea e Heritage din L.A. Au vreo douăzeci de rafturi din astea. Uneori pur și simplu intram în magazin când făceam *chestia aia*, mi-a zis, referindu-se la obiceiul de a fura cărți. Ca să ridic un volum pe care-l comandasem la

telefon. Mai întâi mă uitam repede în bibliografie, să fiu sigur că nu mă păcălesc. Că mă păcăliseră câțiva anticari cu acte în regulă pe vremea când eram cumpărător de cărți cu acte în regulă.

Am fost tentată să-l întreb când a fost în viața lui cumpărător de cărți cu acte în regulă, dar m-am abținut.

- Și de multe ori vânzătorii anunță că lucrările cumpărate nu se returnează, a continuat Gilkey, făcând afirmații din ce în ce mai șocante. Așa fac cei dintr-o anumită organizație. Trebuie să urmeze anumite principii. De câteva ori am luat niște cărți de la un târg. După care l-am sunat pe vânzător și i-am zis: „Ați spus că e un exemplar din prima ediție, și nu e“. Dar mi-a răspuns că o carte achiziționată de la el nu se poate returna. E frustrant! Cred că m-am înfuriat un pic fiindcă am căzut în patima asta cu colecționatul, m-am apucat să cumpăr cărți prin tranzacții legale, și uite că se întâmplă să fiu tras pe sfoară.

A oftat. În sfârșit, își ieșise din pepeni.

- Cred c-am terminat aici, a conchis.

I-am mulțumit lui Crichton, bălmăjindu-i niște vorbe de complezență, cum că o să revenim cât de curând, după care am ieșit pe ușă cu reportofonul, cu notițele mâzgălite în carnet și cu un extrem de puternic sentiment de ușurare.

Coborând cu liftul de la anticariat, l-am întrebat pe Gilkey, care petrecea mai mult timp decât mine în Union Square, unde ar prefera să luăm masa de prânz. A sugerat cafeneaua de la Neiman Marcus, care era la o azvârlitură de băț. Cu încăperile ei înalte și cu pereții din sticlă, cu mobila din lemn deschis la culoare și din oțel, cafeneaua

era o chiar o schimbare față de locul în care ne întâlneam de obicei, banala Café Fresco. El s-a așezat în fața mea, de partea cealaltă a măsuței, și-a scos șapca de baseball și și-a trecut prin păr pieptenele din plastic negru, pe care-l ținea în palmă. N-a fost o mișcare de Elvis Presley, de bărbat înfumurat, ci una mai discretă, mai modestă, de om care aproape că se scuză, încercând să pară prezentabil. A fost un gest cum azi nu se mai fac, un gest pe care un tânăr din zilele noastre nu l-ar mai face, și mi-a amintit că Gilkey nu seamănă cu absolut niciunul dintre bărbații pe care-i cunosc. Aruncând o privire de jur-împrejur, am constatat eliberată că în cafenea erau mai ales turiști și oameni care lucrau în zonă. Puțin probabil să dau nas în nas cu vreo prietenă și să fiu nevoită să-mi prezint însoțitorul. Și cum să-l prezint? „El e hoțul de care ți-am povestit?”

Eu și Gilkey ne stabiliserăm împreună un fel de rutină și începuserăm să ne obișnuim cu rolurile alese: eu puneam întrebări, el îmi dădea răspunsuri. Și totuși, conversațiile noastre păstrau un oarecare caracter formal. În general încercam să stabilesc o legătură firească, prietenoasă cu oamenii pe care-i interviewam, dar în cazul lui binecuvântam sincer existența limitelor pe care le impune atitudinea formală.

– A fost cam stresant, cred, mi-a zis chicotind.

Incursiunea la Brick Row părea să-l fi revigorat.

– Nu știam dacă o să sune la poliție sau ceva de genul ăsta. L-ai auzit șușotind în spate? Probabil că-i spunea tipului să nu cumva să-mi arate ceva. Dar eu nu făceam nimic greșit. De-aia i-am precizat că nu vreau să cumpăr nimic, ci doar să mă uit.

Nu-i trecuse prin cap că Crichton s-ar putea să fie supărat că-i furase ceva. Părea încântat că ne-a ieșit așa de bine figura cu vizita la Brick Row.

- A fost cam bădăran, da' și politicoș, zic. Chiar m-am mirat că mă ținea minte. Ne-am văzut doar de două ori, mi-a explicat, referindu-se la o zi în care se dusesse la standul lui Crichton, în 2003, la târgul de carte de la San Francisco, și la o altă plimbare la Brick Row, când încercase să vândă seria *Winnie-the-Pooh*.

Nu i-a trecut prin cap că era posibil ca omul să-i fi reținut figura pentru că-l țepuse...

- Dacă n-ai fi fost tu, probabil c-ar fi chemat poliția, a adăugat. M-ar fi hărțuit... Da, am luat o carte de la el, de-aia i-am zis acum că doar arunc o privire. Am luat *The Mayor of Casterbridge* de Thomas Hardy, dar i-a fost înapoiată.

Atunci, totu-i bine când se sfârșește cu bine.

- Când am mers a doua oară l-am întrebat dacă pot să mă uit la niște cărți, mi-a povestit mai departe, despre vizita pe care i-o făcuse lui Crichton la anticariat când încerca să vândă seria *Winnie-the-Pooh* ca să facă rost de bani pentru avocat. Știam că-s cărți de valoare și că pot să scot câteva mii de dolari de la el... așa că m-am dus și mi-a oferit cinci mii imediat. Nici gând! Probabil că fac în jur de zece mii... Mi-am dat seama pe loc că vorbește cu poliția. Altfel, mi-ar fi dat mai mult. Așa a ieșit la iveală. Era pe urmele mele.

Ceea ce a uitat să menționeze, un lucru pe care aveam să-l aflu mai târziu, a fost ce s-a întâmplat când Crichton a refuzat să-i cumpere volumele din seria *Winnie-the-Pooh* (70).

- Dacă astea nu vă interesează, poate ați dori altceva? îl întrebase Gilkey.

- Da, îi răspunsese Crichton. De fapt, caut un exemplar din romanul *The Mayor of Casterbridge*, unul în marochin maro.

Se referea la exemplarul pe care Gilkey îl furase de la el.

Dar hoțul, lemn-tănase.

- Nu, îi răspunsese. N-am așa ceva.

- Sunteți sigur? insistase Crichton. E singura carte pe care o caut, de fapt.

- Sunt sigur, repetase Gilkey, după care plecase.

- Toate poveștile alea despre cum ai fost păcălit mi le-ai îndrugat acolo, în spate, doar ca să audă Crichton, nu-i așa?

Spre surprinderea mea, a recunoscut că da.

- Mai câștigi, mai pierzi. Îmi luam și eu revanșa.

Problema - căci pentru el era o problemă - era că-și lua revanșa de prea multe ori, cu prea mulți anticari din zona Bay.

- Sunt destul de cunoscut, mi-a explicat. Probabil că n-o să mai calc în anticariatele alea, nu în San Francisco. Poate în L.A., în New York. Dar nu în San Francisco. Probabil că n-o să mai calc niciodată. Adică dac-ar fi să mai încerc vreo chestie, n-aș mai putea, pentru că ăștia deja mă știu cum

procedez. Și chiar dacă ar face-o altul, ar zice că sunt tot eu.

Niciodată. Niciodată. Parcă încerca să se convingă pe el însuși, cu toată puterea cu care încerca să mă convingă pe mine. Am început să-mi strâng lucrurile, dar el avea chef să mai stăm.

- O să fie un târg de carte la San Francisco, mi-a spus.

Era vorba de târgul anual cu vânzare al bibliotecilor publice. Mi s-a părut că-mi sugerează să mă duc, dar nu mai voiam să dau ochii cu anticarii când eram cu el. I-am propus să ne întâlnim săptămâna următoare, miercuri. Și m-am asigurat că de data asta o să ne întâlnim la Goodwill.

10

SĂ NU RENUNȚI

L-am sunat pe Crichton și i-am explicat de ce venisem cu Gilkey la el la anticariat. A fost politicos și înțeleghător și mi-a spus că hotărâse să nu facă o scenă sau să-l dea afară, pentru că nu știa cine sunt. După informațiile lui, eu habar n-aveam că Gilkey e hoț. Sau poate că nu eram jurnalistă, ci o colegă de breaslă, vreo impoastă din lumea artelor, care a venit să pună la cale cine știe ce înșelăciune. Crichton se hotărâse să meargă pe drumul sigur.

Săptămâna următoare, când m-am dus la anticariat să vorbesc cu el, mi-a povestit și cu nerăbdare, și cu stupoare cum îi furase Gilkey cartea. De atunci devenise mai atent

la toate comenzile, dar asta nu însemna că poate depista orice încercare de furt.

- Au venit pe-aici tipi la patru ace, în costum din trei piese, mi-a explicat. Și erau puși pe ticăloșii. Întotdeauna trebuie să fii pregătit să dai peste indivizi din ăștia. Și eu cam am încredere în oameni... Dar până la momentul la care-mi dau motiv să nu mai am. Sunt în domeniul ăsta de douăzeci și cinci de ani. Valoarea cărților a crescut, dar și vulnerabilitatea le-a crescut. Furtul e o acțiune profitabilă în zilele noastre. Iar eu nu prea stau cu ochii pe indivizii ăștia. Sanders stă!

Când m-am întors la birou, i-am trimis un e-mail lui Sanders și i-am povestit cum a fost la Brick Row. Știind că-i plac poveștile, că moare de curiozitate când vine vorba despre Gilkey, că-l fascinează dintotdeauna hoții de cărți, credeam că o să-i placă vestea. Deși fusese stânjenitor îmi părea bine că mă dusesem cu el la Brick Row.

Peste câteva ore, chiar înainte să mă duc la culcare, mi-am verificat e-mailul. Sanders îmi trimisese un mesaj. El îmi fusese călăuză prin lumea colecționarilor și de-abia așteptam să-i văd reacția.

Îmi răspunsese extrem de rece și convențional, deloc în stilul lui, că e foarte supărat că m-am dus la Brick Row. Deși-i cerusem părerea înainte, lucru pe care se pare că-l uitase, se arăta cât se poate de scârbit. Mesajul lui se încheia cu o rugămintă plină de reproș: *Nu vreau să mai aud niciodată de jocurile tale bolnave!* Astfel punea punct comunicării dintre noi. Se dovedea că Sanders, eroul acestei povești, e mai nărvăș decât Gilkey, infractorul. N-am putut să dorm toată noaptea. Mă temeam că toată munca mea a fost în zadar, că mi-am ratat povestea.

La vreo săptămână după ce primisem acest e-mail de la Sanders, Gilkey a intrat la Acorn Books, pe Polk Street, o librărie mare, care pune la dispoziția clienților o selecție de rarități bibliofile, însă l-a recunoscut un angajat, Andrew Clark. Acesta lucrase la Brick Row în 2003 și cu el vorbise clientul care comandase la telefon exemplarul din *The Mayor of Casterbridge*. Clark s-a apropiat de Gilkey. (71)

- Pe aici, vă rog, l-a invitat, conducându-l spre biroul din față.

- Ce se întâmplă? a întrebat Gilkey.

Clark a înșfăcat un aparat de fotografiat de sub birou.

- Va trebui să plecați, i-a zis, dar mai întâi vă fac o fotografie.

Gilkey nu s-a retras, ci s-a uitat spre aparat. *Clic*.

- Nu-mi puteți spune să plec, a replicat, mai mult agitat decât furios.

A mai protestat puțin, dar în cele din urmă a cedat. Ori de câte ori e prins, pare resemnat în fața sortii, de parcă s-ar fi așteptat.

Când privește în urmă, pedeapsa i se pare absurdă.

- Habar n-au de ce gândesc eu, mi-a mărturisit mai târziu. De fapt, eu m-am dus acolo să plătesc o bibliografie.

Credea că, dacă intră într-un magazin și i se cere să plece, asta e o încălcare a drepturilor omului și avea de gând să adauge numele librarului pe lista celor pe care i-ar putea da în judecată.

În schimb, când venea vorba să găsească explicații sau să fure cărți, era necruțător.

După vreo săptămână l-am sunat pe Sanders să văd ce zice despre incidentul de la Acorn Books și am ținut pumnii strânși, sperând să nu mă ia la rost. Dar ori uitase că se supăraseră pe mine, ori se hotărâse să mă ierte, pentru că mi-a răspuns cordial. M-a pus la curent cu încă un furt recent, dar în care se pare că Gilkey nu era implicat. Încă un hoț de cărți în libertate.

Povestea era așa. Angajații de la Borderlands Books din San Francisco prinseseră un tip care încercase să le vândă niște exemplare din ediții princeps ale unor scrieri SF – *The Strange Case of Dr. Jekyll and Mr. Hyde*⁸⁰, *Beyond the Wall of Sleep*⁸¹ și *Out of Space and Time*⁸² –, pe care le-au recunoscut, pentru că fuseseră furate cu puțin timp în urmă, împreună cu alte zece cărți, de la un anticar din Portland, Oregon, specializat în literatură science fiction, pe nume Bob Gavora. După ce îi ceruse părerea lui Sanders, acesta anunțase alți colegi de breaslă specializați în SF despre furt, Alan Beatts, proprietarul de la Borderlands Books, fiind unul dintre ei. Lucrase la departamentul de securitate de la Tower Records mai mulți ani, înainte să intre în afacerile cu cărți (72), și era mai dur și mai dintr-o bucată decât mulți anticari atunci

⁸⁰ *Straniul caz al doctorului Jekyll și al domnului Hyde*. Celebru roman al scoțianului Robert Louis Stevenson, publicat în 1886.

⁸¹ *Dincolo de zidul somnului*. Povestire scrisă de americanul H.P. Lovecraft în anul 1919.

⁸² *Dincolo de spațiu și timp*. Volum de povestiri SF, fantasy și horror al lui Clark Ashton Smith, apărut în 1942.

când venea vorba despre înșelăciune. Nu numai că retrăgea volumele, ci îl și obliga pe hoț să semneze o declarație în care să spună unde și cum le-a cumpărat (cică de la un tip de pe o stradă din Ashland, Oregon), în care să facă dovada că are permis de conducere și să ofere date de contact. O jumătate de oră l-a speriat de moarte. La scurtă vreme după acest episod, suspectul i-a trimis înapoi lui Gavora prin colet poștal celelalte cărți furate, precum și o scrisoare de patru pagini, în care susținea insistent că nu le furase. Totuși, procurorul general l-a sfătuit pe Gavora să facă rost de mai multe dovezi care să arate că el e hoțul, căci altfel nu se poate face nimic, așa că Gavora nu a depus plângere penală.

La câteva luni după ce Sanders mi-a spus povestea asta Gavora a dat sfară-n țară că suspectul ar fi fost arestat în Olympia, la Washington, pentru că ar fi încercat să vândă o carte în anticariatul din care fusese fuată și în care, mai târziu, avea să fie returnată încă o dată (73).

„Bineînțeles“, a venit comentariul lui Sanders. Chiar și când e vorba despre lucrări valoroase, la proces furturile de carte nu sunt considerate infracțiuni grave (74), probabil pentru că acele calități personale cu ajutorul cărora hoții au reușit să fure volume – politețea, educația, amabilitatea – îi ajută și să-i convingă pe judecători că nu sunt genul care ar mai face așa ceva. O excepție este cazul lui Daniel Spiegelman, hoțul de care am auzit la târgul din New York, care furase lucrări de o diversitate uluitoare (un manual de geometrie euclidiană din secolul al XIII-lea, scrisori și documente aparținând unor președinți de stat din secolul XX, o ediție de la 1493 a *Cronicii din Nürnberg*, documente din veacul al XII-lea, din Renaștere, documente din prima parte a epocii moderne și multe altele) de la Columbia University și încercase să i le vândă

anticarului Sebastian Hesselink din Olanda (75). Nu toate lucrările au fost recuperate, unele au fost vândute, altele s-au deteriorat, iar multe s-au rătăcit pentru totdeauna. Acuzarea a cerut clemență, însă judecătorul a decis altfel, stabilind un termen strict și citând motivația:

Furând fără milă, mutilând și distrugând obiecte rare și unice ale moștenirii noastre intelectuale comune, Spiegelman nu a urmărit pur și simplu să sustragă bunuri materiale în valoare de 1,3 milioane de dolari de la Columbia University. A riscat să obstrucționeze și probabil că a și obstrucționat dezvoltarea cunoașterii umane, în detrimentul nostru, al tuturor. Prin simpla natură a infracțiunii, prejudiciul astfel cauzat este imposibil de stabilit cu exactitate. Însă un lucru e clar: această infracțiune diferă substanțial de un jaf ce vizează bani gheață, a cărui valoare este egală cu valoarea mărfii sustrate, pentru că prin această infracțiune nu numai Columbia, ci întreaga lume a fost deposedată de vestigii inestimabile ale trecutului, astfel privând de beneficii știința viitorului (76).

Oricât de emoționant ar fi respectivul comentariu despre valoarea nonfinanciară a cărților și oricât de limpede ar

stabili un precedent pentru condamnarea hoților de cărți, este puțin probabil ca el să stea în calea altor oameni, mai ales a unora ca Gilkey. Oricât de aspră ar fi, pedeapsa n-are nicio putere să dejoace infracțiunile comise din pasiune.

Așa cum nici inutilitatea faptului de a pune mâna pe hoți nu era deloc o piedică pentru cei care-i vânează cu îngrâncenare și abia așteaptă să-i vadă după gratii. Când i-a scris Gavora, Sanders tocmai își încheiase mandatul de șase ani în fruntea departamentului de securitate din ABAA, dar, cunoscându-i reputația, Gavora hotărâse să i se adreseze lui, nu celui care îi preluase funcția. (După cum mărturisește Sanders, „Ori de câte ori intru într-o chestie nouă, am tendința să mă arunc în ea cu totul și merg până la capăt de fiecare dată. E un tipar care s-a repetat toată viața mea. A fost o treabă bună și că am vânat hoți. Că am vânat fuste nu prea mai pare o treabă bună. Și, oricum, nu prea am avut succes la femei.“). Așa că, la fel de dornic să pună mâna pe hoți, Sanders și-a reluat bucuros vechiul rol.

Începeam să semăn cu el. Obsesia mă bântuia din ce în ce mai tare. Aproape că nu mă mai gândeam decât la lumea cărților rare. Biroul meu și masa de lângă pat erau pline cu volume despre oameni ca Thomas Jefferson Fitzpatrick, un profesor de botanică din anii 1930, care a cumpărat atâtea cărți, că greutatea casei lui din Nebraska a ajuns să depășească greutatea maximă admisă (77). În 1952, când a murit, la 83 de ani, s-a stins pe un pat de campanie pe care-l ținea în bucătărie, printre cărți care cântăreau nouăzeci de tone. Oare Gilkey ar putea fura atâtea, dacă ar ști că nu pățește nimic?

Devoram și informații despre mult mai cunoscutul Thomas Jefferson, al treilea președinte al Statelor Unite, faimos

iubitor de carte (78). (Familia lui spunea că la nouă ani citise deja toate cărțile din biblioteca tatălui său.) Când prima lui colecție a ars într-un incendiu, în 1770, a început să-și facă alta și mai mare. Când a fost ministru detașat în Franța, a scotocit pe îndelete librăriile pariziene, în același timp comandând cărți de la Londra și din alte orașe europene. În biblioteca din locuința lui de la Monticello și-a așezat cărțile după mărime: cele mai mici pe rafturile de sus, cele mijlocii pe rafturile din mijloc, cele într-adevăr voluminoase în rafturile mari de jos.

În anul 1814, când armata britanică a incendiat biblioteca guvernului din Washington, Jefferson s-a oferit să-și vândă ampla lui bibliotecă, de 6700 de volume. Cărțile au fost încărcate în camioane și duse de la Monticello la Washington, unde au devenit temelia Bibliotecii Guvernamentale. Poate că erau prea multe volume ca să le țină în biblioteca simplă de acasă, organizată în funcție de dimensiunile lucrărilor, pentru că Jefferson a propus o clasificare preluată din *The Advancement of Learning*⁸³, scrierea lui Francis Bacon, care susținea aranjarea cărților în categorii cuprinzătoare, tematice – Memorie, Rațiune, Imaginație –, categorii poetice pe care mi-ar plăcea să le văd folosite în bibliotecile de azi. S-ar putea să-ți ia mai mult să găsești ce te interesează, dar cine știe peste ce dai, tot răsfoind cărți?

Cu cât citeam mai mult în tomurile făcute teanc la mine acasă despre Thomas Jefferson, Thomas Jefferson Fitzpatrick și nu știu câți alți colecționari care au scris pe îndelete despre în cărțile lor mult iubite, cu atât mă gândeam mai mult la rolul pe care l-au jucat acești bărbați (și câteva femei): păstrători ai moștenirii culturale. Cum spunea Wilmarth Sheldon Lewis, un colecționar care a

⁸³ *Progresul cunoașterii*, carte tipărită la 1605.

murit în 1979, „Nebuni sau sănătoși, acești oameni salvează civilizații” (79). Și nu mă mai săturam de citit.

Bineînțeles că misiunea lor de salvatori n-a avut întotdeauna justificare în ochii maselor. Unii au fost extrem de egoiști. O poveste care m-a ținut trează o noapte întreagă este cea a lui Guglielmo Libri (1803-1869), unul dintre cei mai apreciați cerberi ai moștenirii culturale, care probabil că a furat tot atât cât a și păstrat (80). Conte italian cu nume profetic, descendent al unei vechi familii nobile din Toscana, Libri a fost autorul unei pierderi de proporții gigantice. Matematician, gazetar, profesor, consilier al guvernului francez și autoritate de necontestat în istoria științei, se mișca liber în cercurile academice din Franța, Italia și Anglia, iar în 1841 i s-a încredințat misiunea de a cataloga manuscrisele istorice din bibliotecile publice din Franța. Avea voie să intre în orice sală, la orice oră, și deseori cerea permisiunea de a veni noaptea, chipurile ca să studieze în liniște. (Când un bibliotecar n-a fost de acord, Libri l-a provocat la duel.) Reputația de venerabil erudit i-a fost scut de apărare mult timp după ce au apărut suspiciuni că ar contribui la subțierea colecțiilor. Ocupându-se cu catalogarea documentelor valoroase din bibliotecile Franței, știa ce manuscrise nu fuseseră înregistrate încă și ele s-au dovedit a fi o tentație irezistibilă pentru el. A fost văzut urcându-se pe scări ca să ajungă la rafturile de sus, unde erau lucrările cele mai rare, adesea nelegate și neinventariate. Omul era nu numai avid, ci și viclean. Împrumuta ediții valoroase și le înlocuia cu exemplare mai puțin valoroase. După ce înlătura însemnele bibliotecii folosind un glaspapir fin, vindea originalul și obținea un profit generos. Multe dintre manuscrise erau de o valoare inestimabilă, nouăzeci și trei dintre ele datând dinaintea secolului al XII-lea. În cele din urmă, colecția lui a fost

estimată la 600000 de franci (adică la peste 1,5 milioane de euro). A fost prins în sfârșit în anul 1850 și condamnat la zece ani de domiciliu forțat, iar după ispășirea pedepsei s-a întors în Italia, unde a trăit până la sfârșitul vieții. Am mari îndoieli că acest duelist în slujba cărții și-a petrecut restul zilelor fără să mai fure cărți.

La scurt timp după ce mi-a povestit cum îl dăduseră afară la Acorn Books, Gilkey s-a apucat să-mi spună cât de tare îl impresionează sistemul de securitate de la biblioteca din San Francisco. Se pare că o dată ar fi vrut să facă o copie xerox a unei cărți, dar bibliotecarul nu i-a dat voie. Nu-mi închipuiam că se poate întâmpla așa ceva decât dacă încercase să ia un volum dintr-o zonă securizată ori să iasă cu el din bibliotecă. Tot discutând despre el cu diverși anticari, e posibil să fi spus vreodată că mă tem să nu fure ceva de la bibliotecă într-o bună zi. La câteva luni, atunci când l-am sunat pe ofițerul care-l supraveghea ca să-mi confirme ce-mi spusese Gilkey despre condițiile în care era pus sub supraveghere etc., omul mi-a răspuns că nu are voie să vorbească despre el. Dar a menționat că, la o întrevedere sub supraveghere care avusese loc recent – cu Gilkey de față – cineva zisese că eu aș fi îngrijorată că Gilkey ar putea să fure de la bibliotecă. Se dusese vorba. Mi-am dat seama că trebuie să am grijă ce spun, dacă vreau să mai vorbească cu mine. La momentul respectiv, după luni întregi de interviuri și cercetări, eram prinsă-n povestea asta până peste cap și n-aveam de gând să pierd contactul nici cu el, nici cu Sanders. Eram cu toții vânători tenace – Gilkey vâna cărți, Sanders vâna hoți, iar eu vânam poveștile amândurora. Ceea ce nu anticipasem era faptul că rolul meu se va complica. Nu mai eram observatorul obiectiv, intrasem deja în joc.

ESTE POSIBIL CA ACEASTĂ CONVORBIRE SĂ FIE ÎNREGISTRATĂ SAU MONITORIZATĂ

Când m-am dus în Salt Lake City să-i fac o vizită, Sanders mi-a povestit cum s-a dus o dată la scriitorul Wendell Berry, pentru care are o mare admirație. Povestind în așa fel încât să redea ritmul locului respectiv și felul în care vorbeau localnicii, a reușit să facă un portret bun al lui Berry și o descriere a plantației de tutun din Kentucky, precum și un autoportret.

- Wendell Berry are un loc în lume și știe asta. Cred că în tinerețe a părăsit dealurile din Kentucky, dar s-a întors acasă după aceea și, cum spune el însuși, „de-atunci îmi cultiv sălbăticia“. M-a invitat acolo... Îi place să muncească și când vine vremea recoltei le dă o mână de ajutor vecinilor la culesul tutunului... Eu nu văzusem o plantație de tutun în viața mea. Chestii monstruoase! Ca niște extraterestre uriași, cu frunze cât masa asta de mari și tulpini groase ca paharul. Ț După muncă; ne întorceam în veranda din fața casei, ne uitam la gâze și beam o tărie. A doua zi de dimineață, la șase, o luam de la capăt. Iar duminica, Wendell mă ducea la el în pădure... Omul are sentimentul că aparține unui loc și duce viața pe care o propovăduiește. M-am întors în Salt Lake City simțind că mă întorc acasă, pentru că aici m-am născut, că mă trag dintr-o veche familie de mormoni, dar nu simt legătura cu ei și, cumva, nu simt că aparțin acestui loc. Mă simt ca un străin pe propriul meu pământ. Nu simt legătura. Nu cred că o voi simți niciodată.

Nu s-o fi simțit Sanders legat de Salt Lake City, dar mie mi se părea că, spunând-mi povestea asta, își cultivă propria lui sălbăticie, un alt fel de sălbăticie, una locuită de o mulțime de cărți și de un număr infinit de oameni care le iubesc. Asta era o lume făcută de el, una căreia îi aparținea fără doar și poate. Cu siguranță că Sanders știe despre cărțile lui tot atât cât știe Wendell despre șirurile de tutun de pe plantația vecinului său. Dacă-i dai o carte veche, un titlu obscur, câteodată îi simte valoarea pe căi misterioase, așa cum un cultivator poate ghici cum o să fie vremea după unele mirosuri care plutesc în aer. Stând cu el, ascultându-i poveștile, urmărindu-l în timp ce-și ajută clienții să vâneze titluri (în după-amiaza aceea i s-au cerut *The Phantom Bloopers*⁸⁴ și „orice clasici romani în latină”), eu eram outsiderul. Îi invidiam legătura de-o viață cu această lume, poate tot atât cât invidia el lumea lui Wendell Berry.

De-acum pusese stăpânire pe mine curiozitatea față de povestea lui și a lui Gilkey, față de viețile lor așa de diferite, dar în același timp legate între ele. Încă mă străduiam să descopăr de unde anume vine patima lui Gilkey pentru cărți, de ce-și riscă libertatea de dragul lor și de ce e Sanders atât de înverșunat să-l prindă, de ce ar risca stabilitatea financiară a propriei lui afaceri ca să pună mâna pe el. Așa că mi-am propus să petrec mai mult timp cu amândoi și să explorez mai departe teritoriul lor comun: pasiunea de colecționar.

Orice colecționar pare, prin definiție, puțin obsedat, puțin nebun (una dintre cărțile mele preferate despre pasiunea de colecționar se numește *Gentle Madness*). Pentru un colecționar, o colecție nu e niciodată de ajuns și, când una e completă, alta devine iminentă, dacă nu cumva deja s-a

⁸⁴ Roman scris de Gustav Haford și publicat în 1990.

apucat de ea. Numărul obiectelor pe care le strânge nu e niciodată suficient. Deși zice că nu mai colecționează, Sanders recunoaște că aprovizionarea anticariatului este un substitut pentru colecționarea de volume și că anticariatul găzduiește numai o părticică din comoara lui ascunsă. Are un depozit căruia îi spune „catacomba”, cu zeci de mii de cărți. Vinde cărți în fiecare zi, dar cumpără și mai multe. Și Gilkey e la fel de împătimit. Caută cărți și atunci când nu le fură. În împrejurări normale, mă întrebam, cât de departe ar merge el sau oricare alt colecționar obsedat?

Istoria mi-a oferit un răspuns. Don Vincente a fost un călugăr spaniol din secolul al XIX-lea, care a furat din biblioteca mănăstirii lui cisterciene din nordul Spaniei, precum și din alte câteva mănăstiri străvechi (81). A dispărut o vreme, după care a reapărut ca proprietar al unui anticariat foarte bine aprovizionat din Barcelona, unde se știa prea bine că omul cumpără mai mult decât vinde și că vinde numai lucrările pe care le consideră mai potrivite pentru plebe, păstrându-le pentru el pe cele mai rare. Îl obseda în mod special o anumită lucrare: *Furs e ordinacions fetes par los gloriosos reys de Aragon als regnicols del regne de Valencia* (Edicte și Hotărâri pentru Valencia), tipărită în anul 1482 de Lamberto Palmart, primul tipograf din Spania. În 1836, când a murit proprietarul lui, documentul a fost scos la licitație. Se credea că este unicul exemplar al respectivei lucrări și Don Vincente era hotărât să-l achiziționeze. Deși a pus la bătaie toți banii pe care-i avea, Augustino Patxot, proprietar al unui anticariat care se afla lângă anticariatul lui, a oferit mai mult. Don Vincente parcă-și pierduse mințile, vorbea singur pe stradă proferând amenințări și n-a luat nici măcar *reales de consolación*, o mică sumă de bani pe care persoana care licita cel mai mult trebuia să i-

o dea, potrivit obiceiului de la licitațiile din Spania, celei care oferea suma imediat mai mică decât a sa. Trei nopți mai târziu, casa lui Patxot s-a făcut scrum într-un incendiu, iar în ziua următoare s-a descoperit trupul carbonizat al proprietarului. Din pricina izbucnirilor sale din timpul licitației, Don Vincente a fost considerat, bineînțeles, suspect. La percheziția din locuința lui autoritățile au găsit *Furs e ordinacions...* pe un raft de sus, lucrarea fiind ascunsă printre alte cărți ce aparținuseră cândva altor victime. Omul a recunoscut că l-a strangulat pe Patxot și că a ucis prin înjunghiere alți colecționari, mărturia lui având loc numai după ce judecătorul l-a încredințat că, după ce va fi întemnițat, autoritățile vor avea mare grijă de biblioteca lui. La proces, când judecătorul l-a întrebat de ce nici măcar n-a luat bani de la victimele sale, acuzatul a răspuns: „Eu nu sunt hoț.” Cât despre faptul că le-a luat viața, a spus așa: „Toți oamenii trebuie să moară mai devreme sau mai târziu, dar cărțile bune trebuie păstrate.” Avocatul lui a afirmat că acuzatul nu e sănătos clinic. Mai mult, a anunțat cu mare emfază că tocmai a aflat că la Paris există încă un exemplar al lucrării cu pricina, susținând că din cauza asta nu se poate dovedi că exemplarul găsit în casa lui Don Vincente îi aparține lui Patxot. Iar clientul lui a țipat, pur și simplu disperat: „Vai! Vai! Exemplarul meu nu e un unicat!” Și a fost auzit repetând aceste cuvinte până la moarte, până în clipa în care a fost executat la Barcelona, în anul 1836.

Povestea lui a fost sursă de inspirație pentru una dintre primele proze scurte ale lui Gustave Flaubert, de fapt prima scriere publicată a autorului, intitulată *Bibliomanie* și așternută pe hârtie în 1836, cu puțin timp înainte ca autorul ei să împlinească cincizeci de ani.

Când vizita mea în Salt Lake City se apropia de sfârșit, Sanders a vrut să știe cum o să-l descriu în articolul meu pentru revistă. „Nebun ca Gilkey?” m-a întrebat. Nu era prima dată când îmi puneă întrebarea asta. Uneori, chiar în toiul unuia dintre interviurile noastre, se potolea din senin, ca și cum tocmai i-ar fi trecut prin cap că se poate să nu interpretez ce-mi povestește el într-un fel care să-l pună într-o lumină bună. Părea sfâșiat între dorința de a primi recunoașterea mea și neîncrederea mea. Eu îi admiram modul de viață neconvențional, opiniile îndrăznețe, firea răzvrătită, prietenii artiști, poveștile care te țin cu sufletul la gură, devotamentul față de copii și cărți, dar acum, aceeași fire prudentă și suspicioasă care-i era de folos în munca lui de „bibliotrocar” devenise o barieră între noi doi. Am încercat să-l liniștesc, spunându-i că o să-i creionez un portret favorabil.

Gilkey, pe de altă parte, nu m-a întrebat cum o să-l descriu. Dacă m-ar fi întrebat, încă n-aș fi avut un răspuns. „Nebun ca Gilkey?” mă întrebases Sanders. Era Gilkey nebun? Dacă da, ce diagnostic avea? Strânsesem o mulțime de informații, dar tot nu aveam răspunsuri clare. Sanders și Gilkey îmi împărtășiseră poveștile lor, dorințele și motivațiile lor, dar toate astea nu mi-au clarificat în niciun fel portretele lor.

Când m-am întors acasă, am citit în ziar că în seara aceea John Berendt, autorul volumului *Midnight of the Garden of Good and Evil*⁸⁵, urma să citească fragmente din noua lui carte într-o librărie din San Francisco. Mi-am adus aminte că Gilkey îmi spusese că are de gând să se ducă. Am vrut să mă duc și eu, dar m-am răzgândit. N-aveam chef de încă o întâlnire stângace în public. În plus, trebuia să mă

⁸⁵ *Miezul nopții în grădina binelui și a răului*. Bestseller apărut în 1995 și ecranizat în regia lui Clint Eastwood.

Întâlnesc cu el miercurea următoare, la magazinul Goodwill din San Francisco, aflat la colțul dintre Mission Street și Van Ness Street.

L-am sunat pe mobil să confirme întrevederea, dar n-a răspuns și nici nu m-a sunat înapoi. Am mai încercat o dată, dar degeaba. Era ciudat, pentru că întotdeauna avea grijă să nu întârzie când ne vedem sau să mă anunțe din timp dacă nu mai poate să vină.

În săptămâna următoare am primit un apel telefonic cu taxă inversă.

– Doamna Bartlett? m-a întrebat singurul om care-mi spune așa, în afară de tipii de la telemarketing. Sunt John Gilkey.

Vorbea de la un telefon public din Deuel Vocational Institution din Tracy, închisoarea în care îi luasem primul interviu. Mi-a zis că a fost arestat în Modesto în ziua cu lectura lui Berendt și că a fost trimis iar în detenție din cauza vederii cu semnătura lui Brahms pe care o vânduse.

– Mi-au propus trei luni și jumătate, dar am refuzat. În urma refuzului, ajunsese să fie condamnat la nouă luni și jumătate de închisoare...

Nu era singura dată când refuzase o sentință și se alesese cu una și mai grea, după ce protestase că e o hotărâre nedreaptă.

– O să mă duc la conducere să încerc să rezolv, mi-a spus, părând mai degrabă resemnat decât furios. De data asta sunt nevinovat, a continuat. Asta-i chestia amuzantă.

Bineînțeles.

Mi-a povestit că după ce i-a scotocit prin apartamentul din Treasure Island poliția i-a înapoiat câteva obiecte pentru că nu putea dovedi că sunt furate, printre care vederea cu semnătura lui Brahms, pe care o luase de la Roger Gross. În capul lui, era o dovadă că obiectele respective nu sunt furate.

– Mi-au dat-o înapoi, mi-a zis. Deci eu ce-ar trebui să cred?

Îi contemplam logica strâmbă a apărării, când vocea robotului ne-a întrerupt convorbirea: *Este posibil ca această convorbire să fie înregistrată sau monitorizată.*

Când i-am zis că s-ar putea să-i fac o vizită la închisoare, a fost mai mult decât bucuros.

– Trebuie să semnez ceva? m-a întrebat.

Eram hotărâtă să fiu mai sinceră cu el și să-i mărturisesc ce cred despre furt. I-am zis că am vorbit cu anticari de la care furase cărți și că unii mi-au spus că n-au asigurare, așa că sunt nevoiți să suporte singuri paguba.

– Păi, dac-aș fi un om mai bun... dar, uite, chiar acum sunt la pușcărie, mi-a răspuns, recunoscând că poate nu e tocmai un om bun... Aș zice că așa merg treburile astea. Așa simt acum. Dacă aș avea o afacere, sigur că nu mi-ar conveni să pierd cinci sute de dolari. Dar, dacă-ți deschizi o afacere, se întâmplă și așa ceva. Pentru că s-ar comite în medie un jaf o dată pe lună, ca și la un magazin de băutură. Așa că, dacă vrei să-ți faci o afacere, trebuie să fii pregătit pentru chestii de-astea.

Chestii de-astea se întâmplă. Faptul că el a făcut să se întâmple n-avea nici cea mai mică importanță pentru

Gilkey. În timp ce-și spunea părerea, vocea-i suna ca atunci când îmi povestea despre furturile la care nu dăduse greș. Vorbea în propoziții scurte, în ritm *staccato*, în care i se simțea lăudăroșenia, ca un gangster dintr-un film din anii '40. Nu puteam să nu observ că nu face legături între lucruri, că nu înțelege cum se face că din cauza infracțiunilor comise a ajuns unde a ajuns, cu urechea lipită de un telefon cu fise, supravegheat de paznicii închisorii. Bănuiesc că voiam să-și dea seama de asta. L-am întrebat dacă poate să-și imagineze o viață fără cărți.

- Da, pot, mi-a răspuns. Adică nu pot să colecționez cărți decât dacă mi le donează oamenii.

Era limpede că nici nu-i trece prin cap că ar putea să le cumpere.

- Cred că după aceea ar trebui să încerc să mai fac rost de o raritate. Acum știu cum aș face.

Oricât de bogată-i era imaginația, părea incapabil să-și închipuie un viitor fără cărți rare. Și, se pare, incapabil să nu se gândească la căi lăturalnice de a face rost de ele.

- Ca să fiu sincer, mi-a spus, m-am gândit la un mod fraudulos de a le obține. Dar bănuiesc că nu e realizabil. Ceva de genul fraudă cu vreo asigurare, a continuat și a adăugat, parcă spre a-și justifica mărturisirea: Cum vedeți, sunt sincer. O fraudă cu asigurarea, ca să iau toate cele o sută de cărți din lista Modern Library dintr-o singură lovitură. S-ar putea să meargă sau nu. Probabil că n-o s-o fac. Adică mi-a venit o idee, a explicat mai departe, cu toate că se repeta mereu anunțul, ca un fel de Big Brother, m-am gândit că apelul telefonic ar putea fi monitorizat.

Vedeam cum trece de la o stare la alta, de la dorință la îndoială, de la precauție la orgoliu...

L-am întrebat dacă i se pare bine sau rău ce a făcut.

- Dacă discutăm în procente, mi-a răspuns, n-a fost 100% un lucru rău. Mai degrabă a fost 60% rău și 40% bun. Adică, da, e afacerea anticarilor, dar ar trebui să facă astfel încât cărțile să le fie mai accesibile celor care sunt la fel de pasionați ca ei. Așa sunt eu, mai sucit, a adăugat, parcă anticipându-mi reacția.

Dar s-a întors imediat la logica lui egocentrică.

- Cum să-mi fac colecția, dacă nu sunt multimilionar?

Avea o dorință pe care nu-și permitea să și-o îndeplinească și de vină erau cei care-i stăteau în cale, adică anticarii. Cum o fi, mă întrebam, să vezi lumea în felul ăsta, să simți că ești îndreptățit să primești ce-ți dorești și să-ți poți justifica în propriii ochi orice mijloace prin care ți-ai putea atinge scopul? Dacă el chiar credea că așa merg lucrurile – și fiecare discuție pe care-o aveam îmi confirma impresia (nu știu ce motiv ar fi avut să-mi împărtășească astfel de păreri ca să se ascundă în spatele lor; în definitiv, nu erau deloc flatante) – atunci, poate că era bolnav psihic. Știa că e ilegal să furi cărți, și totuși fura în continuare, pentru că, în opinia lui, ilegal nu era sinonim cu rău. Oare așa era mereu sau ar putea să se schimbe? Nu părea că ar vrea să se schimbe. Era cu gândul la colecția lui, închipuindu-și că ea i-ar aduce o poziție mai bună în societate. Ar fi considerat om de cultură, erudit, exact ca tipa din reclama la administrarea averii, care iese dintr-un anticariat cu rarități. Oriunde se uita – la filme, la televizor, la reclame, la cataloage de produse vestimentare – vedea imagini ce confirmau respectul societății nu pentru literatură în sine,

ci pentru obiceiul de a colecționa cărți ca semn de noblețe. Datorită colecției avea să ocupe un loc de seamă într-o lume de invidiat. Poate că pur și simplu era puțin mai nebun decât ceilalți.

Mesajul de pe bandă ne-a întrerupt iar. *Această convorbire telefonică ar putea fi înregistrată sau monitorizată.*

L-am întrebat de ce a lăsat atâtea cărți în apartamentul din Treasure Island, iar el a chicotit.

– Da... Ce prost am fost! Le-am împachetat și le-am lăsat în bibliotecă... Chestia asta m-a costat cinci mii de dolari, în cărți... N-am crezut c-o să vină să caute.

Sinceritatea lui mi-a dat curaj. L-am întrebat unde sunt restul cărților.

Aparent uitând că-mi spusese că nu mai avea nicio carte, mi-a dat următorul răspuns:

– Sunt la păstrare. ȚPolițiștiiȚ au luat multe... dar tot mai am câteva.

L-am întrebat dacă sunt la ai lui sau depozitate pe undeva.

– Îm... a ezitat el o clipă. De fapt, sunt la o casă de licitație. Le tot schimb locul. Mă gândesc că o să le vând când se termină toată tevatura. Mă prefac că le scot la licitație.

Mi-a zis că mai are la dispoziție doar câteva minute. Îmi povestise că în anul 1994 cumpărase *Lolita* și *The Return*

of *Sherlock Holmes*⁸⁶ și asta, „cu propriul meu card de credit“.

Eram agitată că expira timpul, așa că l-am provocat iar, amintindu-mi că-mi zisese că nu-i place să-și cheltuiască banii proprii.

– Asta-i chestia, mi-a replicat. La American Express mai există o posibilitate de achiziții. Așa că am făcut cumpărături de vreo mie cinci sute de dolari, pentru care trebuia să plătesc numai trei sute pe lună.

Tocmai voiam să-mi exprim îndoielile despre disponibilitatea lui de a plăti, dar mi-a luat-o înainte și mi-a mărturisit.

– Mai aveam un mic plan ascuns, așa că le-am luat gratis.

– Cum? am continuat.

– Le-am spus că mi-am pierdut cardul American Express, mi-a răspuns calm, și că s-au făcut tranzacții neautorizate cu el.

În mai puțin de cinci minute mi-a povestit că a cumpărat câteva rarități, în rate lunare, dar că n-a dat un sfanț... Într-adevăr, i-a mințit pe cei de la American Express că nu erau tranzacții făcute de el.

– Bine. Hai că nu mai pot să vorbesc acum.

Ne-am luat la revedere.

Am pus receptorul la loc și m-am întrebat dacă o mai ști cineva despre escrocheria cu cardul American Express.

⁸⁶ *Întoarcerea lui Sherlock Holmes*. Volum de treisprezece povestiri, publicat de Sir Arthur Conan Doyle în 1904.

Compania de carduri? Poliția? De ce mi-o fi povestit? De ce nu se temea că o să anunț pe cineva? Ar trebui să anunț? O fi obligația mea legală? Eram încântată că-mi dăduse informația asta, dar nu voiam să-l dau de gol. Mi-am zis că o să mă hotărâsc mai târziu, când o să aflu ce trebuie să fac în astfel de situații, cu toate că știam că nu mă deranjează ideea de datorie legală, ci aceea de răspundere morală. Aveam de gând să le povestesc anticarilor? M-am gândit că cel mai bine ar fi să vorbesc cu un avocat înainte să iau vreo hotărâre.

La sfârșitul acelei toamne am făcut o vizită la Heldfond Book Gallery, un anticariat care-i căzuse victimă lui Gilkey. Discutasem cu Erik Heldfond la telefon și-mi sugerase să vorbesc cu soția lui, Lane, fiindcă ea avusese de-a face cu Gilkey.

Când am intrat în magazin, doamna tocmai servea un cuplu de englezi care păreau de-ai locului. N-am vrut să întrerup o posibilă tranzacție, așa că m-am plimbat prin anticariat. Majoritatea cărților aveau coperte extraordinare și erau așezate astfel încât să se vadă bine, ca și cum și-ar fi cunoscut atuul. În ziua aceea era acolo o ediție spectaculoasă din *Thunderball*⁸⁷ de Ian Fleming, un exemplar din *The Dial*⁸⁸ și ceva ediții princeps din *The Waste Land*⁸⁹ de T.S. Eliot, *In the American West*⁹⁰ de Richard Avedon, precum și multe exemplare din primele ediții ale unor cărți pentru copii, cum ar fi *Green Eggs and*

⁸⁷ *Operațiunea Thunderball*. Al nouălea roman din seria James Bond, apărut în anul 1961.

⁸⁸ Revistă americană publicată în perioada 1840–1929.

⁸⁹ *Tărâmul pustiu*. Poem celebru al scriitorului englez, tipărit în 1922.

*Ham*⁹¹, basmele lui Andersen, *Elves and Fairies*⁹², *Peter Pan and Wendy*⁹³. Cocoțată pe un scaun în spatele biroului principal, Lane mi-a aruncat niște priviri suspicioase, așa că m-am întrebat dacă i-o fi trecând prin cap să sunt hoată. Când au plecat clienții, m-am apropiat și m-am prezentat.

– Mai spuneți-mi o dată de la ce publicație sunteți, mi-a răspuns scurt, măsurându-mă din cap până-n picioare.

Erik îi zisese că scriu o poveste despre Gilkey și era limpede că asta nu-i place deloc.

– Aveți o carte de vizită?

I-am explicat că mi-am uitat cărțile de vizită în altă geantă, dar că pregătesc un articol pentru *San Francisco Magazine*. Mi-a scris numele și numărul de telefon pe o foaie de hârtie de lângă casa de marcat. Mă îndoiesc că avea nevoie de număr. Gestul ei parcă voia să-mi sugereze că nu e tâmpită, că are de gând să facă săpături.

După ce m-a măsurat din priviri, a fost de acord să discutăm, cu toate că s-a arătat rezervată. Mi-a povestit cum a făcut Gilkey comanda, cum a încercat să-și schimbe vocea, ținând ceva la gură când a venit să ia cărțile și cum îl identificase într-un set de fotografii publicate în rețea.

⁹⁰ *În Vestul american*. Volum publicat în 1985 de cunoscutul fotograf și creator de modă american.

⁹¹ *Ouă verzi și șuncă*. Bestseller pentru copii publicat de Dr. Seuss în 1960.

⁹² *Elfi și zâne*.

⁹³ *Peter Pan și Wendy*. Cea mai cunoscută carte a lui J.M. Barrie, mai întâi piesă de teatru (1904), apoi roman (1911).

Știam deja mare parte din poveste de la Munson și Sanders. Dar ei nu-mi dezvăluiseră un detaliu crucial: Lane Heldfond era încă supărată. Cu puține excepții, anticarii nu se îmbogățesc din vânzarea de cărți rare; pentru majoritatea, o pierdere de cinci mii de dolari e o pagubă uriașă. La trei ani de la comiterea furtului încă era furioasă pe Gilkey, iar acum era clar că nici prezența mea nu-i face vreo plăcere.

- Ce faci tu s-ar putea să-l transforme în erou, mi-a zis, amintindu-mi cât de mediatizat a fost criminalul în serie Charles Manson. Toată lumea știe cine e.

Mi s-a părut cam exagerat să-l compari pe Manson criminalul cu Gilkey hoțul de cărți, dar știam unde bate. Erau infractori cărora li se dădea atenție și ea credea că nu merită așa ceva pentru ticăloșiile lor.

- Profesia asta se face din iubire, mi-a spus Lane, adăugând cu mâna pe inimă: Te doare. Iar omul ăsta m-a supărat îngrozitor!

N-a mai vrut să vorbească, așa că mi-am închis carnetul. Dar chiar când să ies pe ușă m-a oprit.

- Știi, mi-a zis, noi avem aici cărți cu adevărat speciale. Mulți iubitori de carte care vin la noi n-au mai văzut niciodată așa ceva și slabe speranțe să mai vadă vreodată. Am muncit din greu cincisprezece ani, la început am cumpărat volume de opt dolari bucata, în speranța că o să le crească valoarea, apoi am trecut la cărți de optzeci de dolari bucata și așa mai departe. Am trudit din greu să facem un magazin ca o nestemată, un magazin unicat... Vrem ca volumele să ajungă la oameni care le iubesc, care le plătesc, care le apreciază... Gilkey m-a supărat rău de tot. Te simți abuzat în situații de-astea. Când le-a furat, le-

a luat de la mine, le-a luat de la el, a zis referindu-se la soțul ei, după care, coborând vocea și uitându-se o clipă spre fiica ei cu ochi negri, de vreo nouă-zece ani, care-o ajuta să șteargă rafturile de praf, a adăugat: Le-a luat de la ea...

Cuvintele ei făceau aluzie la un cămin, nu numai în sensul că ea și familia ei fuseseră afectați de furturi, ci la tot ceea ce se afla pe rafturi.

– Cărțile alea pe care „slabe speranțe” să le mai vedem vreodată nu sunt doar niște obiecte frumoase. E mai mult de-atât, datorită aspectului, conținutul parcă are mai mult sens. Furia ei era îndreptățită.

Mă tot gândisem la cât de speciale sunt cărțile încă de prima dată când am văzut *Kräutterbuch* și de la prima vizită la târgul de carte, dar Heldfond a spus ceva ce m-a făcut să mă gândesc la locul pe care-l ocupă obiectul fizic numit *carte* nu numai în istoria mare, ci și în istoria mică a fiecăruia dintre noi. O idee de care n-am putut scăpa atunci când peste câteva luni, un prieten, Andy Kieffer, s-a apucat să ridice în slăvi e-bookul. Chiar înainte să se mute în Guadalajara și el, și soția lui își cumpăraseră câte unul. Erau bucuroși pentru că acolo e imposibil să găsești cărți în engleză, iar pe serviciile poștale nu te poți baza. A descoperit că n-are nicio problemă să citească *Pescărușul* lui Cehov sau *Comoara din insulă* (două scrieri pe care le cumpărase recent) pe un ecran, și nu între două coperte, iar acum începuse să-l umple cu ziarul *The New York Times*, cu mai multe numere din *The New Yorker*, un dicționar și niște maculatură de citit la plajă, toate stocate la un loc în dispozitivul lui.

- Nu știu niciodată ce o să-mi vină chef să citesc, s-a justificat.

Foarte bine pentru el, mi-am zis. Dar tot nu-mi dădeam seama de ce ar face o asemenea schimbare cineva care are acces la cărți în format clasic. După care m-am gândit la copiii mei, acum adolescenți, amândoi atât de obișnuiți să citească pe computer aproape toată ziua, nu numai mesaje și e-mailuri, ci și articole lungi pentru teme. Ei n-ar avea nimic împotriva ideii de a citi e-bookuri. Și cred că așa s-ar atașa și mai mult de cărțile lor în format clasic. Unul dintre cadourile pe care i le-am făcut fiului meu când a terminat liceul, cumpărat în ultima clipă, e un exemplar de buzunar, negru, din *Constituția Statelor Unite ale Americii* (îl interesează istoria și Dreptul). Dintre toate darurile primite, printre care un laptop pe care să-l folosească la facultate, fiului meu, în general rezervat, i s-a lipit de inimă la propriu această cărticică despre care zicea că o s-o păstreze întotdeauna. Iar fiica mea are acum pe un raft personal exemplarele mamei mele (și cândva ale bunicii mele) din *Anne of Green Gables*, *Anne of the Orchard* și *Kilmeny of the Orchard* de Lucy Maud Montgomery. „Când deschid cărțile astea și m-apuc să citesc, îmi face plăcere să mă gândesc unde au fost și cine le-a mai citit”, așa mi-a zis. „Parcă spun mai multe povești...”

Artefactele sunt depozitare de memorie și de sens, fie că e vorba despre scrieri istorice importante sau despre cărți pentru copii mult îndrăgite. Când stau într-o bibliotecă, înconjurată de rafturi înalte, dădora de cărți, simt că istoria nespus de bogată a erudiției e ceva cât se poate de real, ceva care te face să-ți simți micimea și, în același timp, te inspiră. Această manifestare a realității e valabilă și în cazul altor artefacte. Putem citi despre Holocaust,

despre locul în care și-a scris Emily Dickinson „scrisoarea către lume“ sau despre acela în care e înmormântat Jim Morrison. Pe Internet putem vedea imagini din toate aceste locuri. Și totuși, an de an mii de oameni merg să vadă Auschwitz, Homestead, Père Lachaise. Bănuiesc că și dorința noastră de a sta în preajma cărților vine dintr-un impuls asemănător; ele ne fixează în ceva mai cuprinzător decât noi înșine, în ceva real. De aceea sunt sigură că volumele cu legătură tare vor supraviețui multă vreme după ce ebookurile vor câștiga teren. Când merg pe stradă și văd că aproape fiecare om e cufundat în propriul lui univers din iPod sau din telefonul mobil, nu pot să nu mă gândesc că, după ce-au trecut atâtea secole, legătura dintre oameni și cărți rămâne pe cât de importantă, pe atât de intangibilă. Iată de ce cărțile vechi ale părinților și ale bunicilor mei sunt speciale pentru mine, iar *Kräuterbuch* este de-a dreptul sublim.

12

CE ALTCEVA ÎMI MAI PUTEAM DORI?

Din moment ce, fiind din nou în libertate, nu mai era bine-venit la anticariatele lui preferate, Gilkey își satisfăcea nevoia de a fi în preajma cărților mergând aproape zi de zi la bibliotecă. S-a hotărât să colecționeze exemplare din edițiile princeps ale unor scrieri semnate de câștigători ai Premiului Nobel pentru literatură și la următoarea noastră întâlnire mi-a zis bucuros că a găsit deja unul dintr-o carte a lui Dario Fo, recompensat cu această distincție în anul 1997. Îl adusese cu el – un exemplar mic, subțire, cu coperte moi, roșii, banale – și mi l-a arătat. Am observat că pe coperta din spate era lipit ceva ce părea eticheta unei

bibliotecii. Când l-am întrebat, a îngăimat că a cumpărat cartea la o vânzare organizată de o bibliotecă în Modesto. Am vorbit mai departe, timp în care s-a concentrat la etichetă, încercând, bănuiam eu, s-o dezlipească.

Când l-am întrebat iar unde-și depozitează cărțile, mi-a răspuns tresărind, cu expresia unui om care știe:

- Tehnic vorbind, eu n-am nicio carte.

Am fost sigură că ar fi vrut să-mi spună mai mult, dar și-a dat seama că ar fi foarte riscant. El, care visa să fie admirat pentru colecția lui, era prins în capcana pe care singur și-o întinsese. Deși ardea de nerăbdare să se laude cu achizițiile lui, o astfel de mărturisire ar fi însemnat să le piardă. Orice carte pe care o adăuga la colecție nu putea fi de-acum decât o plăcere personală, pe care nu trebuia s-o vadă niciun ochi străin, cu o singură excepție: ochii mei. Eu devenisem publicul lui, alcătuit dintr-un singur om. Nu putea sau nu voia să-mi spună tot și nici să-mi arate toate cărțile, dar putea să-mi arate cărțului în ediții paperback, pe care poate le cumpărase sau nu la vreo vânzare a unei bibliotecii și-mi putea povesti ce înseamnă ele. Achizițiile mai „importante” rămâneau, oricum, ascunse, cel puțin pentru moment. Și totuși, aveam sentimentul că, dacă stau de vorbă cu el îndeajuns de mult, s-ar putea să iasă la suprafață vreo nestemată și-mi doream din tot sufletul s-o găsesc. Îmi doream să descopăr surprize cu toată ardoarea unui colecționar de carte, așa că am stabilit încă o întrevedere.

Ca să descoperi comori de cărți valoroase nu trebuie să te limitezi la hambare din locuri izolate din New Hampshire. John Windle, anticarul din San Francisco, mi-a povestit că

În urmă cu câțiva ani se dusesese la o licitație de la Londra, unde era scoasă la vânzare averea unui faimos colecționar de cărți – volume, mobilă și alte obiecte. În timp ce trecea în revistă stocul, a deschis sertarul unui birou. Înăuntru se afla un exemplar din *Book of Job*⁹⁴, cartea ilustrată a lui William Blake, o lucrare superbă, cu 21 de gravuri, de care habar n-avea nimeni – nici casa de licitație, nici alți anticari, nici cei care au licitat pentru ea. Poet riguros, artist plastic și tipograf, Blake a fost întotdeauna un preferat al colecționarilor, iar *Book of Job* e una dintre cele mai frumoase opere ale sale.

– În *Book of Job* era ascuns ceva și mai valoros, a continuat Windle, patru pagini, tot ale lui Blake: *The Song of Liberty*.⁹⁵

O comoară ascunsă într-o comoară, ca într-o păpușă matrioșka. Cufărul a fost estimat la 2000 de dolari, iar *Book of Job*, la 100000. *The Song of Liberty* nu mai fusese la licitație de patruzeci de ani, așa că, atunci când a pus mâna pe ea, Windle nu-i știa valoarea. Mi-a spus că în clipa aia și-a dat seama că nu mai știe nimeni despre existența exemplarului respectiv.

– 90% din mine voia s-o înhațe și să plece să ia masa de prânz, mi-a mărturisit. Dar nu m-a lăsat conștiința.

A informat casa de licitație despre descoperirea lui. Peste trei luni *The Song of Liberty* s-a vândut la prețul de 25000 de dolari.

⁹⁴ *Cartea lui Iov*. Scrierea biblică, ilustrată de poetul englez într-o ediție apărută în 1826.

⁹⁵ Poem ce face parte din *The Marriage of Heaven and Hell* (1790–1793), capodopera autorului.

La următoarea noastră întâlnire de la Café Fresco, Gilkey mi-a povestit cum îi merge vânătoria. Căutase cărți de Iris Murdoch, care ocupa locul 95 în topul 100 al celor mai bune romane realizat de Modern Library cu volumul *Under the Net*⁹⁶. Îl interesau mai ales scrierile ei despre existențialism. Spune că-i citise pe Jean-Paul Sartre și pe Simone de Beauvoir și avea și o părere personală despre filosofia lor.

– Nu fac diferența dintre bine și rău, mi-a zis despre existențialiști. Mă gândesc că poate și eu sunt la fel.

Mi-a mărturisit că speră să meargă la un târg de carte din Los Angeles și la un festival de literatură horror din Arizona. L-am întrebat dacă nu e foarte riscant să plece la drum, sugerând că s-ar putea să fie prins în timp ce încalcă regulile pe care trebuie să le urmeze câtă vreme e sub supraveghere, dar mi-a zis că e puțin probabil să se întâmple. În plus, să fie înconjurat de atâtea cărți ar fi o tentație, fără îndoială, căreia n-ar putea să-i reziste, dar când i-am spus asta mi-a replicat:

– Câteodată ești tentat s-o mai faci o dată, ca să fiu sincer, dar e prea mare riscul.

Numai că riscurile, pariurile puse pe propria lui libertate, nu i-au stat niciodată în cale.

Îmi promisese că o să-mi arate telefoanele publice de la care făcea comenzi și mi-a propus să mergem la unul dintre ele.

– Asta de aici e bun, de fapt.

⁹⁶ *Prins în mreje*. Romanul de debut al autoarei, apărut în anul 1954.

Lângă cafeneaua în care ne întâlneam așa de des, în holul de la Crowne Plaza Hotel, se afla unul dintre preferatele lui. Ne-am strâns lucrurile și ne-am dus.

A deschis *Pagini Aurii*, s-a oprit la foile cu rarități pentru colecționarii de carte și și-a trecut degetul peste anunțuri.

– La unele am sunat... Acum, când mă uit înapoi, îmi dau seama că poate-ar fi trebuit să nu mă bag într-una... a explicat în timp ce-i aluneca degetul pe pagină. Am fost la Kayo, la Argonaut... la Brick Row... la Thomas Goldwasser. Aproape c-am încurcat-o. Și uite, Black Oak Books, mi-a zis, cu un deget pe anunț. Sun. E apel gratuit.

Am crezut că n-aud bine, că doar se preface că dă un telefon, dar iată-l formând numărul. Cu receptorul la ureche, așteptând să-i răspundă cineva, mi-a zis:

– Țin minte ce le spuneam. Am învățat vorbele pe de rost.

Mă uitam la el – fără glas, recunoscătoare și cu un sentiment de vinovăție.

– Nu răspunde, mi-a spus când a închis. E puțin enervant când nu răspund. Când o să răspundă, trebuie neapărat să iei o carte de la ei.

A mai căutat o dată în anunțuri.

– Brick Row?

Nu mai puteam să mă abțin.

– Doar n-o să suni pe bune!

– Poate doar ca să întreb ceva, mi-a răspuns. Bine, OK, poate că nu. Ce zici despre Jeffrey Thomas Fine și Rare

Books? m-a întrebat. Sau Robert Dagg? Uite aici, Moe Books. Sunt destul de bune.

S-a hotărât la Serendipity Books din Berkeley, de unde furase în repetate rânduri, și a format numărul.

– Bună ziua. Caut un cadou de nuntă. Aveți vreun exemplar valoros din Iris Murdoch? *Under the Net* sau altceva? Sau poate ceva de J.P. Donleavy, gen *The Ginger Man*⁹⁷ (numărul 99 în topul 100 făcut de Modern Library).

În timp ce femeia care-i răspunsese la telefon căuta o carte de Murdoch și Donleavy, mi-a zis, fără să pună mâna la receptor:

– Așa fac de obicei, întreb de o carte pe care o citesc. Ea caută chiar acum. Ți-am spus că au mii de cărți.

Gilkey aștepta. Eu îl urmăream în continuare.

– E o problemă cu telefonul ăsta, mi-a zis. Nu poți fi sunat înapoi. Așa că le zic că sunt ocupat și nu pot să vorbesc la telefon când sunt la serviciu. După care sun tot eu mai târziu, să mă asigur că se face tranzacția.

Aștepta mai departe, în timp ce femeia tot căuta un volum care să-i fie pe plac. Nu mai avea răbdare.

– Vezi tu, în cazuri d-astea, când aștept până nu mai pot, vreau neapărat să mă ocup cât mai repede de anticariatul respectiv.

Femeia de la Serendipity Books a revenit și probabil că i-a cerut numărul de telefon și numele, pentru că i-a dictat numărul lipit pe aparat și a apoi bâiguit: „Îm... Robert“.

⁹⁷ Roman publicat în 1955 la Paris și apoi interzis în Irlanda și în America pe motiv că ar fi obscen.

- Am citit pe Internet că sunteți specializați în literatură irlandeză, mai ales în James Joyce. Mi-ați putea recomanda o carte de un scriitor irlandez pentru un cadou? Ceva până-n cinci mii. Da, e un dar de nuntă. Sau dacă aveți un autograf de James Joyce, Charles Dickens sau... Bine, dacă puteți să vă uitați... OK, mulțumesc.

Mai auzisem scenariul ăsta, de la Sanders și de la victimele lui Gilkey. Îmi descrieseră cum e vocea lui când face o comandă și cum își etalează cunoștințele despre cărți și-și spune povestea cu cadoul de care are nevoie. Și prin ton, și prin ceea ce spune, pare o parodie a lui însuși. Și vorbea foarte cald. Deși știam că n-avea de gând să lase un număr de card de credit sau o adresă de hotel, eram martoră la o înșelăciune, la o infracțiune comisă pe jumătate - și eram pe jumătate oripilată, pe jumătate fascinată.

A închis și mi-a explicat, plin de dispreț față de vânzătoare și, pe de altă parte, mândru de el însuși.

- Vezi? Ar fi fost perfect, pentru că proprietarul nu era acolo. Probabil că ea n-ar ști exact cum se procedează. Nici măcar nu știe cum sunt așezate cărțile pe-acolo. Dacă aș fi vrut, probabil că azi aș fi reușit. I-aș fi dat un număr de card de credit. Sigur mi-ar fi ieșit. Dacă nu, aș fi avut una de rezervă. Am trei-patru de rezervă în buzunar. Aș fi comandat cartea și aș fi întrebat: „La ce oră închideți? Ați putea să mi-o împachetați?” Ea ar fi ezitat, după care ar fi zis „OK”. Dacă ar închide la cinci, m-aș duce pe la patru și un sfert, patru și jumătate, aș arunca o privire, să mă asigur că nu e niciun dubios pe-acolo. După care aș intra și aș spune: „Am venit să iau o carte din partea lui Robert”, sperând că ei o au deja pregătită. Uneori nu e, ceea ce mă cam enervează. Atât de proști sunt. Ar fi trebuit să-mi

ceară numărul de card. Uneori introduc numărul abia când ajung acolo. Nu înțeleg de ce. Dar am semnat și gata. N-aș face nimic care să dea de bănuț sau ceva de genul ăsta. Doar aș mulțumi, m-aș mai uita la câteva cărți și aș zice: „Minunat! Mulțumesc foarte mult. Probabil că o să mai vin. Aveți o colecție extraordinară.” După care aș pleca liniștit.

Am dat din cap, așezându-mi carnetul pe micul raft de sub telefon. Parcă-i crescuseră iar aripi.

– Acum nu mai pot, evident... Dar ar fi fost ocazia perfectă.

Mi-a mai povestit o ocazie perfectă când am plecat de la Crowne Plaza spre un alt loc dintre preferatele lui, la câțiva pași de Grand Hyatt. Împreună cu taică-său plecase la New York cu un avion de noapte, dornici să aibă parte de câteva zile de „traie bun”, asigurat de cardurile de credit șterpelite. Călătoria a fost, zice el, „un mare, mare succes”. Atunci a luat seria *Winnie-the-Pooh* pe care a încercat s-o vândă după aceea și un exemplar din *A Streetcar Named Desire*⁹⁸, de 3000 de dolari. Gilkey a avut grijă să-mi spună că e dintr-un „magazin” Waldorf Astoria. „N-o să-ți vină să crezi ce ușor a fost acolo!” se lăuda el.

A treia țeapă pe care a dat-o la New York a fost „o poveste haioasă”. Stătea cu bătrânul la Hotelul Hyatt, lângă Madison Avenue, unde erau mai multe anticariate cu rarități. Se opri asupra câtorva titluri dintr-o ofertă de la unul dintre ele, n-a vrut să-mi spună care, și o serie de cărți de călătorie. Nu știa ce să aleagă și l-a lăsat pe taică-său. Pentru Gilkey cel bătrân literatura de călătorie suna

⁹⁸ *Un tramvai numit dorință*. Piesa de teatru publicată în 1945 de dramaturgul american Tennessee Williams.

apetisant, așa că Gilkey cel tânăr a sunat de la un telefon public din Hyatt și a făcut o comandă.

- Când am ajuns acolo, tocmai îmi împachetau cumpărăturile, mi-a povestit. Și se pare că era o serie de șaptesprezece volume. Cântăreau vreo 35 de kilograme. A trebuit să târăsc pachetul până la hotel.

Cică n-a luat un taxi pentru că nu voia să cheltuiască bani.

- Și pe drum mă tot opream... Tot trăgeam de el.

Știa cineva despre furtul ăsta? Sanders? ABAA? Când l-am întrebat de unde luase volumele, mi-a replicat:

- Mai bine nu-ți zic.

De-acum îmi răspundea așa din ce în ce mai des, pentru că, de fapt, recunoștea tot mai des comiterea unor infracțiuni. Părea să aibă din ce în ce mai multă încredere în mine și speram că o să-mi spună unde ascunde cărțile.

În afară de a umple câteva geamantane cu rarități și alte câteva obiecte de colecționar, cât au stat la New York au mâncat de sute de dolari, „am vizitat Empire State Building și ne-am plimbat prin Greenwich Village. Mâncam regește. Îi ziceam lui tata: „Îți garantez că e gratis tot - mâncarea, cazarea. Îți ga-ran-tez“.

Călătoria aia a fost sursă de inspirație.

- Asta voiam să fac, mi-a explicat, să pun la cale călătorii în alte orașe. La New York era incredibil. Totul mergea ca pe roate.

Până când s-au întors. Au umplut avionul cu valizele lor dolda de trofee, dar, când au ajuns la San Francisco, Gilkey și-a dat seama că au rămas fără bagaj.

- A fost cel mai rău lucru care ni se putea întâmpla, mi-a spus. Erau cărți de mii de dolari.

Un pasager din San Mateo avea același model de valiză Hartmann și, din greșeală, a luat-o pe a lui, dar i-a trimis-o înapoi în numai câteva ore. După cum povestea despre călătoria la New York, în ciuda acestei experiențe, era clar că e una dintre amintirile la care ține cel mai mult.

- Asta voiam să fac. Să mă duc într-un oraș, să nu plătesc cazarea la hotel ori biletele de avion. La New York mi-a mers de minune. Aveam vreo optzeci-nouăzeci de numere de credit și puteam să fac rost de cel puțin o mie, două mii, trei mii... Dacă-ți plac chestiile gratis, era călătoria perfectă. Nu mă simțeam vinovat. Vacanță gratis, mâncare gratis, cărți gratis. Eram încântat. Voiam să trăiesc așa, mergând din oraș în oraș. La New York, acolo testasem terenul. La New York era viitorul pentru mine. Ce altceva îmi mai puteam dori?

13

ȘI UITE! ALTE CĂRȚI!

După ce am făcut o plimbare să vedem cele mai bune telefoane publice din Union Square, nu mi-a mai dat niciun semn de viață câteva săptămâni. Mă întrebam dacă l-o fi prins poliția în flagrant și dacă nu cumva s-o fi întors la închisoare, dar eram ocupată. O dată, când fiica mea căuta niște haine la Goodwill, m-am trezit că mă duc la

rafturile de cărți. E genul de loc în care încă poți găsi o comoară, oricât de neverosimil ar părea. Dar poate că o să am noroc. Colecționarul Joseph Serrano îmi povestise despre două dintre descoperirile pe care le făcuse acolo cu puțin timp în urmă: o autobiografie a lui Willie Mays din prima ediție, cu semnătura autorului, la prețul de 2,49 dolari (mai târziu a văzut pe Internet două exemplare de vânzare, unele fără autograf, la 400 de dolari exemplarul) și un exemplar din prima ediție *Booked to Die*, un roman polițist despre un colecționar de cărți, scris de John Dunning (pe care întâmplător îl citea Gilkey la închisoare), la 3,47 de dolari (Serrano zice că prețul lui real ar fi între 400 și 500 de dolari). M-am dus direct la câteva „puncte fierbinți” de Stephen King: n-aveau niciun exemplar din nicio ediție princeps. Și nimic din *Tarzan*, despre care-am auzit că făcea destule parale. Din câte-mi dădeam seama, nu prea aveau decât paperback-uri ieftine, ca în librăriile din aeroporturi, și cărți de bucate pline de pete. Am cercetat un raft, apoi încă unul, în căutare de volume cartonate. Nici urmă de vreo ediție princeps. În spatele meu erau alte rafturi, dar, spre deosebire de tipul de lângă mine, care avea o privire iscoditoare și era îmbrăcat într-o canadiană închisă la culoare, căutând cu sârg ceva (ediții princeps?), eu eram gata să mă dau bătută. M-am gândit la Gilkey, care fusese la Goodwill, și nu reușeam să-mi dau seama cum poți să cauți întruna, când n-ai succes. Când m-am întors la rafturile pline-ochi cu fuste de tul și catifea, fiică-mea scormonea de zor, însă eu eram gata de plecare. Și ea fusese la fel de ghinionistă ca mine, așa că am plecat cu mâna goală. Când am ieșit, l-am văzut pe tipul de lângă mine căutând mai departe printre cărți și strângând un teanc pe podea. Oare ce ratasem?

Săptămâna următoare am sunat de câteva ori la biroul de informații publice din California să întreb dacă Gilkey a fost

dus cumva la închisoare din nou, dar nu fusese. Am dat telefon acasă la mama lui, dar habar n-avea unde e. Știam de la el că e în relații bune cu ea, așa că mă îndoiam că mi-a spus adevărul.

După aceea m-a sunat el și a fost de acord să ne mai întâlnim o dată, propunându-mi să ne vedem la Olive Garden, în Stonestown Shopping Center. Mi-a explicat la o pizza că, pentru că nu s-a mai dus la întrevederea la care trebuia să meargă săptămânal fiind sub supraveghere, poate fi considerat fugar, cel mult „un eliberat sub supraveghere”, dar mai fericit de-atât nici că putea fi. Își luase un laptop nou, pe care mi l-a arătat, și mi-a zis că „merge la cursuri” la un colegiu din apropiere, pe care s-a codit să mi-l spună, pentru că nu voia să se știe pe unde umblă. Mi-a explicat că se duce la un curs despre filosofia lui Nietzsche, de care-mi pomenise și altă dată că l-ar interesa. Și că îl preocupă în mod special – cu propriile lui cuvinte – ideea lui Nietzsche potrivit căreia, dacă o lege sau un sistem e nedrept, nu e greșit să le încalci sau să le contești. Se pare că, pentru Gilkey, un sistem nedrept era un sistem în care nu-și putea permite să cumpere lucrurile pe care alții și le permiteau. Există cărți mai scumpe pe care el nu și le poate cumpăra sau pe care nu vrea să dea bani, așa că le fură. Așa corectează sistemul.

Zicea că are o slujbă part-time pe chei, dar nu mi-a dat niciun detaliu. Să trăiești din banii câștigați la un part-time într-un oraș scump cum e San Francisco și să stai la hotel, oricât de precar ar fi el, nu e tocmai ușor. L-am întrebat cum se descurcă.

– Ieri am câștigat 18 dolari. Pe urmă mi-am cumpărat un bilet la loto și am câștigat 19, așa că am terminat pe

plus... Semn că am avut noroc. Ar cam fi timpul să dau lovitura.

Era plin de energie și optimism.

- Îți dai seama cum ar fi?! Să câștig la loto o sută de milioane de dolari și să cumpăr un anticariat cu rarități!

Aveam sentimentul că îmi oferă un sfârșit pentru cartea la care-i zisesem că lucrez. Nu era nici prima, nici ultima dată când făcea asta. La următoarea întâlnire mi-a spus:

- Știi, m-am gândit. Până când o să termini cartea, poate că eu o să citesc toate cele o sută de romane și poate că o să angajez un artist să facă treaba și o să am o expoziție. Ar fi un sfârșit bun.

După ce s-a gândit o vreme, a adăugat:

- Dacă nu fac ceva rău sau ceva... Dar nu cred.

- Ai mai avut necazuri în ultima vreme?

- Nu! mi-a răspuns. N-am avut timp.

Era în continuare sub supraveghere și, din câte știam, stătea la un motel ieftin din San Francisco. M-am dus cu mașina acasă la ai lui, în Modesto, ca să fac cunoștință cu maică-sa, Cora, și cu soră-sa, Tina, o întâlnire la care Gilkey îmi dăduse o mână de ajutor.

Ai lui stau într-un cartier de case gen fermă, cu câte-o peluză mică, de o parte și de alta a căreia se află șiruri de

liquidambar⁹⁹ care umplu aleile de frunze. Pare genul acela de oraș în care acum treizeci de ani răsunau claxoanele de bicicletă și se isterizau mamele de copii. Am intrat pe ușa din față și am ajuns în livingul întunecos, unde fiecare colțisor, fiecare perete, fiecare masă și fiecare raft erau plin de obiecte colecționate, puse alandala. Într-un colț, sfeșnice de alamă, în altul, porțelan englezesc, „nu chinezării de-ale ieftine“, a subliniat maică-sa. Țesături din Filipine, linguri de argint, păpuși din toată lumea, farfurii Normal Rockwell, solnițe. Culmea e că Gilkey îmi spusese că maică-sa nu e cine știe ce mare colecționară și mă îndoiesc că dorința lui fusese să-mi ascundă asta. Cred că pur și simplu nu-și dădea seama. Să strângi cantități mari de obiecte asemănătoare, să colecționezi, e la un moment dat ca și cum ai lua cina în familie: ajunge să ți se pară ceva firesc.

Cora era o filipineză scundă, de vreo optzeci de ani, cu ochi căprui, limpezi, și mâini subțiri, de femeie mult mai tânără. Nu auzea bine și-i tremura vocea, dar avea o minte și o memorie brici. După ce m-a invitat să iau loc pe o canapea de piele neagră care se întindea în mai toată încăperea, mi-a povestit cum și-a cunoscut soțul, pe tatăl celor opt copii ai ei, în Okinawa, pe vremea când el era în armată, cum s-au mutat la Sacramento, apoi acolo, în casa lor din Modesto, unde colecțiile s-au înmulțit odată cu membrii familiei.

– Am o groază de cești vechi, mi-a spus într-o engleză ușor sacadată, arătând spre o colecție în timp ce făceam un tur

⁹⁹ *Liquidambar styraciflua* – arbore foios, elegant, cu port piramidal, decorativ prin scoarța îngroșată și frunzișul verde primăvara și vara, iar toamna se colorează în portocaliu, roșu-purpuriu-violet. Florile sunt mici, galben-pal, reunite în buchete. Fructele sunt rotunde, de culoare brună la maturitate.

al locuinței. Și clopoței, alamă, cărți, ceasuri. John zice c-o să aibă ceva valoare... Uite aici o colecție de medalioane. John zice să n-o vând acum... Îmi place să colecționez argint chinezesc inscripționat, Hummel. E un cuvânt în engleză, să știi! Dacă te duci la magazine, vezi că nu mai arată așa. John mi-a dat lumânarea asta. Și ăla! mi-a arătat spre un sfeșnic de aramă. Vezi îngerii ăia? John mi i-a cumpărat pe toți. Am o groază de lucruri. Le-am zis Țului John și Tinei: Nu-i lăsați pe alții Țalte rude; să se atingă de ele! Când o să mor, trebuie să le împărțiți între voi. Dar acum nici nu vin să mă vadă... Una din fete a umplut deja un vagon de tren cu pălăriile mele vechi. Patricia.

- Mama avea pălării din anii '60, mi-a explicat Tina.

- I-am zis Patriciei „ia tu pălăria asta“, dar ea le-a luat pe toate, și-a adus aminte Cora.

Am trecut în sufrageria destinată întregii familii.

- Vezi? Cărți, cărți, cărți, mi-a spus Cora. Acolo sunt numai cărți Franklin Mint. *Crimă și pedeapsă*. Crime de altădată, cazuri de altădată. Multe din cărțile de jos sunt ale lui, alea acoperite cu folie, mi-a explicat, referindu-se la fiul ei. Și uite, acolo e detectorul lui de metal cu care găsește monede.

Când ne-am așezat să vorbim, abia aștepta să-mi povestească despre John. Când și-a adus aminte de băiețelul care fusese, a izbucnit în râs.

- Născocea povești și spunea tot felul de chestii din capul lui! Și-i place să citească. Poate că citească o carte într-o zi sau o noapte... Are atâtea colecții și afișe de film. Le comandă, le cumpără și știe c-o să facă profit. Așa că face bani.

O apucase mândria de mamă.

- L-ai mai văzut în ultime vreme? A! E mare. Și bine făcut. Și, dintre toți băieții mei, numai el are ținută. Stă drept mereu. Nu ca ceilalți.

Tina stătea într-un fotoliu, la distanță de mine și de Cora, și părea că se gândește dacă să se bage și ea în vorbă sau nu. Deși trăsăturile ei asiatice erau prea puțin vizibile, ca și ale fratelui ei, totuși, semăna mult cu maică-sa. Mi-a povestit mai târziu că lui John îi plăcea să joace roluri când era mic. Stătea în picioare acolo, în sufragerie, și inventa povești pentru ai lui și le înregistra.

- De multe ori erau haioase, și-a amintit ea, confirmând spusele mamei.

Dar când am atins subiectul sensibil, furturile comise de John, n-au mai râs. Le-am întrebat de ce cred ele că a ajuns la cuțite cu legea, iar Cora a încercat să mă convingă că a fost nedreptățit.

- Adică e nevinovat. Poate că umbla pe-acolo cu vreo carte ori se uita la ea, a uitat de ea și apoi l-au prins, l-a scuzat ea.

Mă întrebam dacă o fi dezamăgită de ce făcea fiul ei sau încearcă să mă păcălească.

- E de la taică-său, a continuat cu ochii la Tina. Cred că el l-a influențat.

A dat din cap spre Tina, așteptând ca fiica s-o aprobe, dar ea a tăcut. Cora mi-a explicat mai departe. Mi-a sugerat că pe John l-ar fi influențat dorința lui taică-său de a trăi pe picior mare, că, de fapt, el l-ar fi băgat în belea. S-a uitat iar la fiica ei, așteptând confirmarea, dar fata a dat din

cap, în semn că nu e de acord. După care, mama mi-a explicat că, atunci când a părăsit-o, soțul ei l-a luat cu el pe fiul lor de nouăsprezece ani.

- Știu ce mi-a luat tatăl lui, a zis ea tristă. Mi l-a luat pe băiatul cel mai mic.

Iată singurul furt cu care n-a vrut să mă ducă de nas.

În caz că-i dăduseră o mână de ajutor la furat, nici Cora, nici Tina n-au recunoscut. Dar eu aflasem din lecturile mele în domeniu că hoții de cărți mărturisesc adesea că i-au ajutat unii membri ai familiei. În 2003, poliția de la Copenhaga a găsit în Danemarca o comoară de cărți rare, documente și hărți, ascunsă în subsolul unei case aflate în proprietatea unei femei de șaizeci și opt de ani. Era văduva unui filolog care lucrase la Colecția Orientală de la Biblioteca Regală din Danemarca. Între sfârșitul anilor 1960 și 1978, după cum avea să se afle mai târziu, omul luase cărțile de pe rafturile bibliotecii și le dusesese la el acasă. Poliția a devenit suspicioasă cu privire la soția lui, la fiul și la nora ei în momentul în care aceștia au încercat să vândă mai multe cărți, printre care singurul exemplar existent al unei lucrări din anul 1517, aparținând Bibliotecii Regale, prin intermediul casei de licitație Christie's de la Londra. Printre volumele furate erau unele de John Milton, Martin Luther, Immanuel Kant sau Tycho Brahe, astronom. În 2003, în momentul în care s-a denunțat furtul, fuseseră recuperate numai 1800 din cele 3200 de lucrări date dispărute și cel puțin o sută fuseseră deja vândute la licitație, printre care o ediție princeps din *Utopia* lui Thomas Morus, achiziționată la prețul de 244500 de dolari (82).

Cora și Tina m-au întrebat dacă vreau să văd fotografii cu Gilkey când era mic. Erau puse cumva la întâmplare, așa că o poză cu băiatul de când avea șase ani stătea foarte bine lângă una din adolescență, lângă o pagină în care erau înșirate instantanee cu odraslele mai mari ale unor rude. Imaginile în pastel din anii '60 se amestecau cu fotografii cu colțuri rotunde din anii '70 și cu instantanee finisate din deceniul '80.

- Vrei să vezi o poză cu taică-său? m-a întrebat Cora.

M-a dus în holul tapetat cu portrete din marea lor familie. John nu prea semăna cu taică-său. Cel din urmă avea pielea mai albă, fața mai plină. Mi-au arătat câteva dintre obiectele îndrăgite de John, între care o pictură în ulei, cu niște flori.

- John voia neapărat s-o vezi, mi-a zis Cora, așa c-am pus-o aici.

Deci Gilkey pregătise scena înainte să vin. Voia să-l consider un om cu gust pentru frumos.

Am dat un colț și am ajuns într-un coridor îngust.

- Camera lui, mi-a explicat maică-sa. Hai înăuntru! Uite ce cărți!

Tina a venit cu noi. A ridicat o carte nou-nouță despre vin, numai bună de citit la cafea, care se afla pe servanta lui, pe un teanc de alte cărți noi, mai mari.

M-am uitat de jur-împrejur și am simțit din tot sufletul că n-ar trebui să fiu acolo, în dormitorul lui Gilkey. Pantofii erau așezați frumos pe podea, iar pe pereți erau agățate obiecte artistice pe care le colecționa. Pe rafturi, broaște din ceramică, pe care le colecționase ani întregi, după cum

am aflat de la ele. Am făcut un gest să plec, dar maică-sa a arătat spre un dulap, pe care l-a și deschis.

- Vezi cum își ține lucrurile? Curate, mi-a zis. Și uite! Alte cărți!

Da, alte cărți. Teancuri și iar teancuri, peste și sub jachete, cămăși și pantaloni puse pe umerase. Parcă erau așezate cu spatele spre cel care privește, parcă se ascundeau. Acesta părea cel mai intim colțișor din camera lui, dar, în loc să mă uit să văd dacă recunosc vreo carte dintre cele pe care le-a furat, m-am îndepărtat. Era ca și cum aș fi fost invitată să mă uit la o rană, ceva groaznic, dar fascinant. Mi-era frică de ce-aș găsi dacă aș trage cărțile din teanc, de vinovăția și de răspunderea pe care le-aș avea, dacă aș ști că volumele sunt acolo. Mai târziu îmi voi blestema această frică.

În decembrie m-am întâlnit cu Gilkey la Café Fresco. Interviuul n-a durat mult. Aveam câteva întrebări, câteva lucruri de confirmat, plus că a venit imediat și femeia de serviciu, cu un aspirator care făcea un zgomot infernal. Din cauza lui era imposibil să înregistrez, așa că am propus să ne oprim și să continuăm altă dată, curând. Ne-am pregătit să plecăm, am oprit reportofonul, dar el a scos un volum paperback pe care voia să mi-l arate.

- L-am luat de la bibliotecă, mi-a zis în gălăgia asurzitoare, ca să nu se observe un anumit comportament.

N-am recunoscut titlul. Și nici nu înțelegeam.

- Cum adică? am întrebat.

- De obicei iau clasici, mi-a răspuns.

- Și? am întrebat, în continuare nedumerită.

-Vezi? mi-a explicat. Am luat trei supracoperte de la niște volume din clasici, ca să le trimit autorilor să-mi dea câte un autograf pe ele.

Nu mai eram nedumerită.

- Și o hartă, a adăugat. Am tăiat-o dintr-o carte.

Atâta efort ca să nu fure de la bibliotecă.

Era sortit să se întâmple. Imaginați-vă că un hoț de bijuterii intră la Tiffany's și are la dispoziție cele mai prețioase diamante, safire și smaralde, etalate în tăvițe căptușite cu catifea. Tot așa trebuie să fie pentru un hoț de cărți care intră într-o bibliotecă, mai ales decât utilizatorii încă pot lua de la raft și studia exemplare din ediții princeps.

Când mi-a zis că a luat dintr-o bibliotecă harta și supracopertele, de fapt a recunoscut în fața mea că furase și asta se întâmpla pentru prima oară după mult timp - de multă vreme nu-mi mai povestea despre furturile din ultimii anii. Bănuiam că supracopertele șterpelite n-au nicio valoare, dar dacă mă înșelam? Și harta? Citisem despre un newyorkez expert în hărți acuzat că ar fi ciopârțit hărți vechi din colecțiile bibliotecilor, hărți de milioane de dolari. Nu prea credeam că harta pe care-o furase Gilkey e din vreo lucrare de valoare, dar, din nou, dacă mă înșelam? Țasta să fi fost genul de comoară pe care sperasem să-l găsesc? Nu prea știam ce să fac cu ea. Nu mă așteptasem să joc rolul confidentei și mă întrebam ce trebuia să fac. Era obligația mea să anunț poliția? Dacă hotăram să țin informația pentru mine deocamdată, cum ar reacționa bibliotecarii și anticarii, atunci când ar afla?

Le-am cerut părerea unor prieteni avocați. După ce mi-au precizat că nu sunt experți în drept penal, mi-au spus că sigur nu sunt obligată prin lege să informez autoritățile decât atunci când infracțiunea respectivă a reprezentat sau ar reprezenta un pericol pentru integritatea fizică a unei persoane. Avocatul agentului meu literar avea să-mi confirme mai târziu.

Dar cum rămâne cu răspunderea morală? Diferența dintre cele două era la fel de fragilă ca rolul meu în povestea lui Gilkey, care se schimbase, astfel încât din observator mă transformasem în participant. Eram datoare să le divulg această informație anticarilor, care mă ajutaseră atât la cercetarea mea? Dar nu-i așa că, dacă le divulgam aceste furturi, Gilkey n-avea să-mi mai povestească despre alte tunuri pe care le-a dat, unele poate chiar mai importante? Mai mult, dacă aș face așa ceva, nu cumva aș pierde orice șansă de a afla de la el unde sunt ascunse cărțile? Iată-mă oscilând între egoism și bunăvoință: să dau în vileag secretele pe care mi le împărtășise și astfel să-i pierd toată încrederea și poate chiar să-l trimit la pușcărie sau să le țin pentru mine și astfel să fiu nedreaptă cu victimele lui? Am încercat să mă liniștesc, spunându-mi că urmările nu sunt răspunderea mea directă.

Peste două luni, încă nehotărâtă, am sunat la FBI. Citisem că organizația participase la cazuri de înșelăciune cu cărți rare și voiam să aflu câte avea pe an, ce fel de cazuri prelua, ce tendințe descoperise etc. Mi s-a oferit o discuție telefonică cu Bonnie Magness-Gardiner, coordonatoare a Echipei de Infracțiuni cu Obiecte de Artă, care investiga cazurile de infracțiuni cu cărți rare. Nu mi-a dezvăluit numărul total de furturi de rarități comise în ultimii ani, dar m-a informat că agenția e interesată de cazuri ce implică și transportul dintr-un stat în altul de cărți furate, adică

lucrări a căror valoare depășește 5000 de dolari și care sunt volume unicat, imposibil de confundat.

- Prin urmare, mi-a zis, *s-ar putea* să fie un caz de competența FBI, dar, a adăugat, trebuie să fie fapte comise în ultimii cinci ani.

Mi-am adus aminte de seria de cărți de călătorie, în valoare de 9500 de dolari, pe care Gilkey o furase la New York și o dusesse în California, deci în alt stat.

- M-ați anunța, dacă hoțul de cărți ar fura ceva, nu-i așa?

- Da, i-am răspuns, încercând să par, bineînțeles, convingătoare.

Cum am închis telefonul, cum am început să scotocesc prin notițe. Când furase Gilkey seria aia? Nu mai țineam minte. Și când îmi spusese? Așteptasem prea mult înainte să anunț poliția? Sau, acum, FBI? Căutam febril prin treancurile groase de notițe.

Am căutat și am tot căutat până când, în cele din urmă, am găsit.

Gilkey furase volumele alea în mai 2001 și prima dată îmi povestise de ele în septembrie 2006, la puțin mai mult de cinci ani după comiterea faptei. Era clar. M-a uimit însă faptul că-mi zisese la doar patru luni după încheierea perioadei în care ar fi putut fi pus sub acuzare, deși noi ne întâlneam deja de ani. Era șiret sau, încă o dată, pur și simplu norocos?

O dată, într-o vizită la New York, am mers la Morgan Library and Museum. Citisem despre colecția particulară a lui J.P. Morgan și voiam s-o văd de aproape. În plus, ardeam de nerăbdare să descopăr un exponat nou, *Federico da Montefeltro and His Library*. Alcătuită în secolul al XV-lea, biblioteca lui era cea mai bogată bibliotecă renașcentistă din Italia, proprietate a unui singur colecționar particular (83). De obicei, este găzduită de Vatican, dar mai multe obiecte de preț au fost împrumutate și expuse la Centrul Morgan. Fiul din flori al unui conte, Montefeltro și-a făcut pregătirea militară și studiile, astfel încât să i se confere rangul de duce. Dacă mă iau după ce am văzut și după ce am citit, probabil că iubea cărțile, dar fără îndoială că îi plăcea la nebunie să le expună ca să le vadă alții. Așezase biblioteca lângă intrarea în palatul lui din Urbino, pentru ca volumele să poată fi admirate de toată lumea, deși numai puțini aveau privilegiul de a le citi. Avea și obiceiul să se laude cu Biblia lui în două volume, care, după cum susținea un erudit, avea rolul de a-i „proclama identitatea de prinț umanist și creștin” (84). Simpla proprietate ca dovadă a evidenței – Gilkey ar fi de acord, fără îndoială. Exponatul se afla într-o galerie mică, cu pereții dordora de tablouri frumoase, cu casete din sticlă în care se aflau manuscrise și anluminuri cu o vechime de șase sute de ani, dar obiectele care m-au intrigat cel mai mult erau reproduceri digitale la scară mare a mai multor paneluri din lemn pe care ducele le comandase pentru *studiolo*. Aceste obiecte din lemn, lucrate în *trompe l’oeil*, bogate în incrustații, erau reprezentări realiste ale unor cabinete cu rafturi pline de cărți, instrumente muzicale și unelte din sfera științei: un astrolab, un ceas mecanic, o orgă, un clavicord. Fiecare era o entitate simbolică și împreună creionau o imagine a erudiției și a culturii ducelui. Montefeltro era o

personalitate impresionantă, un om avut și puternic, spre deosebire de Gilkey, și în timp ce mă aflu în galeria aceea mică n-am putut să nu mă întreb dacă vreunul dintre ei s-ar mai fi făcut colecționar de cărți, dacă n-ar fi avut spectatori care să-i admire sau, în cazul lui Gilkey, dacă n-ar fi visat că va avea spectatori. Și în privința asta, și în altele am ajuns să înțeleg că Gilkey e întruchiparea colecționarului de carte. Îl despart de ceilalți colecționari numai fraudele comise, fermitatea ori narcisismul cu care și le justifică.

Gilkey își petrecuse vara în spatele gratiilor, pentru că încălcase condițiile în care fusese pus în libertate sub supraveghere (poliția îl prinsese în cele din urmă acasă la maică-sa) și, în toamna anului 2007, când a ieșit de la închisoare, ne-am mai întâlnit de câteva ori. Voiam să-i pun o întrebare care nu-mi dădea pace de luni întregi, o întrebare simplă, care să mă ajute să-mi dau seama dacă operase cu bună știință, din calcul, sau dacă pur și simplu avusese noroc în vremea când fusese pe cai mari: știusese că, furând din mai multe state, din mai multe ținuturi, din zone aflate sub mai multe jurisdicții, îngreunase misiunea acuzării de a-l condamna?

– Da? m-a întrebat surprins.

S-a gândit o clipă.

– A, da, am știut.

Avusese noroc.

Când l-am întrebat dacă știusese că FBI are dreptul să investigheze o posibilă fraudă cu cărți comisă cu nu mai

mult de cinci ani în urmă, ceea ce însemna că nu mai poate fi pus sub acuzare, a fost la fel de surprins.

A mai avut noroc un sezon, deși mi-a luat ceva timp să-mi dau seama. Cu toate că a făcut un talmeș-balmeș din viața lui, patima i-a dat o formă și un scop acestei vieți. S-a întâmplat adesea ca, spunând cuiva povestea lui, să aud replica *Ce trist!* Se pare că pur și simplu nu se putea abține să nu comită fapta din cauza căreia avea să ajungă la închisoare. Am ajuns să nu fiu de acord. O dorință atât de pătimasă e ca dorința sexuală, niciodată împlinită, un vis care nu va muri... Dar chiar eforturile ca să și-l împlinească erau o plăcere fără margini. Când îmi povestea că la închisoare se deprimă și nu mai vrea să se întoarcă acolo niciodată am început să-i înțeleg statutul de „zburătoare”, cum i-a zis un paznic din penitenciar, așa cum poate că îl înțelegea și el: prețul pe care trebuia să-l plătească. Unii își plătesc succesul cu o tensiune arterială crescută și cu mariaje destrămate. El a plătit cu libertatea. Mie Gilkey ajunsese să-mi pară un om fericit, cu idealuri, cu ambiții, și, într-o oarecare măsură, un om de succes. Singurul lui sacrificiu au fost niște pauze impuse, la care a trebuit să se supună în drumul spre îndeplinirea visului.

La una dintre ultimele noastre întâlniri, parcă presimțind că nu mai e timp, mi-a mărturisit un alt gând pentru viitor.

- Aș putea să-mi fac un tricou pe care să scrie LUCREZ CU PLATA ÎN CĂRȚI RARE, mi-a zis. Aș putea să mi-l pun peste un costum și să fac o poză. Poate-ar fi bine să scrii asta în carte.

Nu era bine deloc.

- Uite niște notițe aici. Poate la sfârșitul cărții... cred că sunt un sfârșit perfect, dacă oamenii care-o citesc ar vrea

să doneze o carte ca să strâng bani și să nu mai intru la pușcărie sau ceva de genul ăsta. Mă gândeam la ceva siropos. Ce părere ai despre mascotele din plastic? Scriitori celebri, în jucării de plastic? M-am documentat despre drepturile de autor și poate o ediție limitată de jucării de plastic, vreo mie. Aș vinde cărțile cu ele.

Spera și să viziteze orașele părăsite din New Mexico, cu o cameră de filmat și un detector de metal.

– Aș vorbi puțin despre istorie și apoi aș încerca să găsesc o comoară, a zis.

Și-ar înregistra experiențele, după care le-ar posta pe Internet.

Se gândea să publice cărți pentru care nu mai trebuia să plătească drepturi de autor, deja proprietate comună. Poate *Magnificent Ambersons*¹⁰⁰ de Booth Tarkington, spunea el. Ar tipări cinci sute de exemplare și l-ar vinde pe fiecare cu o mascotă de plastic întruchipându-l pe autor.

– Mai am o idee. Lucrez la ea. O să fac rost de o bază de date cu colecționarii de cărți rare și o să-i întreb pur și simplu dacă nu-mi dau și mie un volum. Nu strică o întrebare. Adică încerc să nu fac nimic ilegal.

– Nu te poți opri, nu? l-am întrebat, dar n-a fost tocmai o întrebare.

– Pur și simplu îmi place să colecționez cărți, să colecționez chestii. De fapt, chiar aveam de gând să-ți povestesc despre un plan nou, dar mai bine nu. Îți zic altă dată. Nu vreau să mai fac nicio chestie ilegală, fiindcă nu

¹⁰⁰ *Minunata familie Amberson*. Roman publicat în 1918, pentru care autorul a câștigat Premiul Pulitzer un an mai târziu.

vreau să mă întorc la închisoare. Dar pot face rost de cărți gratis cumva. Ar fi mai bine.

La următoarea întrevedere, când aproape că mă obișnuisem cu marea lui disponibilitate de a contribui la propria poveste, m-a luat prin surprindere. În ideea că poate nu e suficientă acțiune în cartea pe care-o scriu, s-a uitat la mine cu o expresie întrebătoare și și-a dat drumul:

- Deci crezi că ar trebui să iau toate cele o sută de cărți acum?

- Nu răspund la întrebarea asta, i-am zis stupefiată.

Începuse să-și construiască viața trăgând cu ochiul la cum ar putea arăta în paginile unei cărți tipărite, dar eu mă străduiam să rămân la ideea că înregistrez o poveste care merge mai departe fără s-o influențez în niciun fel. Nu voiam să devin regizorul ei.

Gilkey a filozofat în continuare.

- Încerc să mă gândesc la un sfârșit grandios... mi-a spus. Să fac rost de toate cele o sută de cărți din top 100. Să zic că am câștigat.

Eram șocată, dar și eliberată de sfârșitul care mi se înfățișa pe neașteptate. La ultimele noastre întâlniri încordarea și stânjeneala de la început se transformaseră în rutină, uneori o rutină chiar plăcută. Iubea cărțile: asta aveam în comun. În câțiva ani stătusem cu el la o groază de mese, prin cafenele, și-l ascultasem spunându-și povestea. Îmi era clar că, deși e un infractor, e și un om curios, ambițios și politicos, că are aceste trei calități pentru care am tot respectul. Însă după aceea, când ajungeam acasă și ascultam înregistrările îmi dădeam

seama că prezența lui fizică îmi distrăgea atenția de la ce spunea. Orice tip de farmec este o formă de manipulare. La fel și farmecul lui de suprafață... Însă dincolo de ea se ascundea o lăcomie fără margini.

O dată, când îmi povestise despre o carte pe care o furase și apoi o vânduse, îmi spusese: „Lăcomia e lăcomie.” Am crezut că se referă la propria lui motivație, dar comentariul pe care l-a făcut apoi mi-a schimbat părerea: „Anticarii nu pot rezista tentației de a cumpăra cărți.” Pomenise de unul din San Francisco, dar nu i-a rostit numele. Omul cu pricina cumpăra tot timpul de la el cărți și alte obiecte de colecție, la un preț de nu știu câte ori mai mic decât prețul de piață în rarele ocazii în care Gilkey avea nevoie de bani gheață. Anticarul îi spusese în repetate rânduri că ar trebui să se oprească. Știa că e marfă necurată, și totuși o cumpăra, confirmând, fără îndoială, convingerea lui Gilkey că sunt o mulțime de corupți în breaslă. L-am mai întrebat o dată cum îl cheamă pe tip, dar n-a vrut să-mi zică. Lăcomia e lăcomie (85).

Una dintre cele mai uimitoare volume de care am dat în viața mea am găsit-o la un târg de carte. Nu mai țin minte nici titlul, nici vreun alt detaliu, ci doar un singur lucru. Anticarul a ridicat lucrarea cu margini aurite și, ținând-o în față, i-a înclinat ușor paginile, ca și cum ar fi vrut să le răsfoiască și să găsească ceva în ele. Tot aplecând paginile, marginile aurite dispăreau, lăsând la vedere, pe partea lungă, o pictură sofisticată, înfățișând o scenă pe mare, bărbați navigând pe o mare în furtună.

– E o pictură făcută pe margini, mi-a zis.

Am rămas cu gura căscată, apoi l-am rugat să-mi mai arate o dată. Am aflat că secole întregi meșteșugarii au împodobit astfel cărțile pentru clienți. Picturile pe margini sunt imagini realizate cu mare delicatețe, de obicei tematice, care au legătură cu textul: scene de luptă elaborate, portrete de președinți, frumuseți de tip Art Deco, chiar și secvențe erotice care, dat fiind caracterul clandestin al picturilor, nu sunt de mirare. Ca și cum o comoară ascunsă n-ar fi fost de ajuns, pe astfel de lucrări se pictau uneori două seturi de imagini, așa că atunci când înclini cartea într-o parte iese la vedere o anumită reprezentare, iar când o apleci în partea cealaltă, iese altă imagine. De obicei, asemenea picturi nu se făceau pe cărți foarte valoroase (ar fi fost considerat un gest de vandalism), ci pe cărți care prezentau un interes special sau aveau valoare sentimentală pentru proprietarii lor. Ieșind dintre pagini pe neașteptate, imaginile sunt ca niște apariții magice, de parcă atunci când înclini într-o parte un volum scrisul negru și inert din paginile lui s-ar preface în somptuoase imagini color. Și, când paginile revin la loc, cartea nemaifiind înclinată, nimeni n-ar bănuî ce zace ascuns la câțiva milimetri de copertă.

După doi ani de întâlniri cu Gilkey văzusem paginile aurite ale cărții lui, ca să zic așa, și fusesem martoră la momente când se lăsaseră răfoite una câte una. Dacă ar fi să-l reduc la o singură propoziție, aș spune că Gilkey e un om care crede că să ai o colecție vastă de carte rară este expresia supremă a identității lui, că orice mijloc de a obține așa ceva e cinstit și corect și că, dacă ar vedea colecția, oamenii l-ar aprecia și pe omul care a făcut-o.

Dar el era mai mult decât atât. Am ascultat înregistrările cu discuțiile noastre de mai multe ori și de fiecare dată egoismul lui, bine mascat de comportamentul afabil, era

clar ca literele tipărite pe-o pagină. Ca o carte cu o pictură pe margini. Gilkey ascunsese mult din el însuși în spatele poleielii aurite. Politicos, curios, ambițios – sau lacom, egoist, infractor? Bineînțeles că toate astea la un loc, dar ceea ce mă intriga era cât de diferit era omul în carne și oase de omul care vorbea în înregistrări. Prezența fizică reflectase distorsionat sensul sau, cel puțin, favorizase o interpretare în detrimentul alteia. Nu e doar motivul pentru care l-am perceput altfel, ci exact motivul pentru care dorește cu atâta ardoare o bibliotecă, reprezentare vizuală a culturii și a învățăturii: e conștient de cât de convingătoare poate fi prezența fizică.

La ultimele noastre întrevederi am mai avut o revelație. Mi-am dat seama că omul despre care credeam că fură cărți ca să fie considerat un gentleman cultivat, omul care-și construiește o imagine falsă, o identitate contrafăcută, lucra de fapt cu sârg *să devină* gentlemanul acela. Studia filosofia, se documenta despre autori, citea literatură și chiar scria eseuri și piese de teatru. Făcea aceste eforturi în încercarea de a-și crea un sine ideal. Un alt mod de a-și crea acest sine ideal era, după cum mi-am dat seama, felul în care-și spunea povestea prin mine.

Într-o dimineață, lucrând chiar lângă raftul de volume despre colecționarii de cărți, mă gândisem la tot timpul pe care-l petrecusem cu iubitori de rarități la târgurile lor, la anticariatele lor, la ei acasă. Savurasem în preajma lor atâta frumusețe și, mai mult, îmi plăcuseră nespuse poveștile din spatele cărților. Tot citind, ajunseseam în repetate rânduri la un anumit episod din istoria cărților: distrugerea lor. De la Qin Shi Huang din China, care în anul 213 î.Hr. a poruncit să se ardă toate cărțile care nu sunt

despre agricultură, medicină sau profeții (86), până la purificarea prin foc (*Säuberung*) ordonată de naziști, când s-au ars 25000 de volume, conducătorii totalitari au luptat împotriva pericolului pe care-l reprezintă cărțile prin puterea lor de a ne ilumina. Chiar și în zilele noastre unii lideri americani au astfel de tentative prin interzicerea cărților. Prin urmare este cu atât mai surprinzător că acel *Kräuterbuch* german împrumutat de la prietenul meu a supraviețuit. Cumplita dorință de a distruge sau de a suprima cărțile este o formă de a le recunoaște puterea, și nu doar pe cea a scrierilor științifice, politice și filosofice fundamentale, ci și pe cea a volumașelor liniștite de poezie și de proză, care oricum au o putere extraordinară de a ne schimba. Deși am stat ceva vreme printre cărți rare și printre cei care le colecționează, deși am simțit prin toți porii această putere și atracția de multe feluri pe care o exercită asemenea lucrări, n-am cedat în fața bibliomaniei cu acte în regulă, cum am crezut că o să mi se întâmple. Însă am ajuns să înțeleg ceva mai mult din atingerea scopului. Vânătoarea de comori pentru o colecție are propriile ei recompense, dar, în ultimă instanță, să construiești o colecție înseamnă să creezi o poveste. Când cărțile se alătură altor cărți cu care au lucruri în comun, ele compun împreună o poveste mai mare și ea poate dezvălui ceva absolut nou despre istoria democrației, despre arta gastronomică din Renaștere, despre Hells Angels care scriu romane. La început, când vorbeam cu iubitorii de cărți rare, eram îndrăgostită de poveștile lor despre descoperiri și furturi, dar nu-mi dădeam seama că poveștile cele mai importante pe care le spuneau erau cele născute în și prin colecțiile lor. Nu numai că „salvau civilizații“, ci și participau la interpretări punând cărțile în legătură unele cu altele.

Deși n-am devenit bibliomană, acum mă consider o colecționară împătimită, dar nu de pietricele de carneol și paie de la acadelele Pixy Stix, ci colecționară de povești. Căutându-le, cercetându-le și scriindu-le, viața mea prinde contur și capătă un țel, așa cum prinde contur și capătă țel viața unui colecționar care vânează, strânge și cataloghează cărți. Toți construim povești. Gândindu-mă la povestea lui Gilkey și la cea a lui Sanders, la poveștile altor colecționari și hoți care mi-au ieșit în cale, poveștile mi s-au amestecat, așezându-se într-o colecție a lor, iar povestea mai cuprinzătoare a acestei colecții stă mărturie pentru pasiunea pentru cărți – pentru poveștile și lumile din ele, pentru corpurile lor din piele sau hârtie, netede sau mucegăite, încovoiate sau agile, sfâșiate, gravate și inscripționate. Este o pasiune pe care o împart cu toate.

Ultima oară când m-am întâlnit cu Gilkey m-am întrebat cu voce tare dacă se gândise la eventualele urmări ale vieții lui, ale poveștii lui, și la posibilitatea ca ele să fie făcute publice. El a bombănit ceva despre reguli impuse și s-a uitat fix la carnetul meu, de parcă acolo ar fi fost viitorul lui. O clipă mi-a părut amuțit. După care a zis ceva despre cum o astfel de carte s-ar putea să-i facă rău, cum din cauza ei s-ar putea să-i fie mai greu să-și găsească de lucru.

– Dar nu, nu-mi fac griji, mi-a spus, recăpătându-și stăpânirea de sine. Adică trebuie să verific niște chestii să văd dacă sunt legale. Să mă asigur că nu plătesc pentru nu știu ce.

Apoi, în stilul caracteristic, a trecut cât ai zice pește de la riscul periculos la posibilitatea gloriei.

- Mă gândeam la un sfârșit pentru cartea ta, mi-a zis. Aș putea să scriu o serie de romane polițiste. Prima ar fi despre un criminal în serie fascinat de poemul *The Devil's Walk*¹⁰¹, scris în 1820 de Samuel Taylor Coleridge. E un text șocant. Pomeneste de librării și de un fel de obsesie... Oricum, în romanul meu, FBI trebuie să apeleze la cel mai mare expert din lume în cărți, poezie și literatură clasică, pentru că niciun anticar sau negustor de carte nu reușește să dezlege enigma crimelor. Expertul ăsta e cineva care a pășit în latura întunecată, cum zice Ken Sanders, și a găsit toate mijloacele prin care să fure și să-și facă cea mai mare colecție de rarități din lume. După care a ajuns la închisoare, dar acum e în libertate, așa că l-au luat consultant. Din păcare, e un fost condamnat. Un personaj pentru care sunt un pic sursă de inspirație... Aș fi ca personajul ăsta întunecat. Și poate că aș încerca să am acces la mai multe cărți pe care guvernul le ține ascunse. Știi tu, la *cartea aia*. Știi ce vreau să spun... Există întotdeauna cartea aia pe care n-o poți obține. Poate că tipul lucrează cu FBI numai ca să aibă acces la ea... Poate că e la Biblioteca Congresului, poate e o carte specială, ascunsă, *Manuscrisele de la Marea Moartă*, jurnalul uciderii lui JFK. Ceva de genul ăsta. Și poate că urmează un sfârșit-surpriză. Acum are acces la carte, așa că poate...

A tăcut o clipă înainte de a dezvălui finalul.

- Poate că, totuși, sunt un hoț. Ce zici? Sincer?

CUVÂNT DE ÎNCHEIERE

Am scris cartea de față în mare parte la biroul meu de acasă, de unde se vede o grădiniță cu plante sădite de fiul

¹⁰¹ *Partea diavolului.*

meu în urmă cu ceva vreme, când avea nouă ani. Din ce-a plantat el, acum nu mai cresc decât ruginiță, o iarbă amară care mă face să mă gândesc la expresia a *blestema zilele*, și salvie mov, pe care într-o zi a uscat-o, a strâns-o în snopi păgâni și, împreună cu un prieten, s-a apucat într-o noapte să-i dea foc ca să alunge duhurile rele. În *Kräutterbuch*, atlasul botanic nemțesc, vechi de secole, care m-a dus la toată povestea asta, există informații despre ambele plante. Fiului meu i-a venit ideea să sădim plante medicinale dintr-o carte pe care i-a cerut-o odată lui Moș Crăciun, pentru că se afla pe lista de lecturi pe care-o primise Harry Potter la Hogwarts. Ca și fiul meu, mai toți oamenii pe care i-am cunoscut în timp ce scriam această carte au fost profund inspirați de povești, de cărți.

Kräutterbuch, un tom care ne-a inspirat, fără îndoială – dar un tom care nu era al meu, așa că nu-l puteam păstra –, a stat pe biroul meu trei ani. Mă întrebam adesea dacă, nedându-l înapoi, devin o hoată. Sau dacă sunt o hoată numai cât timp îl țin la mine. Unde se trage linie? Scriind povestea lui Gilkey, am devenit cumva și eu un fel de hoată? Am ajuns la concluzia că n-am furat nici cartea, nici povestea lui: am împrumutarea cartea de proveniență necunoscută, iar el mi-a spus de bunăvoie povestea lui. Am blestemat de multe ori ziua în care am dat de povestea asta și poate că ar fi trebuit să ard ierburi la mine în birou ca să alung vraja rea care se instalează atunci când scrii despre fărădelegi. Și totuși, am fost mereu recunoscătoare pentru norocul de a descoperi o poveste atât de fascinantă, care te face să-ți pui întrebări despre obsesie și minciună, despre cum ne provoacă pasiunile noastre, despre cum ne justificăm pasiunile. Ca un exemplar rar dintr-o ediție princeps, după care colecționarul tânjește o viață, povestea asta m-a vrăjit de la început până la sfârșit.

Cu puțin timp înainte ca volumul să plece în tipar, Sanders, zis „bibliotrocar“, și-a alertat oricum colegii în legătură cu cel mai recent furt comis de Gilkey: o carte sustrasă de la un anticar canadian. Autorul furtului n-a fost arestat. Povestea nu se sfârșește niciodată.

Cartea a nimănui nu este, doar a mea,
Numele meu se află înăuntru, scris în ea.
De vei pofti la ea, s-o furi de vei voi,
De-naltul cerului tu spânzurat vei fi.
Și toți corbii lângă stârv s-or strânge,
Și ochii tăi i-or căuta spre-ai smulge.
Și când din toți răunchii vei urla,
Ți-ai meritat pedeapsa, nu uita!

Avertisment scris de un scrib din Germania
medievală

MULȚUMIRI

Fără sprijinul lui Ken Sanders și John Gilkey n-aș fi putut scrie această carte. Amândoi mi-au răspuns la nenumărate întrebări, dând dovadă de o răbdare ieșită din comun și de multă generozitate, pentru care le datorez sincere mulțumiri.

Dintre multele persoane citate în volum, recunoștința mea specială se îndreaptă spre John Crichton, anticar specializat în rarități, care m-a ajutat și mi-a pus la dispoziție experiența lui, și spre detectivul Kenneth Munson. Le mulțumesc, de asemenea, tuturor colecționarilor care au avut amabilitatea să stea de vorbă cu mine, mai ales Celiei Sack, lui Joseph Serrano și David

Hosein. Și lui Malcolm Davis, care a împărțit cu mine tomul acela străvechi care m-a atras în lumea cărților rare și apoi în această poveste.

A fost un adevărat noroc să pot lucra cu Sarah McGrath. Îi sunt recunoscătoare pentru toată inteligența și profunzimea de care a dat dovadă în ceea ce privește editarea prezentului volum. Îmi exprim aprecierea și pentru Marilyn Ducksworth, Michael Barson și Sarah Stein, precum și pentru toți ceilalți de la Riverhead. Mulțumiri și lui Nan Weiner, remarcabilul editor de la *San Francisco Magazine*, care mi-a publicat primul articol despre John Gilkey și Ken Sanders.

Îmi exprim, de asemenea, o sinceră apreciere pentru agentul meu literar Jim Levine. Pentru viziunea lui, pentru înțelepciunea lui și pentru că a crezut în această carte, îi sunt foarte îndatorată. De asemenea, mă plec în fața eforturilor și a devotamentului lui Danielle Svetcov și Lindsay Edgecormbe, amândouă de la Levine Greenberg.

Scrisul este, în general, o îndeletnicire solitară, însă aproape un deceniu am avut uriașul noroc de a face parte dintr-un grup de scriere, North 24th. Sincerele mele mulțumiri membrilor lui: Leslie Crawford, Frances Dinkelspiel, Katherine Ellison, Sharon Epel, Susan Freinkel, Katherine Neilan, Lisa Wallgren Okuhn și Jill Storey.

Le mulțumesc tuturor de la San Francisco Writers' Grotto, mai ales lui Natalie Baszile și Melanie Gideon. Recunoștința mea se îndreaptă și spre Andy Keiffer, Ursula Bendixon și Waltraud Bendixon sau spre părinții mei Lyle și Sidney Hoover, pentru sprijinul și încurajările lor.

Câtă vreme am scris cartea, le-am fost recunoscătoare copiilor mei Sonja și Julian, tot timpul dornici de povești

despre cărți furate, ceea ce de multe ori m-a făcut să merg mai departe. Și lui John îi datorez mulțumirile și afecțiunea mea pentru sprijinul și deplina lui încredere.

NOTELE AUTOAREI

Un coleg de breaslă, scriitor, mi-a povestit odată cum e să te molipsești de „boala cercetării”. Lucrând la această carte, i-am cedat cu totul, din toată inima. Deși m-am bazat în mare măsură pe surse scrise (cărți, periodice, resurse de pe Internet și așa mai departe) pentru informații de natură istorică despre negoțul cu carte veche, interviurile față în față (cu anticari, librari, colecționari etc.) reprezintă linia de forță a documentării mele. În special scenele din viața lui Ken Sanders sau John Gilkey sunt decupate din discuțiile mele cu ei, la care am adăugat informații provenite din întrevederile cu rude de-ale lor, cu prieteni și colegi. Documentele judiciare și dosarele de poliție mi-au fost, și ele, extrem de valoroase. Aproape în fiecare lună aflam din presă despre încă un furt, ceea ce-mi arăta că am de-a face cu o infracțiune foarte comună, care, deși are în spate o istorie lungă, rămâne, totuși, o poveste cât se poate de actuală.

PROLOG

- (1) Leslie Overstreet, curator la National History Rare Books, Smithsonian Institution Libraries, corepondență personală pe e-mail.
- (2) Bock era controversat pentru că era un medic / metafizician convins că părțile componente ale unei plante corespund părților componente ale corpului omenesc și proceselor care au loc în organismul omului. Barbara

Pitschel, librar-șef, San Francisco Botanical Garden la Strybing Arboretum, corespondență personală prin e-mail.

(3) John Windle. Interviu cu autoarea.

(4) *Ibid.*

(5) *Ibid.* „E o poveste celebră despre un învățat din veacul al XIX-lea care s-a dus la o pescărie în Germania. Acolo a văzut oameni rupând foile dintr-o Biblie ca să împacheteze peștele în ele – și era o Biblie Gutenberg”.

(6) Ursula Bendixon și Waltraud Bendixon. Interviu cu autoarea.

(7) Copenhaga, „Twists, Turns in the Royal Library Book Theft Case”, www.denmark.dk (website-ul oficial al Danemarcei), accesat la 28 mai 2004.

Kentucky, „Transy Thieves Took Names from Film”, www.kentucky.com, accesat la 11 octombrie 2005. Acest furt a fost de o violență ieșită din comun. Pe 17 decembrie 2004, un tânăr a sunat-o pe BJ Gooch, bibliotecara care se ocupa de colecțiile speciale de la Transylvania University, ca să stabilească o vizită la sala cu rarități. Odată intrat acolo, a cerut să vadă câteva dintre cele mai frumoase lucrări. Auzise de o primă ediție din *Origin of Species* (*Originea speciilor*) de Darwin, dar voia să știe ce alte comori se ascund în bibliotecă și a sunat un prieten, rugându-l să vină și el să se uite. Gooch se hotărâse deja ce cărți să scoată din ramele de metal în care erau încuiate și din vitrina de sticlă în care se aflau câteva lucrări uimitoare. La scurt timp a ajuns și prietenul vizitatorului, un individ cu pălărie, eșarfă și ochelari de soare, din cauza cărora nu i se vedea fața aproape deloc. Bibliotecarei nu prea i-a mirosit a bine, dar nici la ce a urmat nu s-a așteptat. Când s-a întors să caute într-un

sertar, au folosit o armă cu electroșocuri, au legat-o și apoi au fugit, luând cu ei câteva rarități, printre care exemplarul din Darwin, două manuscrise rare și niște schițe de Audubon. „Am zăcut pe podea fără nicio putere, ca un nou-născut, iar ei au luat-o la goană”, a povestit ea. Peste câteva zile tinerii au dus prada, în valoare de aproximativ 750000 de dolari, la casa de licitație Christie's. Povestea lor înșăilată și neverosimilă a strânit suspiciuni și au fost prinși, împreună cu încă doi amici de-ai lor care pusese la cale furtul. Toți patru au fost condamnați la închisoare. BJ Gooch, bibliotecară specializată în carte rară, University of Kentucky.

Cambridge, „Biblioklepts“, *Harvard Magazine*, mai 1997.

(8) John Windle. Interviu cu autoarea.

CAPITOLUL 1

(9) John Carter, *ABC for Book Collectors*, ed. a V-a, Alfred A. Knopf, 1973, p. 118.

(10) Nicholas Basbanes, *Among the Gently Mad*, Henry Holt, New York, 2002, p. 81.

(11) Citat *ibid.*, p. 72.

(12) M.S. Batts, „The 18th – Century Concept of the Rare Book“, *The Book Collector*, 24 (Autumn 1975), p. 383.

(13) *Ibid.*

(14) Cititorii dornici să exploreze subiectul mai în profunzime pot studia la una dintre cele câteva facultăți din lume dedicate rarităților. Cea mai veche și cea mai cunoscută este University of Virginia, care oferă cursuri pentru adulți pe teme legate de cărțile vechi și rare, manuscrise și

colecții speciale (altele se află în Anglia, Noua Zeelandă și California).

(15) Obiceiul de a colecționa obiecte a fost prin tradiție o treabă de bărbați, dar lucrurile se schimbă, susține Priscilla Juvelis din Kennebunkport, Maine, anticar. După cum a observat într-un interviu acordat autoarei, „a existat întotdeauna un grup de oameni putred de bogați, printre care se întâmpla să fie și femei, care colecționau cărți, căci asta făceau oamenii care primeau moșteniri... Ceea ce s-a schimbat dramatic în cei douăzeci și șapte de ani pe care i-am petrecut în domeniu este faptul că, atunci când am început, în 1980, colecțiile speciale din biblioteci nu erau niciodată coordonate de o bibliotecară, cu foarte puține excepții. Și nu existau bibliotecare specializate în carte rară... Acum există femei care conduc colecții speciale. Există profesoare universitare care insistă să se predea literatura lui Harriet Beecher Stowe altfel decât ca o ciudățenie... Există femei care colecționează cărți scrise de femei, scrieri despre drepturile femeilor, iar colecționarele cărora le-am vândut astfel de materiale au propriii lor bani, au un venit de care dispun... Atmosfera s-a schimbat radical.”

(16) De la moartea lui John Updike, care a survenit la începutul anului 2009, interesul față de cărțile lui a crescut, ca și valoarea exemplarelor din cărțile sale, cum se întâmplă aproape întotdeauna după moartea unui scriitor.

(17) Ken Sanders. Interviul cu autoarea.

(18) Basbanes, *A Gentle Madness*, p. xix.

(19) *Ibid.*, p. 59.

(20) *Ibid.*, p. 62

(21) *Ibid.*, p. 25.

(22) Frognall Dibdin, *The Bibliomania or Book Madness*, Tiger of the Stripe, Richmond: VA, 2004, p. 15. Dibdin observa că pe vremea lui, la începutul secolului al XIX-lea, colecționarii erau înnebuniți după următoarele (le citez în ordine): 1. exemplarele mari, cu coperte de hârtie; 2. exemplarele cu pagini netăiate; 3. exemplarele ilustrate; 4. exemplarele-unicat; 5. exemplarele tipărite pe hârtie velină; 6. exemplarele din ediții princeps; 7. edițiile adevărate; 8. mai toate cărțile legate în piele neagră (grele, ornamentate, cele mai vechi datând din epoca tiparului Gutenberg). Dibdin însuși tânjea după „cărțile cu foile încă netăiate. Pentru orice om de bun-simț, o carte cu paginile netăiate e o anomalie fiindcă nu se poate citi, și totuși o mulțime de colecționari sunt dispuși să plătească scump pe o carte *virgo intacta*”.

(23) Rita Reif, „Auctions”, *New York Times*, 1 aprilie, 1988.

(24) John Windle. Interviu cu autoarea.

(25) Suspectul Daniel Spiegelman a susținut că le dăduse arme autorilor atacului cu bombă din Oklahoma City, ceea ce însemna că, dacă ar fi extrădat în Statele Unite, ar putea fi condamnat la moarte. Tratatul de Extrădare semnat cu Olanda stipulează clar că, dacă este vorba despre un delict pentru care făptașul poate primi pedeapsa cu moartea în țara care solicită extrădarea, solicitarea poate fi refuzată. Cum nu s-a stabilit o legătură clară cu atacatorii din cazul Oklahoma City, Spiegelman a fost extrădat în Statele Unite, unde a fost pus sub acuzare și condamnat la șase luni de închisoare, trei ani de supraveghere după eliberare și trei sute de ore de muncă în folosul comunității. Vezi Travis McDade, *The Book Thief: The True Crimes of Daniel Spiegelman*, Praeger, New York, 2006, pp. 58-60.

(26) Basbanes, *A Gentle Madness*, p. 29.

(27) California Department of Corrections and Rehabilitation inmate locator (serviciu telefonic).

(28) „Brutal Trade of Rare Books“, *The Age*, 19 februarie 2003.

CAPITOLUL 2

(29) Basbanes, *A Gentle Madness*, pp. 411-414.

(30) Una dintre cele mai reușite cercetări recente despre colecționari este *Collections of Nothing* de William Davies King, University of Chicago Press, Chicago, 2008.

(31) UC Santa Cruz a confirmat că Gilkey este absolvent.

CAPITOLUL 3

(32) Modesto Convention and Visitors' Bureau. „Area Information History“
<http://www.visitmodesto.com/areainfo/history.asp>.

(33) „Stanislaus County is Picture Perfect“.
<http://www.visitmodesto.com/films/default.asp>.

(34) U.S. Department of Justice, Federal Bureau of Investigation, Criminal Justice information services Division. „Crime in the United States 2007“
http://www.fbi.gov/ucr/cius2007/data/table_08_ca.html.

(35) Celia Sack. Interviu cu autoarea.

(36) Gilkey a mai povestit o amintire din copilărie. Spune că se uita mult la televizor și că una dintre emisiunile preferate era *Amazing Stories*. Cel mai bine ține aminte episodul cu „mama care-i spune fiului că e nebun, din moment ce colecționează atâtea lucruri. Așa că într-o zi băiatul și-a umplut camioneta cu chestiile lui și a plecat.

Peste ani, colecțiile lui valorau milioane de dolari.” John Gilkey. Interviu cu autoarea.

- (37) Dr Alfred Kinsey, celebru cercetător al sexualității, și el colecționar, scria: „Celor mai mulți dintre noi le place să colecționeze lucruri... Dacă a ta e mai mare, chiar și cu o idee mai mare decât oricare alta la fel din lume, ești mai fericit. Îți arată ce gamă amplă poți strânge, ce priceput ești la ordonarea obiectelor, cu câtă înțelepciune le poți etala, cu ce autoritate poți discuta pe această temă.” Citat preluat din *An Introduction to Biology* de Kinsey, J.B. Lippincott, Philadelphia and London, 1926 în Geoff Nicholson, *Sex Collectors*, Simon & Schuster, New York, 2006, pp. 236-237.
- (38) Citat în Janine Burke, *The Sphinx on the Table*, Walker, New York, 2006, p. 290. Burke îl citează pe Max Schur, *Freud, Living and Dying*, Hogarth Press and the Institute of Psychoanalysis, Londra, 1972, p. 247.
- (39) Citat în Janine Burke, *The Sphinx on the Table*, p. 7. Burke îl citează pe Jeffrey Moussaieff Masson, ed., *The Complete Letters of Sigmund Freud to Wilhelm Fliess*, 1887-1904, Harvard University Press, Cambridge and London, 1995, p. 398.
- (40) Walter Benjamin, „Unpacking My Library”, în *Illuminations: Essays and Reflections*, trad. Harry Zohn, Schocken, New York, 1969, p. 67.
- (41) Rick Gekoski, *Nabokov's Butterfly*, Carroll and Graf, New York, 2004, p. 12.
- (42) În 1998, echipa editorială de la Modern Library a dat publicității o listă cu cele mai bune o sută de romane în limba engleză scrise începând din 1900.

CAPITOLUL 4

- (43) Ken Sanders. Interviu cu autoarea.
- (44) Susan Benne. Interviu prin e-mail cu autoarea.
- (45) Patricia Hampl, *Blue Arabesque: A Search for the Sublime*, Harcourt, New York, 2006, p. 52.
- (46) *Bibliomania: A Documentary Film of the 34th California International Antiquarian Booksellers' Association of America*, regizat și editat de Paul Ryall, 2003. Producție Antiquarian Booksellers' Association of America, film Session Seven.
- (47) Eugene Field, *The Love Affairs of a Bibliomaniac*, Charles Scribner's Sons, New York, 1896, pp. 97-98.

CAPITOLUL 6

- (48) Ken Sanders. Interviu cu autoarea.
- (49) Sanders susține că un exemplar complet s-a vândut recent la prețul de 1 milion de dolari.
- (50) James Thorpe, *Henry Edwards Huntington: A Biography*, University of California Press, Berkeley and Los Angeles, 1994.
- (51) www.huntington.org (website-ul The Huntington Library, Art Collections și Botanical Gardens).
- (52) Barbara Pitschel, librar-șef, Grădina Botanică din San Francisco, Strybring Arboletum. Corespondență pe e-mail cu autoarea.
- (53) Pentru o incursiune amplă în istoria agresiunilor la adresa cărților, vezi Fernando Baez, *A Universal History of the Destruction of Books*, trad. Alfred MacAdam, Atlas, New York, 2008.
- (54) Basbanes, *A Gentle Madness*, pp. 42-43.

CAPITOLUL 7

- (55) Înainte să fie disponibil sistemul Wi-Fi.
- (56) John Milton, *Areopagitica*.
- (57) Walt Whitman, „So Long”, în *Leaves of Grass*.
- (58) Citat în Basbanes, *A Gentle Madness*, p. 20.
- (59) Tony Garcia. Interviu cu autoarea.
- (60) Ken Lopez. Interviu cu autoarea.
- (61) Kenneth Munson. Interviu cu autoarea.
- (62) Ken Sanders. Întâmplări povestite în interviuri cu autoarea.
- (63) Kenneth Munson. Interviu cu autoarea. Munson a susținut că suspjecții se folosesc adesea de trăsăturile fizice ale unei persoane apropiate atunci când descriu un complice inexistent. În cazul lui Gilkey, Munson e de părere că acesta își descria propriul tată.

CAPITOLUL 8

- (64) Aceasta este o prejudecată răspândită, probabil avându-și originea în faptul că exemplarul lui din *The Hunting of the Snark* din 1876, lucrare a unui autor faimos, se numără printre primele lui cărți celebre care încă au supracopertă. Încă există supracoperte ale unor volume semnate de autori relativ necunoscuți, datând din jurul anului 1830.
- (65) Ken Sanders. Interviu cu autoarea.
- (66) Arnold Herr. Interviu cu autoarea.
- (67) Kenneth Munson. Interviu cu autoarea.
- (68) *Ibid.*

(69) Procedură standard la recepție pentru condamnați, confirmată de locotenentul Samuel Robinson, ofițer pentru relații cu publicul la Penitenciarul de Stat San Quentin.

CAPITOLUL 9

(70) John Crichton. Interviu cu autoarea.

CAPITOLUL 10

(71) Andrew Clark. Interviu cu autoarea.

(72) Alan Beatts. Interviu cu autoarea.

(73) Bob Gavora. Interviu cu autoarea.

(74) Această atitudine flexibilă n-a existat dintotdeauna. În timpul domniei lui Henric al IV-lea (la sfârșitul secolului al XIV-lea și începutul secolului al XV-lea), un anume Johannes Leycestre și Cedilia, soția lui, au furat „o cărticică dintr-o biserică veche”. Pedepsa? „Să fie spânzurat de gât până ce viața se va scurge din el.” Se pare că soarta Cediliei n-a fost considerată demnă de a fi consemnată, cum la fel de nedemne de interes erau și destinele celorlalte femei în epocă. Vezi Edwin White Gaillard, „The Book Larceny Problem”, *The Library Journal*, vol. 45, 15 martie 1920, pp. 247–254, 307–312.

(75) Sebastiaan Hesselink, interviuri cu autoarea, și Travis McDade, *The Book Thief*, CP: Praeger, Westport, 2006.

(76) Nicholas A. Basbanes, *A Splendour of Letters*, Harper Perennial, New York, 2004, p. 15.

(77) Robert Vosper, *A Pair of Bibliomanes for Kansas: Ralph Ellis and Thomas Jefferson Fitzpatrick*, publicația Bibliographical Society of America, vol. 55, trimestrul al treilea, 1961.

(78) James Gilreath și Douglas L. Wilson, ed., *Thomas Jefferson's Library*, United States Government Printing Office, Washington, DC, 1989.

(79) Wilmarth Sheldon Lewis a scris asta pentru un discurs pe care nu l-a mai ținut niciodată. Citat în Basbanes, *A Gentle Madness*, p. 23.

(80) P. Alessandra Maccioni Ruju și Marco Mostert, *The Life and Times of Guglielmo Libri*, Verloren, Hilvesum, 1995.

CAPITOLUL 11

(81) Lawrence Sidney Thompson, *Notes on Bibliokleptomania*, buletin al New York Public Library, septembrie 1944; Basbanes, *A Gentle Madness*.

CAPITOLUL 13

(82) Newsletter online al American Library Association, 12 decembrie 2003.

CAPITOLUL 14

(83) Marcello Simonetta, ed., *Federico da Montefeltro and His Library*, Y. Press și Biblioteca Apostolica Vaticana, Milano, 2007.

(84) Jonathan J.G. Alexander, „Perfection of Illustration and Ornament“ în Simonetta, *Federico da Montefeltro and His Library*, p. 17.

(85) În viziunea lui Freud, în recuzita colecționarului intră adesea „o minte curioasă, o fascinație pentru secret“ și „o anumită aplecare spre căutarea de explicații raționale“. Citat în Burke, *The Sphinx on the Table*, p. 196. Burke îl citează pe Patrick Mauries, *Cabinets of Curiosities*, Thames & Hudson, Londra, 2002, p. 182.

(86) Baez, *A Universal History of the Destruction of Books*.

SURSELE

Nu e de mirare că există o mulțime de studii despre cărțile rare și despre cei care le colecționează. Citindu-le, începi să descoperi istoria cărții, diversele ei forme și motivele pentru care anumite perioade și genuri, anumiți scriitori și ilustratori, precum și unele publicații sunt de-a dreptul fascinante pentru colecționari. Surprinzător însă, există puține scrieri care să abordeze în detaliu fapte comise de hoții de cărți. Cea mai mare parte a informațiilor de acest gen le-am găsit în periodice și le-am descoperit prin interviurile cu oameni care au ceva de spus în acest sens. Cititorii care doresc să afle mai mult e de preferat să meargă la bibliotecile și librăriile cu rarități, unde nu numai că vor vedea, ci vor și atinge și citi cărți vechi și frumoase, la fel cum vor auzi cu urechile lor povești ce n-au fost așternute pe hârtie niciodată, povești ce n-au fost închise într-o carte niciodată.

Există câteva volume de memorialistică și biografii semnate de colecționari individuali, însă în cărțile următoare cititorii pot descoperi o privire de ansamblu asupra lumii cărților vechi și a celor care fac parte din ea:

Nicholas Basbanes, *Among the Gently Mad*

Nicholas Basbanes, *A Gentle Madness*

Nicholas Babanes, *Patience and Fortitude*

Nicholas Basbanes, *A Splendor of Letters*

Philipp Blom, *To Have and To Hold*

Rick Gekoski, *Nabokov's Butterfly: And Other Stories of Great Authors and Books*

Werner Muensterberger, *Collecting: An Unruly Passion: Psychological Perspectives*

Harold Rabinowitz, Rob Kaplan, *A Passion for Books: Book Lover's Treasury of Stories, Essays, Humor, Love and Lists on Collecting, Reading, Borrowing, Lending, Caring for, and Appreciating Books*

William Targ, *Bouillabaisse for Bibliophiles*

John Carter, *ABC for Book Collectors* (un dicționar foarte bun).

CUPRINS

- Despre autor
- PROLOG
- 1 CA FLUTURELE LA LUMÂNARE
- 2 JUMĂTĂȚI DE ADEVĂR
- 3 RICHIE RICH
- 4 O MINĂ DE AUR
- 5 SPIDER-MAN
- 6 AN NOU FERICIT!
- 7 CEI TREI KEN
- 8 COMOARA DIN INSULĂ
- 9 BRICK ROW
- 10 SĂ NU RENUNȚI

- 11 ESTE POSIBIL CA ACEASTĂ CONVORBIRE SĂ FIE ÎNREGISTRATĂ SAU MONITORIZATĂ
- 12 CE ALTCEVA ÎMI MAI PUTEAM DORI?
- 13 ȘI UITE! ALTE CĂRȚI!
- 14 PARTEA DIAVOLULUI
- CUVÂNT DE ÎNCHEIERE
- MULȚUMIRI
- NOTELE AUTOAREI
- SURSELE